

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'

Door: Octave Aubry, blz. 126 – 149

Dit gedeelte gaat over de reis met de Northumberland 7 aug tot 17 oktober 1815.

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in jan. 2003

NB. De aantekeningen staan steeds onder de pagina.

pag
126

Totdat Napoleon de Bellerophon verliet, werd hij als keizer behandeld. Op de Northumberland is hij staatsgevangene. Er wordt hem alleen nog maar die eer bewezen, 'die voor een generaal zijn voorgeschreven'. Admiraal Cockburn kent zijn opdrachten en houdt zich er streng aan. Onder hoffelijke vormen schuilen wantrouwen en kilte. Napoleon is eerst getroffen door deze verandering, over deze vernedering, waarbij men hem als excellentie tutoyeert, over de haast, die de officieren hebben om het hoofd te bedekken in zijn aanwezigheid. Dan legt hij zich er bij neer. "Laat ze mij noemen zoals ze willen", zegt hij tegen Las Cases, "ze kunnen mij niet beletten mijzelf te zijn."

Direct na aankomst brengt de admiraal hem in de salon en stelt hem voor aan Ross, de kapitein van het schip, tezamen met enige van zijn hogere officieren, dan kolonel Bingham (1) en enige heren, die men om een of andere reden bevolen had de inscheping van Napoleon bij te wonen. Onder hen bevonden zich Lord Lowther en Mr. Lyttleton, beiden leden van het parlement en waarmee Napoleon zich zeer lang onderhield. "Mij op deze wijze gevangen houden," zei hij herhaaldelijk tegen Lyttleton, "bevekt de eer en de vlag van Engeland."

Aantekening:

1. Sir George Bingham was bevelhebber over het 53^e infanterieregiment, dat ter versterking van het garnizoen van Sint-Helena diende. Op het eiland had hij het bevel over alle troepen. Hij had zich in de Spaanse Oorlog onderscheiden. Napoleon vond hem vanaf het eerste moment sympathiek.

127 "Wij zijn tegenover u geen verplichtingen aangegaan, het belang van Engeland vereist, dat men u elke mogelijkheid om naar Frankrijk terug te keren, ontnemt." (Lyttleton)

"Misschien is dat wat u doet dapper. Grootmoedig is het niet. U handelt als een kleine aristocratische macht, niet als een grote vrije staat! Ik ben gekomen om mij in uw land te vestigen; ik wilde daar als eenvoudig burger leven..."(Napoleon) Lyttleton bracht daar wat verlegen tegen in, dat Napoleon in Frankrijk nog vele aanhangers had, vroeg of laat zou hij hun oproep volgen als men hem zo dicht in de buurt van Frankrijk liet.

"Nee, nee", zegt Napoleon zeer levendig, "mijn loopbaan is geëindigd." (1)

Op het ogenblik dat men de zeilen hijst, vaart een wachtkotter tegen een bark aan, waarin zich een vrouw met haar kind en een bediende bevinden. Zij hebben de gevaarlijke bootreis ondernomen om de keizer te zien. De bark gaat zeer snel ten onder. Boten worden uitgezet, moeder en kind worden gered, maar de bediende blijkt verdwenen. Dit ongeluk maakt grote indruk op Napoleons gevolg.

Aantekening:

1. uit: Lyttleton: Enige opmerkingen over de aankomst van Napoleon aan boord van de Northumberland, Londen, 1836.

We verwijderen ons hier zeer ver van het verslag van Montholon. Een niet-gepubliceerde brief van Cockburn aan zijn zuster Polly, gedateerd 9 augustus 1815, bevestigt Lyttletons verslag over Napoleons gedrag. "Hij uitte zich meteen zeer heftig over de onrechtvaardige behandeling, die hij van onze regering ondervond. Maar toen hij merkte dat zulke redematies door mij slecht ontvangen werden, hield hij daarmee op. Ik moest mij sterk vergissen of het mij niet gelukt zou zijn deze rebelse heer een toontje lager te laten zingen, zodat hij niet meer op de gedachte zou komen mij of iemand anders nog te ergeren. Ik heb me ingespannen om hem en zijn volgelingen duidelijk te maken dat zolang hij niet vergeet dat hij mijn gevangene is, ik niet vergeten zal dat hij mijn gast is, waarmee hij zich van zijn kant verzekerd weet van alle respect en hoffelijkheid, die ik hem, normaal gesproken, kan bieden." (Bibliotheek Thiers, deel 21).

- 128 Nu wordt het anker gelicht (1). Het ratelen van de ankerketting overstemt alle gepraat. De Fransen betrekken hun kwartieren. Ze zijn minder goed ondergebracht als op de Bellorophon. De Northumberland is weliswaar groot, maar hij is zo haastig uitgerust, zo zwaar beladen en er zijn zoveel mensen aan boord (2), dat kapitein Ross (3) zich tijdens de gehele tocht tevergeefs inspant om orde te scheppen en het ergste gedrang weg te nemen. Het ontbreekt in Plymouth ook aan tijd om het schip fris te schilderen. Dat wordt tijdens de tocht ingehaald en dat betekent voor de reizigers nog meer ongemak. Op het eerste dek achter de bezaanmast heeft men in de kajuit meerdere kamers ingericht. Ten eerste een grote ruimte, die de gehele breedte van het schip beslaat, deze dient als eetzaal. Daar achter een ietwat kleinere salon tussen twee hutten van elk twaalf vierkante meter. Die aan bakboord is van de keizer, die aan stuurboord van de admiraal. Omdat Napoleon het erover heeft de salon als werkkamer in beslag te nemen, geeft de admiraal hem via Bertrand te verstaan dat "deze ruimte ten behoeve van alle officieren tezamen is en dat de keizer alleen zijn hut voor zich alleen heeft." (4)

Aantekening:

1. De Northumberland kruiste nog op 8 augustus al wachtend op de overige leden van het eskader op de hoogte van Plymouth. Toen op 9 augustus alle schepen, behalve de Weymouth, bij elkaar waren, zeilde het eskader bij noorderwind en tamelijk mooi weer weg. (Napoleon's last voayge, Diary of Sir George Cockburn, blz. 9)
2. 1080 personen, waaronder twee compagnieën en de officieren van het 53^e infanterieregiment, dat op Sint-Helena gestationeerd is.
3. Charles Bayne Ross (1778 – 1849), zwager van Cockburn, had aan diens zijde aan de verovering van Washington meegewerkt.
4. Napoleon's last voayge, Diary of Sir George Cockburn, blz. 8. De admiraal voegt er nog aan toe: "Napoleon heeft dit bevel gehoorzaam en niet met tegenzin aanvaard."

- 129 Onder de hut van Cockburn zijn in een nog kleinere ruimte de Bertrands samen geperst; de opperhofmaarschalk en zijn vrouw, een kamermeisjes en vier kinderen (1). De Montholons krijgen de hut van Glover, Cockburns secretaris. Een dik kanon staat midden in deze ruimte en is zeer hinderlijk. Gourgaud en de beide Las Cases huizen in verstikkende hutjes. Gourgaud slaapt zoveel mogelijk in de salon of op het voordek. Omdat geen van hen op zo'n lange zeereis is voorbereid, ontbreekt het hen aan het hoognodige, zelfs aan ondergoed. Zij hadden in Plymouth gevraagd dat te mogen kopen, maar die wens werd niet ingewilligd. In Napoleons hut heeft men een hangbed aangebracht, dat bij het slingeren van het schip stabiel blijft. Hij maakt er geen gebruik van, geeft de voorkeur aan zijn ijzeren veldbed met groene voorhang en met een met zijdevlokken gevuld matras. Marchand, die als een hond op de vloer op een deken slaapt, heeft aan de houten wanden enige portretten opgehangen. (2).

Omdat hij aan het bivak is gewend, lijdt de kiezer niet door het gebrek aan comfort. Voor hem is alleen belangrijk dat hij zijn waardigheid, zijn titel behoudt. Omdat men hem deze titel, door een paus bekroond en die sinds tien jaar in alle Europese protocollen opduikt, ontzegt en hem als een opstandige generaal voorstellen en behandelen wil, is hij vastbesloten zijn keizerdom uitsluitend door zijn optreden daadwerkelijk te demonstreren.

Aantekening:

- 1 Drie kinderen van de Bertrands en een kind van het kamermeisje. De hut was eigenlijk van Ross, die ze aan Bertrand afstond. Mme Bertrand sliep in een van de veldbedden van keizer. Hij had haar die gegeven. (Warden: Lettres written on board H.M.S. Northumberland and at Saint-Helena, pag. 30).
- 2 De bedienden van de keizer huisden in een kanonnenhok. "Zij verzamelden zich daar", vertelt Ali, "bij alle maaltijden en zagen af van de uien en het pekelvlees dat men hen voorzette."

130 Tevergeefs hoopt men hem tot de naam Bonaparte terug te dringen, hij zal altijd en eeuwig in zijn leven tot de laatste ademtocht Keizer Napoleon zijn.

Gedurende de eerste avonden verdroeg hij nog de lange duur van de diners. Op de vierde dag (op 10 augustus) (1) staat hij voor het einde van de maaltijd op en gaat, gevolgd door Bertrand en Las Cases wandelen op het dek. De admiraal is beledigd (2), des te meer omdat hij zichzelf zo vriendelijk vindt, omdat op zijn bevel ook de andere Engelsen aan tafel uitsluitend Frans spreken. Ook heeft hij zich ingespannen Napoleon spijzen voor te zetten, die hij lekker vindt. Geërgerd valt hij tegen de Engelse tafelgenoten in de volgende woorden uit: "De generaal heeft waarschijnlijk Lord Chesterfield niet gelezen?" (3). Waarop Mme Bertrand, roodwordend van woede, hem snel terecht wijst: "Vergeet u niet heer admiraal, dat u met de man te doen heeft, die heer van de wereld was en dat koningen vchten om de eer aan zijn tafel toegelaten te worden." Cockburn bezint zich: "Verdorrie, dat is waar", zegt hij. Hoezeer de Engelse zeeman ook tegen Napoleon vooringenomen is, het ontbreekt hem toch niet aan redelijkheid. En hij mag dan een ruwe klant zijn, hij wil de ongelukkige toch niet vernederen.

Aantekening:

1. Las Cases en Montholon zeggen dat deze scene zich afspeelt op de eerste avond (7 augustus). Het dagboek van de admiraal, dat niet op effectbejag uit is en over het algemeen een betrouwbaar verslag is, betreft ze hier op een leugen. Op de 8^e, de 11^e en de 12^e nam Napoleon niet deel aan de gemeenschappelijke maaltijden, omdat hij zeeziek was.
2. "Het is duidelijk", schrijft de admiraal, "dat hij nog steeds de monarch wil spelen, maar dat zal ik niet toelaten."
3. Daarmee beschuldigt hij de keizer van een grote onbeleefdheid.

131 Vanaf nu worden die langdurige maaltijden, die de keizer vermoeien, bekort. Hij (Cockburn) laat hem de koffie serveren als de anderen nog met het vlees bezig zijn. En als de keizer de tafel eerder verlaat, staat hij op en blijft staan tot zijn gast de deur uit is (1).

Tijdens het begin van de reis, als het met moeite samengestelde eskader door Het Kanaal de Atlantische Oceaan tracht te bereiken, is het stormachtig weer met een hoge zeegang. Net als het grootste deel van de Fransen lijdt Napoleon hieronder. Hij blijft voormiddags in zijn slaapkostuum in zijn hut, ontvangt O'Meara, laat een van zijn officieren, het liefst Las Cases, roepen, vraagt naar de laatste nieuwtjes aan boord, naar de geografische positie, of men andere schepen ziet, dan gaat hij in zijn enige leunstoel zitten en leest.

Tegen drie uur kleedt hij zich aan en gaat naar de salon, waar hij met Gourgaud, Bertrand of Montholon net zolang schaakt, totdat de admiraal binnenkomt en hem meldt dat het diner klaar is (2).

Aantekening:

1. Las Cases: "De deur was vierkant" , vertelt Ali, "in het midden van de salon zaten de keizer en de admiraal. Deze zat rechts van de keizer, links zat Mme Bertrand. Links naast de admiraal volgde Mme Montholon. Verder waren bij het diner aanwezig: kapitein Ross, kolonel Bingham, Mr. Glover, dr. O'Meara en dr. Warden, de scheepsarts, de klerk Rennell, daarnaast dagelijks een officier van het 53e regiment, een marine-officier of een midshipsman. "De voeding" , schrijft Mme de Montholon, "was goed en ruim voldoende." Het diner begon om vijf uur 's middags.
2. De Northumberland, een schip met 74 kanonnen, voert de admiraalsvlag. Daarachter volgen, vaak door de wind uit elkaar gedreven, het fregat Havannah, kapitein Hamilton; de transportschepen Ceylon en Bukephalus met het 53^e regiment aan boord; de brikken Zenobie, Zephyr, Redpole, Ikarus, Ferret en twee transportschepen ten behoeve van de proviand (Lowe Papers) . De Peruvian was naar Guernsey gestuurd om daar Franse wijn te halen. Hij moest zich bij Madeira bij het eskader voegen.
3. Zowel Bingham als Glove vermelden, dat hij met veel trek at, weinig groente nam en liever met de handen dan met de vork at. Hij dronk uit een beker Bordeauxwijn met water aangengeld.

132 Tijdens het eten geeft hij zijn richting aan de gesprekken. Als hij zich tot een officier richt die geen Frans spreekt, zoals Ross, dient Las Cases als tolk. Het meest onderhoudt hij zich met de admiraal. Ze praten dan tamelijk luid, hoofzakelijk over marine vraagstukken, hoewel het ook vaak voorkomt, dat hij over zijn veldtochten vertelt. Maar omdat hij toch vooral in het heden belang stelt, maakt hij vergelijkingen tussen de Engelse en de Franse marine, wijst op zijn inspanningen die laatste weer tot bloei te brengen, roemt de door hem ondernomen arbeid ter verdediging van de kusten, herinnert aan zijn grootse zeeproject. Het Verdrag van Parijs, zo legt hij uit, had zijn werk vernield: "Als Lodewijk de 18^e de uitspraak dat hij zijn kroon te danken heeft aan de prins-regent, werkelijk heeft gedaan, dan zou dat de waarheid gemakkelijk verklaren: ik dank de heerschappij over de zee aan de Graaf van Artois, die op aandringen van Talleyrand, zonder noodzaak de opoffering van de mooiste eskaders, die Frankrijk ooit bezat, heeft ondertekend." Vaak beperkt hij zich tot vragen over de route, die het schip neemt, over de volksstammen in Afrika, over de handel van China en India. Na het diner gaat het tot aan de schemering op het voordek op en af, meestal begeleid door Las Cases en Bertrand, als de laatste tenminste niet bij zijn vrouw blijft, die de zeereis bijzonder slecht verdraagt. Hij vertelt dan ongedwongen over het begin van zijn leven, over zijn familie, over zijn eerste successen. Ook over Waterloo spreekt hij. "Aah, kon ik nog eenmaal vanaf het begin beginnen" , mompelt hij. Bijna elke avond komt de admiraal er ook bij en de keizer eindigt zijn dekwandeling in zijn gezelschap.

133 Af en toe wenst hij alleen te zijn en gaat hij op een van de achterste kanonnen (1) zitten, aan de linkerkant van het schip, onbeweeglijk naar de horizon kijkend. Niemand waagt het dan zijn gedachten te verstoren. Na het vallen van het duister gaat hij naar de salon terug en stelt voor te 21-en (2). Dat is zijn lievelingsspel, dat al in Malmaison tijdens Het Consulaat in de mode was. Hij heeft er plezier in het geluk uit te dagen. Elke keer zet hij een goudstuk in en laat de winst oplopen, totdat hij verliest. Zo verliest hij regelmatig 10 tot 20 napoleons. Eenmaal echter, wint hij zeshonderd francs van de admiraal en houdt er dan mee op, omdat Cockburn laat merken niet verder te willen spelen. Een analyse van deze partij toont aan dat Napoleon met het doorzetten van deze techniek tegenover partners, die zulke hoge inzetten kunnen doen, 60.000 gouden Louis gewonnen zou hebben. Als men zich over de lange duur van deze geluksserie verwondert, merkt een

Engelse officier op dat het vandaag immers de 15^e augustus is, de verjaardag van de keizer (Las Cases). Hij is 46 jaar oud. Na zo'n leven pas 46 jaar! 's Ochtends heeft hij in zijn hut alle Fransen achter elkaar ontvagen.

Aantekening:

1. Dit kanon, het is steeds hetzelfde, werd door de matrozen met bijzondere aandacht gepoetst. De midshipsmen noemden dit het kanon van de keizer.
2. Gewoonlijk speelde hij met Cockburn, Ross, Bingham, Bertrand, Las Cases, en Gourgaud. Daarbij kwamen de beide dames (die Gourgaud niet noemt) en Glover, de secretaris van de admiraal. Glover verloor zeer veel. Gourgaud, die meer geluk had, leende hem geld. Ook aan Mme Bertrand en Montholon leende hij menigmaal. Op zondag werd er in verband met de Engelse gewoonten niet gespeeld.

134 Ze brachten hem hun gelukwensen. Eerst was hij verbaasd. Tijdens zijn laatste verjaardag was hij op het eiland Elba. Daar werd de 15^e augustus nog pompeus gevierd. Deze keer had hij slechts een kleine hofhouding om zich heen; enkele mensen, die hadden eraan gedacht en toen hij 's avonds opstond van tafel om zich aan dek te begeven, brachten ze een toast uit. Overigens deden de Engelsen hoffelijk aan deze toast mee.

De zee is rustiger geworden. Men komt meerdere schepen tegen. Doch, Cockburn vermijdt het om zich met hen in verbinding te stellen. De passagiers dromen voort. Een gerucht wordt verspreid: vier Franse schepen, zo wordt gezegd, zeilen naderbij om de keizer te bevrijden. Langzaam volgt de Northumberland, door zware deining gehinderd, zijn weg. Golven kletteren tegen haar romp en ze doorsnijdt ze scherp. Vaak volgt de keizer met zijn blik de lange blauwe met schuim omkranste strepen, de wonden van de zee, die zich pas sluiten als zij allang uit het blikveld zijn. Hij ziet het achterdeel van het schip hoog naar de hemel oprijzen en dan verbazingwekkend diep zinken in een hoek, die de wiskundige in hem verbluft. Het schip trilt, geeft een geluid als knisperende zijde, de wind knettert in de zeilen, strijkt fluitend langs de met zoutkristallen bestoven touwwerken door, meeuwen klagen als kinderen, eenzaamheid tussen water en wolken. Dat alles is voor de keizer nieuw en interessant. Geen voorval aan boord, behalve dan een vechtpartij, waaraan Bernard, de bediende van de opperhofmaarschalk schuldig is. Die laat hem in ketenen leggen. Engelse matrozen moeten spitsroeden lopen (1). Daarover spreekt de keizer tegen Cockburn zijn verontrusting uit.

Aantekening:

1. De bemanning neigde naar muiterij. Al in Plymouth weigerden ze het anker te lichten. Men was gedwongen twintig van de meest opstandigen van boord te laten halen. "Tijdens deze tocht sloegen de matrozen de midshipmen en scholden ze uit." Brief van een jonge officier van het 82^e Infanterieregiment, dat op de Northumberland was gestationeerd. Zijn naam is onbekend. (Cornhill Magazine, maart 1933)

135 De dames Bertrand en Montholon zijn niet meer zeeziek en laten zich vaker zien. Ze doffen zich op en zijn vaak jaloers op elkaar. Mme de Montholon koketteert met de admiraal en zelfs met de keizer, tegelijkertijd liefkoost zij haar man. Bertrands kinderen lopen op het dek de maats voor de voeten, ze zijn goede vrienden met elkaar geworden. Twee jongens zijn het, Napoleon en Henry en een meisje, Hortense, alle drie zeer levendig en eigenwijs. Bij hen voegt zich nog een vierjarig mulattenknaapje uit Amerika en als het hem lukt zijn moeder te ontkomen de kleine Tristan de Montholon. Als echte soldatenkinderen spelen ze oorlogje, klimmen en klauteren op de kanonnen en brengen het dek in rep en roer met hun geren en geschreeuw. Tom Pipes, de hond van de admiraal, een prachtige newfoundlander, is steeds van de partij. Napoleon kijkt vaak naar hen. Op een dag, op het achterdek, spreekt Bertrand met zijn gebieder. De kleine

Hortense loopt naar hen toe, trekt de keizer aan de hand en praat met grote drang op hem in. De vader zegt dat ze moet zwijgen. Het helpt niet. De keizer kust het kind en luistert naar haar kinderlijke verhaal.

Als de keizer zich aan dek verveelt, stelt hij aan officieren of bemanningsleden vragen over de veldslagen, waaraan zij hebben deelgenomen en verbaast ze met zijn zeemanskennis. Als tolk dient een midshipsman of O'Meara, soms ook een matroos uit Jersey of een Italiaan van de Ionische eilanden of van Malta. Op een dag onderhoudt hij zich met de eerste scheepsonderofficier, een man, die zonder hoop op epauletten, toch voor de leiding op het schip verantwoordelijk is. De vrijmoedige open zeeman bevalt de keizer zeer. Bij het weggaan zegt Napoleon:

- 136 “Komt u morgen aan het avondeten.” De goede man is hevig geschrokken. Eerst gelooft hij aan een vergissing, maar men legt hem uit dat Napoleon goede diensten beloont, zonder op een rang te letten. “Maar”, zegt de onderofficier, “de admiraal en de kapitein zullen het toch niet toestaan, dat ik met u aan tafel zit.” “Inderdaad”, zegt de keizer, “als het hun niet bevalt, kunnen we niets doen. Dan moet u maar met mij in mijn hut eten.” Even later loopt Sir George Cockburn op de keizer af, die hem dit alles vertelt. De admiraal ergert zich misschien, beheerst zich echter en stelt dat “wie dan ook door de generaal wordt uitgenodigd, daardoor van de geldende voorschriften ontheven is.” Hij laat de scheepsonderofficier roepen en zegt tegen hem dat hij morgen bij het diner welkom is. Inderdaad wordt deze op het beste onthaald. En vanaf deze dag stijgt het aanzien van de keizer bij de matrozen van de Northumberland en bij de soldaten van het 53^e infanterieregiment tot de grootste hoogte. Cockburn maakt zich hierover zorgen. Om het contact tussen Napoleon en de manschappen af te remmen en wie weet een opstand ten gunste van zijn doorluchtige passagier de kop in te drukken, plaatst hij een schildwacht voor Napoleons deur. Opdat hij bij tijdens zijn wandelingen en zijn bespiegelingen geen last zal hebben van het manoeuvreren hebben ze (de manschappen) onder elkaar een soort scheepspolitie ingesteld.

- 137 Met glanzende ogen kijken ze hem na als hij langskomt. Ook tegenover de keizerlijke begeleiders zijn ze zeer voorkomend. De kleine Bertrands spelen met de jongsten onder hen. Cockburn en Ross zijn met deze ontwikkelingen absoluut niet blij, maar ze wagen het niet in te grijpen. Het groeit hen boven het hoofd. Zelfs hun eigen gevoelens tegenover Napoleon veranderen. Cockburn verraadt dat onwillekeurig in zijn dagboek. De waardige en geduldige houding van de keizer in zijn ongeluk, het inpalmende van zijn omgangsmethoden, de klank van zijn stem – dat alles heeft heel langzaam de vooroordelen weggedrukt, de haat overwonnen. Men geeft zich over aan zijn genie, beklagt zijn lot, voelt met hem mee, deze held, van wie zoveel eenvoudige menselijke toverkracht uitgaat. Spoedig zal de admiraal tegen Gourgand zeggen: “Generaal Bonaparte heeft er goed aan gedaan zich aan ons over te geven. Wie weet, haalt een Engels eskader hem ooit van Sint-Helena naar Frankrijk terug.” Nee, Cockburn is niet meer de gedreven gevangenisbewaarder van de eerste dagen, die, nadat hij Napoleon gegroet had, snel zijn hoed weer op het hoofd drukt, “opdat deze zich met betrekking tot zijn belangrijkheid niet zoveel inbeeldde.” Als hij samen met de keizer de avondwandeling op het dek maakt en

diens sierlijke schoenen op de natte planken uitglijden, reikt hij hem de arm en straalt over zijn hele gezicht als Napoleon als een vriend tot hem spreekt. Elke nacht schrijft hij op wat zijn gevangene heeft gezegd. Zijn zwager, kapitein Ross, doet misschien nog wel meer moeite om de reis van de keizer te veraangename. Sir George Bingham en de officieren van het 53^e tonen zich eveneens bij elke gelegenheid eerbiedig en voorkomend (1).

Aantekening:

1. De omslag in de stemming was inderdaad algemeen. Hoewel Napoleon in Plymouth en Torbay voorwerp van sympathie was geweest, was de algemeen Engelse opvatting hem toch vijandig gezind. Men zag hem als een soort menseneter of duivel. Tijdens de eerste dagen was dit aan boord van de Northumberland van scheepsjongen tot admiraal de gangbare opvatting. De kleine scheepsbibliotheek bevatte ettelijke schotschriften en pamfletten tegen Napoleon. Nog voor de aankomst op Madeira waren deze verdwenen.

- 138 Op 23 augustus komt Madeira in zicht. Hete wind waait vanaf het Afrikaanse continent en bedekt alles met zandstof. De hitte is drukkend. Het Engelse eskader draait bij voor Funchal. Tijdens het diner schijnt de keizer vol gedachten te zijn. Daarginds het land, zo dichtbij, hij mag het niet betreden, dat laat hem drukkender de boeien van het gevangen zijn ondervinden. Na het eten staat hij aan dek en bekijkt het bergachtige eiland, de huisjes onder de palmen, "als bloemtoppen op trappen". De nacht is stormachtig. De schepen worden bijna op de kust gedreven, een fregat en een brik van het eskader drijven af. De Northumberland laveert heen en weer. Twee mastbomen breken af. 's Morgens is de storm nog niet geluwd, de Engelse consul in Funchal, Wilch, komt met veel moeite aan boord. Tijdens een wat rustiger periode laadt het schip runderen, schapen, gevogelte, groenten en fruit, drinkwater en Malvasierwijn (1) in. Napoleon komt tegen zijn gewoonte in vroeg aan dek. Hij volgt geïnteresseerd het overladen van de goederen.

Aantekening:

1. "Deze wijn was uitstekend", schrijft Mme de Montholon, "omdat we hem niet elke dag kregen, waren we van mening dat de admiraal ons er alleen van gaf, wanneer e zeer vriendelijk waren geweest." Men was ook voorzichtig met drinkwater, omdat dat op de Northumberland slecht was.

- 139 Rondom de middag vaart het met moeite weer verenigde eskader naar Sint-Helena af. Nog een bloedhete dag, daarna een koelere wind. Napoleon, die bedrukt en treurig scheen en nauwelijks gegeten had, voelt zich nu beter. De Northumberland heeft alle zeilen bijgezet. Hoe verder men naar het zuiden gaat, hoe vroeger de nacht aanbreekt. Daarom worden de avondgesprekken op het dek korter. Omdat de keizer nieuwsgierig schijnt te zijn de Canarische Eilanden van dichtbij te bekijken, laat de admiraal de vloot midden door de archipel tussen Gomera en Palma varen. Maar er ligt een dichte mist over de zee. Geen enkele passagier kan de top van Teneriffe ontdekken, die bij helder weer op zestig Franse mijlen zichtbaar is (1) (mijl = lieuse, RKV). Een mesties uit Guadaloupe, die wegens een vergrijp tegen de dienstorde, tot de zweep veroordeeld is, springt in de nacht van 31 augustus overboord. Men zoekt hem tevergeefs bij het licht van fakkels. De gehele bemanning raakt opgewonden. In deze stemming houdt een jonge midshipman Las Cases aan, die net de hut van de keizer binnen gaat. "Ach meneer, laat u hem niet schrikken! Zegt u hem dat er niets aan de hand is, alleen maar een man overboord." Het schip passeert tussen troepen vliegende vissen de noorderkeerkring. De zee gaat hoog. Weer voelt Napoleon zich niet lekker. Hij komt desondanks aan het diner, trekt zich na een partijtje whist spoedig terug. 21-en wordt hier niet meer

gespeeld, de inzetten zijn te hoog.

Men heeft bij de Kaapverdische Eilanden willen aanleggen om water in te nemen. Maar omdat de wind krachtig blijft, besluit Cockburn die te benutten om snel vooruit te komen.

Aantekening:

1. Cockburn: "Overigens komt dat zelden voor. Maar op 80 zeemijlen, dus 130 km, ziet men hem zeer duidelijk in de hemel zweven"

- 140 Uit angst Franse schepen tegen te komen, die een ontsnapping van zijn gevangene begunstigen zouden – een angst, die de Engelsen reeds op de Bellorophon beheerste en die hen tot menig verkeerde maatregel bewogen had en het ook verder nog doen zal – vanwege zulke zorgen vermijdt hij de normale westelijke route, waarop hij in de buurt van de Braziliaanse kust regelmatige en gunstige wind had gehad. Hij vaart langs het Afrikaanse continent en geraakt in de Golf van Guinea. De Fransen gaan zich vervelen. Zelfs de meest geduldigen zoals Bertrand worden humeurig. Napoleon probeert verstrooiing te zoeken door bij Las Cases Engels te leren. Twee, drie dagen houdt hij vol, dan stopt hij ermee. Las Cases is daar niet boos over. Veel liever brengt hij de keizer tot praten en hij houdt een dagboek bij over deze gesprekken van Napoleon, waarin deze blij is een toehoorder te vinden, die weinig over De Revolutie weet en waarin de geschiedenis van het oude regime voor de vroegere emigrant wordt samengevat. In ademloze ijver buigt Las Cases zich over zijn aantekeningen. Napoleon verlangt enige pagina's te zien is daarover niet ontevreden. Maar dit dagboek, meent hij, is niet nauwkeurig genoeg. Las Cases wordt rood van geluk en biedt aan mee te schrijven als de keizer over zijn Italiaanse veldtochten verhaalt. Eerst aarzelt de keizer, dan stemt hij toe. Op 9 september laat hij Las Cases roepen, hij heeft de handen op de rug, wandelt in zijn hut op en neer en begint zijn eerste dictaat over het beleg van Toulon. Spoedig breekt er een onweer los. De oceaan schuimt wit. De wind huilt in het tuigage. Immens hoge golven vallen het schip aan, sommige spoelen zelfs over het dek. Het regent pijpenstelen, warm en dampig is het als in een waskelder.
- 141 De keizer blijft vaak in zijn hut in bed. Het nietsdoen drukt hem te neer. Als hij op zijn voorbije leven terug kijkt, vindt hij alleen maar een herinnering aan een soortgelijke tijd. Dat was toen hij op de Orient op weg was naar Egypte. Vaak vergelijkt hij in gedachten deze beide zeereizen. Op de Orient had de jonge generaal tot zijn genoegen het instituut van Egypte om zich heen verzameld. Op het schip dat hem naar zijn gevangenis brengt, rest hem slechts zijn herinneringen te dicteren. Maar hij kan niet steeds maar dicteren, ook niet steeds maar met Gourgaud zinloze rekenproblemen oplossen (1). Hij legt de pen neer en duikt in het verleden, haalt schitterende brokstukken naar boven. Hij spreekt over zijn strijdgenoten, klaagt dat Lannes er niet meer is, steekt Desaix omhoog, "de beste generaal, die hij gekend heeft." "Clauzel", zegt hij, "en Gerard beloofden veel, Bernadotte was geen denker, hij is een echte Gasconjer, hij blijft niet waar hij is (hij is nu koning van Zweden, RKV). Zijn vertrek zal niet lang op zich laten wachten."
- Zo vlak bij Afrika lijkt de herinnering aan de Egyptische veldtocht hem te achtervolgen. Tegenover de admiraal verdedigt hij zich tegen het verwijt de pestlijders in Jaffa vergiftigd te hebben. In plaats van de stad te ontruimen, vertelt hij, had hij de artsen gevraagd of het niet raadzamer zou zijn de dood van de hopeloze zieken door opium te bespoedigen, in plaats van ze uit te leveren aan

de beulen van Djezza Pascha. Desgenettes wees dit af. Hij smeekte de generaal de nog twee dagen te houden. Bonaparte gaf toe. Toen Jaffa ontruimd werd, waren alle pestlijders gestorven.

Aantekening:

1. "We trokken vierkantwortels en derdemachtwortels en losten 2^e en 3^e graadsvergelijkingen op." (Gourgaud).

- 142 Van de hak op de tak springend praat hij over Tilsit, vertelt hij over koningin Louise, zijn mooie vijandin, over de geweigerde roos en over de weigering Maagdenburg over te geven, over het galante onderonsje met de koningin, dat hij voor Alexander organiseerde, terwijl hij de koning van Pruisen door aankondiging van zijn officieel bezoek een gehele dag op afstand hield. En dan, alsof hij uitgeput is door al die uitstapjes naar het verleden, zoekt hij niet meer het gezelschap van de Fransen, trekt zich terug, ligt met open ogen op zijn smalle veldbed.

Hitte, regenbuien, winden, die waaien alsof ze de zeilen willen openrijten, en weer windstilte, waarbij het wasgoed als slappe lappen neerhangt. De zon rijst op uit het water, gaat langs de heldere hemel. Zo heet is het dat men de voeten aan de dekplanken brandt. Dan zakt de zon weer rond onder. Daar is Amerika, daar had Napoleon als hij tijdig had besloten, nu een vrij man kunnen zijn. Hoog boven in de mast klinkt een stem, het kan van een matroos uit Ierland of Malta zijn, die daar dertig meter hoog het touwwerk onderhoudt en een liedje uit zijn vaderland zingt. De scheepslantaarns worden aangestoken. De bel luidt voor het diner. Iedereen komt bijeen in de salon. De dames vergelijken hun toiletten. De admiraal buigt voor zijn gevangene.

Een heldere nacht. De Northumberland ploegt door een fosforescerende zee. Sterren stijgen en dalen met de beweging van het schip. Napoleon, stevig leunend tegen zijn kanon, kijkt omhoog en herkent ze niet meer. 's Nachts verschijnen er nieuwe sterrenbeelden. En die vertrouwde lichtjes, waaraan hij als kleine jongen reeds gewend was, verlaten het firmament. De Grote en de Kleine Beer, de Luit, de Zwaan, Cassiopeia, al de sterren, die zijn roem hebben beschenen, de sterren van Frankrijk en Europa, waar zijn ze gebleven? Zal hij ze ooit weerzien? Nu kijkt hij naar de blauwe gloed van het Zuiderkruis. Misschien houdt hij meer van bewolkte avonden, waarop geen sterren te zien zijn.

*

- 143 Mme Bertrand, die steeds ziek in haar hut ligt, neemt per ongeluk een verkeerd medicijn, nl. een loodoplossing. Een tijd lang gaat het haar erg slecht, men aderlaat haar twee keer. Napoleon zegt tegen Gourgaud dat het ook goed zou zijn als ze zou sterven. Hij verafschuwt haar nog steeds. Misschien wordt hij ook wel tegen haar opgezet. Mme de Montholon weet zich wel aangenaam op te stellen. Zij is niet bedroefd, althans zij toont dat niet. Zij maakt zich op en speelt het klaar vooral bij kunstlicht de rest van haar schoonheid naar voren te brengen. Op 23 september, de datum van de even lange dag als nacht, passeert de Northumberland om 12 uur 's middags de 0-graden lengte en de 0-graden breedte. Een heel bijzonder toeval. Op deze middag nemen de Fransen deel aan de traditionele equatordoop. Twee matrozen, die Neptunus en Amphirite voorstellen, zitten op een ton aan de voet van de grote mast omgeven door muzikanten en jongens in ondergoed, die zich als wilden getatoeëerd en beschilderd hebben. Twee Herculeessen, de een met een scheermes bewapend,

de ander met een vat vol teer, scheren iedereen, die nog nooit de evenaar is gepasseerd. Daarna worden de ongelukkigen in een met water gevuld bad kopje onder geduwd. In ieder geval de scheepsjongen en de soldaten van het 53^e moeten hier aan geloven. Weglopers achtervolgt men over het gehele schip, vanuit de hoogte worden volle kuipen water op hen gegooid, zodat ze zich uitschudden als natte poedels. De officieren kopen zich vrij en worden maar een beetje nat gemaakt (1).

Aantekening:

1. Kapitein Ross kreeg een emmer vol water in zijn gezicht gegooid, hij vatte het sportief op.

- 144 Met uitzondering van de dames, die op een veilige afstand staan en zich kostelijk amuseren, worden ook de Fransen aan deze tradities onderworpen. De kinderen van de Bertrands en de Montholons offeren elk een goudstuk. Enkele matrozen roepen zelfs om generaal Buonaparte. Cockburn zegt hen lachend dat “hij de evenaar al is gepasseerd.” De keizer blijft in zijn hut. Aan Gourgaud, die hem de vertoning beschrijft, wil hij honderd napoleons voor de manschappen geven. De zuinige Bertrand vindt dat overdreven. Dat vindt Cockburn ook. Hij wil niet dat de keizer op het schip zo geliefd wordt en wil slechts een geschenk van vijf goudstukken toelaten, want zo zegt hij: “de hoogste officieren geven niet meer dan een guinee.” Napoleon voelt zich kennelijk beledigd en geeft helemaal niets. Zijn werk met Las Cases schiet op. Om elf uur ’s ochtends laat hij hem roepen. Las Cases leest voor wat hij de vorige dag heeft opgeschreven. De keizer verbetert dat en dicteert dan verder totdat het tijd is zich voor het diner te kleden. Las Cases zit niet gemakkelijk; hij kan het dictaat met moeite bijhouden, hij schrijft vliegensvlug, zijn handen worden stijf, doch hij voelt deze ellende niet. Als Napoleon naar het toilet moet, loopt hij snel naar zijn hut en probeert met hulp van zijn zoon de haastig neergeschreven notities in zinnen te veranderen. De keizer vindt steeds meer voldoening aan deze bezigheid. Hij ontvangt zijn geschiedenis-schrijver hoogst vergenoegd en plaagt hem een beetje: “Daar hebben we dan de geleerde Las Cases (1), de beroemde geschiedenis-schrijver, de Sully van Sint-Helena!”

Aantekening:

1. “Le sage Las Cases”, woordspeling op de atlas, die Las Cases onder de naam Le Sage gepubliceerd had.

- 145 Hij doorziet zeer goed hoeveel het voor deze literator betekent de geschiedenis van zijn leven op te tekenen: “Niemand zal zich met onze grootse daden bezig kunnen houden en over mijn persoon kunnen schrijven zonder zich niet op u te moeten beroepen.” De kleine kamerheer likt zich de lippen af. Uit de mond van de keizer stromen voortdurend woorden. “Noch de keuze der woorden noch tijd en plaats van de gebeurtenissen, niets houdt hem tegen, hij praat vanuit een hogere orde.” En de bladzijden stapelen zich op totdat Napoleon zijn heen en weer lopen in zijn houten gevangenis (zijn hut, RKV) stopt en zegt “tot morgen.” Cockburn heeft aan de kusten van Afrika niet de winden gevonden, die hij zocht. Op de hoogte van Kongo komt de Northumberland in een windstilte. Eindeloos en onbeweeglijk is de wateroppervlakte, waardoor het nauwelijks lukt het schip bij een ochtend- en avondbriesje een beetje voort te krijgen. Het draait om zijn as. Als men flessen overboord werpt, blijven ze lange tijd naast het schip drijven. Twintig verloren dagen. De enige afleiding: een vis, die uit het water springt – dolfijnen, die voor de boeg spelen – af en toe een van die enorme zeevogels met uitgespreide vleugels; zo weinig maken ze een vleugelslag dat het lijkt of de lucht

hen draagt.

De troepen aan boord en ook de bemanning morren tegen de admiraal. De Fransen klagen. Alleen Napoleon blijft gelaten. Maar hij heeft wel begrip voor de verveling. Om Gourgaud, die vanwege zijn grote lichaam lijdt, wat afleiding te bezorgen, dicteert hij hem ook. De anderen, Bertrand en Montholon, vinden dat lastig werk, waarvoor ze weglopen. (1).

Aantekening:

1. 'Wij vermeden dat werk zoveel mogelijk', vertelt Montholon naïef. "Wij waren volledig met onze gezinnen bezig, vrouwen en kinderen hebben op een zeereis zoveel zorg en aandacht nodig."

- 146 Cockburn stuurt de Peruviaan naar de kust van Kongo om fruit en vogels te halen. De wachttijd benutten de manschappen met de jacht op haaien, waarvan het aan de oppervlakte wemelt. Er worden er verscheidene gevangen. Napoleon, door Marchand ingelicht, komt aan dek en ziet hoe men er een vangt. De reusachtige roofvis slaat zo krachtig om zich heen, dat hij enkele matrozen omver gooit. De keizer, die dichterbij is gekomen, had bijna een verschrikkelijke slag tegen de benen gekregen, hij moet naar zijn hut en de met bloed bespatte kousen verwisselen.

De matrozen hakken het dier in stukken, het moet hun alledaagse kostje aanvullen. Ook Napoleon wil tijdens zijn diner daarvan proeven, maar hij schuift zijn bord echter weg. Hij vindt het vlees ongenietbaar.

Plotseling is er weer wind, die de vloot weer de goede kant opblaast. De masten kraken, de zeilen bollen in de passaat op. Weer schuiven langs de scheepshuid de kobaltblauwe golven. Nu gaat het rechtstreeks op Sint-Helena af. De Fransen zijn nog steeds ongeduldig en bestoken de admiraal en Ross met vragen over de vermoedelijke dag van aankomst. Ook Napoleon verwacht elk moment dat de uitkijk in de hoogste mastkorf 'Land in zicht' roept. Zijn gezondheid is goed, maar het gebrek aan beweging heeft hem zwaarder gemaakt (1).

De 9^e, 10^e, 11^e, 12^e en 13^e oktober verlopen in ondraaglijke spanning. Eindelijk, op zaterdag de 14^e als er wordt gedineerd, schreeuwt de uitkijk 'Land'. Meteen rent iedereen het dek op.

Aantekening:

1. 'Cockburn beschrijft in zijn niet altijd even tactvol verslag over de gezondheid van keizer: "Hij toonde met betrekking tot de winden en het weer minder ongeduld en maakte helemaal minder problemen dan zijn begeleiders."

- 147 De keizer gaat naar de voorkant van het schip. Nauwelijks zichtbaar tekent zich tegen de horizon een grauwe massa als een sokkel af. In het midden een top. "Diana's Peak", zegt Cockburn. Maar spoedig wordt het donker. Om negen draait de Northumberland voor de nacht bij.

De volgende morgen kleedt Napoleon zich vroeg aan. Als hij in het gangboord komt, ligt het eiland voor hem. Een monsterlijke uit zee opgestegen muur, steil aflopende rotsen van driehonderd tot zeshonderd meter hoogte in ononderbroken rijen naast elkaar opgebouwd.

Ze bestaan uit bruine lava, die hier en daar met rode strepen doortrokken zijn. Geen bomen, geen planten. Als kleine witte raketten klotsen de golven tegen de hoge verschrikkelijke muur, waarboven een wolkendek hangt, dat ook vast lijkt te zitten aan die top. Geen zandstrand, geen voetbreed stukje oever. Deze gigantische vulkanische slakkenberg lijkt de meest onneembare aller vestigingen.

Als het schip naderbij komt, wordt er een inham zichtbaar met daarin huisjes met rode daken aan een kleine kade, een vierkante kerktoren, een soort kasteel,

meerdere palmboomtoppen. Deze menselijke nederzetting is ingeklemd tussen zwarte basaltbergen, waarop op verschillende hoogtes kanonnen zijn opgesteld. De achtergrond schijnt donker en verbrokken.

De keizer laat zijn verrekijker zakken. De Fransen naast hem zijn stom van ontzetting. Is dat het gelukkige eiland dat men hen gisteren nog voorhield? Het zou de ingang van de hel kunnen zijn. Napoleon gaat zwijgend naar zijn hut terug. Hij laat Las Cases roepen en werkt met hem zoals gewoonlijk. Pas later als het schip de baai binnenvaart en op het punt staat voor anker te gaan, zegt hij tegen Gourgaud: "Dat is geen prettig verblijf, ik had beter in Egypte kunnen blijven."

- 148 Het is middag. De admiraal en Sir George Bingham gaan aan land. De admiraal komt spoedig terug, vergezeld door kolonel Wilks (1), de gouverneur van de 'zeer eerbiedwaardige en machtige Oostindische Compagnie' op Sint-Helena en die hij in de salon aan de keizer voorstelt. Napoleon ontvangt hem vol majesteit. Met een beleefdheid, die de Fransen bevalt, beantwoordt Wilks, een aardige man met een fijngesneden gezicht, waarom heen grijze haren gekroond, de vragen van de keizer over het eiland, over haar klimaat en over de verschillende soorten mensen, die haar bevolken.
- Om de moed van de gevangenen erin te houden roemt de admiraal bij het diner de voordelen van Jamestown, de kleine hoofdstad en haar omgeving. Hij geeft Gourgaud echter nog geen toestemming daar aan land te gaan. Hij wil eerst regelen waar zijn gevangenen worden ondergebracht (2). De volgende morgen rijdt hij vroeg weg, doorkruist in gezelschap van Wilks het eiland en keert pas 's avonds aan boord terug. Hij heeft, zo vertelt hij, op de hoogvlakte van Longwood op een mooi plekje een vriendelijke behuizing gevonden, die men nog aangenamer zal maken. Tot dan zullen de Fransen in het stadje wonen. Napoleon vraagt om details. De admiraal geeft we welwillend. Maar een onbestemde angst drukt de stemming. De avond is troosteloos, evenals de volgende, traag verstrijkende dag, die de Fransen nog op het schip doorbrengen, terwijl de soldaten en de lading langzamerhand van boord gaan.

Aantekening:

1. Hij zou spoedig uit zijn ambt gezet worden, omdat het eiland onder direct bestuur van de Kroon overging. Als koninklijk gouverneur verscheen toen Sir Hudson Lowe. Kolonel Mark Wilks, geboren in 1760, had zich in India onderscheiden. Hij was een fijngedebouwd man en werkte aan een geschiedenis over Zuid-India.
2. Hij wacht ook tot de ontscheping van alle troepen klaar is, opdat alle maatregelen met betrekking tot de bewaking van Napoleon en zijn gevolg getroffen kunnen worden.

- 149 Het schip trekt met het oog op de verschrikkelijke rotsen steunend aan haar anker. Alleen Bertrand begeeft zich aan land om de woning, die de keizer betrekken zal, te gaan bekijken. Gourgaud wordt boos, omdat zijn bediende niet van boord mag gaan. Hij beklagt zich bij de keizer, die schouderophalend zegt: "Ook bij deze streek, die de admiraal jullie levert, kun je zien hoe waar het is, wat ik over de Engelsen gezegd heb. Ze kennen geen grootmoedigheid, 'Sono mercanti', zoals Paoloi heeft gezegd."
- Nog een laatste diner op de Northumberland, dan stapt Napoleon met Cockburn en Bertrand in een bark. Las Cases, Montholon en de dames volgen in een sloep (1). Op de oever schemeren enige lichtpuntjes. De hemel is donker, het regent niet. Er is behalve het kletteren van de riemen in het stille water niets te horen.(2)

Aantekening:

1. Gourgaud: "Napoleon ging op 17 oktober aan land en niet op de 16^e, zoals Las Cases en Ali schrijven. De zeereis had 71 dagen geduurd."

2. Octave Aubry: De toegang tot het archief van het kasteel van Jamestown verkreeg ik van Sir Spencer Davis, de huidige gouverneur (1935, RKV) van Sint-Helena. In het 'Record Book from 1815' vond ik het volgende bericht:
"17 oktober. Op zondag de 15^e liep vanuit Engeland komende S.M.Northumberland onder de vlag van hoofdadmiraal Sir George Cockburn binnen. Het had Generaal Buonaparte en zekere individuen als staatsgevangenen aan boord." (niet gepubliceerd).

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'

Door: Octave Aubry, (1935)

2e deel: blz. 153 – 272

I : Briars 153 - 180

II : Longwood 181 - 214

III : Sir Hudson Lowe 215 - 272

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in februari/maart 2003

NB. De aantekeningen staan steeds onder de betreffende pagina.

pag.

153 I. Briars

De keizer wilde pas bij het aanbreken van de nacht aan land gaan om niet gezien te worden, maar de inwoners hadden lantaarns gepakt en stonden twee rijen dik. Tussen hun glinsterende ogen en hun gefluister werd hij door admiraal Cockburn naar een soort herberg geleid, die aan het begin van de enige straat van Jamestown naast een door de Oostindische Compagnie aangelegde openbare tuin lag. Het huis heette Porteous. Het was schoon, onopgesmukt en ingericht met zeer eenvoudige meubelen. Napoleon betrok een kamer op de eerste verdieping. Zijn bedienden hadden de gewone huisraad meegebracht. Hij ging vrijwel meteen naar bed.

Hij sliep slecht. Onder zijn ramen verzamelden zich nieuwsgierigen, hij hoorde ze praten. Bij het ochtendgloren stond hij op. Spoedig daarna kwam Cockburn hem halen om hem Longwood te laten zien. Omdat de keizer iets op zich liet wachten, werd hij geïrriteerd. Napoleon hoorde dat en zei: "Meneer de admiraal is een grof iemand." (1)

Hij ging naar buiten en zette zich in het zadel. Het paard dat de admiraal voor hem had bestemd, was een mooie zwarte arabier. Samen met de admiraal, Bertrand en Ali volgde hij de straat tussen de huisjes met veranda's en bloembakken, waaruit papegaaiengekrijs weerklonk. Alles zag er een beetje verborgen en Portugees-Indisch uit.

Aantekening:

2. Gourgaud I, 70. Cockburn had in ieder geval tactloos gehandeld omdat hij hem in dit logeerhuis voor reizigers van allerlei soort onderbracht, in plaats van in een appartement in het kasteel van Jamestown, waar hij zelf woonde.

154 Vrouwen, geel en bruin met grote nietszeggende ogen, hele troepen kinderen in bonte lompen, staande op afgebrokkelde trappen, keken, de handen in de schoot, naar de voorbijrijders. Toen ging het door een smal steegje linksaf, dat steil naar de rosten opliep. Ze kwamen weldra op een zich omhoog slingerende bergweg, die slechts door een laag muurtje van losse stenen van de afgrond gescheiden werd. Aan de andere kant van de weg verhieven zich aloëën, een soort cactussen, gedraaid als slangenlijven met paarse vruchten.

Sint-Helena, een keiharde bergachtige landklomp, is het restant van een machtige vulkaan, die in de oertijden uit zee is ontstaan. Instortingen, kloven en massa's bruine en zwartblauwe rotsblokken, waarop duizenden jaren regen, wind en zon nauwelijks enige inwerking hebben gehad, zijn het resultaat van heftige in het zuiden van het eiland bij Sandy Bay verzonken kraters.

- 155 Hoe hoger de Fransen kwamen, hoe meer het landschap veranderde. Op veel bochten werden ze herinnerd aan de bergen van Maures of van die van Corsica. Geen palmbomen, geen bananenplantages meer: Jamestown hield dit in een warme kloof gevangen. Op dorre plekken groeiden dennenbomen, olijfbomen, kleine altijd groene eikjes en een soort Afrikaanse boom met sterke bladeren. Inderdaad, niets van een tropenflora. Napoleon kon zich in een deel van Europa wanen, dat eenmaal in een verstarde wereld, door de stroming van de oceaan een groot stuk over de evenaar was gespoeld. Toen ze boven aan kwamen, gaapte links een reusachtige steentrichter, die door de bewoners 'de Punchbowl van de duivel' werd genoemd. Achter de ruiters verhief zich vanuit grazige dalen het beboste Dianagebergte, in nevelen gehuld. Op een plek, Hutt's Gate genaamd, volgden zij een paadje, dat als een soort landengte tussen tweeduizend voet diepe afgronden naar Longwood leidde.

Ze kwamen nu bij twee steenpilaren, waarnaast twee witte hutjes stonden. (1)

Aantekening:

1. Longwood ligt meer dan 5 Engelse mijlen van Jamestown verwijderd, dus ongeveer 9 kilometer.

- 156 Van hieruit liep een zeshonderd schreden lange laan naar het huis, dat Cockburn als Napoleons verblijfplaats had gedacht. Van veraf was het op een lichte heuvel liggend te zien, waarop een paar door de wind gekromde bomen het hadden volgehouden. Een soort pachtboerderij, samengesteld uit verschillende gebouwen, met rozen en dakpannen bedekt. Oostelijk daarvan het grauwe woud van de gombomen (1). Voor het huis weidden op de bleke grasvlakten magere schapen met een dikke staart. Dat alles heeft Napoleon later zeer gedeprimeerd, maar nu maakte het op hem een gunstige indruk. Na de onvriendelijke beklimming tussen de overhangende rotsen bood dit grote platform hem de gewenste rust. De zon scheen, de lucht was mild. De admiraal verzekerde de keizer dat Longwood, dat gedurende het warme jaargetijde door kolonel Skelton, de waarnemend-gouverneur, bewoond werd, koel en gezond was. Na uitvoering van de nodige verbouwingen zouden de Fransen daar goed ondergebracht zijn en volle bewegingsvrijheid genieten. Hij vertelde niet – en dat wist hij misschien ook niet – dat de mist zich op deze plek het meest intens was (2) en dat daar maanden lang de passaatwinden waaiden. Om de waarheid te zeggen: Cockburn had nauwelijks een andere keuze. Er waren maar weinig geschikte huizen (3), hoofdzakelijk bungalows en landhuisjes.

Aantekening:

1. De gombomen zijn lange dunne, ongeveer vijf tot zes meter hoge bomen, die slechts weinig schaduw geven. De bloemen lijken toevallig heel veel op die van de asters.
2. Longwood is geenszins het meest regenachtige gebied van Sint-Helena. Het droogste gebied is Jamestown, dan komt Longwood met een gemiddelde neerslag van 0,597 meter per jaar, terwijl Plantation House 0,835 meter en Oakbank 1,15 meter neerslag heeft.
3. De voornaamste huizen toen en nu waren: Rosemary Hall, bewoond door kolonel Smith; Mount Pleasant, eigendom van mr. Doveton; Briars, eigendom van mr. Balcome; Orange Grove, eigendom van mrs. Mason. Geen van deze bezittingen was zonder behoorlijke verbouwingen voor het onderbrengen van Napoleon en zijn gevolg groot genoeg geweest.

158 Het kasteel van Jamestown kwam niet in aanmerking. Het was weliswaar een zeer groot oud gebouw, maar zonder tuin en al in het voorjaar verstikkend heet; ook riep de nabijheid van de haven de gedachte aan vluchten op. Plantation House, de residentie van de gouverneur, beschut gelegen, door een groot park omgeven, had vele grote woonruimtes en bood een ver uitzicht over zee. Het was echter moeilijk te bewaken. Bovendien had de Oosindische Compagnie bij het overdoen van het eiland aan de Kroon uitdrukkelijk bedongen, dat deze woonplek ook in de toekomst aan de gouverneur ter beschikking gesteld moest worden. Het Engelse kabinet denkt er niet aan hen van dit voordeel ten behoeve van de gevangene te beroven. Allereerst wil zij hem op een veilige plaats brengen, waar elke vluchtpoging onmogelijk is. Wat doet het er toe dat deze plek onvriendelijk is en plotselinge weersveranderingen optreden en vaak zonder water zit? Het is vanaf de kust ontoegankelijk, want de kust gaat loodrecht naar beneden en bovendien loert het legerkamp vanuit Deadwood, waar Bingham al zijn tenten opbouwt. Daar zullen Napoleon en zijn volgelingen geen stap doen, geen beweging kunnen maken, zonder dat de gouverneur daarvan via optische signalen onmiddellijk op de hoogte wordt gesteld.

*

Als de keizer van zijn paard stijgt, begroeten kolonel Skelton en zijn vrouw met eerbiedig en liefdevol. Hij gaat met hen een stukje wandelen, dan wordt hem in de salon een ontbijt opgediend. Mrs. Skelton, een grote, een al iets oudere blondine, spreekt Frans. Napoleon heeft plezier aan dit onderhoud. Hij bezichtigt het huis: vijf kleine kamers en tamelijk veel spullen. Na een rondgang door de tuin verlangt hij zijn paard.

159 Terwijl ze naar Jamestown terug rijden somt de admiraal alle geplande werkzaamheden in Longwood op, na rijp beraad kwam de woonkamer hem toch wat klein voor. De keizer vindt het schaduwloze plateau melancholiek. Maar hij hoopt toch daarboven tenminste de mogelijkheid te hebben zich met paard en wagen te kunnen bewegen zonder meteen in een afgrond te vallen. Hij zal daar eindelijk alleen kunnen zijn, bij de mensen weg, die hem die lange zeereis opdrongen. De eenzaamheid schrikt hem niet af. Hij zal daar immers alleen nog zijn herinneringen hebben, zijn werk, zich bewegen en waarvan hij vooral houdt een wijde hemel boven zich hebben. Ongeveer een mijl voor Jamestown zag Napoleon aan de linkerkant wat van de straatkant gelegen temidden van een leuke tuin een nederzetting in de Indische koloniale stijl gebouwd, slechts voorzien van een verdieping. Er is een bananenlaantje te zien. Hoge jeneverbessen, palmen, mango's, bananenplanten, granaat- en citroenbomen staan op heuveltjes en terrassen en vormen rondom deze bezitting een beweeglijk raamwerk. Op de achtergrond valt vanuit een hartvormig stuk rots een kleine waterval stuivend en dampend naar beneden. Daar groeien Europese bloemen: witte rozen en geraniums; en de bloemen van warme landen: magnolia's, camelia's, hibiscus, overal in grote bossen. Door lavaheuvels ingesloten en tegen de zeewind door een heuvel beschermd ging er vanuit deze plek in tegenstelling met Longwood, dat zo Europees aan deed, een exotische betovering uit, die Napoleon verrukte. Hij wilde dit paradijs van nabij bekijken en reed de bananenlaan in. Het bezit, Briars genaamd (1), behoorde aan William Balcome, inkoper en financieel agent van de Oostindische Compagnie, die net van kolonel Wilks de

opdracht had gekregen alles wat de Fransen voor hun onderhoud op het eiland nodig hadden, te leveren(2).

Aantekening

1. The Briars (= de hekrozen). Nu nog vindt men in de verwaarloosde tuin van Briars enorme bossen wilde rozen met grote zachtrode bloemen. Briars werd na de Balcomes door admiraal Plampin en later door zijn opvolger admiraal Lambert bewoond. Daarna kocht de Oostindische Compagnie het terug en verving de tuin door een onherbergzame beplanting van kruisbesbomen. De Eastern Telegraph Company, die de huidige eigenaar is, heeft daar haar bedrijf ingericht en voor de ambtenaren grote bakstenen gebouwen laten neerzetten, die de aanblik van het dal bederven. Het vroeger door de keizer bewoonde pavillon werd door aanbouwsels en een nieuw dak bedorven. Het huis van de Balcomes is vervallen. Omdat de witte mieren er zijn binnen getrokken, zal het spoedig geheel instorten.
2. Sinds 1807 was hij op Sint-Helena gestationeerd. Tegelijk hoofdintendant van de overladingen van de East India Company en vertegenwoordiger van de firma Wm.Fowler en Joseph Cole, die de schepen die voor Jamestown lagen van proviand voorzag. Hij was commissaris en bankier tegelijkertijd.

¹⁶⁰ Het verhaal ging dat hij de natuurlijke zoon van de prins-regent was. Naar Sint-Helena gestuurd, vulde hij zijn zakken zo goed als hij kon en leegde ze daarna ook weer vlot. Deze dikke blonde Engelsman was een bonvivant, een verwende maar aardige man. Hij lag toen net met jicht in bed. Zijn vrouw en hun vier kinderen, twee dochters en twee zonen, ontvingen Napoleon. Toen zijn oog op een aardig paviljoen viel (1), waar de Balcomes op hete dagen theevisites gaven of soms kleine bals gaven, vroeg hij of hij tot de verbouwingen in Longwood klaar waren, hier zo lang mocht wonen.

Aantekening:

1. Las Cases noemt het een soort spelonk (I, 306). Hij overdrijft. In januari 1806 heeft Wellington op zijn terugreis vanuit India daar gewoond. Daarom kon hij aan Sir Pulteney Malcome, Cockburns opvolger op Sint-Helena, onderstaande hatelijke woorden schrijven, die echter door de er in zittende humor niet worden verontschuldigd: "Zeg tegen Boney dat ik zijn vertrekken in Elysée-Boubon zeer prettig vind en dat ik hoop dat hem de mijne bij de Balcomes evenzeer bevallen zijn."

¹⁶¹ Het paviljoen stond op een kleine verhoging en bevatte slechts een enkele ruimte met twee deuren en zes vensters en was zeer armoedig ingericht. (1). Een hangend plafond onder het dak was in twee kamers verdeeld.

Het was de grote wens van de keizer de opdringenden uit Jamestown kwijt te raken. De Balcomes boden hem hun huis aan. Napoleon wees het dankbaar af, hij wilde niet dat zijn aanwezigheid een inbreuk op hun gewoonten zou maken. Cockburn, die er aan gedacht had zelf het paviljoen te bewonen, trok zich terug. Napoleon bleef maar gelijk in Briars en stuurde Bertrand alleen naar de stad terug. Twee uur later was de kamer met zijn smalle bed, zijn waskom, zijn toiletkastje en een paar van Balcome geleende meubels ingericht. Ook Las Cases was aangekomen en wachtte op zijn bevelen (2). Onder een parasol, die ze in de tuin ontdekt hadden, bereidden Cipriani en Marchand de maaltijd voor de keizer, die voor de deur van het paviljoen geserveerd werd.

De andere Fransen moesten in de stad blijven, moesten echter ieder dag naar Briars komen. Napoleon was ontevreden over de opperhoofdmaarschalk. Hij nam het hem kwalijk dat hij hem in dat huis Porteous zo slecht had ondergebracht. Gourgaud en Montholon waren over deze gang van zaken, waarbij ze van de vertrouwde omgang met de keizer werden afgehouden, helemaal niet blij. Ze benijdden Las Cases en vermoedden Napoleon met klaagzangen, zo vaak als ze naar Briars toe kwamen (3).

Aantekening:

1. In de stijl van Adams. De overblijfselen tonen nog zeer fijne details.
2. Hij was alleen gekomen. Napoleon zei tegen hem: "Ik wil u niet van uw zoon scheiden. Laat uw

zoon Emanuel komen.” Beiden sliepen op de zolder.

3. Hun eerste indruk van Sint-Helena was overigens helemaal niet zo slecht. Op 21 oktober schreef Gourgaud aan Mme Caffarelli: “Wij bevinden ons in de kleine stad Jamestown, de enige op het gehele eiland en zullen daar nog enige dagen verblijven. Zij ligt tussen twee kale bergen met een grauwe aanblik. De meeste huizen liggen tussen bomen en struiken uit alle werelddelen. Van binnen zijn ze schoon en zeer goed onderhouden. Alle inwoners zijn gastvrij. Zij bieden onderdak en voedsel aan personen, die op weg van India naar Europa, om bij te komen op dit eiland voor een tijdje uitrusten. Het eiland is beroemd vanwege haar goede drinkwater, de gezonde lucht en de aangename temperatuur. De blanke vrouwen zijn echt aardig, hun gewoonten, hun taal, hun kleding zijn Engels, maar er zijn zoveel rotsen en klippen op dit eiland, dat ze, naar ik vrees, ook in de harten van deze schonen te vinden zullen zijn.”

- 162 De admiraal heeft een artillerie-officier, hoofdman Greatly (1) en twee sergeanten voor de bewaking van zijn gevangene aangewezen. De keizer, die zich daarover zeer ergert, weigert Cockburn te ontvangen en gaat voor diens ogen met Mme Bertrand wandelen.

De schilderachtige omgeving, het verblijf in Briars verstrooide en vermaakte de keizer, het beviel hem in dit leuke, door zwarte slaven gebouwde huis, dat hem, zoals hij zei aan “Paul en Virginia” deed denken.

Elke ochtend ging hij, terwijl zijn kamer aangeveegd werd, de tuin in, ontbeet in een door wijnranken omgeven inham en werkte dan met Las Cases. Tot aan het diner zwierf hij in het rotsachtige labirint van de terrassen (2).

Bijna altijd ontmoette hij daar de beide dochters van Balcome, Jane en Betsy, die eerst bang voor hem waren, maar snel vertrouwd met hem werden. Ze droegen korte rokken, witte, bij de enkels samengebonden broekspijpen, truitjes met een halskraagje en een kleine hoofdbedekking. Jane, de oudste, was zestien jaar, donkerharig, rustig en een beetje plomp gebouwd. Haar twee jaar jongere zusje was een aardige spring-in-het-veld met blond haar, dat steeds lossprong, met levendige blauwe ogen en een kleine rode mond, die steeds duizend onbeschaamdheden zei, die haar wegens haar jeugdigheid werden vergeven.

Aantekening:

1. Hij werd later door kapitein Poppleton van het 53^e vervangen. De beide sergeanten werden na een paar dagen teruggetrokken.
2. De tuinen leverden alle vruchten van Afrika en Europa op en wel in zulke hoeveelheden, dat Balcome jaarlijks voor 600 pond Sterling kon verkopen

- 163 In dit klimaat was haar lichaam prima gegroeid, maar haar geest niet. Haar praten was als dat van een klein meisje, terwijl ze toch al vrouwelijke vormen had. Ze behandelde de keizer als een oude oom, hing aan zijn arm, plukte bloemen en vruchten voor hem, stelde in redelijk goed Frans allerlei rare vragen aan hem en lachte hem in het gezicht uit. Las Cases hield niet van Betsy. Hij stoorde zich aan haar gedrag. Maar Napoleon gaf zich aan dit spelletje over. “Ik zie mezelf alsof ik op een gemaskerd bal ben”, zei hij.

Een bepaalde kinderlijkheid bezat hij nog, die af en toe plotseling naar boven kwam. Als jong mens was hij heel ernstig geweest, hij had geen echte jeugd gehad. Hij plaagde graag, hij liet zich zelf regelmatig tot brommen aanzetten. Een klein meisje, dat Legge heette, dochter van een kennis van de Balcomes, was erg bang voor de “Generaal Buonaparte”. De ratelende Betsy vertelde hem dat. Daarop verscheen Napoleon met verwarde haren, schudde met het hoofd en trok allerlei grimassen. De arme kleine werd zo bang, dat Mrs. Balcome haar uit de salon moest dragen. Napoleon had er plezier in dat hij bij de Engelsen voor een waarlijk ondier door ging. Op dezelfde manier wilde hij ook Betsy angst aanjagen, maar zij lachte hem slechts uit.

De onopgevoede stootte de keizer met de ellebogen aan, terwijl hij met was een

afdruk van een medaille maakte. Gloeiend hete druppels vielen op zijn handen, zonder dat hij zich scheen te ergeren.

Als Cockburn naar Briars kwam, nam hij vaak zijn hond Tom Pipes mee, die op de Northumberland de kinderen van Bertrand zoveel plezier had gegeven. Door het lopen achter een paard verhit geraakt, sprong hij vaak in het waterbassin, dat zich aan de rand van de tuin bevond.

164 Toen Napoleons eens in de schaduw zat, riep Betsy de hond en liet hem baden. En net zoals zij gedacht had, schudde de hond zich daarna uit en bespatte de keizer, wiens kousen, broek en rok erg vuil werden.

Ze beroofde hem van zijn papieren en schreeuwde dat ze in het bezit was van zijn geheimen. Liep hij haar dan achterna, dan gaf ze die heel vriendelijk terug. De meisjes waren gewend aan een leven in overvloed, maar wel landelijk en ze waren niet bekend met de gebruiken in de grote wereld. Ze verwonderden zich over het ceremonieel dat aan de maaltijden van Napoleon vooraf ging.

Hofmeester Cipriani boog zeer diep en zei met luider stem: "Het diner van zijn majesteit is opgediend." Dan liep hij achteruit, terwijl de keizer hem volgde naar de tafel in de tuin of in de op bevel van de admiraal geplaatste tent.

Enige dagen na zijn aankomst nodigde hij zijn jonge vriendinnen voor het diner uit. Napoleon plaagde ze met hun voorkeur voor rosbief en plumpudding. Betsy nam wraak door de Franse te verwijten kikkers te eten. Zij haalde een karikatuurtekening te voorschijn, waarop een droevige, dunne man met open mond en een kikker op de tong te zien was. Daaronder stond geschreven: "De maaltijd van een Fransman." De keizer kneep Betsy in haar oorlel, zoals hij vroeger bij zijn grenadiers deed.

Betsy kon slecht opschieten met Manuel de Las Cases, die weliswaar ongeveer haar leeftijd had, maar die zich zeer over haar streken opwond. Napoleon plaagde hen beide door te zeggen dat hij er voor zou zorgen dat ze gingen trouwen. Eenmaal beval de keizer de jongen om Betsy te kussen. Hij hield de armen van het meisje vast, terwijl Manuel met getuite lippen haar wang beroerde. Betsy verzette zich. Nauwelijks had Napoleon haar losgelaten of zij stortte zich op Manuel en gaf hem een oorvijg.

165 Maar dat was haar niet genoeg. Toen even later de keizer en de beide Las Cases achter elkaar een steil paadje opliepen, viel haar een nieuw duivelsplan in. Napoleon liep voorop, achter hem Las Cases, dan zijn zoon, dan Jane en als laatste Betsy. Deze bleef even wat achter om zich toen met een sterke aanloop tegen Jane aan te gooien, die met uitgestrekte armen Emanuel ten val bracht, waarbij die tegen zijn vader aanviel, die vervolgens de keizer een duw in de rug gaf, zodat deze met moeite op de been bleef. Emanuel Las Cases, buiten zichzelf, greep Betsy bij de schouders en duwde haar tegen een rotswand. Ze deed zich pijn en huilde boos naar Napoleon: "Meneer, hij heeft mij verwond." "Wacht maar," zei de keizer, "huil niet, ik zal hem vasthouden, dan kun jij hem afranselen."

Zij benutte de gelegenheid geheel en gaf Las Cases enige oorvijgen. Uiteindelijk smeekte de kamerheer om genade. Napoleon liet hem los en raadde hem aan voor de volgende slagen te vluchten. Daar zat Betsy al achter hem aan.

Napoleon klapte in de handen en joeg die twee op om het rozenplein. Dit voorval vergaf Las Cases Betsy lang niet.

Balcombe, die er zeker van was aan de Fransen een beste smak geld te

verdienen, omgaf de keizer met alle mogelijk voorkomendheid. Deze behandelde hem vriendschappelijk. Balcombes vrouw, een puriteinse, die van gesprekken over ernstige zaken hield, leek een beetje op Josephine. Napoleon had dat al op de eerste dag gezien. Als de ouders over Betsy's vrijpostigheden ontsteld waren, spraken ze haar toe. Dan was ze een tijdje aardig, maar even later begon ze opnieuw met haar dwaasheden.

*

- 166 Op een avond, toen Napoleon buiten de hekken met Gourgaud en de beide meisjes over een weiland liep waarop koeien liepen, stormde een van die dieren met de hoorns naar voren op hen toe. Door een sprong over een laag muurtje bracht hij zich in veiligheid. Maar Gourgaud, niet laf, trok van leer en stelde zich met getrokken sabel tegenover de koe op en riep: "Voor de tweede keer red ik het leven van de keizer!" Napoleon maakte zich hier zeer vrolijk over en plaagde Gourgaud de gehele avond. Gewoonlijk beëindigde hij zijn dag in het huis van de Balcomes, als daar tenminste geen bezoekers waren. Las Cases overtuigde zich daarvan door door het raam te gluren. Men speelde whist in deze landelijke omgeving, waaraan de keizer plezier had. Maar hij moest enige dagen in het paviljoen doorbrengen, omdat hij ten gevolge van de snelle zonsondergang een verkoudheid had opgelopen. Zijn luchtwegen waren gevoelig, zijn keel opgezet en hij hoestte heftig. Mrs. Balcombe zorgde goed voor hem. Ze bood hem kruidenthee met honing van eigen bijen aan, die de keizer echter vriendelijk dankend afsloeg. Hij hield het bij zijn lakritzensaft (?RKV), die hij ondanks alles wat O'Meara, die hem dagelijks bezocht, daar tegen in bracht, voor een wondermiddel hield. Tijdens zijn ziekteperiode, die hij alleen met Las Cases en Manuel doorbracht, nam hij zich voor, zoals hij zich uitdrukte, zijn rijkdommen te bezichtigen. Marchand bracht hem zijn kist met zijn medaillons. Daarvan bezat hij er een groot aantal. Op sommige waren miniatuurportretten van de keizerlijke familie geschilderd, sommige waren met cameeën en antieke medailles versierd, andere weer met zijn afbeelding, gevat in briljanten. Drie medaillons van Lodewijk de 18^e zaten er bij. De naar Gent gevluchte koning had ze op 20 maart in de Tuilerien op tafel laten liggen. Ze hadden weinig waarde.

- 167 Toen liet Napoleon zich een van zijn veldnecessaires brengen, keek er naar, overhandigde het aan Las Cases en zei tegen hem: "Wat is het al lang geleden dat ik dit op de ochtend van Austerlitz heb gebruikt. Eenmaal zal het van Emanuel zijn. Als hij tachtig jaar is, zal dit ding nog merkwaardiger zijn. Hij zal het laten zien en zeggen: "Keizer Napoleon heeft dit aan mijn vader op Sint-Helena geschonken." De gevoelige Emanuel kon zijn tranen nauwelijks inhouden.

*

Onder de twee of drieduizend slaven, die voor de Balcombes werkten, bevond zich een oude Maleisiër, Toby geheten. Hij was in zijn jeugd door een Engelse bemanning van een sampan geroofd en verkocht naar Sint-Helena, dat hij nooit weer verlaten had. Met behulp van de taalkundige Las Cases ondervroeg Napoleon de arme duivel. Hij beklagde zijn noodlot en zwaaide hem elke keer

als hij hem in de tuin aantrof, vriendschappelijk toe. De oude stond op zijn schep geleund, zette zijn hoed af en glimlachte over zijn gehele gele, gegroefde gezicht. Napoleon liet hem een goudstuk geven. Toby noemde hem "the good gentleman"; hij was gelukkig wanneer hij hem in het paviljoen bloemen en vruchten mocht brengen. De keizer was van plan hem te kopen en vrij te laten. Hij sprak er over met Balcombe, die er direct toe bereid was, maar de admiraal maakte bezwaar en daarmee ging het tot verdriet van de keizer niet door (1).

Aantekening:

1. De aangelegenheid werd enkel maanden later door Hudson Lowe geregeld. Hij verbood het vrijkopen van Maleisiërs. Hij was bang dat Napoleon zich daardoor onder de gekleurden teveel vrienden zou maken. De slaven werden op Sint-Helena zeer hard behandeld. In het jaar 1818 werd daar de slavernij door Hudson Lowe afgeschaft.

168 De Engelsen verbaasden zich over deze laagstaande goeddoenerij, dat in grote tegenstelling stond met de toon, die hij vaak tegen mensen van stand, zelfs als het zijn vrienden waren, aansloeg.

Op een dag, toen hij van de straatweg naar Jamestown terugkwam, waar hij soms heen ging om vandaar uit een blijk op de rede en de schepen te werpen, kwam hij Mrs. Balcombe tegen in gezelschap van een jonge Schotse Mrs. Stuart. Ze liepen alle drie al praten naar Briars terug, toen hen in een bocht in de weg een groep slaven met zwaar beladen kisten tegemoet kwam. Hoewel Mrs. Balcombe een goedgehartige vrouw was, beval zij de groep aan de kant te gaan staan. Napoleon eiste inspraak: "Aandacht voor de zwaar beladenen, mevrouw!," zei hij en ging als eerste aan de kant. Mrs. Stuart kon niet nalaten te fluisteren: "Mijn god, hij is heel anders dan men hem beschreven heeft!"

*

Vaak nam Napoleon het kleine broertje van Betsy op zijn knie en liet hem met zijn ordetekens spelen zoals vroeger de koning van Rome. Het oudere broertje, Alexander, vond op een dag een kaartspel met het gewone beeld van de grote heerser. Hij hield het Napoleon voor en zei: "Kijk eens, Boney, dat bent u." De keizer begreep hem niet. Betsy verklaarde dat Boney de bijnaam was, die de Engelsen hem hadden gegeven. Las Cases voegde er aan toe dat Boney of Bony mager betekende. "Ik ben niet mager." Zei Napoleon lachend. Hij liet zijn kleine gevulde handen zien met groefjes en met vingers, die als van een vrouw puntig uitliepen. Betsy verbaasde zich erover dat zijn een degen konden vasthouden. Napoleon liet zich een prachtige sabel brengen.

169 De schede was van schildpad ingelegd met gouden bijen. Betsy nam het prachtige wapen in de hand. Napoleon, die haar vaak bij haar Franse lessen hielp, had deze ochtend tegen Balcombe gezegd, dat ze niet werken wilde. Waarop de vader, voor hij naar de stad reed, zijn dochter met straf dreigde als zij tegen de avond haar werk niet af had.

Betsy trok de sabel uit de schede en begon hem boven het hoofd van Napoleon rond te zwaaien, die langzaam terug week, tot hij tegen de wand stond. Het duivelinnetje riep hem toe dat hij nog snel zijn gebeden moest doen, want ze zou hem doden. Tevergeefs kwam Jane aanlopen en riep haar terug. Betsy hield de keizer in bedwang tot zij eindelijk van vermoeidheid haar arm liet zinken. Las Cases, die deze scène bijwoonde, waagde niet tussen beide te komen. Toen zij de sabel neerlegde, was het Napoleon voldoende haar een lange neus te maken. (1)

Aantekening:

1. De door de Memorialschrijver en vooral door Betsy zelf nagelaten anekdotes over het leven van de keizer in Briars zijn zo talrijk, dat er noodzakelijkerwijs keuzes gemaakt moeten worden. Hier nog een, waarvan ik niet aarzel om ze te vertellen, omdat zij de verhouding tussen Napoleon en zijn gastgevers belicht. Betsy, wiens brutaliteit tengevolge van Napoleons niet reageren, meer en meer toenam, toonde hem op een dag een uit Londen opgestuurde karikatuur, die Napoleon voorstelde, die een ladder beklom, waarvan elke trede de naam van een overwonnen land droeg. Helemaal bovenaan gekomen werd hij dan met een veer over de kop op een klein platform gesmeten, waarop het woord Sint-Helena te lezen stond. Napoleon ergerde zich er niet aan. Maar de uiterst verontwaardigde Mrs. Balcombe sloot haar dochter in een kelder op, waar alleen ratten en wijnflessen haar gezelschap hielden. Doodsbang bracht de arme Betsy daar de nacht door. Ze hoorden de ratten heen en weer lopen. Omdat ze zich inbeelde dat ze haar levend zouden opeten, smeet ze er een wijnfles naar toe. Een tijdje hielden de ratten zich rustig, toen begonnen ze weer. Betsy wierp fles na fles, zodat de slaven, die haar 's ochtends haar eten brachten, haar vonden zittend naast een hoop flesscherven en half dronken door de dampen van de wijn. Haar ouders vergaven Betsy. De keizer amuseerde zich zeer over deze nachtelijke veldslag tegen de ratten. Hij vertelde Betsy dat hij op een dag zijn hoed wilde opzetten en dat daaruit een heel grote rat was gesprongen.

170 Op dezelfde avond liet hij de Balcombes meegebrachte schilderijen en tekeningen van zijn zoon zien; de ene keer lag het kind in doeken gewikkeld in de helm van Mars, een andere keer knielde het voor een kruis, met daaronder de tekst: "Ik bid god om mijn vader en voor Frankrijk", of het reed op een schaapje, of tenslotte zweefde het met zijn moeder op een achtergrond van rozen en wolken. Het leek Napoleon plezier te doen dat de jonge Engelanders zijn 'kleine koning' bewonderden.

Nu ging men om whist te spelen het huis binnen. Terwijl Las Cases werd opgedragen de kaarten zorgvuldig te schudden, onderhield de keizer zich met de jonge meisjes over het komende bal bij admiraal Cockburn, waarvoor ze uitgenodigd waren en informeerde welk toilet Betsy zou dragen. (1). Ze haalde snel haar eerste baljurk van boven. Ze was er zeer trots op en spreidde het voor hem uit. Hij bewonderde het. Toen begonnen ze pas te spelen. Tot nu toe hadden ze zonder inzetten gespeeld, maar ditmaal zei de keizer: "Juffrouw Betsy, ik zet een napoleon in." Betsy gehele vermogen bestond uit een pagode (2). Ze zette die in.

Aantekening:

1. Napoleon had zich bij de Balcombes ingespannen Betsy, die nog zeer jong was, naar dit bal te laten gaan.
2. Een Indiase munt, die toendertijd op Sint-Helena in omloop was en ongeveer zes francs waard was.

171 Napoleon probeerde Betsy af te leiden door aan Jane zijn kaarten te laten zien. Betsy dreigde met spelen op te houden. De keizer ging door met haar te plagen en wierp tenslotte om zijn bedrog te verbergen alle kaarten door elkaar. Betsy pakte woedend zijn handen en schudde hem door elkaar, zij beschuldigde hem vals gespeeld te hebben. Hij lachte tot de tranen hem over de wangen rolden en zei dat zij vals had gespeeld en bovendien haar pagode verloren had. Terwijl zij nog schold, sprong hij plotseling op, rende naar haar baljurk, die over een leunstoel lag, liep daarmee naar zijn paviljoen en sloot zich op. Betsy zat hem na, maar de deur was al gesloten. Half buiten zinnen riep ze hem toe dat zij er bang voor was dat hij haar jurk met de opgenaaide rozen zou stuk maken. Maar hij bleef onverstoort. Uiteindelijk ging zij naar haar kamer en sliep huilend in. De volgende morgen hoopte zij haar jurk weer terug te krijgen, maar de gehele dag werd zij tegengewerkt om Napoleon te spreken. Elke keer dat zij zich aanmeldde, zeiden Marchand of Ali haar dat de keizer niet gestoord wenste te worden. Ze was vertwijfeld. Pas toen het rijtuig klaar stond waarmee zij met haar moeder en zuster naar de stad zou rijden, verscheen Napoleon. Hij had de jurk

over zijn arm, liep naast het rijtuig en zei: “Hier, juffrouw Betsy heeft u uw jurk. Wees opgewekt en amuseert u zich goed. Vergeet niet met Gourgaud te dansen.” Ze verschoot van kleur. Zij hield helemaal niet van Gourgaud en vond hem verschrikkelijk, omdat hij in haar slechts een kind zag. Napoleon ging tot het einde van de weg, die van Briars tot de straatweg leidde, naast de wagen mee. Daar bleef hij staan en vroeg aan wie dat huis daar beneden in die kloof toebehoorde

172 Door de wachtofficier op enige afstand gevolgd, bezocht hij met Las Cases Maldivia House, waar hij door majoor Hodgson zeer vriendelijk ontvangen werd en paarden voor de terugreis kreeg (1).

Cockburn had Napoleon voor het bal uitgenodigd. (2). Deze leek het echter niet verstandig de uitnodiging aan te nemen. Wel beval hij dat al zijn volgelingen er naar toe moesten gaan. Dat zou ze wat afleiden. Ook wilde hij de admiraal niet kwetsen.

Het eiland was in staat van oorlog gebracht. In de baai ankerden twee slagschepen en buitengaats kruisten voortdurend twee brikken. Een op 17 oktober reeds door overste Wilks uitgedane order verhinderde de inwoners na negen uur 's avonds zonder kennis van het wachtwoord uit te gaan. De vissersboten moesten bij zonsondergang aanleggen bij de havendam. Geen vreemd schip mocht met het eiland in contact treden, verdachte vaartuigen moesten met kanonnen beschoten worden.

Napoleon dondert over de admiraal en draagt zijn volgelingen op in hun brieven naar Europa over dit gedrag tegenover hem en hen hun beklag te doen.

Uiteindelijk beveelt hij op aandringen van Las Cases en Bertrand bij Cockburn een officieel protest in te dienen.

Aantekening:

1. Hodgson, zes voet groot, een uiterst imposante verschijning, door Napoleon “Hercules’ genoemd, was ‘stadsmajoor’. Hij toonde zich tegenover de Fransen zeer voorkomend. Omdat hij het grootste deel van zijn leven op Sint-Helena doorbracht, was hij aanwezig bij de begrafenis en later bij de opgraving van de keizer. Zijn vrouw was de dochter van Wm. Doveton, waarover later nog gesproken wordt. Admiraal Sir F.D. Sturdee, de overwinnaar van de Duitsers in de slag bij de Falklandeilanden (1914) was zijn neef.
2. Op 14 november 1815. De uitnodiging was gericht aan Generaal Buonaparte. Al een keer eerder had de admiraal Napoleon in het kasteel voor het diner uitgenodigd. De keizer had op beleefde wijze geweigerd. Een tweede bal werd op 2 december door gouverneur Wilks in Plantation House georganiseerd. Gourgaud, die zich beklaagde over gebrek aan hoffelijkheid tegen de Fransen, kreeg de keizer zover, dat hij iedereen verbood er heen te gaan. Mme Bertrand en Mme de Montholon waren daar zeer teleurgesteld over.

173 De opperhofmaarschalk wil het zelf niet doen. Zulke zaken zijn onwaardig voor de keizer. Napoleon schijnt eerst toe te geven, maar komt dan steeds weer op zijn wens terug. Uiteindelijk breekt het onweer los en de keizer noemt Bertrand een ‘domkop’. De opperhofmaarschalk werpt kwaad tegen: “Uw majesteit heeft zeer ongelijk als hij niet naar mijn adviezen luistert.” De schuchtere Bertrand waagt het zijn stem te verheffen. De keizer kijkt hem aan en mompelt: “In de Tuilerieën had je niet zo met mij gesproken. Alles wat ik vroeger deed, was goed.” De gemoederen raken verder verhit en Napoleon zegt tenslotte: “Overigens zal de Weymouth allen de toestemming tot vertrek brengen.” Gourgaud veert op: “Allen, die de keizer gevolgd zijn, zullen hem, ook neemt zijn lot nog zo’n slechte wending, hem alleen verlaten als hij ze zelf wegstuurt.” Napoleon en de opperhofmaarschalk, die beide nog overgebleven zijn, verzoenen zich spoedig weer. Als ze op het punt staan te vertrekken, beveelt de

keizer Gourgaud om zich bij hem in te kwartieren. “Je bent jong”, zegt hij, “wij zullen over onze liefdeservaringen, over vrouwen praten. De vrouwen waren het hoogtepunt van mijn leven geweest als ik tijd voor ze gevonden had. Maar de uren waren zo kort en ik had zoveel te doen! Als ik nogmaals de troon zou bestijgen, dan zou ik dagelijks twee uur aan gesprekken met vrouwen besteden. Mme Duchatel, Mme de Rivigo, Mme de Montesquiou hebben mij veel dingen verteld, waarover ik nog nooit gehoord had.”

- 174 Bertrand is eindelijk gehoorzaam en stuurt Cockburn een protest, dat echter tactischer is opgesteld dan Las Cases had voorgesteld. De admiraal antwoordt grofweg: “U dwingt mij officieel te verklaren, dat ik niets weet van een keizer, die zich tegenwoordig op dit eiland bevindt, noch van een persoon met deze rang, die met u op de Northumberland meegekomen is.”
- Napoleon wordt boos: “Deze mens vergeet zijn schuld aan mij. Bertrand heeft vast en zeker niet geschreven wat ik hem heb gedictieerd.” Tegenover Sir George Bingham, die hem samen met majoor Fehrzen bezoekt, verbergt hij zijn gramschap niet: “De admiraal is een echte haaivis!”

*

In werkelijkheid voelde Napoleon zich in deze eerste weken in Briars niet ongelukkig. Hij was als iemand, die van een bergtop is gevallen en zich er over verbaast dat hij nog leeft en ademt. Hij hield de moed voor zijn volgelingen, die onder het leven in Jamestown leden, er in. Gourgaud beklagde zich over van alles. Bertrand en Montholon beloeren elkaar, elk streeft er heimelijk naar de ander de leiding van de keizerlijke huishouding af te kapen. Hiertoe behoren de verdeling van de taken, het bewaken van de inkopen, de boekhouding, ed. Geleidelijk aan gelukte het Montholon Bertrand, wiens enige wapens verdriet en zwijgen zijn, er uit te duwen. Het eten was niet goed, de voedingsmiddelen waren minderwaardig. Ze kwamen uit Brazilië of van De Kaap en waren vaak muf of bedorven. Het verschimmelde meel gaf een afschuwelijk brood. Het vee was ziek van de zeereis en had zeker enige maanden op het eiland moeten weiden om weer gezond te worden.

- 175 Alleen de vis, het gevogelte en de groenten waren goed. Maar de aan de geraffineerde Franse keuken gewende lekkerbekken vonden niets lekker. Het meest slecht waren de vrouwen er aan toe. Hoe stil was het in het logeershuis Porteous! De mannen gingen na het ontbijt naar Briars en kwamen pas bij donker terug. Mme Bertrand en Mme de Montholon zaten te wachten achter de Chinese kamerschermen bij hun ramen, die uitkeken op de tuinen van de Compagnie. Ze hielden zich met hun kinderen bezig, lazen, brachten hun garderobe in orde. De warmte in het tussen twee rotsen geklemde kleine oord was drukkend. Mme de Montholon kon slecht tegen dat klimaat. Zij was net in verwachting, maar was nog minder in staat om te reizen als Mme Bertrand, die steeds tobde en klaagde. 's Avonds gingen ze dan naar buiten, traden de enige winkel, die van Solomon, binnen, die toen zo slecht voorzien was, dat er zelfs geen spelden te vinden waren.
- Vanwege het grote verschil in karakter, opvoeding en gewoontes konden Mme Bertrand en Mme de Montholon niet met elkaar opschieten. Ze kibbelden heftig en de een noemde de ander ‘een liederlijk vrouwspersoon’. (1) Daarna verzoenden zij zich weer voor een of twee dagen. Ze maakten kennis met de

eilandbewoners: met Mrs. Portous, haar waardin en haar dochter, die vanwege haar frisse voorkomen door het gehele eiland 'Rosebud' (2) werd genoemd.

Aantekening:

1. Gourgaud, 3 november 1815. Niet gepubliceerd (Bibli. Thiers)
2. Rozenknopje. Ze was een patriciersdochter. Mme de Montholon beschreef haar als 'groot, blond, goed gebouwd en met een Pools gezicht'. Omdat ze in menig opzicht op Mme Walewska leek, had Napoleon korte tijd belangstelling voor haar.

176 Ze gingen vriendschappelijk om met de Skeltons, de Wilks en de Dovetons. Mme Bertrand gaf aanleiding tot praatjes vanwege haar coquetterie met de mooie kapitein Hamilton van de Havannah. Zij dineerde af en toe aan boord van zijn schip en nam Gourgaud dan mee, omdat zij vanwege zijn eenzaamheid medelijden met hem had.

De beide dames waren er verrukt over dat ze naar het bal van de admiraal zouden gaan. Alle notabelen uit de kolonie, de militaire en de civiele vertegenwoordigers waren in de beide salons van het kasteel, waarvan de grote ramen op het meer uitkeken, verzameld. "Uit alle delen van het eiland", vertelt Mme de Montholon, "kwamen mooie vrouwen in witte kleding en roze jassen. De beide Françaises, die baljurken droegen, leken in dit eenvoudige gezelschap zeer geraffineerd. Mme de Montholon droeg een in diamanten gevatte smaragd 'die een buitengewoon effect sorteerde'. Zij en Mme Bertrand dansten zeer veel. Omdat hen dit soort genoegens zo lang ontzegd waren geweest, amuseerden zij zich kostelijk (1).

Gourgaud wandelde op het bal met een narrig gezicht rond. Hij had geen zin om met Betsy Balcombe, die in haar beroemde jurk verschenen was, te dansen en hij was er toch toe gedwongen. Miss Wilks, de dochter van de gouverneur, een mager smal meisje, maakte grote indruk op hem. Ook de betoverende Rosebud. Een ogenblik droomde hij van liefde, want hij had een gevoelig hart en leed onder zijn vrijgezellen bestaan.

Aantekening:

1. Een dag later, op 28 november, gaf kolonel Bingham een lunch met aansluitend een bal. Las Cases bracht Mme Bertrand er heen in een met zes ossen bespannen wagen. Toen deze Fransen langs Longwood kwamen, bezichtigden ze hun toekomstige woonoord en barsten in verontruste kreten los over de armoedigheid ervan, terwijl Cockburn toch gezegd had dat 'Longwood net zo was als Saint-Cloud. Ongetwijfeld kende hij Saint-Cloud niet.

177 Maar bij het souper had hij een slechte plaats. Zijn enige troost was, dat het Las Cases niet beter verging dan hem. (Gourgaud schrijft in zijn dagboek: "Ik kreeg geen couvert en Las Cases ook niet. Later gingen we in de stad wat eten, omdat we zo'n honger hadden." (RKV, gelezen in Gourgaud I, pag. 91).

De volgende dag liet Napoleon zich over het feest berichten. "Als Uwe Majesteit de raad van Mme de Montholon had opgevolgd en dit bal had bezocht", zei Gourgaud, "dan waren al deze domme eilandbewoners al snel op voet van gelijkheid met u omgegaan". "Ik geloof dat ik verstandig aan gedaan heb, daar niet heen te gaan, maar wees er van overtuigd, dat als ik er wel heen was gegaan, het geweest was of ik in Parijs ontvangst had gehouden."

Er is veel geestelijke kracht nodig om in een soort afzondering zo te kunnen redeneren. Overigens had het leven daar wat meer elan gekregen. Elke zondag kwamen de Fransen en O'Meara in Briars en dineerden met de keizer. Op 29 november trok Gourgaud er bij in. Er werd voor hem naast de grote tent een kleinere opgebouwd. Napoleon uitte zich tegenover hem zeer aangeslagen over de veroordeling van La Bédoyère en de moord op maarschalk Brune. Montholon, die van Jamestown komt, vertelt dat heel Frankrijk in opstand zou zijn, ' een

leger van 150.000 man is gevormd, overal roept men om de keizer'. Het geschrokken Engeland roept de militie op. Het is een leugen, maar het versterkt de levensmoed. Napoleon laat als eerste de fantasie de vrije loop: "Nu pas word ik me bewust van de grauwszaamheid van mijn gevangenschap. Wie zal zich aan het hoofd van deze beweging stellen? Eugène? Nee, die heeft geen vastheid. Soult? Die is alleen geschikt als legerintendant. Alleen mij zou dat lukken. Clauzel? Ja, misschien Clauzel. Hij is geschikt en daadkrachtig. Alleen ben ik bang voor hem."

- 178 "Nu sire," zegt Las Cases, "als hij resultaat boekt, zal dat voor uwe majesteit zeer gunstig zijn." "Geloof u dat hij zo dom zou zijn, zijn plaats aan mij over te doen? De laatsten hebben altijd gelijk. Het heden is altijd sterker dan het verleden." Bertrand stelt Napoleon voor om, ter voorkoming van moeilijkheden met de Engelsen autoriteiten, een nieuwe titel aan te nemen, die van de Graaf van Lyon. Hij voert het voorbeeld van Louis de 18^e op, die zich de Graaf van Lille noemde. Napoleon schijnt niet onwelwillend. Maar Gourgaud zegt dat zo'n pseudoniem een belachelijke indruk zou maken, 'omdat de Graven van Lyon bisschoppen zijn.' Daarom verdwijnt het voorstel van tafel. Later komt men er op terug.

*

Begin december kwam de admiraal en meldde dat het werk in Longwood beëindigd was. Napoleon kon zodra hij zover was (1), daar naar toe verhuizen. De keizer wenste niets liever. Hij had genoeg van zijn huidige woonplek. Na een lange periode van mooi weer regende het dag na dag. Hoewel men in dit dal beter beschut was dan op de hoger gelegen plateaus, had de passaatwind Gourgauds tent meegenomen. Ook versperden de zwarte bergen boven het dal elk uitzicht en 'hielden hem dubbel gevangen,' zoals Napoleon zei. Hij stuurde Gourgaud en Bertrand als kwartiermakers naar Longwood. Ze kwamen terug en vertelden dat de kamers nog naar verf roken.

Aantekening:

1. Las Cases II, pag. 125. Cockburn wilde graag dat Napoleon Briars zo spoedig mogelijk verliet en in Longwood trok. Ongetwijfeld zei hij tegen zichzelf, dat hij daar pas echt onder verzekerde bewaking zou zijn. Vanuit de Balcombes was het toch nog te gemakkelijk om met de schepen en met Europa in verbinding te treden. "Montholon", schreef Gourgaud, "gaf zich om de admiraal ter wille te zijn, alle moeite om zijne majesteit tot deze schrede te bewegen." (Ongepubliceerd, Bibli. Thiers.)

- 179 De keizer kon dan wel niet tegen deze geur, maar hij was zo ongeduldig, dat hij besloot binnen twee dagen te verhuizen. Op 10 december ontving hij, nadat hij met de Balcombes in de tuin ontbeten had, Cockburn, die gekomen was om hem feestelijk naar zijn nieuwe woning te begeleiden. Betsy was over Napoleons vertrek ontroostbaar. "Huil niet, juffrouw Betsy", zei de keizer, "je zult me in Longwood bezoeken." Mevr. Balcombe was ziek en bleef op haar kamer. Hij bezocht haar, ging op het bed zitten en dankte haar voor de bewezen gastvrijheid. Bij het heengaan overhandigde hij haar een gouden snuifbakdoos voor haar man. Aan Betsy gaf hij een bonbonnière. Ze rende met de zakdoek tegen de ogen weg. Hij droeg niet meer het uniform van jagers van de garde (1), maar een groen jasje, waaronder de band van het legioen van eer te voorschijn kwam en op zijn hoofd een kleine hoed. Op een jong vurig paard reed hij met Cockburn en zijn officieren weg. Gourgaud was vooruit gezonden. De vrouwen, de kinderen en de bagage volgende op enige afstand in een wagen, die door grote witgehoorde ossen, de trekdieren van het eiland, getrokken werd. Op straat stonden om

Napoleon te zien, veel mensen. Enige Engelse officieren reden in de stoet mee. Tegen vier uur bereikte men het wachtgebouw. De soldaten kwamen naar buiten en presenteerden het geweer. Het paard van de keizer, maakte, door de trommelslagen verschrikt, enige zijsprongen alsof het bang was er langs te gaan. Napoleon gaf hem de sporen en dwong hem op de weg te blijven. Voor het huis sprong Cockburn uit het zadel om de keizer te helpen. Hij leidde hem door het huis en liet hem alle kamers zien. De keizer scheen meer tevreden te zijn, dan de admiraal gehoopt had.

Aantekening:

1. Vanaf 28 november, zegt Marchand. Hij zou dit gedurende zijn leven niet meer dragen. De tegenovergestelde bewering van Las Cases is foutief.

180 De matrozen van Cockburn en de soldaten van Bingham hadden prima gewerkt, ze hadden deze 'hoop barakken' in een woonhuis veranderd, dat er op het eerste gezicht leuk uitzag. Cockburn nam met een opgelucht gemoed afscheid. Nauwelijks was hij verdwenen of de keizer verlangde naar zijn bad. De kuip in een aan zijn slaapkamer grenzend kabinet opgesteld, was zeer primitief. Ze bestond uit een grote met lood beslagen eikentrog, die op een grafzerk leek (1), Maar Napoleon, die sinds Malmaison het voor hem noodzakelijk bad niet meer had gehad, keek haar met uitgesproken vreugde. Hij bleef er langer dan een uur in en onderhield zich ondertussen met Las Cases, die hij aanbood haar de volgende dag eveneens te benutten. Toen de kleine man heftig weerstand bood, zei de keizer tegen hem: "Mijn beste, in gevangenschap moet de een de ander helpen. Ik zal toch niet de gehele dag in dit ding zitten en een bad zou jou even goed doen als mij."

Hij kleepte zich niet meer aan, maar ging naar bed. Hij was moe. Aan het begin van de middag, terwijl men zijn kamer inrichtte, was hij gaan wandelen en de rit op de harde straten had hem flink door elkaar geschud. In deze vijf maanden gedwongen rust was hij dikker geworden. Marchand moest zijn riem wijder maken. Hij dineerde in zijn kamer en viel bij het licht van de nachtlamp voor het eerst sinds weken diep en vast in slaap.

Aantekening:

1. Zij was voortgekomen uit de ijver van de timmerlieden van de Northumberland. Later werd er een klein waterbassin in de tuin van gemaakt. De admiraal had in Kaapstad een andere badkuip besteld, die enige maanden later aankwam.

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

2e deel: blz. 153 – 272

I : Briars 153 - 180
II : Longwood 181 - 214
III : Sir Hudson Lowe 215 - 272

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in februari/maart 2003

NB. De aantekeningen staan steeds onder de betreffende pagina.

pag.
181 II. Longwood

Longwood House werd in het jaar 1753 gebouwd (1) en bestond toendertijd uit een schuur en een stal. In 1787 had de gouverneursvertegenwoordiger Robson de schuur, om haar als buitenhuis te kunnen gebruiken, in een rijtje van vier kamers veranderd en in het midden van het gebouw haaks erop een vijfde ruimte er aan toegevoegd. Daarachter bouwde hij de bedrijfsgebouwen en de slavenwoningen. Geen enkel van deze gebouwen was onderkelderd. Het was slechts een zomergebouw. Ter vergroting van Napoleons woning had de admiraal in het verlengde van de salon, die gebouwd was van dennenhout, een soort zaal laten inrichten, die als voorkamer of als biljartzaal bruikbaar was. Men kwam in deze zaal via een smal trapje van vijf treden en dan een glazen veranda. Hij was ruimtelijk (2), het licht viel door vijf schuifvensters; door twee ervan kon men de Barn zien, een donkere berg, die zijn reusachtig op een mens lijkend profiel naar de kant van Afrika draaide. Terwijl vanuit de andere drie de Dianaketen, de bergrug, het strenge silhouet van High Knol (3) en een stuk oceaan te zien was.

Aantekening:

1. Longwood en Deadwood behoorden honderd jaar eerder tot een plantage, die The Great Wood werd genoemd en die in de archieven van Jamestown pas op 11 augustus 1678 genoemd worden. Mettertijd werd dit slecht beschermde woud door mens en dier vernietigd. Er volgde een nieuwe aanplant van gombomen, ze besloeg een vlakte van ongeveer 300 hectare en werd in 1723 door een gemetseld muurtje omgeven, dat vier mijl lang was (iets meer dan zes kilometer). Deze muur, die door de gevangenen als 'de eerste grens' werd betiteld, leverde later in 1817 de stenen voor het nieuwe huis, dat voor Napoleon gebouwd zou worden (New House). De muur bestaat heden voor het grootste deel nog.
2. 8 meter lang, 5,30 meter breed en 3,70 meter hoog. Deze maten zijn met vriendelijke hulp van de heer George Colin, de conservator van de Franse enclave op Longwood, zeer nauwkeurig vastgesteld.
3. De in het zuidwesten van Jamestown gelegen vesting, die bijna het gehele eiland beheerst.

¹⁸² De muren van deze ruimte waren heldergroen geverfd en met een doorlopende rij van rechthoekige ornamenten afgezet. Er stonden twee sofa's en enkele andere zitgelegenheden in, meerdere tafels, een piano en rechts en links van de

deur een aardglobe en een sterrenglobe, die geschonken waren door kolonel Wilks (1). Vandaar uit kwam men in een met gele Chinese zijde bespannen salon met twee ramen op het westen (2). De haastige en zo goedkoop mogelijke (3) gedane inrichting was hier echt armoedig. Een behoorlijk afgetrapt bloemetjestapijt, een klaptafel, een speeltafel, op de schoorsteen een spiegel, gordijnen van eenvoudige mousseline.

Daarachter kwam men in de eetzaal, die wat kleiner en zeer donker was (4). De enige lichtinval kwam door een hoge glazen deur, die naar de tuin voerde. De wanden waren blauw geverfd (5).

Aantekening:

1. De beide op zwarte houten onderstellen gemonteerde globes zijn door de schrijver in het kasteel van Jamestown teruggevonden. Ze waren daar gekomen zonder dat iemand van hun herkomst iets wist. Dankzij de "Herinneringen" van de mameluk Ali, die ze nauwkeurig heeft omschreven en dankzij meelhandelaar Darling, die na de dood van de keizer een inventarislijst opstelde en die in het lokale archief is, werd het mogelijk de beide globes met zekerheid te identificeren. Zij zijn goed onderhouden en stonden bij de opening van het Napoleonmuseum in Longwood (op 5 mei 1934) op hun oude plek.
2. 7,30 meter lang, 4,45 meter breed en 3,56 meter hoog.
3. "Voor 600 francs aan meubelen," zei Napoleon. Cockburn schreef erover naar Wilson Croker, de secretaris van de admiraliteit: "Het is mij gelukt om de meest noodzakelijke voorwerpen tweedehands en zo goedkoop mogelijk aan te schaffen." (Public Record Office, St.Helena VII, 247). In het jaar 1816 kwamen er uit Londen nieuwe meubels.
4. 6,75 meter lang, 4,54 meter breed en 2,98 meter hoog
5. Net als in de tijd van de Skeltons. Cockburn had het niet nodig gevonden ze opnieuw te laten verven. In 1819 werd deze kamer met een rode met gouden bloemen versierd wandkleed bedekt. Tegelijkertijd werd ook de salon met een strogeel wandkleed met blauwe sterretjes bespannen.

183 Tien stoelen en een grote tafel, een bijtafel, op de vloer een bruin tapijt. Een wandscherm verborg de deuren, die naar de bediendenkamers en naar de keuken leidden. Links ervan was een koude kille kamer zonder verwarming (1), die de keizer als voorlopig onderkomen voor Montholon aanwees.

Aan de andere kant van de eetzaal waren er twee kleine ruimtes (2), die de privé-vertrekken van Napoleon vormden, hij noemde ze zijn 'interieur'. De eerste ruimte werd zijn werkkamer, de ander zijn slaapkamer. Beide boden uitzicht op de tuin naar het noordoosten, dat is op het zuidelijk halfrond de zonzijde (3). Ze waren beide met gele zijde bespannen, waarop roodgebloemde tapijstroken gelegd waren. Alleen de slaapkamer had een schoorsteen, waarvan de omlijsting en de schoorsteenmantel van grijsgelakt hout waren. Een oud tapijt, dat vroeger aan een Engelse officier had toebehoord, bedekte de vloer (4).

Aantekening:

- 1 5,90 meter lang, 4,45 meter breed en 2,98 meter hoog
- 2 De werkkamer: 4,56 meter lang, 4,40 meter breed en 3,07 meter hoog en de slaapkamer: 4,50 meter lang, 4,34 meter breed en 3,04 meter hoog.
- 3 De ramen waren smal: 1,80 meter lang en 0,93 meter breed, waarbij de omlijsting van 10 centimeter inbegrepen was.
- 4 Het is niet juist, zoals Montholon beweert (I, 196), dat deze ruimtes vroeger als koeienstal werden gebruikt. De stal bevond zich vroeger in het gedeelte dat men van plan was in een huis voor de familie Montholon te veranderen. De vloer van de slaapkamer en van de werkkamer van de keizer steunde niet direct op de aardbodem. Hij was daarvan gescheiden door een ongeveer 60 cm dikke stenen fundering (ondermuur), die overigens richting het zuiden smaller werd, zodat de eetzaal en de bibliotheek zich zeker direct op de aardbodem bevonden.

184 Een leunstoel, groen geschilderde beukenstoelen met rood vlechtwerk, een commode, een oude katoenen sofa. Al op de eerste dag begon Marchand deze armoedige kamer liefdevol te herinrichten. Voor de spiegel op de schoorsteenmantel zette hij twee zilveren kandelaars, een kopje van verguld zilver en een asbak. Aan beide kanten van de spiegel hing hij de meest geliefde

laatste aandenken van de gevangene op: het portret van de koning van Rome, het miniatuurportret van Madame Mère en van Josephine en tenslotte een laatst buitgemaakt stuk het slaguurwerk van Frederik de Grote (1). Aan de rechterkant van de schoorsteenmantel schitterde nu de uit het Elysée meegenomen zilveren waskom, aan de linkerkant het gouden toiletkastje. Het veldbed, achter wiens gordijnen Napoleon zoveel dromen gedroomd had, staat tegen de binnenwand (2). Aan het voeteinde van de sofa was een kamerscherm opgesteld, waaraan een schilderij hing, dat Marie-Louise met hun zoon op de arm, voorstelde. Achter de slaapkamer bevond zich de badkamer, waarin het bed van de dienstdoende kamerdienaar (Marchand of Ali) (3) stond. Van daaruit voerde een overdekte gang naar de in het een verdieping hoge huis ondergebrachte keuken. Las Cases had in dit huis vanaf het begin zijn kamer.

Aantekening:

1. Ali, 222. Napoleon, die van symmetrie hield, prikte daarom als tegenhanger aan de andere kant van de schoorsteen met een speld op de wandbespanning een uurwerk op, dat hij tijdens de tweede Italiaanse oorlog had gebruikt. De dunne uurwerketting was gevlochten uit het haar van Marie-Louise.
2. Het tweede veldbed stond in de werkkamer. 's Nachts ging Napoleon van het ene naar het andere bed. In het eerste had hij in de nacht voor Austerlitz geslapen, in het tweede had hij de Franse veldtocht meegemaakt.
3. Als Marchand geen dienst had, sliep hij boven de slaapkamer van de keizer in een dakkamertje, waarvan de kleine boogramen een prachtig uitzicht op het landschap vanaf de top van de Diana tot de zee boden.

¹⁸⁶ Zijn zoon sliep in het dakkamertje, waarin hij via een ladder klom. Tussen de hoofdgebouwen en de bijgebouwen bevond zich een, vaak met vuil bedekte, binnenplaats, die een uitgang naar de kant van de gomstruikjes had. Nog verder weg, waar het lage muurtje het landgoed van het visserdal scheidde, bevonden zich de stallen.

De familie Montholon, Gourgaud, O'Meara en de bewakingsofficier Poppleton moesten in een aanbouw wonen, die haaks op het keukengebouw stond. Toen ze arriveerden, waren de dakdekkers net bezig het geteerde vilt te leggen. Intussen werden de Montholons naast de keizerlijke kamers ingekwartierd, terwijl de andere in tenten in de tuin sliepen.

Mme Bertrand weigerde om met zoveel personen in zo'n kleine ruimte te wonen (1). Ze wilde haar gewoontes niet opgeven en verschijnen wanneer het haar liefde. Na een scène, (2), die ze tegenover haar echtgenoot maakte, smeekte de opperhofmaarschalk zo spoedig mogelijk een landhuisje te mogen betrekken, dat aan de weg naar Jamestown in de bocht van Hutt's Gate lag (3). Overigens zou deze situatie maar enige maanden duren, daar de admiraal zich bereid had verklaard voor hem op een steenworp afstand van de keizer verwijderd een bijzonder huis te bouwen. De keizer nam dit voorstel vrolijk op:

Aantekening:

1. In totaal herbergde Longwood in het jaar 1816, heren en bedienden samengeteld, 51 personen..
2. Napoleon had hem eerst de kamer aangeboden, die hij daarna aan de Montholons gaf. Het was de latere bibliotheek. (Montholon I, 192)
3. Anderhalf mijl van Longwood vandaan. Dit huis, dat er nu nog staat, is nu het domineeshuis van de kleine Matthiaskerk. Het ligt in het Geraniumdal.

¹⁸⁷ "Doe wat u wilt," zei hij, "Montholon zal ook naast mij wonen."

Hij zou dit streven van Bertrand naar onafhankelijkheid niet vergeten. Dat kwam naar voren, toen Napoleon, die in deze dingen zeer nauwkeurig was, zijn huishouding op orde begon te brengen. De opperhofmaarschalk had volgens zijn rang de algehele leiding moeten hebben behouden, maar de keizer gaf die aan

Montholon (1). En Bertrand was vanaf dit moment alleen nog maar een soort algemeen secretaris, die hoofdzakelijk het verkeer met de Engelsen tot taak had. Gourgaud kreeg de leiding over de stallen (2). Las Cases werd met alle inkopen ed. belast. Omdat hij er echter vooral aan dacht de keizer schrijfmateriaal en papier te bezorgen, nam hij deze verplichtingen niet serieus en liet ze door Montholon weggapen.

Aantekening:

1. Las Cases II, 49. Bertrands egoïsme werd niet ontzien. Napoleon gaf Gourgaud de opdracht een pleister op de wonde te leggen: "De keizer stuurt mij naar Bertrand om hem uit te leggen, dat hoewel de Montholons de keuken en het achterhuis hebben gekregen, hij nog steeds opperhofmaarschalk blijft. Want volgens de regels is dit ambt levenslang. Ondanks mijn woorden is Bertrand zeer gekrenkt, want hij heeft de in de hofhouding voorgenomen veranderingen pas via de bedienden vernomen." (Gourgaud I, 102). Bertrand mokte lang. Om zich met hem te verzoenen, bezocht Napoleon hem op 15 december in Hutt's Gate en nodigde hem en zijn vrouw voor het diner uit. Ze wezen dat met een of ander voorwendsel af en kwamen niet. Pas op 18 december verschenen ze bij het zondagsdiner. Maar de keizer, die zich aan hen ergerde, at alleen in zijn kamer. Ze moesten alleen met de Montholons, de beide Las Cases en Gourgaud aan tafel zitten en "gingen toen woedend weg", zoals de laatste vertelt.
2. Gourgaud I, 101. Napoleon had later zes rijpaarden en vier trekpaarden ter beschikking. Al deze dieren werden door de Engelse regering geleverd met uitzondering van Fringant en Vizir, die uit de keizerlijke stallen kwamen. Ze waren in de nacht van 14 op 15 juli op de Epervier ingescheept. Het merendeels der paarden kwam op 23 december met de Doris van De Kaap (Archief van Jamestown, 1815).

*

188 Van de twaalf bedienden, die men in Plymouth toegestaan had (1) de keizer te begeleiden, bleven de meeste onbetekenend. Enkelen onder hen zouden opvallen door hun moed of door hun intelligentie bij de keizer een betekenisvolle rol te spelen als ze hun diensten goed verleenden.

Tot de eerste lichte behoorden de keukenmeester Pierron, een flinke pastei- en suikerbakker, die al mee geweest was naar Elba, de beide broers Archambault, vroeger als lakeien, nu als koetsiers aangesteld (een ambt, waar voor zij uitstekend geschikt bleken), de zilverpoetser Rousseau, dan Lepage, een middelmatige kok, die Joseph in Rochefort aan Napoleon had overgedaan (hij ging zonder enthousiasme mee en bleef door zijn karakter steeds op de achtergrond), verder Gentilini van Elba, zoals altijd in zijn rol als lakei en tenslotte de lijfknecht Noverraz, een grote dikke Zwitser met weinig verstand, maar met bewezen trouw.

Van hen, die belangrijk zijn, zijn vooral kamerdienaar Marchand en huismeester Cipriani te noemen. Zijn moeder, "la bonne Chancan", die min was geweest van de koning van Rome, was in 1814 naar Wenen gegaan. Marchand, eerst een eenvoudige kamerjongen, werd door de opperhofmaarschalk tot eerste kamerdienaar gekozen, toen na de eerste troonsafstand in Fontainebleau Constant en Roustan de keizer hun trouw opzegden. Hij maakte Elba en de Honderd Dagen mee. Zijn optreden behaagde Napoleon, zodat hij hem langzamerhand zijn vertrouwen schonk, dat hij werkelijke verdiend had. Hij was groot, donkerharig, had een regelmatig ernstig gelaat, een onverwoestbare gezondheid en goede manieren.

Aantekening:

1. Tot dit dozijn behoorden verder nog de Belg Bernard Heymann, die met zijn (overtollige) vrouw bij de Bertrands in dienst stond. Ook Josephine Brulé, een kamermeisje, had men Mme de Montholon boven dat dozijn toegestaan.

189 Marchand was goed ontwikkeld toen hij aan zijn betrekking begon. Hij schreef, rekende en tekende goed. Hij was liefdevol en onzelfzuchtig tegenover de keizer.

Hij zou later Napoleons beste dienaar en in zijn laatste dagen zijn meest meevoelende vriend zijn.

Cipriani Franceschi, een Corsicaan, die Napoleons familie sinds zijn jeugd kende (1), speelde tijdens het keizerrijk als geheime agent Salicetis in Napels een mysterieuze rol. Hij kwam daarna naar Elba en was tijdens de Honderd Dagen hoofdhuismeester in de Tuilerieën. Iets dikbuikig, met een nasale stem, temperamentvol en onverschrokken, had hij zich van harte bij de keizer, die hij beschouwde als het hoofd van zijn clan, aangesloten, hoewel hij in zijn hart revolutionair was. Hij was in Longwood de boodschapper en het inlichtingenbureau van Napoleon.

Op de tweede plaats is te noemen de kleine jager Natale Santini, die bij alle veldslagen van Austerlitz tot de Franse Veldtocht aanwezig was geweest, toen als deuropener mee ging naar Elba en die door Napoleon uiteindelijk, omdat hij een Corsicaan is, gekozen wordt mee te gaan naar Sint-Helena, zonder precies te weten wat hij hem daar zou laten doen. Verder de bijzondere mammeluk Saint-Denis, die door iedereen Ali werd genoemd en die in Longwood met dezelfde ijver het ambt van tweede kamerdienaar, schrijver en opzichter over de boeken en de papieren uitoefent. Hij is trouw en ijverig, een tweede Marchand van geringere betekenis. (2)

Aantekening:

1. Zijn vrouw, Adélaïde Chamant, leefde in Rome. Zijn zoon diende bij Fesch, zijn dochter bij Madame Mère. Ze bezaten een klein vermogen, dat ze in Genua gedeponereerd hadden. (F.Mason, Napoléon à Sainte-Hélène, 163).
2. De dienst in Longwood was als volgt georganiseerd: de dienstdoende kamerdienaar hield zich in de gang naar de badkamer op, twee lakeien in de doorgang, die van eetzaal naar keuken leidde. Een lakei was voor de bediening in de salon bestemd. Cipriani en Pierron droegen een groene zilverbetiste jas, wit vest, zwarte kniebroek, witte zijden kousen en schoenen met veters. Marchand en Ali hetzelfde, maar dan met goudbetist. De andere bedienden, daartoe behoorden ook enige van de admiraal geleende Engelse soldaten, droegen een groen livrei met gouden strepen.

*

¹⁹⁰ Gedurende de eerste dagen maakte Napoleon met zijn officieren verkenningsritten te paard over zijn gebied. Hij reed om de vier-mijlen-muur heen, ging naar de boerderij van de Compagnie, die aan de westkant van het Longwoodplateau ligt en reed naar beneden in de dalmond van Mulberry Gut, met groente- en fruitplantages van de grondeigenaar Breame. Eenmaal werd hij door een wachtpost tegen gehouden. Bingham snelde toe en vroeg de vergissing te excuseren.

Het door admiraal Cockburn vastgestelde gebied, waarbinnen Napoleon zich zonder begeleiding van een Engelse Ordonnansofficier vrij bewegen mocht, was klein. Namelijk een gebied van ongeveer twaalf Engelse mijlen in omtrek, waarbinnen de hoogvlakte van Longwood-Deadwood, de straat van Longwood tot Hutt's Gate en de straat, die naar Orange Grove en naar het Vissersdal (1) leidde, lagen. In een woord: naast het park van Longwood waren Napoleon drie uitstapjes van acht tot tien kilometer toegestaan, namelijk steeds dezelfde, die het Kamp van het 53^e regiment, het huis van de opperhofmaarschalk of de villa van Miss Mason tot doel hadden. Voorbij die grenzen (doch als hij wilde op het gehele eiland) moest de keizer zich door een Engelse officier laten begeleiden (2).

Aantekening:

1. Deze grenzen waren door kolonel Wilks aan Cockburn voorgesteld. (Lowe Papers, 20 – 114). De admiraal rekte ze iets op.

2. Cockburn had vanaf het begin bevolen (op 16 december) dat deze bewaking evengoed in plaats van door Poppleton ook door dr. O'Meara gedaan kon worden. Deze toestemming trok hij op 18 december weer in.

191 Bij het hek van Longwood rondom de muur en op de drie voor Napoleon openliggende wegen waren soldatenwachtposten opgesteld. Om negen uur 's avonds marcheerden die posten de tuin in en omringden het huis. Vanaf dat moment mocht niemand zonder wachtwoord het grondstuk betreden, niemand mocht het zonder begeleiding verlaten.

De geringste bewegingen van de keizer worden door signalen door gegeven. Een in Longwood zelf opgestelde luchttelegraaf deelde ze door middel van vlagsignalen aan Plantation House en aan Jamestown mee. (1) Ander posten op de belangrijkste hoogtes van het eiland bewaakten het land en de zee (2). Deze voorzichtsmaatregelen werden door Napoleon vanaf het begin hoogmoedig genegerd, maar de ongemakken voor het lagere personeel maakten ze spoedig voelbaar. Zijn omgeving, Las Cases en vooral Gourgaud maakten zich ongerust over deze onwaardige behandeling. Tenslotte werd ook Napoleon woedend.

Aantekening:

1. Hier de belangrijkste signalen:
 - 1: alles met betrekking tot generaal Bonaparte en 'zijn familie' in orde
 - 2: hij is lijdende
 - 3: hij vraagt om toestemming om
 - 4: is buiten het postencordon niet volgens de voorschriften begeleid
 - 5: is uitgegaan, maar binnen de postengrens
 - 6: is langer uitgegaan dan gewoonlijk en schijnt het postengrens zonder de verplichte begeleiding overschreden te zijn.
 - 7: wordt vernist (in dit geval moet er een blauwe vlag worden gehesen. Dat betekent voor alle troepen en bewaking alarm. Dit signaal is nooit gebruikt.)
 - 8: is terug gekomen (L.P. 20 – 114)
2. Om aan alle voorzichtigheid te voldoen had Cockburn het 300 mijl verder op liggende Franse eiland Ascension geannexeerd, want het Britse kabinet was bang dat zich daar een expeditie tot bevrijding van Napoleon kon verzamelen. De Peruvian en de Zenobia namen het op 22 oktober 1815 in bezit. Minder dan een jaar later (2 augustus 1816) werd om dezelfde reden de Engelse vlag gehesen op Tristan d'Acunha, een in het zuidelijk deel van de zee verloren eilandje.

192 Op 21 december liet hij door Montholon een al te scherpe brief aan de admiraal richten, waarin het volgende werd verlangd: de vergroting van de grenzen; de toestemming voor elke eilandbewoner of officier van het 53^e regiment om naar Longwood te kunnen gaan; weer de toestemming voor O'Meara de Fransen te begeleiden; en de permanente toestemming voor zijn huisgenoten om Jamestown onder begeleiding van een officier of een ordonnans, afhankelijk van de rang, te mogen bezoeken. Tenslotte eiste hij het aanwijzen van een andere woonplek, omdat Longwood "in de zomer ongezond en ongemakkelijk, in de winter onverdraaglijk zou zijn." (1)

Cockburn wilde dit protest niet zonder ontmoeting aannemen. Zijn antwoord aan Montholon de dag daarop luidde brutaalweg: "Ik zou misschien de mateloosheid en de onbeschaafdheid van de toon, die u zich tegenover mijn regering meent te kunnen veroorloven, over het hoofd kunnen zien, als ik het niet voor noodzakelijk hield u mee te delen, dat ik in de toekomst een op zo'n scheldtoon geschreven brief niet meer beantwoorden zal." (2)

Twee dagen later kwam hij – misschien nog wat opgewonden – naar Longwood om aan de keizer de kapitein van de Doris en twee uit India aangekomen dames voor te stellen. Doch Napoleon gaf grofweg te kennen dat "hij geen bezoek ontving, men moest hem met rust laten". De admiraal nodigde toen Montholon met echtgenote en Gourgaud voor het diner uit. Ze bedankten op bevel van de

keizer.

Aantekening:

1. (Lowe Papers, 20 – 114). Niet gepubliceerd.
2. (Lowe Papers, 20 – 114). Niet gepubliceerd. Verder luidde het: Mijn instructies ademen de geest van matigheid en gerechtigheid, die typerend is voor de handelswijze van mijn regering en die ongetwijfeld op de bewondering van toekomstige tijden kunnen rekenen.

*

193 Omdat hij in Briars op de meest eenvoudige manier had geleefd, wil hij in Longwood, waar het provisorische nu ophoudt, zich van een bestaan verzekeren, dat tegenover de Engelsen, tegenover de wereld, die naar hem kijkt, zijn karakter als soeverein rechtop houdt. In dit landelijke eenvoudige huis wil hij een strikte handhaving van de etiquette, een echt hofleven leiden, alsof hij zich nog in een van zijn Franse kastelen bevond. Een waanbeeld van grootheid, die hij niet zozeer uit ijdelheid of trots verlangt, maar meer met het bewustzijn van wat hij in het zo nabije verleden is geweest en van wat hij nog voor de toekomst kan betekenen. Zelfs in de omgang met zijn lotgenoten blijft hij formeel, herinnert steeds weer aan de tijd van zijn heerschappij, toont zich ontvankelijk voor het letten op de vormen. Het lijkt bijna of hij er bang voor is dat de dagelijkse eentonigheid van de verbanning, de treurige eenvoud omtrent benodigdheden, al te snel vergeten doet dat hij de keizer blijft.

Bij het aanbreken van de dag – dat is op deze breedte om ongeveer zes uur – belt hij om zijn kamerdienaar. Die komt en opent de vensterluiken. Napoleon springt van zijn veldbed, trekt een broek van witte stof aan, een wachtslaaprok en rode schoenen aan, dan neuriet hij – steeds vals – een liedje uit zijn jeugd, drinkt een kop zwarte koffie en scheert zich eigenhandig. Daarna volgt de zeer grondige wasbeurt. Napoleon laat zijn borst en rug krachtig met een washand bewerken en zich rijkelijk met eau de cologne, of als dat er niet is, met lavendelwater besprenkelen. Dan kleedt hij zich aan: groene jachtrok met opengewerkte zilveren knopen, een zwarte das, vest en kniebroek uit witte gestreepte stof, schoenen met gouden gespen. Die schoenen worden als hij uitgaan wil, vervangen door hoge laarzen.

194 Als het niet regent of als de mist niet te dicht is (1), rijdt hij elke ochtend uit, gewoonlijk met Las Cases en Gourgaud. Ze galopperen over de vlakte van Deadwood, of gaan bij Alarm House de straat op, om via het op een heuvel gelegen huis van Miss Mason, Woody Ridge en het Vissersdal terug te keren. In dit dal hebben ze een hutje van stro ontdekt, waar voor de deur een meisje van vijftien of zestien jaar staat. Het is Mary-Ann, de dochter van de pachter Robinson, en ze maakt een diepe buiging. Napoleon treedt de hut binnen, glimlacht en begint met hulp van Las Cases een gesprek met haar. Altijd klaar om bijnamen te geven noemt hij haar de nimf. En dit deel van het Vissersdal zal van nu af het Nimfendal heten. Ze bezoeken het heel vaak, hoewel de afdaling behoorlijk steil is en hoewel de keizer de eerste keer bijna naar beneden gestort is (2). Hij had er plezier aan dit landmeisje terug te zien, dat wanneer de ruiters naderden, hen met bloemen in de hand tegemoet ging. Mary-Ann had een kinderlijk gezicht, roze wangen, grote bruine ogen en is aanvallig en onbevungen (3).

Aantekening:

1. In dat geval werd de plezierrit naar de namiddag verschoven en Napoleon bracht de voormiddag door met lezen en dicteren. De tijdsindeling van de keizer op Longwood veranderde voortdurend.

Frédéric Mason en Fremeaux hebben hier de indeling van Las Cases, Montholon en Gourgaud gevolgd. De afwijkingen in dit boek komen omdat wij ons voornamelijk aan de Engelse bronnen, hoofdzakelijk aan de dagelijkse rapporten van de bewakingsofficieren gehouden hebben.

2. Het was Las Cases die Mary-Ann Robinson heeft ontdekt en de keizer er als eerste over vertelde. Toen Napoleon van dit uitstapje vermoed terug kwam zei hij lachend: "Zo gaat het wanneer men de jonge man spelen wil om een leuk gezichtje van dichtbij te bekijken. Als ik mijn nek had gebroken, beste Las Cases, dan was het jouw schuld geweest. Waarom ter wereld moest ik jouw nimf zien? Omdat ze mooi was!" (Montholon I, 199).
3. De schrijver heeft in Jamestown een leuk schilderij van haar ontdekt.

¹⁹⁵ Gourgaud denkt dat Napoleon een oogje op haar heeft. Napoleon op zijn beurt beweert dat ze aan Gourgaud denkt: "Ze schenkt jou meer aandacht dan mij, omdat je niet getrouwd bent. Die arme jonge meisjes denken alleen aan trouwen."

Na zijn terugkeer gaat Napoleon in bad en blijft daar zeer lang in (1). Hij ontving zijn arts O'Meara, praatte in het Italiaans met hem en liet zich de nieuwtjes uit de stad, de geruchten, die in het legerkamp rondgingen, vertellen. De ler, met zijn eigen soort humor, amuseerde de keizer, zoals vroeger Constant hem amuseerde. Bertrand verscheen en Gourgaud en Montholon, als ze geroepen werden. De keizer eet zijn middagmaal aan het kleine ronde tafeltje in zijn slaapkamer. Meest eet hij alleen, als hij echter bij mooi weer zijn maaltijd in de tent in de tuin in de buurt van de veranda laat serveren, dan nodigt hij een van zijn officieren, soms alle vier uit. Dat is dan een teken van goede zin. Deze maaltijd is voor de toenmalige tijd zeer bescheiden. Slechts twee schalen: eieren, een gebraden kip, geroosterde ham, koteletten, een schijf ham weer, salade van groene bonen, linzen, dat zijn Napoleons lievelingsspijzen. Na de soep, die hij 'kokend heet' wenst, neemt hij nog wat van een schaal. Omdat de Engelsen hem de Chambertin, die hij gewend is, niet leveren, drinkt hij een glas Bordeaux met wat water gemengd. Tenslotte een kop koffie. De maaltijd duurt tien tot vijftien minuten.

Aantekening:

1. De zeer hete langdurige baden, die hij reeds in Frankrijk placht te nemen, waren voor hem geschikt zijn maagproblemen te verminderen. Zijn verscheidene artsen waarschuwden hem voor dit overmatig gebruik van deze verslappende baden. "Maar hij had over zijn gezondheid en over dat wat goed voor hem was, zijn opvattingen, die geen mens van hem af kon nemen." (Madame de Montholon, 139).

¹⁹⁶ Hij kauwt zeer snel, door het eten volledig in beslag genomen, klaagt nooit over verstoppingen. Zoals bekend liet de kwaliteit van het voedsel te wensen over. Napoleon zou het nooit hebben gemerkt als zijn lotgenoten er niet dagelijks over geklaagd hadden. De middagmaaltijd moesten ze vanaf het begin samen doen, maar later werden door de groeiende onenigheid onder elkaar de betrekkingen zo gespannen, dat als de keizer op zijn kamer eet, elk van hen alleen eet. Napoleon loopt een rondje door de tuin en begeeft zich dan naar de spreekkamer, de ruimte, die hij het meest droog en het best belicht vindt (1). Hij kan daar volgens zijn gewoonte de handen onder de panden van zijn jas, heen en weer lopen, terwijl hij de een of andere officier commentaren, strategische of tactische opmerkingen dicteert, die een schakel in de ketting van zijn toekomstige memoires zullen vormen (2). Hij spreekt snel met een aanzwellende stem als hij zich opwindt. Zo loopt hij tussen de salon- en de verandadeur heen en weer. Aan de beide kanten van de laatste bevinden zich de beide globes. Hij draait er af en toe een beetje aan. Vaak zoekt hij op de aardbol in de wijde blauwe Atlantische Oceaan het kleine puntje, waarop de haat en de angst van de mensen hem vasthouden (3). Zijn hand strijkt over de continenten en de zeeën,

die voor zijn naam van betekenis zijn.

Aantekening:

1. Wanneer de zon op de dunne wanden scheen, was het daar erg warm. En bij vochtig weer kon men het vuur niet aanhouden, omdat de schoorsteen slecht trok.
2. Napoleon had de thema's al volgt ingedeeld: Bertrand had de veldtocht naar Egypte, Las Cases de eerste Italiaanse veldtocht, Gourgaud Waterloo, Montholon meerdere thema's. Daarnaast dicteerde Napoleon aan Marchand een beschouwing over de oorlogen van Ceasar. Kopieën werden meestal door Ali gemaakt, die een mooi handschrift had.
3. Op deze globe zijn rondom St.Helena talrijke indrukken van vingernagels te zien.

197 Met een vinger kan hij de trappen van het opstijgen van zijn roem doorlopen: Corsica, Italië, Egypte, de oorlogen met Oostenrijk en Pruisen, en dan zijn ondergang: Spanje, Rusland, de veldtocht van 1814. Hij wendt zijn blik af van de omtrek van Frankrijk, dat nu zo zeer is verkleind. In de Middellandse Zee ziet hij het eiland, waarop hij het vorige jaar gevangen zat, maar toch vorst was. Af en toe onderbreekt hij zijn dictaat, loopt naar een raam en kijkt met zijn zakverrekijker door een kleine opening in de vensterluiken. Men houdt die vensterluiken half gesloten, want hij wil niet door de Engelse officier bekeken worden.

Aan het eind van de middag komen er vaak bezoekers (1). De Wilks, de Skeltons, de Bingham, de Balcombes worden vriendschappelijk ontvangen. De keizer onderhoudt zich graag met Wilks, die door zijn jarenlange werk als gezant bij Hindoevorsten in Azië veel weet. Hij heeft Tippoo Sahib gekend, waarmee Napoleon zich tijdens de Egyptische veldtocht dacht te kunnen verbinden. Tippoo Sahib, wiens macht door dezelfde Wellington gebroken werd, dezelfde Wellington die later een andere macht breken zou – bij Waterloo.

Mrs. Wilks is een hooghartige, aardige dame van stand, net als haar dochter, die ervan droomt Gourgaud als echtgenoot te krijgen. Ook de Skeltons en de Bingham zijn welkom. Lady Bingham, een kleine vrouw, "niet lelijk en niet mooi, niet geestig en niet dom", bevalt door haar goede manieren en door haar uitgelezen toiletten.

Aantekening:

1. In de beide eerste jaren was het aantal bezoekers tamelijk groot. M.Arnold Chaplin heeft in zijn wetenschappelijk werk 'A Saint-Helena's Who's Who' een lijst van meer dan honderd personen opgesteld.

198 Vaak verscheen ook Mrs. Balcombes met haar beide dochters. Betsy waagde het niet meer zich tegenover 'Boney' zo te gedragen als in Briars. De ceremoniële regels, die hen nu omgeven, scheppen afstand. Napoleon hoort graag dat de fourageur van de Compagnie (Balcombes, RKV) verzekert dat de Engelsen verontrust zijn over zijn deportatie, men spreekt in Londen over een regeringswisseling. Daarom zegt hij ook over Balcombe: "Hij is zeer aardig, hij brengt me steeds prettige nieuwtjes,"

Ook marine-officieren en militairen, allerlei Engelsen van hogere stand, die naar China of naar India reizen of van daar terug komen, begeven zich naar Longwood en doen moeite om aan Napoleon voorgesteld te worden. Bij zulke gelegenheden wordt een waar hofceremonieel ontvouwd.

Nadat ze een pas van de gouverneur hebben gekregen en met de opperhofmaarschalk hebben gesproken, die hen een audientiepas geeft, worden de bezoekers door Montholon of Gourgaud in uniform in de spreekkamer ontvangen. De deurlakei Santini of de jager Noverraz melden in hun mooiste livrei de gast bij de keizer aan. Hij ontvangt hem staande in de salon, de hoed onder de arm (1). Las Cases naast hem dient als tolk, want Napoleon kent nog

steeds niet meer dan enkele woorden Engels.

Bijna dagelijks tegen vieren laat hij aanspannen en nodigt een of twee dames – Mme de Montholon, een bezoeker, ook Mme Bertrand als zij toevallig aanwezig is – uit om naast hem in de calèche te gaan zitten (2).

Aantekening:

1. Sinds Cockburn, zonder daar toe te zijn uitgenodigd, in zijn aanwezigheid was gaan zitten, ontving Napoleon zijn gasten staande. Hij steunde met een hand op een stoel of leunde tegen de wand, als hij moe was.
2. Het was een oude wagen van Wilks, die de gouverneur bij gebrek aan een betere naar Longwood had gestuurd.

199 Bertrand en Las Cases gaan voorin zitten. Montholon en Gourgaud volgen te paard. De met zes paarden (1) bespannen wagen rijdt, door de broers Archambault gemend, in gestrekte galop door het park, dat eigenlijk slechts een voormalige gomboomplantage is, waardoor heen men een rijweg heeft aangelegd (2). Het gaat zo snel, dat men voor de gehele rit op het plateau nauwelijks een kwartier nodig heeft en de wagen met zijn hoge veren wordt zo door elkaar gerammeld, dat de dames bijna ademloos zijn. Is men eenmaal door het park heen, dan gaat het op dezelfde wijze weer terug. Af en toe rijdt men door de ommuring heen naar het kamp. Op andere dagen, wanneer de Bertrands om de een of andere reden niet gekomen zijn, gaat het in razende vaart over de weg langs het wachthuis naar Hutt's Gate. Mme de Montholon is dan erg bang, want de weg voert zonder een vangrail langs de Punshbowl, en de kleinste fout van de koetzier zou voldoende zijn de wagen in de driehonderd meter diepe afgrond te laten storten. De keizer liet het snelle tempo zo en het gevaar bracht hem zichtbaar plezier.

Af en toe wordt de rit met de wagen vervangen door een wandeling. De dames hebben plooirokken met pofmouwen en dragen breedgerande zomerhoedjes van stro of stof. Napoleon wandelt stevig en praat dan met de een dan met de ander. Meestal blijft men binnen de muren van de tuin of het bosje. Vaak gaan ze op dezelfde weg steeds heen en weer en de wandeling duurt urenlang (3),

Aantekening:

1. Het aantal paarden werd later tot vier beperkt.
2. Door de bemoeienis van de admiraal. Het park Napoleon is tegenwoordig een wildernis en wordt spoedig in een mooie golfbaan veranderd, die echter veel last zal hebben van de wind.
3. Mme de Montholon, 141. "Als men te moet dreigt te worden, probeert men weg te komen door heimelijk een zijweg in te slaan. Maar hoe stiekem men dat ook probeerde, de keizer ontging niets, zelfs als hij in een diep gesprek gewikkeld was. Ook wanneer hij ettelijke passen vooruit was, merkte hij dat op en ze: "Aha, daar loopt Madame de Montholon weg." (of zoiets dergelijks)."

200 Maar al spoedig daalt de zon tussen High Knoll en de hellingen van Flagstaff zonder schemering in de oceaan. Het kanonschot van Alarm Hill laat de lucht trillen (1). Men keert in het huis terug, een ieder is korte tijd vrij. De keizer ligt op de sofa en leest. Drie maanden oude Franse of Engelse kranten (2), uit Frankrijk meegebracht of in van Cockburn of de gouverneur geleende boeken. Hij leest zeer snel en vluchtig, gooit het gelezene dan op het tapijt. Als hij de kamer verlaat, is de gehele vloer met kranten en papieren bezaaid.

Voor het diner, dat vanaf het begin op acht uur was bepaald, (3) begeeft hij zich in de salon, waar zijn officieren in gala-uniform, Mme Bertrand en Mme de Montholon in décolleté met blote armen en avondkapsel hem opwachten.

Aantekening:

1. Het grote kanon, dat men tegenwoordig nog bij Alarm House op de grond ziet staan en dat elke ochtend bij zonsopgang en elke avond vuurde. High Knoll vuurde het middagschot af.
2. In het begin liet hij de Engelse kranten door Las Cases vertalen. Later kon hij ze zelf redelijk begrijpen. Ali stond er naast en zocht in het woordenboek de woorden op. (Ali, 179).

3. Las Cases II, 65. Het was toen op zeven uur afgesproken, later om negen uur. De uren van de maaltijden waren tijdens de gevangenschap steeds wisselend. De keizer zette ze vanwege een soort gekweldheid en spanning, om de last van gewoonte en verveling te ontgaan, steeds weer anders vast. Behalve de keizerlijke tafel, waaraan Las Cases met zijn zoon, Monsieur en Madame de Montholon en Gourgaud aten, had de keuken van Longwood nog meerdere andere tafels te voorzien. De Bertrands kookten weliswaar apart, maar betrokken toch enige gerechten uit de keizerlijke keuken. De Engelse ordonnansofficier en O'Meara hadden hun eigen aparte tafel, waaraan iets later ook Pionkowski mee at. Tenslotte waren er twee tafels voor de hogere en de lagere bedienden. De Engelse matrozen en soldaten, die de admiraal en Sir Bingham ter versterking van het aantal bedienden ter beschikking hadden gesteld, werden vanuit het kamp in Deadwood van eten voorzien.

201 Napoleon begroet de dames door zijn hoed op te lichten en nodigt ze uit plaats te nemen. De heren blijven staan (1), behalve degene, die de keizer die keer tot zijn schaakpartner kiest. De partijen zijn kort, de keizer speelt slecht en impulsief. Hij valt steeds aan en levert in. Hoewel zijn tegenstanders ook niet zo sterk zijn, ofschoon zij hem (met uitzondering van Gourgaud) ontzien en hoewel hij smokkelt (2), verliest hij vaak.

Ciprinani opent de deur naar de eetzaal en meldt dat het diner is opgediend. De keizer gaat de eetzaal binnen, achter hem de rij dames en de officieren naar ambt en rang, want de problemen van de voorrang zijn onder hen onderwerp van talloze pesterijen. Napoleon gaat in het midden zitten met de rug naar de schoorsteen. Rechts van hem zit Mme de Montholon, links van hem Las Cases. Tegenover hem de jonge Emanuel, Gourgaud en Montholon. Deze plaatsenvolgorde verandert sterk als de Bertrands bij het diner komen of als de keizer - wat alleen in het begin van zijn verblijf voorkwam (3) – vreemdelingen met een uitnodiging wilde vereren.

Aantekening:

1. "Ze zonken vaak door de knieën van vermoeidheid. Generaal Gourgaud leunde tegen de deur en keek helemaal bleek naar de schaakspelers." (Mme de Montholon, 114).
2. "Vaak," schreef Mme de Montholon (144), "bepaalde hij: met het aangeraakte stuk spelen. Maar dan gold dat altijd alleen voor zijn tegenstander, niet voor zichzelf. Hij wist voor het terug trekken van zijn stukken steeds goede gronden aan te geven, als men tegenstribbelde, lachte hij."
3. Aan Napoleon tafel werd genodigd: Sir G.Cockburn, Sir G.Bingham, kolonel en mevr. Skelton, majoor en mevr. Hodgson, majoor Fehrzen, kapitein en mevr. Younghusband, kapitein Roos van de Northumberland, Devon van de Ikarus, de wondarts Warden. De Balcombes werden meerdere keren voor het middageten gevraagd, ook met de dochters. De laatste Engelsen, die voor het diner werden uitgenodigd, waren de Skeltons (11 april 1816), die een maand later naar Europa zouden reizen.

202 Hij wordt door Ali en Noverraz bediend, die achter zijn stoel staan. Gentilini en de in livrei gestoken Engelse soldaten en matrozen bedienen de overige tafelenoten. De zaal is prachtig verlicht, schotels, borden en bestek zijn van zilver (1). Voor het nagerecht verschijnt het mooie Sèvres-porselein, dat 'des Quartiers Généreaux' wordt genoemd tezamen met bestek van verguld zilver. Het aantal gangen is groter dan bij het middageten: soep, een hapje, twee entrees, een braadstuk, twee tussenhapjes en zoetigheden (2) Dit uur heeft nog iets keizerlijks. Men vergeet de plek waar men zich bevindt, de grote afstand tot Europa, de enge wanden, de minderwaardige meubels. De lichtglans, het schitteren van de vergulde voorwerpen, het kostbare porselein, de stille geroutineerde bediening, dat alles omgeeft Napoleon als een laatste eiland van imperiale pracht. De Engelsen zien het met misnoegen aan. Bingham schreef aan zijn vrouw over een diner in Longwood: "Het was een geweldig diner; het duurde maar veertig minuten, toen gingen we naar de salon om te kaarten Het diner was prima in orde. De mensen, die met Bonaparte samen wonen, spaken slechts met heel zachte stemmen, hij zelf was zo intens met het

eten bezig, dat hij nauwelijks een woord zei. In de zaal brandden zoveel kaarsen, dat er een hitte heerste als in een bakoven.”

Aantekening:

1. Men had een grote hoeveelheid zilveren spullen meegenomen. Zelfs toen men in 1816 130 pond er van tot brokstukken maakte, bleven er nog 96 bestekken, 34 schotels, 134 borden en nog veel ander tafelzilver over.
2. Zelfs bij privé-mensen serveerde men destijds vier entrees. Als de keizer vreemde gasten ontving, liet hij nog een of twee gangen extra serveren.

203 Men gaat naar de salon, waar Pierron in wondermooie sèvrekopjes, waar plaatjes van Egypte op zijn geschilderd, de zwarte koffie serveert. Nu mogen de heren gaan zitten. Er wordt reversi (1) gespeeld, af en toe ook schaak. Vaak vraagt de keizer Mme de Montholon om aan de piano te zingen. Ze heeft weliswaar niet veel stem, maar kent veel gemakkelijke en opgewekte Italiaanse melodieën. Napoleon hoort met genoeg toe. Denkt hij terwijl hij de ogen sluit aan de concerten in de Tuilerieën terug, waar onder de glans van kroonluchters een verzameling van prinses en stralend opgemaakte vrouwen de violen de cantates van Paer en Cimarosa speelden?

Als de Fransen onder elkaar zijn, wordt de avond gewoonlijk met lectuur doorgebracht. De keizer laat zich brengen en gaat daar dan uit voorlezen: een tragedie van Corneille of van Voltaire, ook een roman, Don Quichotte, Manon Lescaut, Faublas, soms Homerus, de Bijbel, Ossian. Als het gedichten zijn, doet hij Talma na, leest echter eentonig, zonder op de maat te letten (2). De dames onderdrukken een geeuw. Als hij dat opmerkt, houdt hij de schuldige met een boosaardige glimlach het boek voor en vraagt haar verder te lezen. Dan slaapt hij gemakkelijk zelf ook in. De stemming stijgt slechts als Napoleon, die van praten, van veel praten houdt, een gebeurtenis uit zijn geweldige loopbaan schildert. Dan is alle slaperigheid weg.

Aantekening:

1. Napoleon speelde zeer koelbloedig, “omdat hij iedere keer probeerde reversi te maken, dat betekent alle stukken krijgend, wat niet gemakkelijk is, maar hem desondanks vaak gelukte.” (Las Cases II,66).
2. “Hij had geen poëtisch gevoel, vaak voegde hij aan een vers een of twee regels toe, zonder dat te merken. Zelfs met het boek voor zijn ogen veranderde hij vaak een woord, en altijd op dezelfde wijze. Als hij ‘Cinna’ voorlas, zei hij altijd: Sylla, soyons amis, Sylla”. Mme de Montholon, 150).

204 Dan kon je de hele nacht wel naar hem luisteren (1). Maar plotseling gebeurde het dat hij zogenaamd moe was of dat andere gedachten het pad van zijn vertelling doorkruisten. Dan hield hij op, boog licht voor de dames en nam van iedereen afscheid.

Hij begaf zijn naar zijn ‘interieur’, waar Marchand op hem wachtte, kleepte zich haastig uit (2), bond nog een doek om het hoofd, ging liggen en greep bij het licht van een driearmige kandelaar weer een boek. Vaak leest hij heel lang. Het tjrpen van de krekels, het klaaggeluid van de passaatwind of de regen, die op de pannen van het dak neer raast, wiegen hem in slaap. Als hij dan slaapt, komt Marchand op de tenen aangeslopen, neemt de kandelaar met de drie kaarsen weg en steekt het nachtlampje aan. Het regelmatig ademen van de keizer wordt vaak plotseling onderbroken, dan opent hij de ogen, beweegt zich, hoest, zucht, staat op en gaat bij de schoorsteen zitten, probeert te schrijven, gaat in het andere bed liggen. Hij, die zoveel jaren de baas was over zijn slapen, kan sinds Waterloo niet meer slapen wanneer hij wil.

Aantekening:

1. Eenmaal (op 9 januari 1817 duurde de monoloog van de keizer tot drie uur 's ochtends..
2. “Nauwelijks was hij in zijn slaapkamer of hij wierp zijn hoed op de grond, rukte zijn rok, zijn ordelint,

zijn vest, zijn kraag, zijn das, zijn bretels van zich af, alles lag dwars door elkaar.” (Ali, 167)

*

205 Op 29 december verscheen op Sint-Helena een onverwachte gast, Piontkowski, die Poolse Ulanenofficier, die zich tussen Malmaison en Torbay in het gevolg van de keizer had gesmokkeld, maar die geen toestemming kreeg hem op de Northumberland te begeleiden. Niemand behalve Bertrand, die hem op Elba had gezien, kende hem. Iedereen vond hem verdacht. Op welke wijze was het hem gelukt om zich van Engeland naar Sint-Helena te laten promoveren? Het is tot op heden niet gelukt dit raadsel op te lossen. Napoleon wilde hem eerst niet zien, toen bezon hij zich, dacht dat hij misschien een boodschap mee zou brengen en ontving hem op aanraden van Bertrand. Piontkowski had de moed zich te presenteren in het uniform van een adjudant (daartoe had hij geen recht, net zo min als op de rang van kapitein, die hij zich aanmat). Hij spuide een berg leugens over de stemming in Frankrijk, vleide de keizer doordat hij zich als een fanatiek aanhanger voordeed en kreeg de toestemming om in Longwood te blijven. Op de eerste dag werd hij aan de tafel van Napoleon toegelaten, later at hij alleen en tenslotte samen met O'Meara en Poppleton. Men had hem een soort werk bij de bewaking van de stallen gegeven. Acht maanden hield hij zich in Longwood op, zowel door de Fransen als door de Engelsen met de nek aangekeken, nutteloos en terzijde geschoven. Tot nu toe had hij geleefd van bedrog en dat zou hij verder ook doen. Op Sint-Helena speelde hij de rol van iemand, die van twee walletjes eet. De keizer doorzag Piontkowski's vleierijen spoedig en schonk hem pas enige aandacht toen hij afreisde.

*

Op 1 januari 1816 om tien uur in de salon ontving Napoleon zijn vrienden, die hem hun gelukwensen kwamen brengen. Hij streelde de kinderen en gaf ze kleine geschenken. Toen hij de tuin in ging, zei hij tegen zijn volgelingen dat ze moesten proberen zonder problemen als een grote familie te leven: “Jullie zijn nu nog alleen maar een klein huisje aan het einde van de wereld. Jullie zullen je troost moeten vinden in het feit dat jullie hier tenminste in liefde tezamen leven.”

206 Men bracht hem uit naam van de admiraal zijn jachtgeweren, die deze tot nu toe achtergehouden had. De keizer vertrouwde ze toe aan Ali, die op deze manier naast zijn baantje als bibliothecaris ook dat van geweermeester overnam. De dag was warm. Napoleon maakt een plezierrit en begaf zich toen te paard het dal in. 's Avonds was hij opgewekt en vertelde over zijn liefdesavonturen als luitenant.

Het was nu hoogzomer. Maar op Sint-Helena bestaan er geen uitgesproken jaargetijden, geen wisselingen in het beeld van het landschap. Altijd dezelfde bomen, die, met uitzondering van een paar eiken, die in herfst verkleuren, nooit geel worden of de bladeren laten vallen. Dit voortdurende groen werkt deprimerend. Elke vernieuwing van de natuur betekent hoop: zij werd Napoleon onthouden.

Alleen de hemel vertoonde enige luimen, enkele plotselinge veranderingen. De zee is blauw, een sterke zon werpt stralen op het zand van de hoogvlakte en laat in de tuin het rood van de hibiscus, de geranium, de bourgainvillien verdorren, en menige poinsettias draagt aan het einde van haar vlakke bladeren diademen. De

Javamussen, in talloze hoeveelheden, ontlasten zich op de gombomen, op het dennenhout, op de eiken waaronder de keizer zich vaak neerzet.

En weinige ogenblikken later is deze sprookjespracht opgelost. Een zwaar wolkendek is over het eiland geschoven. De wilde, zwarte met groen gestreepte bergen, verdwijnen in de mist. Alles lijkt in dichte watten gehuld. Men ziet geen zes pas vooruit. Dan plotseling een heftige windstoot: de passaat, die nooit geheel slaapt, is wakker, de mist verdwijnt. Opnieuw vloeit het licht over het eiland om tegelijkertijd weer te verdwijnen. Dan begint het zacht te regenen, dat een kwartier, maar ook een dag kan duren.

207 Nu, omdat ze in Longwood hun voortdurende woonplek hadden en de interesse voor de nieuwe omgeving hen vermoeide, begonnen deze mensen, die in Frankrijk de prachtigste paleizen en kastelen gewend waren, langzamerhand de nadelen van de plek en de gebreken van hun behuizing te voelen. Vijftig personen boven op elkaar, het huis vol met arbeiders, die bezig zijn de aanbouw te realiseren (1); de ratten die in troepen uit de vloeren komen en de vrouwen en de kinderen doen schrikken (2), de buitengewoon hoge vochtigheid, die in een paar dagen de uniformen van de mannen, de met strikken en volants bezette kleding van de dames tot slap hangende lappen maakt, die men steeds weer strijken moet; de slecht trekkende, rokende schoorstenen; de lucht van de te dichtbije keuken, die overal door heen dringt; het klagen van het dienstpersoneel, dat alles slecht vindt; de vliegen en muggen, die door het mousselin voor vensters en bedden niet tegen gehouden worden en vooral de kleinzielige, strenge, ondraaglijke bewaking door de Engelsen.

Aantekening:

1. Dit werk duurde bijna een jaar.
2. De ratten waren van oudsher een plaag voor het eiland en zijn dat tegenwoordig nog. In de tijd van de gevangenschap van de keizer boden zij aan de karikaturisten in Londen en Parijs rijkelijk stof (Napoleon, een leger van ratten commanderend – Napoleon op de vlucht voor de ratten – Napoleon door een hofhouding van ratten omgeven, enz.). Men ving de ratten met vallen, die men daarna 's ochtends op de kleine binnenplaats opende. Twee honden stonden al klaar en brachten de dieren, voor zover ze uit de val kwamen, om. Deze honden werden niet in de kamers toegelaten. Een aparte, die door Miss Mason geschonken jachthond van een Chinees ras, mocht vaak bij de keizer zijn. Hij heette Sambo. Zijn vel was wit met bruine strepen, zijn oren waren zoals in China gebruikelijk is, gecoupeerd. Gourgaud of de bewakingsofficier namen hem vaak mee op jacht. Bertrand nam hem in 1821 mee naar Frankrijk en schonk hem aan de invaliden in Chateauroux. Daar is hij in het in een museum veranderde paleis van de oppermaarschalk nog opgezet te zien.

208 De geïnterneerden kunnen de nauw bepaalde grenzen niet verlaten zonder door een rood uniform begeleid te worden, stoten bij elke pas op wachtposten, die de bajonetten voor hen kruisen, hebben voortdurend het wachtgebouw in zicht en al de bewegingen van het daar boven opgerichte kamp, dat er is ter hunner bewaking. Op den duur worden al deze onaangenaamheden een marteling. De Engelsen letten scherp op, zijn steeds op hun hoede. Onvoorzichtigheden van de keizer of de plagerijen, die hij doet, houden hen steeds in beweging. Op een middag laat hij Poppleton berichten dat hij een heel eind de kant van Sandy Bay wil oprijden. Dat is buiten de grenzen, dus moet de kapitein hem begeleiden. Napoleon rijdt voorop, achter hem Bertrand en Gourgaud, helemaal achteraan op een afstand van honderd passen, rijdt Poppleton op zijn paard. Eerst gaan ze in het Nimfendal naar beneden, dan weer bergop naar Miss Mason. Napoleon stopt bij verscheidene landhuisjes en verdeelt steeds goudstukken onder de slaven. Bij het passeren van een holle weg merkt hij dat Poppleton in de buurt gekomen is.

“Hij moet niet zo dichtbij komen!”, roept hij naar Bertrand. Bertrand wendt zich hooghartig naar de officier: “Maar heer kapitein, denkt u soms dat we u redden willen? U zit boven op ons, zijne Majesteit wenst dat u meer afstand houdt.” Poppleton gehoorzaamt. Intussen spoort Napoleon, die een wegbuiging ziet aankomen, zijn paard aan: “Gourgaud, galop!”. Door de beide generaals gevolgd raast hij langs de gevaarlijke weg. Poppleton, wiens paard steigert, is spoedig uit het zicht. Buiten adem komen de Fransen bij het landhuis van Rock Rose aan, begroeten Mrs. Pritchard, de eigenaresse, en maken met haar een rondgang door de tuin.

- 209 Het uitzicht over de twee dalen en de zee is een van de mooiste van het gehele eiland. Nadat Napoleon dit voldoende heeft bewonderd, geeft hij het bevel tot de terugkeer. Ze nemen de weg over Woody Ridge naar Longwood. De keizer is zeer blij dat het hem gelukt is weg te rijden. Hij denkt dit nog vaker te doen. Hij zal bij de eilandbewoners gaan middageten, zegt hij tegen Gourgaud. ‘Een paard zal op zijn rug het eten en het benodigde tafelzilver dragen. Dat zal indruk maken. Ik zal van hen alleen drinkwater verlangen en ze uitnodigen bij ons te komen eten.’

Ondertussen is Poppleton heel boos bij de admiraal aangekomen, die net met Bingham in Briars dineert en roept: “Ik ben de keizer kwijt geraakt!”

De keizer? Cockburn werpt de ongelukkige een vernietigende blik toe. Hij laat zich het geval vertellen en beveelt dan heel rustig de kapitein naar Longwood terug te keren, waar hij generaal Buonaparte ongetwijfeld al vinden zal. Bingham is wat opgewonden, Cockburn kalmeert hem. “Het heeft niets te betekenen, er is geen gevaar aanwezig. Bovendien is dit een leermoment voor ons.”

Inderdaad wordt Poppleton opgedragen de keizer van nu af aan op een geringere afstand te volgen. De keizer ergert zich daaraan. Hoewel deze uitstapjes hem moe maken, hem eetlust bezorgen, de dag korter maken, wil hij toch liever dan de Engelsen steeds achter hem aan te hebben, zijn ritten beperken, de grenzen niet meer overschrijden.

De verhouding tussen de gedeporteerden en de bewakers zal hoezeer men ook probeert het soepel te laten verlopen (1), altijd moeizaam zijn. Het wordt des te onduidelijker door het verschil in karakter tussen de beide volkeren.

Aantekening:

1. Er bestaat geen twijfel over dat Cockburn zich ondanks zijn barsheid zich tegenover de keizer menigmaal werkelijk tactvol gedragen heeft. Toen hij op 3 januari 1816 via de luchttelegraaf vernam dat Napoleon zich naar Sandy Bay wenste te begeven, snelde hij naar Longwood om hem zelf te begeleiden. Op weg naar de stal komt hij de keizer met opgeheven hoed tegen en biedt aan met hem mee te rijden. Napoleon nodigt hem voor het middageten uit en keert zeer tevreden terug. “Zijne Majesteit verzekert mij”, schrijft Gourgaud de volgende dag, “dat hij de admiraal bij zijn uitstapje van gisteren om de vinger heeft gewonden.” (Gourgaud I, 114 – 115). De keizer was in Mount Pleasant door Mr. Wm. Doveton ontvangen.

- 210 De Engelsen hebben over de Fransen in Longwood een wat geringschattende mening, die ze vanaf die tijd op alle continenten ten toon spreiden. Ze vinden ze lichtzinnig, patserig, leugenachtig, zeer veel pratend en zeurderig. Ze zijn verbaasd over de rangorde en de dienstbereidheid waarmee de Franse de overwonnen generaal omringen. Alleen Mme Bertrand, ‘poor Madame Bertrand’ vinden ze sympathiek. Maar zij hoort immers door haar geboorte vlakbij hen, door haar neigingen en behoeften hoort ze helemaal bij hen. Anderzijds staan de Fransen, die zich rondom Napoleon verzamelen, tegenover de Engelse bevlogenheid en ideeën, waarmee ze nu zo nauw in contact komen.

De Britten lijken hen on hoffelijk, hoogmoedig, op de voorgrond tredend en vreemd. Bij alle ongeluk, dat ze ongeduldig maakt, komt nog dat de verbanning hun verbitterde nationalisme door de afstand tot hun vaderland aanwakkert. Ze sluiten zich af, zij zien niets meer, zijn doof en blind tegen alles dat niet Frans is en het ook niet kan zijn.

Afhankelijk van de dag gelukt het hen meer of minder de tijd te doden. De beide Las Cases verdiepen zich in de dictaten, waaruit ze het 'Memorial' denken te schrijven. Bertrand leest of houdt zich bezig met de kinderen. De Montholons verdubbelen hun inspanning om aandacht aan de keizer te besteden.

- 211 De echtgenoot regelt de uitgaven, de echtgenote probeert in de salon de baas te worden. Gourgaud speelt de staldespoort, rijdt zoveel mogelijk om zijn onstuimig bloed te temperen, bezoekt de feesten in het kamp (1) of gaat op jacht en schiet een paar haantjes of duiven, die hij dan aan Mme Bertrand cadeau doet. Daarnaast hebben de Fransen, met uitzondering van de keizer, die geen uitnodiging wil aan nemen, vele gelegenheden om uit te gaan. Ze worden bij alle families van de kolonie gevraagd. Men weet daar ruimhartig te leven en de gasten met glans te ontvangen. Omdat de schepen op hun vaart naar het verre oosten gedwongen zijn bij het eiland aan te leggen, worden zij rijker en welvarend. Altijd is de tafel gedekt. Elk binnenkomend schip biedt gelegenheid tot grote ontvangsten, feesten, theeparty's, picknicken in de natuur. Gourgaud gaat vaak alleen of ook met O'Meara en een van de Las Cases naar Plantation House (2). Dan gaat hij met Laura Wilks het park in. Mrs. Skelton geeft hem vriendschappelijk raad. Hij moet er maar niet op rekenen de dochter van de gouverneur te kunnen trouwen. Overigens zal zij spoedig met haar vader Sint-Helena verlaten. Want generaal Hudson Lowe, die tot Wilks' opvolger is benoemd, zal met het volgende schip aankomen. Napoleon troost zijn vleugeladjutant: "Ik zal je in Frankrijk veel beter laten trouwen."

Napoleons volgelingen gaan tamelijk vaak naar de stad.

Aantekening:

1. Gourgaud I, 107. Op 26 december 1815: "Ik woon in het kamp de ter gelegenheid van kerst georganiseerde spelen bij. De soldaten lopen achter een zwijn met ingevette staart aan. Men mag het alleen bij de staart pakken en vangen. Er zijn ook estafettes en zaklopen."
2. Gourgaud I, 114, 118, 119, 124. Op 3 januari liet kolonel Wilks Mme Bertrand en Las Cases in zijn wagen afhalen, want men waagde het niet de calèche van de keizer te gebruiken, omdat hij die niet uit zichzelf aanbood. Bij dit diner waren dertig personen aanwezig.

- 212 Dat wil zeggen, als Poppleton, die sinds zijn afgang een beetje boos is, zich er toe kan zetten, hen te begeleiden, wat hij niet altijd doet. Men weet wat dat voor een stad is. Maar voor de bannelingen betekent ze een paar vlakke plekken, waar ergens waardeloze dingen voor de verkoop liggen, die ze kunnen kopen, een echte straat, een kade, waarop ze bekenden ontmoeten, de haven vol vissersboten en een beetje verderop buitengaats een ankerplaats onder de rotsen met in de wind wapperende vlaggen van grote schepen, die door hun aanblik de geïnterneerden aan alle vertes doet denken. In de stad horen ze de laatste nieuwtjes. Elk schip uit Europa brengt vage geruchten met zich mee, die de fantasie en de hoop rijkelijk stof tot de verbeelding geven. De geallieerden hebben zich opgesplitst, Fouché zou terechtgesteld zijn, de koning van Rome zou naar Frankrijk terug keren (1).

Losse, verdwaalde exemplaren van kranten komen aan op het eiland, gaan van hand tot hand, koortsachtig gelezen en besproken. Ze melden de dood van Murat, het proces tegen Ney. Naar Murat kijkt de keizer met rancune: "Hij moet

gek geweest zijn om met vijftig Corsicanen in Calabrië te landen!”

Maar na een opmerking van Gourgaud wordt hij weer week. Wat was dat toch een wonderbaarlijke ruitergeneraal, de koning van Napels. Hij denkt hem nog voor zich te zien:

Aantekening:

1. Het kleinste voorval geeft aanleiding tot grote hoop. Op 5 februari 1816 wordt een walvisvaarder , die geen gevolg gaf aan een bevel van een van de brikken, die in de wateren rond het eiland de wacht houden, door vijftien kanonschoten verdreven. Longwood is in staat van opwinding. Het kan alleen maar om een vriendschappelijk eskader gaan, dat de keizer bevrijden wil. De dag verloopt in hoopvolle verwachting. Pas de volgende dag hoort men het werkelijke verhaal. Napoleon zegt: “We zijn allemaal oude kinderen, ik zelf, die jullie het voorbeeld van verstandig zijn zou moeten geven, ben precies zo als jullie.” (Montholon I, 216)

213 “Hoe afschuwelijk,” zegt hij, “ de mensen, die zijn dood bevolen hebben, zijn monsters.” (1).

Tegenover Ney doet hij net zo. Als hij zijn verhoor leest, zegt hij gevoelloos: “Zijn antwoorden zijn dom. Zijn karakter heeft geen overeenkomst met zijn dapperheid.”

Hij herinnert zich zeer goed de belofte van de maarschalk om hem = Napoleon RKV) naar Louis de 18^e te brengen in een kooi. Maar al spoedig vindt hij verontschuldigende woorden voor hem.

“Ik kan niet vergeten, “ zegt hij, “dat Ney op de terugtocht vanuit Rusland zestigduizend Fransen het leven redde.”

En als hij Ney’s ellendige einde verneemt, roept hij uit: “Ney’s dood is een misdaad. Zijn bloed was heilig voor Frankrijk. Louis de 18^e en zijn emigranten hebben op hem voor hun vlucht wraak genomen!”

Murat en Ney, deze niet te vergelijken soldaten, zijn niet meer. Wat een bewijs dat ook het keizerrijk geschiedenis is! En die beide welluidende namen, die met zijn heerserstijd zo nauw verbonden zijn, maken hem de middelmatigheid van zijn huidige omgeving nog meer voelbaar. Hij heeft alleen nog dienaren om zich heen.

Aantekening:

1. Gourgaud I, 134. “Het diner verloopt verdrietig, niemand praat. Men leest de Engelse kranten. De keizer is verdrietig en vervult met gedachten. Terwijl hij leest, speelt hij mechanisch met een geldstuk, hij lijdt....”

*

In de dagelijkse eentonigheid in Longwood zijn er toch wel uren van ontspanning en zelfs van opgewektheid. De klachten over het eten verstommen voor een paar dagen, ook plagerijen en rivaliteiten. Dan heeft de keizer weer goede zin. Het klimaat en de plek schijnen, zonder vooringenomenheid bekeken, helemaal niet zo verschrikkelijk.

214 “De milde en gelijkmatige temperatuur” , schrijft Las Cases, “is eerder vervelend dan ongezond.” “Verbanning is verbanning”, zegt Napoleon, “Sint-Helena is misschien nog wel de beste plaats. Op hogere breedtes hadden we van de strenge koude zeer te leiden gehad, en op elk ander tussen de keerkringen gelegen eiland waren we in de gloeiende hitte ten onder gegaan.”

Zelfs de Engelsen zijn niet altijd voorwerp van haat. De keizer, die Poppleton naar de duivel wenste, ziet in dat hij slechts zijn bevelen opvolgde en nodigt hem aan tafel uit. Hij kijkt met genoegen naar het veldwerk, grijpt zelfs eenmaal zelf de ploeg en trekt in de rode lemen aarde een voor. Hij bezoekt vaker Miss Mason, een oude jonkvrouw met manlijke trekken, die ruw en milddadig is. Men

treft haar op een os aan, rijdend op alle wegen (1). Als hij een goede dag heeft, rechtvaardigt hij ook het karakter van admiraal: “We zullen Cockburn missen” , zegt hij, “hij is een man van eer. Zijn barse optreden doet wel zeer, maar in de grond van zijn wezen is hij een oude wakkere soldaat.”

Hij feliciteert zichzelf met zijn gezondheid. ‘Hij vond zichzelf net zo sterk als hij vroeger was geweest en verbaasde zich er over hoe weinig de grote gebeurtenissen hem hadden aangedaan.’ Zijn spreken bewijst, dat hij aan zijn terugkeer naar Europa niet twijfelt. Hij blijft hopen dat het lot hem en zijn volgelingen in Frankrijk voor al het doorstane zal belonen, hoe waardiger ze dat lot dragen.

Aantekening:

1. Ze was een ware ruitster. Haar herinnering is tegenwoordig nog op Sint-Helena levend. Haar boven het Nimfendal gelegen huis was door een prachtige terrassentuin omgeven. Een grote lariksboom (Cape View), waaronder Napoleon vaak rustte, is vanaf grote afstand te zien.

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

2e deel: blz. 153 – 272

I : Briars 153 - 180

II : Longwood 181 - 214

III : Sir Hudson Lowe 215 - 272

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in februari/maart 2003

pag.
215

III SIR HUDSON LOWE

Op de avond van 14 april 1816 kwam de Phaeton met de nieuwe gouverneur Sir Hodson Lowe aan boord voor Jamestown aan. De Fransen zagen zijn komst vol ongeduld tegemoet (1). Ze maakten zich van zijn loopbaan en zijn persoonlijkheid de meest gunstige veronderstellingen. Als hogere militair, die met generaalsstaven en met vorsten was omgegaan en meerdere talen sprak, zou hij zich ongetwijfeld tegenover Napoleon eerbiediger gedragen dan Cockburn en niet weigeren hem als soeverein te behandelen. Toen Bingham 's middags meldde dat het schip in zicht was, liet de keizer zich voor hem aankleeden, verlangde zijn wagen en beval zo te rijden, dat hij kon zien hoe het fregat op de rede het anker uitwierp.

De volgende dag berichtte Poppleton aan de keizer dat Sir Hudson Lowe hem op de 16^e om negen uur 's ochtends zou bezoeken.

Dat de gouverneur zelf het tijdstip van zijn audiëntie bepaalde, mishaagde Napoleon. Toen Lowe, door Cockburn en Bingham (de laatste was tot generaal bevorderd) door hun staf begeleid, in storm en regen voor het kleine trapje van Longwood van zijn paard steeg, liet Napoleon hem door Ali zeggen dat hij zich niet goed voelde en nog niet opgestaan was (2). Zeer boos besloot de gouverneur Bertrand in Hutt's Gate op te zoeken om hem te vragen wanneer 'de generaal Buonaparte hem ontvangen wilde.'

Aantekening:

1. Een artikel in de Morning Chronicle, dat Cockburn naar Longwood had gestuurd, hekelde de hardheid, van de maatregelen die tegen Napoleon waren getroffen. Longwood zag daarin de aankondiging van een betere toekomst.
2. Op dat moment gluurde Napoleon door de vensterlatten van zijn slaapkamer.

²¹⁶ De opperhofmaarschalk bepaalde de volgende middag om twee uur voor de audiëntie.

Lowe komt dus met de admiraal en de officieren terug. Bertrand ontvangt ze in de spreekkamer en gaat de opdrachten van de keizer halen en die laat ze wachten. Noverraz, die de opdracht heeft de gasten binnen te leiden, staat bij de deur van de salon. Bertrand opent en beveelt hem de gouverneur binnen te laten

treden. De lakei gehoorzaamt, maar als ook Cockburn naar binnen wil gaan, houdt de Zwitser zich al te precies aan zijn opdracht als hij hem de weg verspert en de deur dicht doet. Cockburn gaat weer zitten en wacht in de spreekkamer in de veronderstelling dat hij tegelijkertijd met Las Cases, Montholon en Gourgaud wordt binnen gelaten.

Bij binnenkomst in de salon buigt Lowe voor de keizer, die bij de schoorsteen staat. Omdat Napoleon zwijgt, grijpt hij het woord: "Ik ben gekomen, meneer, om bij u mijn opwachting te maken."

"Zoals ik hoor spreekt u Frans, meneer, maar u spreekt ook Italiaans. Heeft u niet een Corsicaans regiment gecommandeerd?"

Lowe buigt toestemmend.

"Laten we dan Italiaans spreken."

Hij richt enige woorden tot hem over de Egyptische expeditie van Bercromby, waaraan Lowe deelnam. Dan enige persoonlijke vragen. Of hij getrouwd is. Als de gouverneur bevestigt dat Lady Lowe met hem mee naar Sint-Helena gekomen is, zegt de keizer met een zucht: "Ach, u heeft u vrouw meegenomen, u bent gelukkig."

"Hoeveel dienstjaren heeft u?" vraagt hij verder.

217 "Achtentwintig jaar."

"Dan ben ik een oudere soldaat dan u, ik heb er bijna veertig."

"De wereldgeschiedenis", zegt Lowe lomp, "zal over onze militaire dienst geheel verschillend oordelen."

Napoleon glimlacht en antwoordt niet. Hierna vraagt Lowe toestemming om zijn officieren te mogen voorstellen (1).

Bertrand roept ze binnen. De keizer richt enige hoffelijke woorden tot hen en knikt dan ten teken dat de audiëntie afgelopen is.

De Engelsen verlaten de salon. Cockburn heeft een rood hoofd, omdat hij niet ontvangen is en beklagt zich verontrust bij de gouverneur. Ze lijken enige ogenblikken te twijfelen en gaan dan weg.

Deze belediging van de admiraal was geheel niet gepland. Napoleon wist helemaal niets van zijn aanwezigheid. Betrands plan was door een onbehouwen bediende verergerd. Maar de keizer, die in die fase boos op Cockburn is, lijkt verrukt te zijn als men van het voorval melding maakt. Hij wrijft zich in de handen en lacht luid 'met het plezier van een jongen, die zijn klassenleraar te pakken heeft', zegt Las Cases.

"Prima, mijn brave Noverraz", roept hij uit, "eenmaal in je leven heb je met verstand gehandeld!"

Dan herneemt hij zich en zegt dat de admiraal door zijn afwezigheid alleen maar gewonnen heeft, was anders had hij aan de nieuwaangekomenene zijn mening gezegd over zijn (Cockburn, RKV) gebrek aan grootmoedigheid.

"Niet voor een miljoen zou ik deze dag hebben willen missen!", roept hij tenslotte uit.

Aantekening:

1. Zijn stafchef Sir Thoma Reade, zijn vleugeladjutant majoor Gorrequer, de inspecteur van de militie luitenant-kolonel Lyster, de geniemajoor Emmet, de luitenants Wortham en Jackson en de dokter Baxer, hoofd van het hospitaal op Sint-Helena.

218 Een tijdje later bezint hij zich in ieder geval: Het gaat hier om een grote belediging, die de admiraal, wanneer je het zuiver bekijkt, niet verdiend heeft. Cockburn heeft zeker zijn fouten, maar men heeft ook bij veel gelegenheden alle

reden gehad tevreden over hem te zijn (1). Napoleon stuurt dus Montholon naar hem toe om het gebeurde te excuseren. De admiraal antwoordt zeer koel. Napoleon heeft van Hudson Lowe geen slechte indruk. Hij zegt tegen O'Meara: "Ik geloof dat de nieuwe gouverneur een man van weinig woorden is, maar hij lijkt heel beleefd te zijn. In ieder geval zullen we hem pas na zijn optreden kunnen beoordelen."

Sir Hudson Lowe was net zo oud als Napoleon (2). Hij was klein, dun en roodharig. Zijn trekken werden door de magerheid van zijn gezicht verscherpt: een groot voorhoofd, uitstekende jukbeenderen, een lange, naar de smalle lippen gebogen neus, een spitse kin. De groene ogen, diepliggend en streng kijkend, waren verborgen onder dikke wenkbrauwen. Zijn huid was met zomersproeten bedekt. Hij verborg zijn aangeboren schuchterheid onder een militaire stijfheid en stond heel rechtop. Zijn manier van lopen en zijn bewegingen waren snel en hard.

Zijn loopbaan had geen glans. Als zoon van een militaire wondarts werd hij met achttien vaandrig en nam tijdens de Revolutie en de keizertijd aan alle in het Middellandse Zee gebied tegen Frankrijk gerichte operaties deel. Hij was leergierig en zeer eergevoelig. Nog in zijn jonge jaren leerde hij in zijn vrije tijd Spaans, Frans en Italiaans.

Aantekening:

1. Dit voorval met Cockburn was betreurenswaardig, want het had tot gevolg dat hij vele Engelse eilandbewoners tegen Longwood opzette. Langzamerhand schreef men deze belediging meer toe aan Napoleons omgeving en hun 'wensdenken' dan aan Napoleon zelf.
2. Geboren op 28 juli 1769.

- 219 Hij is in Corsica wegens de Engelse bezetting, ligt in Ajaccio in garnizoen, gaat van daaruit naar het eiland Elba en naar Minorca, waar hij een troep Corsicaanse overlopers onder de naam "Corsican Rangers" organiseert en met hen naar Egypte gaat. Later vinden we hem in Portugal, Napels en Sicilië weer terug. Op Capri wordt hij leider van een spionagedienst. In het jaar 1812 wordt hij tot kolonel bevorderd. Na een missie in Scandinavië en Rusland vecht hij in 1813 bij Bautzen. Daar ziet hij voor het eerst Napoleon. Als het Pruisische leger aanvalt, volgt hij Blücher naar Leipzig en volgt de Fransen. Hij brengt het bericht van de abdicatie van Napoleon naar Londen en wordt bij deze gelegenheid tot ridder en generaal-majoor benoemd. Wellington, die hem niet mocht vanwege zijn verleden, stuurde hem voor de slag bij Waterloo naar Genua. Als hij op aanbeveling van Sir Henry Bunbury door Lord Bathurst tot gouverneur van Sint-Helena aangewezen wordt, is hij eerst onaangenaam verrast, want deze benoeming houdt hem misschien veraf van hogere ambten. Maar hij zal de 'lokale rang' van een generaalluitenant en een jaartractement van 12.000 pond (1) ontvangen. Hij, die geen familie en geen vermogen bezit, neemt de positie aan, blijft daarentegen nog zes maanden in Londen, waar hij met Mrs. Jonhson, een weduwe, trouwt en die hem na het huwelijk twee dochters, maar geen geld schenkt, doch betrekkingen met voornaam gezelschap heeft, dat hem tot nu toe ontkende en dat hij alleen van een afstand mocht bewonderen. Hudson Lowe ontbrak het niet aan enige goede eigenschappen. Hij was trouw tegenover zijn vaderland, een flinke ambtenaar, eervol, zonder behoeften, ja bijna ascetisch en had geen gebrek aan natuurlijk goed willen zijn.

Aantekening:

1. 300.000 gouden francs. Daarbij kwam nog het inkomen van generaalluitenant in Bretagne van 2000 pond. Bovendien zouden op Sint-Helena de kosten van zijn woning, verwarming, bediening en proviand door de Staat gedragen worden.

220 Maar zijn denken en voelen waren middelmatig. Wankelmoedig, licht ontvlambaar, volgens zijn karakter steeds tot wantrouwen geneigd, was hij door zijn politieke bezigheden in het Middellandsezee gebied in zo'n mate wantrouwend geworden, dat hij tegen het gezonde menserverstand inging en zich tot onzinnige woede-uitbarstingen liet verleiden. Hij had een ziekelijk liefde voor paperassen, verzamelde berichten, brieven, notities, ja, zelfs het geringste blaadje papier, waarop een geschreven woord stond. Pijnlijk aan vormen hangend, pedant, ijdel, ongeschikt en daarover weer woedend dat hij zo was, ontbrak het hem als gevolg van zijn geringe opvoeding vaak aan fatsoenlijk gedrag. Hij bezat geen voorkomendheid noch tact. Zijn landslieden hebben hem met een hard woord gekenschetst: hij was geen gentleman. Hudson Lowe dacht en handelde niet als een gentleman, die meer dan aan zijn voordeel of zijn dienst aan zijn eer denkt (1).

Aantekening:

1. Een historicus als Sir Archibald Alison heeft over Hudson Lowe het objectiefste oordeel geveld: "Door zijn benoeming te Sint-Helena werd een ongelukkige keuze gedaan. Met zijn onbuigzaam, weinig tegemoetkomend karakter was hij niet de man, die de keizer zijn lot in zijn gevangenschap had kunnen verlichten." (History of Europe, 1789-1815, XIV 194). Hier ook nog Wellingtons mening, zoals die werd opgetekend door Stanhope: 31 oktober 1835: "In antwoord op mijn vraag zei de hertog, dat volgens hem Napoleons behandeling op Sint-Helena geen reden tot aanstoot had hoeven geven, maar dat men in de persoon van de heer Hudson Lowe een zeer slechte keuze had gedaan. Het ontbrak hem aan opvoeding en verstand." 21 december 1835: Ik uitte tegenover de hertog dat hij Hudson Lowe persoonlijk nauwelijks gekend had." "Toch, ik heb hem gekend, ik heb hem zeer goed gekend. Hij was een domkop." "Ik geloof," zei ik, "dat hij onverdraagzaam en opvliegend was en tengevolge daarvan voor dit ambt ongeschikt was." "Hij was geen slecht mens. Maar hij was geen man van de wereld en zoals al die mensen was hij wantrouwend en jaloeers." Stanhope: Conversations with the Duke of Wellington.

221 De hem door Lord Bathurst gegeven instructies (1) waren dezelfde, die al door Cockburn in praktijk waren gebracht. "Generaal Buonaparte zal als een krijgsgevangene behandeld worden. Alle aangenaamheden van het leven zullen hem worden toegestaan, voor zover ze de zekerheid bieden, dat hij niet ontsnapt of met wie ook steeds door tussenkomst van de gouverneur in briefwisseling kan komen." Maar deze instructies werden door mondelinge uitingen van de minister nog aangescherpt. Bathurst benadrukte in het bijzonder de verantwoordelijkheid, die Lowe op zich nam en maakte hem bang met het precedent van Sir Neil Campbell, die door Napoleon op Elba zo bij de neus was genomen. In het streven de uitgaven van Longwood te verminderen wilde hij de keizer zoveel mogelijk losmaken van zijn volgelingen en gaf hij Lowe een letterlijk verklaring, die alle Fransen ondertekenen moesten, anders zouden ze naar Europa terug gestuurd worden. Bathurst zal in de gesprekken, die hij met Lowe voor diens vertrek voerde, zijn verachting voor Napoleon niet verhuld hebben. Hij wilde dat 'de schoft Boney' met zo min mogelijk kosten, zonder dat daarover veel ophef werd gemaakt, zijn dagen op het eiland zou eindigen. Lowe hield niet van Frankrijk noch van de Fransen, maar hij had over Napoleon, die hij op het slagveld gezien had, niet zo'n geringe mening. Bathurst woorden maakten een sterke indruk op hem en brachten hem tegenover zijn gevangene tot zo'n hardheid, die hij uit zichzelf misschien niet getoond had.

Aantekening:

1. De instructies van 18 september 1815. Op 11 april 1816 werd door het parlement een wet aangenomen, die de doodstraf over elke Engelse onderdaan uitsprak "die Napoleon Buonaparte trachtte te bevrijden of het ontsnappen van genoemde naar andere gebieden bewust en actief trachtte te bevorderen."

222 Hij lag voor de macht op de knieën. De woorden van een meerdere waren voor hem wet.

Zonder tijd te verliezen begon hij aan de uitvoering van zijn bevelen. Nog voor hij door Napoleon ontvangen werd, maakte hij ze aan Bertrand bekend. De keizer zei tegen Gourgaud: “Nu, weet u het grote nieuws al? U moet of naar Kaapland (Zuid-Afrika, RKV) of u moet zich verplichten mijn lot voortdurend te delen.” Allen waren diep bezorgd. Gourgaud zei verontwaardigd: “Wil hij ons dan van alle hoop beroven onze families ooit nog weer te zien?” De vrouwen huilden. Mme Bertrand sliep niet meer. Zelfs Napoleon had een slechte nacht. Hij zag hoe zijn volgelingen worstelden met de gedachte zo’n verplichting op zich te nemen. Zelfs zij die hem het dichtst bij stonden. Zou het het Britse kabinet gelukken hem volledig te isoleren? Hudson Lowe had een model van de verklaring gestuurd, waarop de keizer door zijn hofhouding en dienaren ‘de generaal Buonaparte’ werd genoemd! Las Cases, Montholon en Gourgaud wezen deze formulering af en stuurden heftige protesten op. Bertrand, door zijn vrouw bewerkt, wilde geheel niet ondertekenen en liever afreizen. Twee dagen ging het heen en weer tussen Jamestown en Longwood. Men handelde met Lowe, raadpleegde de admiraal (1). Tenslotte moesten ze op uitdrukkelijk verzoek van de gouverneur zich schikken. Allen gaven hun verklaring af. De opperhofmaarschalk gehoorzaamde pas, toen bedreigd werd hem binnen acht dagen op de Phaeton in te schepen.

Aantekening:

1. Deze zei tegen Montholon: “U riskeert niets als u niet ondertekent, want binnen twee, drie jaar zal Napoleon niet meer op Sint-Helena zijn.” (Gourgaud I, 161)

223 De bedienden hadden een door Napoleon gedicteerde verklaring ondertekend. Lowe was tactloos genoeg om hen in Longwood voor zich te laten verschijnen en hen te vragen of zij allen vrijwillig de verplichting waren aangegaan. Allen bevestigden dat.

Eerst leek het erop dat Lowe bij het afwijzen van zijn letterlijke tekst een oogje dicht zou knijpen, maar bij het versturen van de verklaringen naar Barthurst stelde hij aan deze voor, het merendeel van Napoleons officieren weg te sturen. “De manier en de wijze waarop zij bij elke gelegenheid, mondeling of schriftelijk, hun mening over de maatregelen, die het kabinet met betrekking tot de persoon Buonaparte heeft getroffen en goedgekeurd, tot uitdrukking brengen, zou een goed motief voor hun verwijdering bieden.” (1).

Het was omstreeks deze tijd dat Longwood de Engelsen, die zich tegenover Napoleon met meer terughoudendheid hadden opgesteld, met bedroefdheid zag vertrekken. Kolonel Wilks en de mooie Laura kwamen voor hun vertrek bij de keizer afscheid nemen. Napoleon zei tegen de jonge dame veel vriendelijke dingen. De dag ervoor had Bertrand met Wilks voorgesproken en de vraag aan hem gericht of hij het op zich wilde nemen zijn regering een verzegeld schrijven van de keizer te overhandigen. De kolonel had met de motivering dat hij niet tegen de bevoegdheden van Sir Hudson Lowe durfde in te gaan, op een hoffelijke wijze geweigerd en zijn opvolger van deze ongewone vraag op de hoogte gesteld.

Aantekening:

1. Hij besloot pas op 24 april daartoe. De keizer, die hem kende, had daar nooit aan getwijfeld. Hij zei tegen Montholon: “U kunt er zeker van zijn, dat hij steeds over het weggaan zal praten, maar als het ogenblik gekomen is, zal hem de moed ontbreken mij te verlaten.” (L.P. 20, 115)

224 In aanwezigheid van Miss Wilks, Mrs. Youngusband (1), Las Cases en Gourgaud onderhield Napoleon zich in zijn salon meer dan twee uur met de

voormalige gouverneur. Hij sprak over India, zijn strijd met Engeland, over de vrede, die hij steeds gewenst had en die door de partij van Pitt onmogelijk gemaakt was. Alleen Fox had hem begrepen.

“Engeland en Frankrijk”, zei hij, “hebben het lot der wereld in handen, vooral het lot van de Europese beschaving. Hoeveel kwaad hebben we elkaar aangedaan! En hoeveel goeds hadden we elkaar kunnen doen!”

Zelden had hij zo gloedvol en berekend gesproken. Hij beklemtoonde steeds weer zijn achting voor de Britse natie. Een onomstotelijk bewijs daarvoor was het feit dat hij aan boord van de Bellorophon was gegaan. Hij maakte hem zonder bitterheid verwijten dat hij zijn brief aan de prins-regent niet overbrengen wilde: “In Frankrijk zou niemand weigeren zijn heerser een verzegelde brief van een gevangene te overhandigen.”

“Ook in Engeland niet”, sprak Wilks tegen, “als er niet speciale bevelen tegen zijn.”

Ze namen in de beste verstandhouding afscheid van elkaar (2).

De volgende dag ontving Napoleon kapitein Hamilton, commandant van het fregat Havanna, waarop Wilks zich zou inschepen. De Fransen zagen hem als vriend.

Aantekening:

1. Mrs. Younghusband, een rechtstreekse nicht van Cromwell, was de echtgenote van een kapitein van het 53^e Regiment. Ze begeleidde de Wilks bij hun bezoek. Ze was een onrustige, roddelgrage dame.
2. Wilks heeft over zijn onderhoud met Bertrand en met de keizer een bericht nagelaten, dat in de Monthly Review van januari 1901 werd gepubliceerd. Het wijkt zeer af van de verslagen van Montholon en Las Cases; die beiden hadden weer eens ‘op een schandalige manier uitgepakt’.

225 Maar ook hij weigerde een brief naar Londen over te brengen. De keizer, die de kapitein in de tuin ontving, gaf hem de opdracht de prins-regent te zeggen ‘dat hij de vrijheid of de galg wilde.’

Hamilton verontschuldigde zich vele malen. Twee dagen later hoorde men in Longwood ten tijde van het vertrek van de Havannah het saluutschot van een kanon. “Tot ziens, Laura”, zuchtte Gourgaud.

*

Hudson Lowe was door de berichten van Wilk en Hamilton diep getroffen. Wat, Buonaparte probeer achter zijn rug om met Londen te corresponderen? De geschiedenis met de verklaringen had hem over de aard van de Fransen de ogen al geopend. Zijn teleurstelling was groot. In trots bewustzijn van de hoogste in rang op het eiland was hij in Longwood door lieden, die hem volgens zijn opvatting nog niet tot de schouders reikten, uit de hoogte ontvangen. Hij voelde zich in zijn ijdelheid gekwetst. De aanspraak van generaal Buonaparte om als monarch behandeld te worden, kwam hem als onverdraaglijk voor (1). Nu pas werd hij zich bewust van de moeilijkheden, die optraden bij het doorvoeren van een opdracht, die hij tot nu toe alleen van zijn voordelige en waardevolle kant had gezien. Het hoogmoedige gedrag van de gevangene, de onbeschaamdheid, die door de belediging van Cockburn laatst nog was getoond, dat alles gaf Lowe te denken. Hij vermoedde dat Napoleon en de zijnen zich nooit bij hun gevangenschap zouden neerleggen. Deze eenzame man met zijn weinige getrouwen boezemde hem angst in.

Aantekening:

1. Generaal Lowe bezag generaal Buonaparte ongeveer als zijn gelijke met dit verschil, dat hij zelf op legale wijze opgeklimmen was.

226 Lowe, die beschikt over drie infanterie regimenten, vijf compagnieën artillerie, een militie en een eskader, dat onophoudelijk rondom het eiland kruist, is bang. Hij met zijn honderden kanonnen, die overal met hun lopen vanuit de kust staren en met zijn kilometers lange loopgraven (1). Deze angst, hoe absurd ook, beheerst hem van nu af aan ononderbroken, wordt door kleine voorvallen, die zijn verziekte geest sterk opblaast, nog versterkt, maakt hem bij de Fransen gehaat en verandert zijn eigen bestaan in een hel.

In het streven zijn voorschriften naar de letter uit te voeren beperkt hij het leven van de bewoner van Longwood meer en meer. De kooplieden van Jamestown mogen de Fransen geen krediet meer geven. Geen enkele mededeling, als is die nog zo onbelangrijk, mag van hen ontvangen of door gegeven worden onder bedreiging van strenge straffen (2). Aan de officieren van het 53^e regiment en hun vrouwen, die bij Mme Bertrand in Hutt's Gate in en uit liepen, wordt bekend gemaakt, dat zulke bezoeken ongewenst zijn. De wacht in de wachtgebouwen moet de namen van diegenen noteren, die zo'n bezoek toch nog wagen en nauwkeurig rekenschap van hen eisen over de gesprekken, die zij daar gevoerd hebben. Het aantal wachtposten in Longwood wordt vermeerderd. Zonder uitdrukkelijke toestemming van de gouverneur wordt niemand daar meer toegelaten, terwijl tot nu toe een door Bertrand ondertekend papier daarvoor voldoende was.

Ondanks alle – want hij is een weifelende persoonlijkheid en zijn gedrag wijst steeds op innerlijke strijd, wat hem de klank dubbelzijdigheid oplevert – lijkt hij met de geïnterneerde toch verbonden te willen blijven.

Aantekening:

1. Op 10 juli 1816 telde het garnizoen van Sint-Helena 493 officieren en onderofficieren en 2291 soldaten, dus tezamen 2784 man. Verder waren er meer dan 600 kanonnen. Het eskader bestond uit drie fregatten, twee bewapende schepen en zes brikken. (archieef van Jamestown, 1816).
2. Verordening van 11 mei 1816 (archieef van Jamestown, 1816).

227 Hij bezoekt Las Cases en Montholon, vindt dat ze 'meer in een bivak dan in kamers zijn ondergebracht' en belooft de misstanden op te heffen. Hij heeft vijftienhonderd tot tweeduizend Franse boeken meegebracht, die hij hen zodra ze behoorlijk zijn ingericht, ter beschikking wil stellen. Voorlopig stuurt hij hen de legerberichten van de Grande Armée en de verzamelde gepubliceerde documenten over de Egyptische veldtocht.

Las Cases begeeft zich naar Plantation om lady Lowe te bezoeken. Hij vindt dat ze 'mooi en aardig is, maar iets van een toneelspeelster heeft.' Ze is groot, vijfendertig jaar oud, draagt elegante toiletten, decolleteert zich erg diep en verft zich iets te zwaar op. Mooie ogen, bruine haren, een mooi nekje. Door haar vurig temperament maakt ze zich graag vrolijk over haar echtgenoot, die zij na een huwelijk van drie maanden reeds door heeft, gaat zo ver te zeggen dat Reade, zijn stafchef, 'de echte gouverneur' is.

Inderdaad staat Hudson Lowe sterk onder de invloed van Reade. Deze heeft op jonge leeftijd – met drieëndertig – als de rang van kolonel-luitenant bereikt en is in de ridderstand verheven geworden. Voor welke verdiensten? Ze zijn niet uitsluitend van het militaire soort. Hij heeft weliswaar aan de veldtochten in Egypte en in Spanje deelgenomen, maar zich voor alles in diplomatieke en politieke functies in de lange strijd van de Engeland tegen Murat bemoeid. Lowe heeft hem in Genua tot zijn stafchef gekozen en heeft zich sindsdien niet meer van hem gescheiden.

Zijn volle, baardloze, altijd lachende gezicht is op de eerste blik niet onaangenaam. De keizer vond hem de eerste dagen sympathiek. Maar hij zou spoedig zijn mening veranderen.

228 Achter Reades suikerzoete vriendelijkheid verbergt zich een onvermoede sterke wil. Hoewel hij in zijn houding tegenover Napoleon de schijn van de eerbied hooghoudt, dringt hij er met alle kracht en bij elke gelegenheid bij de gouverneur op aan strengere maatregelen te nemen. Hij verwijt hem nalatigheid, roept de bevelen van Lord Bathurst in de herinnering, raadt hem aan de Fransen te laten bespioneren, dringt zo aan op wantrouwen, dat hij scoort. (1) Majoor Gorrequer, Lowes vleugeladjutant en secretaris, kan de invloed van Reade niet voldoende tegengaan, hoewel hij, zoals het lijkt, gematigder denkt. De man is scherpzinnig, ironisch en behoedzaam. Hij heeft zwarte, doordringende ogen, een adelaarsneus, een kleine mond. Het karakter van zijn chef kent hij door en door. Zijn arbeidsijver, zijn uitstekend verstand, zijn levendige stijl en zijn kennis van de Fransen maken hem onontbeerlijk. Alle berichten van Lowe aan Bathurst berusten op zijn ontwerpen. Tegelijkertijd streeft hij er niet naar persoonlijk een rol te spelen. Integendeel, hij houdt zich op de achtergrond, volstaat er mee van dag tot dag de ontwikkelingen van de situatie te volgen, die door de schuld van de handelende personen heel spoedig onontwarbaar zal worden. Op 30 april kwam Hudson Lowe naar Longwood. Napoleon was verkouden. De gouverneur liet zich door Montholon aanmelden, die hem in de slaapkamer van de keizer leidde. Napoleon lag in slaaprok en pantoffels op de sofa.

Aantekening:

1. De Russische commissaris Balmain zal later over hem zeggen: "Reade is de vriend, de geheime raadsheer, de enige vertrouweling van de gouverneur en heeft met niemand als zodanig contact in Longwood. Hij spreekt een beetje Italiaans, is echter noch ontwikkeld, noch aardig, noch geestig, noch onderhoudend. Hij is als een John Bull zoals hij er uit ziet en leeft. Napoleon wil hem niet zien en ook niet spreken, de Engelsen zijn bang voor hem." (Balmain aan Nesselrode, 15 juli 1818).

229 Met zijn sinds twee dagen niet geschoren gezicht zag hij er echt slecht uit. Rondom hem op de grond boeken. Bij het binnenkomen van Lowe verhief hij zich een weinig en wees op een stoel naast zijn sofa. De gouverneur informeerde naar zijn gezondheid en bood hem de hulp van dokter Baxter aan, die met hem mee uit Engeland was gekomen om op het eiland het hospitaal te leiden. "Ik heb geen arts nodig", sprak de keizer tegen. Lowe betreurde de vertraging van de Adamant, die voor Longwood enkele nuttige zaken zou meenemen. Napoleon gaf maar een beetje reactie. Hij scheen zeer bedrukt te zijn. Hij uitte zich heftig tegen de Conventie, waarmee de geallieerde soevereinen hem tot gevangene verklaarden (10). "Wat moet dat betekenen? Zij zijn noch wettelijk noch daadwerkelijk bevoegd daartoe. Er is moed voor nodig een mens te laten doden, maar het is een lafheid hem hier gevangen te zetten en langzaam te laten doodgaan. Het eiland is te klein voor mij, ik, die dagelijks tien, vijftien en twintig Franse mijlen per paard aflegde. Het klimaat is niet het onze, noch onze zon, noch onze jaargetijden. Alles straalt hier dodelijke verving uit. De woonplek is ongemakkelijk en ongezond, er is gebrek aan water. Dit deel van het eiland is verlaten, niemand heeft het hier uitgehouden." Hudson Lowe zei daar op, dat hij niets zou verzuimen om zijn verblijf behaaglijker te maken. "Men moet mij een doods-kist sturen! Twee kogels in de kop schieten! Wat kan het mij schelen of ik op een zijden of een katoenen sofa lig. Ik ben een soldaat

en aan alles gewend. Maar ik ben hier aan land gezet als een galeislaaf.

Aantekening:

1. Op 2 augustus 1815 was al sprake van deze Conventie. De keizer wist van haar bestaan, kende echter haar exacte tekst niet.

230 De aankondigingen verbieden de bewoners met mij te praten!"
De grenzen zijn te beperkt. Als men zich inspande om ze groter te maken, zou hij helemaal niets meer verlangen. Hudson Lowe verzekert dat zijn regering deze grenzen voorgeschreven heeft en hij laat zich gaan door te zeggen:
"Zo gaat het wanneer men vanuit zo ver weg over een persoon, die men niet kent, instructies meedeelt."

De keizer beklagt zich bij Lowe over het verhoor, dat zijn bedienden moesten ondergaan. De gouverneur schuift de schuld op Bertrand.

"Nu, dat is verleden tijd," zegt Napoleon. Het onderhoud is formeel verlopen, maar Lowe heeft op geen enkel punt toegegeven. De keizer moet er aan wennen, dat hij bij hem minder zal bereiken dan bij de admiraal (1).

"Wat is dat toch een sinister persoon, die Lowe," zegt hij tegen Las Cases. "Je durft niet eens meer je kopje koffie op te drinken, als je de gouverneur daarmee een tijdje alleen in de kamer hebt gelaten. Mijn lieve hemel, de man die men mij daar gestuurd heeft, is misschien erger dan een kerkerbewaarder".

Aantekening:

1. Over deze ontmoeting hebben we van zowel Las Cases (III, 141 – 148) als van Hudson Lowe (L.P. 20, 115) uitvoerige verslagen, die elkaar aanvullen en beoordelen. Gourgaud vermeldt dit slechts kort. Montholon verschuift ze foutief op 9 mei.

*

Tengevolge van de mist werd de verkoudheid van de keizer een bronchitis. Hij hoestte en kuchte zo, dat men het door het gehele huis hoorde. Hij dronk allerlei hoestdrankjes, at zeer weinig, lag half in bed, half op de sofa en ontving slechts O'Meara en Las Cases. Ondanks alle inspanning gelukte het Poppleton niet hem door het venster te zien.

231 Hij berichtte de gouverneur daarvan, die met Reade naar Hutt's Gate kwam en bij Bertrand een echte scène maakte (1). Hij verlangde dat Poppleton in staat gesteld werd zijn plicht te doen. Was generaal Buonaparte werkelijk ziek? Lowe betwijfelde het. De Montholons spraken erover dat hij meerdere keren overgegeven had. Marchand verzekerde dat Napoleon de nacht al schrijvend had doorgebracht. Bertrand berichtte koel dat hij de keizer berichten zou. Kleine voorvallen, die Lowe steeds zorgen gaven. De gouverneur was zich zeker voor een tijdje rustig geweest als Napoleon er mee ingestemd had, dokter Baxter, al was het maar naast O'Meara, te ontvangen. Maar de keizer wilde zich niet geheel en al aan de gouverneur uitleveren.

"Het zou gek zijn", zei hij steeds weer, "uit handen van zijn vijand een arts te krijgen."

Aan O'Meara stelde hij de vraag of hij zich zelf zag als een bepaalde gevangenisarts of als zijn privé-arts, de opvolger van Maingault. In het eerste geval zou hij van diensten geen gebruik maken, daar de positie als gevangenisarts de verplichting met zich meebracht de gouverneur te berichten over de gezondheidstoestand, de levenswijze en de gesprekken van de keizer. Hij kon geen spion naast zich dulden. In het tweede geval echter zou hij op zijn artsdeskundigheid een beroep blijven doen.

De Ier, die er belang bij had zijn positie te behouden, verzekerde de keizer, dat hij zich als zijn persoonlijke arts zag en volledige zwijgzaamheid zou bewaren. Hij verplichtte zich Lowe niets van de opgevangen gesprekken mee te delen, behalve als het ging om een vluchtplan.

Aantekening:

1. Op 4 mei (Gourgaud I, 172)

- 232 Als Brits onderdaan kon hij zich niet door zijn zwijgen mede schuldig aan zoiets maken. Napoleon was met dit voorbehoud akkoord en bood O'Meara naast zijn officiële inkomen van 365 pond nog een jaarlijks honorarium van 240 pond aan. O'Meara weigerde. Maar hij maakte van dit aanbod gebruik spoedig gebruik om Lowe een toelage af te dwingen (1).

Het schijnbaar eervolle gedrag van O'Meara versterkte Napoleons vertrouwen in hem. In waarheid was de Ierse dokter een minderwaardig subject. Want achter het masker van een dapper man school een drievoudig verrader: hij ging door de gouverneur over de dagelijkse gebeurtenissen van Longwood te berichten, aan Finlaison over de huisbewoners komische, soms genante brieven te schrijven, die deze door zou sturen en tenslotte voor de Fransen alles wat hij opving in Jamestown en Plantation te verzamelen dat geschikt was om hen te krenken en ze zo tegen de gouverneur van Sint-Helena op te zetten.

Door zijn gebrek aan takt verleidde hij Sir Hudson Lowe tot een misstap, die hem in Longwood zeer werd aangerekend. De echtgenote van de gouverneur van India, Lady Loudon en dhr. Moira, legden tijdens hun terugkeer naar Engeland bij Sint-Helena aan. Lowe kwam op de gedachte de 'generaal Buonaparte' op Plantation uit te nodigen om hem met de gravin samen te brengen (2).

Aantekening:

1. Dat gebeurde op 6 augustus 1816 door middel van een aan de gouverneur gericht verzoek. Daarna werd zijn inkomen tot 520 pond verhoogd.
2. De aan Bertrand gerichte brief van Lowe luidde: "Als generaal Buonaparte niets anders te doen heeft, zouden Sir Hudson Lowe en lady Lowe zich gelukkig achten maandag om zes uur bij het diner de eer van zijn bezoek en de ontmoeting met de gravin te ontvangen. Ze vragen graaf Bertrand de goedheid te hebben hem met deze uitnodiging bekend te maken en hen zijn antwoord te willen overhandigen." (L.P. 20, 115).

- 233 Bertrand en Gourgaud waren ontzet over deze inbreuk tegen de etiquette. Las Cases werd helemaal rood van verontwaardiging. Napoleon brak in lachen uit: "Dat is al te dom. Geen antwoord!" (1). Het was inderdaad zeer dom als Lowe niet met een boze bijbedoeling gehandeld had (2).

*

Op 6 mei liep de Adamant binnen en bracht de lang aangekondigde meubels voor Longwood en bovendien bouwmaterialen, dat voor de inrichting van een nieuw huis voor Napoleon bestemd was. De oude verbouwingen waren vanaf het begin al als ontoereikend beoordeeld. De liberale kranten hadden zich daarover opgewonden en het kabinet Liverpool kleinzieligheid verweten. De minister bracht daar tegen in stelling dat "in september 1815, dus in de tijd dat Napoleon zich nog op zee bevond, plannen tot inrichting van een behaaglijke, ja zelfs luxe woning, voor hem ontworpen waren." (3) Er is zeer veel gesproken over een houten paleis. Daarvan is nooit sprake geweest. Lowe kwam naar Longwood (4) om naar Napoleons wensen te informeren.

Aantekening:

1. Uit hoffelijkheid tegenover de dames was Napoleon zo attent de volgende dag aan Bertrand op te

dragen Lady Loudon een bezoek toe te staan. Enige dagen later zei hij tegen een van zijn Engelse bezoekers, vleugeladjutant Lord Moiras: "Alstublieft, verzekert u lady Loudon, dat ik niet verzuimd heb haar mijn opwachting te maken, als ze binnen de grenzen van Longwood was geweest." En hij stuurde haar kinderen bonbons.

2. Hudson Lowe was zich van zijn vergrijp zo onbewust dat hij op 4 augustus aan Bertrand vroeg of Napoleon "ter gelegenheid van de verjaardag van de prins-regent (!) niet naar hem toe wilde komen." (Gourgaud I, 233)
3. L.P. 20, 114
4. Op 16 mei en niet op 17, zoals Forsyth (I, 217) abusievelijk aangeeft. Las Cases, Gourgaud, Montholon en O'Meara stemmen op dit punt met elkaar overeen. Voor deze ontmoeting evenals voor de vorige zijn de meest essentiële bronnen: Las Cases III, 341 en Lowe Papers 20, 115.)

234 Daarin lag ongetwijfeld een tegemoetkomen. Maar niets kon de keizer zo zeer mishagen als de gedachte aan een eeuwig blijven op Sint-Helena. Hij hield het aanwezige decorum omhoog, omdat het hem de illusie gaf dat hij dit verbanningsoord spoedig zou verlaten.

Het was drie uur 's middags. Napoleon kleepte zich haastig aan en ontving de gouverneur in de salon. Hij vroeg hem niet om te gaan zitten. Zijn houding maakte Lowe verlegen, die met zijn hoed in de hand draaiend, verklaarde dat hij tot zijn beschikking stond om een nieuw huis voor hem in te richten of – wat minder tijd zou kosten – om het oude huis met behulp van de uit Engeland aangekomen materialen door uitbreiding van twee of drie salons te vergroten. De keizer hoorde hem zwijgend toe. Plotseling breekt hij in woede uit en hoont hem zonder op de gestelde vraag te antwoorden, met heftige beschuldigingen weg: "Bent u als mijn beul hier naar toe gekomen? Op welke wijze behandelt u mij? Het is een belediging mij voor het eten uit te nodigen en mij generaal Buonaparte te noemen. Ik ben keizer Napoleon!" (1)

Hij is de keizer, dat is waar. En de ellende verleent hem pathetische grootheid. Maar Lowe ziet dat niet. Hij kan ook dat teveel aan ongeluk niet zien. Hij is niet in staat deze uitbarstingen, deze uitingen te verontschuldigen bij een man, die de heerser van Europa was en nu niet meer is dan een banneling. Een edeler hart had dat wel gekund.

"Meneer", zegt hij roodwordend, "ik ben niet gekomen om mij door u te de les te laten lezen."

"U heeft dat verdiend."

"Meneer, ik ben gekomen met u over een aangelegenheid te spreken, die u meer aangaat dan mij. Als u niet bereid bent om met mij daarover te praten, zal ik weer gaan."

Aantekening:

1. L.P. 20, 115

235 "Ik heb u niet willen beledigen. Maar hoe heeft u mij behandeld! Dat is een soldaat onwaardig."

"Ik ben soldaat op de manier van mijn vaderland en om mijn plicht tegenover haar te vervullen Als u meent aanleiding tot klagen over mij te hebben, hoeft u uw bezwaren maar op te schrijven, ik zal ze naar Engeland sturen."

"Waarom? Ze zullen daar niet meer gehoor vinden dan hier."

"Ik zal uw schrijven in alle kranten van het continent laten publiceren als u dat verlangt."

"U heeft, zoals men mij verteld heeft, voorgesteld mij in plaats van door kapitein Poppleton door uw officieren op het eiland te laten begeleiden. Ik heb niets tegen de kleur van uw uniform. Alle soldaten, die de vuurdoop hebben ondergaan, zijn in mijn ogen gelijk. Maar ik kan niet erkennen, dat ik hun gevangene ben. Slechts

door de schandelijkste inbreuk op het vertrouwen ben ik in uw handen.”
Hierna stelde hij enige vragen over het nieuwe huis. Zal het op een plaats, die hem bevalt, gebouwd worden of op een door de gouverneur vastgestelde plek? Hudson Lowe antwoordde dat deze aangelegenheid met beider instemming besloten zou worden.

“U had zich hier beter met de opperhofmaarschalk kunnen onderhouden.”

“Ik vind het beter met u daar over te spreken.”

De gesprekston is al wat verzacht. Maar terwijl Napoleon tussen de schoorsteen en de vensters heen en weer schrijdt, raakt hij door de houding van Lowe, die onbeweeglijk stil staat, weer buiten zich zelf. Hij treedt op de gouverneur toe:

236 “Zal ik u de waarheid zeggen? Ik ben voor u op mijn hoede. Ik geloof dat u de opdracht heeft mij te doden!”

Hij keek hem strak aan. Lowe weersprak zonder de ogen neer te slaan: “Toen ik u de laatste keer sprak, meneer, heeft u gezegd dat u zich over het karakter van het Engelse volk heeft vergist. U vergist zich vandaag evenzeer over het karakter van een Engelse soldaat.”

Minuten lang zwijgen. Eindelijk zegt Hudson Lowe: “Meneer”. Napoleon draait zijn hoofd weg. “Ik wil u graag een officier van mijn staf voorstellen, de kolonel-luitenant Wynyard (1), die met mij mee gekomen is.”

“Ik wil hem nu niet ontvangen. Er is geen relatie tussen bewaarder en gevangene.”

Lowe buigt en verlaat geheel rood de kamer. Hij gaat naar Bertrand om zich over Napoleons houding te beklagen: “Voor generaal Buonaparte is het niet voldoende een denkbeeldig Frankrijk, een denkbeeldig Spanje een denkbeeldig Polen geschapen te hebben, zoals de abt de Pradt zegt, hij wil nu ook nog een denkbeeldig Sint-Helena scheppen.”

Ondertussen zegt de keizer tegen Las Cases: “Jawel, mij woede-uitbarsting was heftig, mijn beste, ik heb me geërgerd. Ik heb Lowe met mijn onweersgezicht ontvangen. Wij hebben elkaar aangestaard zoals twee stieren, die elkaar op de hoorns spietsen wilden. Mijn opwinding moet zeer groot geweest zijn, want ik heb het in mijn linkerbeen voelen trekken. Dat is bij mij een bedenkelijk teken en het is mij lang niet overkomen.”

Aantekening:

1. Hij was met de Adamant mee gekomen en zou door Lowe met de bouwkundige veranderingen in Longwood belast worden. Later leidde hij de bouw van New House.

237 Daarna ging hij een rustig ritje maken in zijn wagen. Hij vond zijn rust terug. Maar in het bad kwam hij op de scène terug en zei tegen Las Cases: “Mijn beste, ze zullen mij hier ombrengen, dat is zeker.” (1)

De maanden, waarin in Europa de lente begon, brengen op Sint-Helena de herfst. Nevels kringelen over de aarde of schuiven door een windvlaag voortgedreven, als theatercoulissen aan de horizon heen en weer. Het regent steeds harder. De klei van de wegen verandert in modder, waarop men zich alleen met paarden wagen kan.

Het leven van de bannelingen gaat langzaam, rustig en onveranderlijk zijn gang. Werk, samen met de keizer, het komen en gaan op de wegen, eindeloze gesprekken, kleine onenigheden. Men staat langs de deuren of speelt boccia. De meisjes Balcombés komen voor de middagmaaltijd. Betsy trekt achter de rug van Mme de Montholon gekke gezichten en wordt daarover door haar uitgescholden.

Vader Balcomb organiseert in Briars een bal, waarvan Las Cases verrukt en Gourgaud chagerijng terug komt.

De Skeltons nemen afscheid (2). De keizer overhandigt Mrs. Skelton een van zijn sèvre-kopjes als aandenken.

Aantekening:

1. Overigens gaf hij spoedig toe, dat hij zich tegenover Lowe te zeer had laten gaan. Op 31 mei zei hij na het diner tegen Las Cases: "Ik heb hem ongetwijfeld lelijk behandeld, maar het slechte humeur is mij toegestaan. In een andere situatie zou ik me schamen over mijn houding. Als ik nog in de Tuilerieën zou zijn, zou ik me tot een genoegdoening verplicht voelen." (Las Cases III, 430–431).
2. Mrs. Skelton nam heimelijk een brief van Las Cases aan kardinaal Fesch mee. Meteen na haar aankomst in Europa stuurde zij naar Rome bericht over Napoleon; het was het eerste dat zijn familie uit Sint-Helena over hem ontving. De houding van de familie Skelton tegenover de keizer is des te opvallender, omdat de plaatsvervanger van de gouverneur door de aankomst van Napoleon op Sint-Helena zijn ambt verloor en in onzekerheid naar Engeland moest terugkeren.

- 238 Dokter Warden, de scheepsarts van de Northumberland, bezocht de zieke Emanuel. Napoleon onderhield zich twee uur lang met hem en nodigde hem toen uit voor een rit per wagen, waaraan ook de Bertrands deelnemen. Als de paarden galopperen, probeert de keizer Engels te spreken en plaagt de tijdens de laatste dagen wat zieke Mme Bertrand, die hij wil opmonteren. Hij legt zijn arm om haar hals en zegt tegen Warden: "This is my mistress." Mme Bertrand wil zich losmaken. De oppermaarschalk moet verschrikkelijk lachen. Napoleon vraagt of hij wat verkeerd gezegd heeft en als men hem dan uitlegt was 'mistress' dan in het Engels betekent, roept hij uit: "Oh, no, no! I say my friend, my love. No, no love, my friend, my friend!" (1)

Aantekening:

1. Napoleon had vanaf januari tot april 1816 opnieuw getracht met Las Cases Engels te leren. Hij maakte weinig vooruitgang. Zijn uitspraak was zo slecht, dat het als een onbekende taal klonk. Ondanks dat maakte Las Cases hem grote complimenten en brak over een kleine brief, die de keizer aan hem richtte – het enige exemplaar van een Engelse correspondentie die wij van Napoleon bezitten – in luide bewondering uit. (Nu volgt de brief letterlijk in het Engels, RKV.) L.P.20, 117. Kort daarop gaf de keizer het geheel op om Engels te leren.

- 239 Zijn volgelingen zetten hem aan weer te gaan rijden. Maar hij zei dat het hem verveelde steeds op dezelfde plek te moeten rijden, hij dacht dat hij in een rijsschool was en daar werd hij ziek van. Uiteindelijk overtuigt men hem toch. Hij rijdt met Las Cases en Gourgaud tot in de buurt van Flagstaff. Op de terugtocht komen ze langs het kamp van Deadwood. De soldaten komen uit hun barakken, vormen rijen en groeten op militaire wijze. Napoleon is verrukt, de gouverneur echter niet als hij er over hoort. Op straffe van zweepslagen verbiedt hij de gevangene in de toekomst zo'n eerbewijs te brengen. Montholon heeft een door Skelton achtergelaten Pers in dienst genomen. Lowe laat, boos geworden omdat zijn tussenkomst niet is gevraagd, de dienaar oppakken en verbiedt hem om naar Longwood terug te keren. Montholon en zijn vrouw zeggen allerlei lelijke dingen over de gouverneur in aanwezigheid van O'Meara en de ler stuurt daarover een giftig bericht naar Plantation (1). De Bertrands gaan naar Jamestown om Lady Bingham te bezoeken. Op weg daarheen komen ze Lowe tegen die tegen ze uitvaart: "U schijnt uw situatie hier niet te begrijpen. U denkt zeker dat u zich hier nog in de Tuilerieën bevindt en meent dat u net als Napoleon ons bij de neus kunt nemen. Heer de Montholon schrijft mij net dat de door mijn regering gestuurde wijn in Frankrijk door de laagste klasse gedronken wordt. U denkt zeker dat mijn regering net zo is als de uwe!"

Als Bertrand de keizer over deze opmerking vertelt, laat hij Montholon komen. Wat heeft dat te betekenen? Wat moeten deze domme bezwaren?

Aantekening:

1. L.P. 20, 115 Niet-gepubliceerd.

- 240 Hij haalt de schouders op. Ach, hoe klein is alles wat hem omgeeft! De voor Montholon, Gourgaud en O'Meara bestemde verbouwingen zijn nu eindelijk klaar. Op het vanuit de vensters van de keizer slechts op honderd twintig meter verwijderde huis, dat de Bertrands bewonen zullen, wordt net het dak gedekt. Omdat de gravin het te klein vindt, laat de gouverneur er nog een vierkante houten veranda aanbouwen, die naar drie kanten ramen heeft en een aangename salon zal zijn.
- Er zijn nu nieuwe meubels. In de spreekkamer is een biljarttafel opgesteld. Napoleon, die geen biljart kan spelen, heeft er genoeg aan af en toe in het voorbij gaan de ballen met de hand aan te stoten. Bovenal vindt hij de groene oppervlakte geschikt om zijn kaarten en plannen erop uit te spreiden. Zo wordt de zaal een soort topografische verzameling en blijft tegelijkertijd nog spreekkamer en wachtkamer. In de salon komen nog zes fauteuils en zes stoelen van zwart hout met verguld bronsbeslag en met groene zijden overtrek, een sta-tafeltje met een marmeren plaat, een tapijt, een kroonluchter en gordijnen. In de slaapkamer van de keizer een schrijftafel en een ronde mahoniehouten tafel. In de kamer van Marchand een grote kast voor het ondergoed en de kledingstukken van zijn gebieder. Eindelijk krijgt de vanaf het begin door de familie Montholon bewoonde ruimte, die Napoleon tot zijn bibliotheek bestemd heeft, drie boekenplanken met messing stangen en voorgordijnen. De oude meubels, die men nu niet meer nodig heeft, worden onder de volgelingen van de keizer verdeeld.
- De uit Engeland aangekomen brik Mosquito brengt brieven. Napoleon ontvangt er een van zijn moeder. Mevrouw Letizia heeft hem aan kardinaal Fesch gedictieerd, zij schrijft: "Ik ben te oud om een reis van tweeduizend Franse mijlen te maken, wellicht zou ik op weg naar je toe sterven, maar wat geeft dat, als ik dan in je buurt sterf."
- 241 De keizer lijkt geroerd. Hij leest de brief een tweede keer en verscheurt hem. Dan begint hij het *Journal des Débats* door te bladeren, Lowe heeft hem de complete serie tot en met 5 maart gestuurd. Plotseling houdt hij er mee op en zegt tegen Las Cases: "Een brief van mijn arme moeder. Het gaat haar goed en zij wil naar mij toekomen." (1)
- Naar hem toekomen? Nee. Hij zal nooit toegeven dat een lid van zijn familie – en zeker niet zijn moeder – hem in deze vernedering ziet.
- De eerwaarde John Elphinstone, de broer van de bij Waterloo verwonde officier, stuurt hem vanuit Kanton een zeer mooi schaakspel, een buidel met speelstukken waarop de keizerlijke kroon is gedrukt en twee korven, gesneden van elfenbeen. Napoleon verheugt zich over deze geschenken. Maar hij stuurt drie uit Engeland gezonden geweren terug, want men kan immers alleen buiten de grenzen van Longwood jagen, binnen de omheining zijn er alleen maar ratten.

Aantekening:

1. Op 29 mei 1816, (Las Cases III, 418). Het schijnt dat deze brief de eerste is, die Napoleon op Sint-Helena van zijn familie heeft ontvangen.

*

Op 17 juni wierp het fregat Newcastle het anker voor Jamestown uit. Het had de schout-bij-nacht Sir Pulteney Malcolm, de opvolger van Cockburn en twee commissarissen van de grootmachten, namelijk de namens tsaar Alexander benoemde graaf Balmain en de afgezant van Louis XVIII, de markies de Montchenu, aan boord.

De volgende dag kwam met de Orontes de Oostenrijkse commissaris Baron Stürmer aan.

De aankomst van de commissarissen veroorzaakte in Longwood buitengewoon veel interesse. Napoleon, wiens fantasie meteen op hol slaat, denkt dat de vertegenwoordiger van keizer Frans hem bericht over Marie-Louise en zijn zoon brengt en dat de Russische commissaris met een boodschap van de tsaar, zijn vriend van Tilsit en Ehrfurt belast is en met wie hij hoopt weer in briefwisseling te kunnen treden.

242 Alexander is edelmoedig. Zal hij niet als hij hoort over de behandeling, die Napoleon hier ondergaat, alles in beweging stellen om bij de geallieerden het einde van zijn gevangenschap te bewerken? Wat Frankrijks afgezant betreft, een verstokte aristocraat en royalist, die is met welk onvriendelijk uiterlijk hij ook gekomen mag zijn, toch altijd nog een Fransman. Met zo'n afstand tot het vaderland zullen de politieke tegenstellingen aan heftigheid verliezen. Napoleon zal hem wel volgzaam weten te maken. Hij heeft wel sterker tegenstribbelenden betoverd, zelfs zulke, die persoonlijke gronden tot vijandschap tegen hem hadden. Van nu af aan zal hij weer een klein diplomatiek corps om zich heen verzamelen. Het aanzien van Longwood zal daardoor stijgen, zijn waardigheid als keizer zal daardoor versterkt worden. En zijn kleine hofstaat verheugt zich al bij de gedachte aan alle verstrooiingen, die deze groei van gezelschap met zich mee brengen zal. De gravinnen Bertrand en Montholon zullen misschien in baronesse Stürmer een nieuwe vriendin vinden. Men is niet meer uitsluitend aangewezen op de omgang met de Engelsen.

O'Meara werd als berichtgever de stad in gestuurd. Na zijn terugkeer vertelde hij aan de keizer dat hij de Franse commissaris had gesproken.

“Wat voor soort mens is hij?”

“Het is een voormalige emigrant, de markies van Montchenu. Ik bevond mij bij een groep officieren, toen trad hij op mij toe en zei: “Om Gods wil, als hier iemand Frans spreekt, zeg het mij. Ik zal mijn dagen tussen deze rotsen eindigen en spreek geen woord Engels.”

243 “Dom geklets”, zei Napoleon lachend. “Wat een onzin deze commissarissen zonder opdracht of verantwoordelijkheid hier naar toe te sturen. Zij hebben niets anders te doen dan te gaan wandelen”..... De Pruisische regering is verstandiger geweest en heeft geld bespaard.” (1)

Ondanks deze opmerking stuurde hij Gourgaud naar de stad om Montchenu te ontmoeten en om zich ervan te verzekeren of hij echt zo'n oude domkop was als men beweerde.

Gourgauds verslag was ontmoedigend. Hij had in Porteous, waar de commissarissen woonden, de markies met zijn vleugeladjudanten ontmoet. De commissaris maakte zich belangrijk, maar de beide andere heren toonden zeer hoffelijke manieren. Napoleon zei tegen Gourgaud dat hij in deze hoffelijkheid niet te veel vertrouwen moest stellen: “De markies schat u laag in omdat u tot het

canaille behoort. U bent niet van adel.”

Waarop Gourgaud geestig tegensprak ‘dat hij een edelman was op de keizerlijke manier en dat dat genoeg voor hem was’.

De markies van Montchenu kon op de manier van het hof buigen en niemendalletjes te verkopen. Met negenenvijftig jaar was hij verder niets dan een oude hofman, een overblijfsel van de emigratie. Klein, dik met een koperkleurig, tamelijk glad gevormd gezicht droeg hij op zijn hoofd naar oude mode een gepoederde pruik en een lange staart. Napoleon had hem als luitenant kunnen zien in Valence, toen hij daar als kolonel dienst deed.

Aantekening:

1. Het Pruisische hof had er van af gezien een commissaris te sturen.

244 In 1792 emigreerde hij en bleef acht jaar in Westfalen. Na de gebeurtenissen van Brumaire kwam hij naar Frankrijk terug en leefde onopgemerkt in Lyon. Hij pleegde, als hij over de keizer sprak, te zeggen: “Als deze man eens van zijn troon valt, zal ik de koning vragen mij tot zijn kerkerbewaker te maken.”

Misschien zou hij wel tot de aanhangers van de keizer zijn overgelopen, als er zich een voordelige mogelijkheid had voorgedaan. Maar waar had het keizerrijk werk voor zo’n domkop als hij? Na de Restauratie begaf hij zich snel naar Parijs en verlangde voor zijn standvastige trouw beloning, een hogere rang en onderscheidingen; maar hij kreeg in eerste instantie niets. Men ziet hem in Wenen bij het Congres. Hij komt met een vordering op foerage, die uit de Zevenjarige Oorlog dateert. Men lacht hem uit. Toch gelukt het hem zich in de omgeving van Talleyrand te kruipen, die dit leeghoofd op de eerste blik doorziet. Toen er een commissaris voor Sint-Helena werd gezocht, herinnerde hij zich hem en veroorloofde hij zich de boosaardige grap hem naar deze post te bevorderen. Montchenu probeerde meteen uit deze gelukstreffer alle denkbare gewin te halen. Het rode ordelint van de Ridders van Louis kreeg hij niet, maar hij kreeg wel een inkomen van 30.000 francs en de rang van brigade-generaal (1). Tenslotte kreeg hij nog een secretaris, de vijfentwintigjarige lijfknecht Jean Claude Gors, die, ter ere van zijn dienstbetrekking onder een zo doorluchtige chef, zich het Van en de titel vleugeladjutant toe eigende.(2)

Aantekening:

1. Met een bezoldiging van 10.000 francs, die nog bij zijn inkomen als commissaris kwamen.
2. Gors had slechts een inkomen van 6000 francs, omdat men in Parijs meende dat Montchenu zijn uitgaven zou bestrijden. Daarin vergistte men zich zeer.

245 Graaf Balmain, die met de twee op de Newcastle reisde, had weinig plezier aan hun gezelschap. Hij was een elegante, opgewekte, ontwikkelde en verstandige man, tegelijk geestig en van een gezond mensenverstand voorzien.(1)

Hij was zijn loopbaan als officier begonnen, maar was toch vrij spoedig overgegaan naar de diplomatie. In Napels, Wenen en Londen was hij delegatie-secretaris. In 1813 trad hij weer in dienst in het leger en nam aan de veldtocht in Duitsland deel. Bij Waterloo was hij bij Wellington ingedeeld. Tsaar Alexander, die zijn intelligentie hoog schatte, belastte hem met meerdere diplomatieke missies. Hij had niet gevraagd om de post op Sint-Helena, maar hij nam hem aan zonder misnoegen en zonder zich druk te maken om de materiële voorwaarden. (2). De grote afstand schrok hem niet af. Was hij niet door de aard van zijn opdracht vanaf het begin zeker in zekere mate onder de ogen van zijn heerser te leven en dienst geest steeds bezig te houden? En dat was voor hem het belangrijkste.

De Oostenrijkse commissaris, baron Bartholemeus Stürmer, was als secretaris

van Schwartzberg, op het Congres van Chatillon begonnen. (3). Hij werd in Parijs verliefd op een mooi mollig Frans meisje, de dochter van een lagere beambte van het oorlogsmuseum, Boutet genaamd. Als barones en echtgenote van een diplomaat deed ze haar best de lage stand waaruit ze kwam, te vergeten.

Aantekening:

1. Zijn familie stamde uit Schotland en hing met de familie Ramsay van Balmain samen.
2. Toen hij afreisde had hij slechts het geringe inkomen van 1200 pond, dat men zeer spoedig tot 2000 verhogen moest. Hij ontving ook nog 1600 pond om de schulden te betalen, die hij in het begin op Sint-Helena had gemaakt.
3. Hij was 29 jaar oud, zijn vrouw 18. Las Cases had haar als jong meisje gekend. Hij vertelde de keizer: "Een lage beambte van het oorlogsmuseum, voor zover ik weet een helder iemand, kwam bij mij thuis om mijn zoon schrijven en latijn te leren. Hij had een dochter, die hij lerares dacht te laten worden, en vroeg ons haar aan te bevelen als wij daartoe in de gelegenheid waren. Mijn vrouw liet haar komen: ze was knap en ze was zeer verleidelijk."

246 Maar ze vergat Frankrijk niet en bewonderde Napoleon heimelijk (1). Haar echtgenoot ontbrak het ondanks zijn verering voor Metternich, niet aan de vaardigheid zelfstandig te denken en zelf een oordeel te vormen. Hij was zachtmoedig, hoffelijk en ontwikkeld, naar buiten toe wat zwaar op de hand, zeer op zijn carrière bedacht, in alles een echte Oostenrijker (2). Nauwelijks waren de commissarissen aangekomen of Hudson Lowe organiseerde in Plantation een diner voor hen. Hij wilde ze goed voor zich innemen, zonder echter hun opdracht te verlichten. De Engelse regering was met deze controle geenszins verheugd (3). En Lowe verwachtte van die kant niets dan onaangenaamheden en complicaties. Hij was net als Bathurst bang dat er mettertijd een goede band tussen de Fransen en de commissarissen zou kunnen ontstaan. Maar omdat het kabinet hun uitzending niet had kunnen verhinderen, wilde hij in ieder geval hun bezigheden zo veel mogelijk beperken, ja, daar waar mogelijk door allerlei trucs hun zelfs verhinderen met Napoleon in contact te komen.

Aantekening:

1. Ze deed net of ze Las Cases en Emanuel nog nooit had gezien. Maar toen ze op een dag Briars bezocht om het net door de keizer bewoonde paviljoen te bekijken, sprongen haar de tranen in de ogen. Ze sprak vol medelijden over de Koning van Rome.
2. Stürmer ontving het zelfde inkomen als Balmain, namelijk 1200 pond. Een salarisverhoging werd hem nooit gedaan. In Rosemary's Hall, waar hij woonde, gaf hij voor zijn huishouden gemiddeld 4000 pond uit. Hij werd op Sint-Helena bijna geruïneerd.
3. Liverpool schreef op 21 juli 1815 aan Castlereagh: "We hebben weinig behoefte om commissarissen van andere machten te dulden. Zo'n constructie zou voor enige maanden kunnen, maar als personen met zulke karakters zich voortdurend ophouden op een plaats, waar ze niets te doen hebben, worden ze dat gauw moe en binden ze onderling de strijd aan. En zulke discussie zijn uitstekend geschikt de strenge bewaking van de gevangene te verlichten." (Brief van Castlereagh, 3, serie II, 434). En Bathurst drukt Lowe in een vertrouwde brief van 15 april 1816 op het hart 'een al te vriendelijke omgang tussen personen die tot het huishouden van Napoleon behoren en de commissarissen, die door hun volledige nietsdoen gemakkelijk beïnvloedbaar zijn, alles een beetje positiever te zien,' te verhinderen. (L.P. 20, 115)

247 De instructies, die de commissarissen hadden meegebracht en aan de gouverneur mee deelden, stemden niet met elkaar overeen. Montchenu en Stürmer hadden van hun hof de opdracht 'zich met eigen ogen van het bestaan van Napoleon te overtuigen.' En na elke vaststelling zou daarover een protocol worden geschreven en naar Parijs en Wenen gestuurd worden. Balmain's opdracht, die hem eigenhandig door de tsaar overhandigd was, wat omvattender: "Uw rol zal geheel passief zijn, u zult alles bekijken en over alles berichten. In uw verhouding met Bonaparte zult u de terughoudendheid en matigheid bewaren, die zo'n netelige situatie vraagt en *hem persoonlijk de*

passende achtung bewijzen. U zult de gelegenheden hem te zien niet vermijden noch bevorderen en u zult u in deze verhouding streng aan de door de gouverneur getroffen maatregelen houden.”

De tsaar had de zin *hem persoonlijk de passende achtung bewijzen* onderstreept. Toen Napoleon dit hoorde, had hij overtrokken verwachtingen.

Montchenu wilde zich direct op de dag van zijn aankomst naar Longwood laten rijden. “Ik moet nog met de Northumberland mijn hof een protocol sturen, waarmee ik het bestaan van Napoleon bevestig. Dat is voor Frankrijk het allerbelangrijkst.”

Hudson Lowe bracht daar tegen in dat men Bonaparte niet naar eigen believen kon bezoeken. De opgewonden markies antwoordde daarop dat men zich daarheen slechts met een compagnie grenadiers zou hoeven te begeven.

- 248 Hudson Lowe bereikte dat hij deze dag van dat gekoesterde idee afstand deed. Maar reeds de volgende dag wendde Montchenu zich hulpvragend naar zijn collega's: “Mijne heren, als men mij dwingen zou met geweld door te gaan, reken ik op uw medewerking.”

Stürmer en Balmain protesteerden heftig tegen de bestormer. Door hun weerstand en die van de gouverneur overwonnen, moest hij er wel aan toe geven te wachten. Hij zou lang wachten (1).

*

Op 20 juni kwam Lowe naar Longwood om aan Napoleon de nieuwe admiraal Sir Pulteney Malcolm voor te stellen. Cockburn was de dag ervoor met de Northumberland naar Engeland afgereisd. Hij nam geen afscheid van de keizer, maar volstond ermee Bertrand een bezoek te brengen. (2)

Om de gouverneur een hak te zetten ontving Napoleon admiraal Malcolm met overdreven hartelijkheid. Maar ook tegen Lowe zelf bleef hij hoffelijk. Hij sprak met de admiraal over marinevraagstukken en wekte hem op spoedig met zijn echtgenote terug te komen. Hij wist dat zij een Elphinstone was, een nicht van admiraal Keith, waaraan hij ondanks Plymouth een goede herinnering bewaarde.

Aantekening:

1. Het zenden van commissarissen berustte op de Conventie van de Geallieerden van 2 augustus 1815. De commissarissen hadden deze Conventie gelijktijdig met hun instructies aan de gouverneur overhandigd moeten hebben. Echter noch Montchenu noch Stürmer noch Balmain hadden er aan gedacht een afschrift van dit belangrijke document mee te nemen. Na drie weken zoeken werd uiteindelijk in Stürmers bagage een oud nummer van de Débats gevonden, waarin de Conventie was gepubliceerd. Men liet meteen afschriften maken.
2. Na het vertrek van de Northumberland werden de twaalf matrozen, die de keizer als bedienden ter beschikking had gesteld, vervangen door soldaten van het 53e regiment.

- 249 De admiraal nam verrukt afscheid. Ook Napoleon vond Malcolm geschikt. “Dat is een man met een aangename, open, intelligent en eerlijk voorkomen”, zei hij tegen O'Meara, “een echte Engelsman. Bij zijn aanblik ondervind ik inderdaad hetzelfde plezier alsof ik een mooie vrouw voor me heb. Hij zegt vrij en onbekommerd wat hij denkt en is niet bang mij recht aan te kijken.” Dat was een zinspeling op Lowe, die uit verlegenheid de blik afwendde. Vijf dagen later verscheen de admiraal met zijn vrouw in Longwood. Ze woonden in Plantation en kwamen te paard tot aan Hutt's Gate, waar de keizer zijn calèche heen had gestuurd. Lady Malcolm en Mme Bertrand namen erin plaats, terwijl de heren naast de wagen reden. Zoals gewoonlijk zetten de koetsiers de paarden aan tot galop. Lady Malcolm was bang, Mme Bertrand kalmeerde haar.

Zij wenste zeer de nieuwaangekomene, die door haar familie in de gehele Engelse aristocratie relaties had, voor zich te winnen. Ze sprak met haar over haar eenzaamheid, over haar zorgen.

In Longwood werden ze in de salon gebracht. Napoleon bood lady Malcolm de plaats naast zich op de canapé aan en nodigde de anderen uit een stoel te nemen. Er ontspan zich een levendig en algemeen gesprek. Napoleon sprak over lord Keith en informeerde wat er in Europa aan nieuws was. De admiraal vertelde dat men de legers ging verkleinen en inkomstenbelasting ging heffen. Op de vraag van Napoleon gaf lady Malcolm ten antwoord, dat Sint-Helena haar zeer goed beviel, het herinnerde haar aan Schotland, haar vaderland. Toen begon de keizer te spreken over Ossian, de dichter van zijn jeugd: "Ik heb hem in de mode gebracht. Men heeft mij zelfs verweten dat mijn hoofd vol Ossiaanse wolken zou hangen!"

- 250 Napoleon had de admiraal met zijn soldateske charme veroverd en lady Malcolm, die hij tijdens dit bezoek hoog leerde schatten, was hem om een geheel andere reden aangenaam. Ze was klein, een beetje krom en uitgesproken lelijk (1), daarbij sterk opgeverfd, smakeloos, maar kleurvol gekleed, zodat ze op een oude papagaai leek. Maar ze was tegelijkertijd een levendig, onderhoudend, geestig zeer menselijk mens met een voornaam en liefdevol hart, dat in de loop van de gesprekken steeds weer tevoorschijn kwam. Naar Napoleon bleef zij maar kijken, ze vond hem verwonderlijk slordig in zijn afgedragen rok, waarop alleen de ster van het Legioen van eer schitterde. Boven alles maakte zijn guitig uiterlijk indruk op haar. Was hij het niet geweest, die bij Waterloo haar broer had gered? Haar hart was vol dankbaarheid en eerbied tegenover hem vervuld. De Malcolms werden van nu af als gunstelingen op Longwood behandeld. Napoleon voert vertrouwde gesprekken met de admiraal (2), wandelt met de lady in de tuin, maakt zich hartelijk druk om haar en vraagt haar van alles. Het Engelse echtpaar gedraagt zich volledig loyaal tegenover de gouverneur, omdat het niets tegen zich autoriteit onderneemt, maar wel proberen ze beide de gevangenschap van de keizer wat minder drukkend te maken, Lowes hart zachter te stemmen, de eilandbewoners de geestesgesteldheid van de banneling begrijpbaar te maken. Zo worden ze de beste, de plezierigste vrienden, die Napoleon in deze jaren van lijden onder de vreemdelingen zal aantreffen.

Aantekening:

1. Stürmer aan Mettenrich, 10 januari 1817. 'Een echte stronk, een aapje, zoals men ze in China op de waaiers schildert', zei Mme de Montholon over haar.
2. Als hij niet was aangekleed, ontving hij in zijn slaapkamer. Op 4 juli had hij met de admiraal een lang gesprek (dagboek van lady Malcolm, 25; Gourgaud I, 214). Ze spraken over Trafalgar, over Napoleons plannen Engeland binnen te vallen, over de slag bij Waterloo. Het was Malcolm geweest, die voor Wellington de Engelse troepen op zijn vloot uit Amerika had overgebracht. De admiraal hield, overigens evenals Wellington, de slag reeds als verloren en snelde naar Brussel om het weer inschepen van de troepen voor te bereiden. Ondertussen besliste Blüchers leger, dat links van de Britten door stootte, de slag.

*

- 251 Na het eerste bezoek van de Malcolms heeft de keizer aan Lowe laten vragen 'of de commissarissen boodschappers van en bericht van hun soevereinen zijn en waaruit het bijzondere doel van hun missie bestaat.' De gouverneur antwoordde dat zijn geen enkel bericht meebrachten. Tegelijkertijd probeerde hij van Bertrand te weten te komen op welk tijdstip en op welke wijze de ontvangst van de commissarissen Napoleon zou schikken.

De keizer daalde uit de wolken neder. Europa stuurde hem geen afgezanten, maar bewakers! Geen bericht van Marie-Louise en haar zoon! Geen enkel woord van Alexander! De vorsten wilden in hem slechts een gevangene zien. Zou hij zich onderwerpen als hij de commissarissen officieel ontving? Zou hij zover gaan zich door hen 'Generaal Buonaparte' te laten noemen? Sinds elf maanden voerde hij strijd om zijn titel, die hij, al werkte die ook niet meer voor hem zelf, als erfenis voor zijn zoon achter blijven zou! Liet hij de commissarissen echter niet toe, dan verscheurde hij elke band met Europa en was hij vanaf nu aan de genade en de ongenade van de Engelsen overgegeven. Drie weken weifelde hij. Ook onder zijn volgelingen waren de meningen verdeeld. De Montholons, Gourgaud en Mme Bertrand wilden zich de plezierige ontmoetingen, de geur van Europese lucht, die zij van de omgang met de commissarissen verwachtten, niet laten ontgaan.

- 252 Bertrand en Las Cases daarentegen stemden ervoor de gewoonte van het protest tegen de gevangename zonder compromis te handhaven. Toen Malcolm in opdracht van Lowe probeerde te peilen (1), gaf Napoleon tegenover hem zijn twijfel aan: hij wilde de commissarissen graag ontvangen als ze als privé-personen naar hem toe kwamen, maar het stond hem tegen hen in hun officiële functies te ontvangen.
- "Waarover kan ik met een Oostenrijkse commissaris praten, die komt zonder mij een bericht van mijn schoonvader over te brengen, die bevestigt dat mijn zoon – zijn kleinkind! - leeft? Zonder een woord van de man, die mij gesmeekt heeft zijn dochter te trouwen en die ik zijn staat twee keer heb terug gegeven! En wat moet ik met de Russische commissaris praten, wiens keizer aan mijn voeten lag en mij zijn beste vriend noemde? Ik heb brieven, die dat bewijzen, ik zal ze een dezer dagen laten zien. De Franse commissaris geeft me nog de minste problemen, Louis heeft niets aan mij te danken.

*

Intussen duurde voor de drie afgezanten in huize Porteous (2), wier enige afleiding bestond uit een paar gesprekken met de Engelse officieren en uit een paar wandelingen in de enige straat van Jamestown, de tijd verschrikkelijk lang. Montchenu stuurde aan zijn vrienden in Frankrijk een rondschrijven, waarin hij over de onwerkelijkheid van het eiland jammerde. "Haar aanblik is afschuwelijk, niets dan bergen zonder begroeiing, die vijf – tot vijftienhonderd meter hoog zijn....Er is een enkele kleine stad met ongeveer zestig huisjes, geen enkel dorp, af en toe een paar hutten van stro, die men met de naam landhuis vereert, misschien zijn er tien bewoonbaar, lange in de rotsen uitgehakte landwegen, die steeds langs angstig diepe afgronden leiden, maar geen bruikbare wandelwegen.

Aantekening:

1. L.P.20, 115.
2. Rosemary's Hall, een leuke plek dichtbij Plantation, werd door Stürmer heringericht. Ook Balmain zou daar gaan wonen.

- 253 Dit, mijn beste, is de verblijfplaats van jullie vriend..... Er is aan alles gebrek en alles is verschrikkelijk duur." (1)
- Stürmer is met zijn klachten aan Metternich wat matiger: "Ik heb de talloze moeilijkheden leren kennen, die men hier elke dag en bij de geringste inspanning

tegen komt. De geografische ligging van het eiland, die de verbinding met de buitenwereld vertraagt en moeilijker maakt, de isolatie, waarin Bonaparte en alles wat bij hem behoort, zich bevindt, het moeilijke karakter van de man (Lowe), waarvan hier alles afhangt, dat zijn ook allemaal evenveel, vaak onoverwinnelijke hindernissen, waartegen wij alle moeten vechten..... De schoonheid van het klimaat, het enige wat voor ons dit vat onaangenaamheden een beetje zou kunnen vergoeden, verdient niet half zoveel complimenten als men er aan spendeert.....”

En Balmain: “Sint-Helena is de somberste, de ontoegankelijkste, de ongrijpbaarste, de ongezelligste, de armoedigste en de duurste plek van de wereld en bovenal voor het gebruik dat men er nu van maakt, het meest geschikt.”

Omdat de commissarissen nu eenmaal – voor hoe lang wisten ze niet – op deze rots waren gestationeerd, wilden ze tenminste hun opdracht vervullen. Ze vroegen de gouverneur in een schriftelijk verzoek ‘ hen zo spoedig als mogelijk de gelegenheid te geven Napoleon Buonaparte te zien.’ (2)

Lowe bracht dit bericht over aan Bertrand, overigens zonder aan te dringen.

Aantekening:

1. Montchenu aan M. de Dinens, postdirecteur te Angoulême, 25 juli 1816.
2. 12 juli 1816. (L.P. 20, 115).

254 Hij voegde bij zijn brief een afschrift van de Conventie van 2 augustus, waarvan hij dacht dat dit de weigering van Napoleon om de commissarissen officieel te ontvangen zou versterken.

Wat echter hun ontvangst als ‘privé-personen’ betrof, zo pochte hij, dat het hem zou gelukken de inwilliging tot zo’n onofficieel bezoek te dwarsbomen. Op deze wijze zou hij als enige tegenover zijn gevangene staan en alleen volgens de maatstaven van zijn argwaan over diens bewaking beslissen te hebben, zonder aan de controle van nieuwsgierige of zelfs tegen hem gezinde buitenlanders uitgeleverd te zijn, die door hun bemoeienissen de mogelijkheid van een beroep op de gerechtigheid of op de achteraf blijkende grootmoedigheid van Europa een beroep zouden doen.

Een maand verging zonder dat de gouverneur een antwoord ontving. Pas op 23 augustus na de laatste ontmoeting van Napoleon met Lowe stuurde Montholon hem een algemeen protest, waarin de keizer weigerde het officiële karakter van de afgezanten te erkennen.

*

Deze tijd betekende voor Napoleon een soort adempauze. De aankomst van de zes boekenkisten, die de Newcastle had meegebracht, bereidde hem veel genoeg (1).

Aantekening:

1. Op 22 juni 1816, (Gourgau I, 208). Nog zeven kisten kwamen op 24 en 25 juni aan. Het waren de boeken, waar Bertrand vanuit Madeira aan Londen om gevraagd had. Het Engelse kabinet zou de kosten, 36.000 francs, terug krijgen, maar het bedrag werd nooit betaald, omdat de oppermaarschalk ondanks herhaald verzoek de rekening nooit ontving. Deze boeken vormden tezamen met de 588 banden met ingedrukt wapen, die men (met uitzondering van ongeveer 30 uit Malmaison meegenomen) uit de bibliotheek van Trianon had meegenomen, het fundament van de bibliotheek van Sint-Helena. Latere zendingen volgden nog door Lord Bathurst en vooral door Lord en Lady Holland. Aan het eind van de gevangenschap telde de bibliotheek van Napoleon 3370 banden. Ali had er veel werk aan de boekenplanken op orde te houden. De keizer was een fanatiek lezer. De Bertrands hielden van romans, Las Cases en Gourgau hielden van historische en militaire werken. Het echtpaar Montholon leende boeken en gaf ze niet terug. “Ik breng Ali tot

vertwijfeling”, schreef Montholon op 11 augustus 1819 aan zijn vrouw. “Hij beweert dat ik meer dan honderd boeken heb en dat ik niets terug geef. Dat is waar, maar ik luister niet naar hem.” Op deze wijze bereidde hij de arme boekenbewaarder veel moeilijke uren, wanneer, als Napoleon, die zijn boeken goed kende, er een verlangde. En als die er dan niet was, maakte hij Ali grote verwijten. (vgl. Albéric Cahuet, *Après la mort de l'Empereur*, 201).

255 Hij was er zo op gebrand de inhoud te zien, dat hij fanatiek aan de gang ging. Gedurende de komende weken was hij bezig de banden op zijn boekenplanken te ordenen; daar deze niet voldoende waren, moesten er nog dennenplanken als boekenplanken opgesteld worden, die groen werden geverfd. Op een withouten tafel, waarop uitgevouwen de grote kaart van Italië van baron Albe lag, begon Ali de catalogus te maken.

In de kisten had de keizer de volledig verzameling van de *Moniteur* gevonden, die voor de vervaardiging van zijn ‘Memoires’ onontbeerlijk was. Gedurende de laatste tijd had hij wegens gebrek aan archieven weinig verder kunnen werken. Nu greep hij ijverig naar dit materiaal en kon zich er niet meer los van maken. Het huis werd nauwelijks meer verlaten, het weer was afschuwelijk. Aan tafel sprak men nog uitsluitend over wat men had gelezen. En hij bracht de gehele nacht door met het bladeren in de dikke banden en met Marchand te dicteren. Tegen Las Cases zei hij ‘dat dat hem had geamuseerd als een roman’. Nog een andere vriend zou Napoleon maken. Met de Oostenrijkse commissaris was op Sint-Helena meegekomen Philipp Welle, een jonge botaniker, afkomstig uit de tuinen van Schönbrunn. Voor zijn afreis had zijn chef Boos hem een niet gesloten pakje meegegeven, waarin zich een blonde lok haar en een briefje bevond, dat mevrouw Marchand (moeder van Louis Marchand, RKV), de min van de Koning van Rome, aan haar zoon had geschreven:

256 “Ingesloten zul je enige haren van mij vinden. Laat je portret schilderen als dat mogelijk is en stuur dat op. Je moeder Marchand.”

Een onschuldige list, die de arme vrouw bedenkt om de banneling ver weg een aandenken aan zijn zoon, die hij verloren heeft, te sturen. Marchand kan zich niet vergissen: dit zijdezachte, fijne haar is niet van zijn moeder, maar van de kleine koning.

Toen Marchand door een zekere Prince (1) vernam, dat Welle een boodschap voor hem had, begaf hij zich naar Jamestown. Een soldaat begeleidde hem en wachtte voor het huis Porteous op hem. Welle overhandigde hem het pakje en gaf hem ook nog mondeling bericht over zijn moeder en ook over de keizerszoon, het mooie, aanvallige, van gezondheid stralende kind, dat hij in het park van Schönbrunn regelmatig gezien had. (2)

Marchand vliegt naar Longwood terug. De keizer neemt de lok van zijn zoon en streelt ze zachtjes. Een Franse dienaar heeft meer medelijden met hem gehad dan zijn schoonvader en dan zijn vrouw. Hij legt de lok in zijn toiletkastje naast de haarstreng van Josephine, die Hortense hem geschonken heeft.

Napoleon toonde in een door Montholon aan Lowe gericht antwoordschrijven zijn verzoenende stemming (3).

Aantekening:

1. Richard Prince werd kort daarop vanwege deze enige reden door de gouverneur van het eiland uitgewezen.
2. Welle gaf Marchand bovendien een brief en een zijden zakdoek voor Gourgaud. Mme Gourgaud had het hem in Parijs voor haar zoon toevertrouwd.
3. Op 8 juli 1816. Lowe had eerst aan Bertrand geschreven. Die gaf geen antwoord. Daarop schreef hij op 6 juli aan Montholon (L.P. 20, 116).

257 De gouverneur had nog eenmaal dringend gevraagd of de keizer in Longwood een aanbouw wenste of liever een geheel nieuw huis had. “Deze brief”, zei Napoleon bij het dicteren, “is geschreven met de bedoeling aardig te zijn. Hij staat in contrast met de schandalige opmerkingen, die men dag na dag voor ons verzint. Dit stemt niet overeen met het gesprek dat ik met Sir Lowe voerde (1) en waarover deze brief spreekt. Aan dit gesprek is mij een pijnlijke herinnering overgebleven.....Dit eiland is heel slecht voor mijn gezondheid, het is de vochtigste plek ter aarde..... Men is er op gespist dit verblijf voor mij nog ongezonder en nog afschuwelijker te maken....” Montholon betreurde verder dat de keizer niet in Plantation House was ondergebracht. Zelfs als men in Longwood meerdere vleugels aanbouwde, zou dat slechts de vergroting van een barak betekenen. Hij verlangde alleen maar dringende reparaties. Door de dakbedekking van ‘geteerd papier’ kwam bij Las Cases en Gourgaud de regen naar binnen. De gouverneur beval onmiddellijk de noodzakelijke arbeid te beginnen. Maar hij bedierf spoedig door herhaalde domigheden de verbeterde betrekkingen. Hij had wegens een onbenulligheid een persoonlijke twist met Bertrand gekregen. Mme Bertrand, die van Gourgaud had gehoord, dat Montchenu in Parijs haar zieke moeder had ontmoet, vroeg hem hen Hutt’s Gate te laten bezoeken en haar meer te berichten (2).

Aantekening:

1. Op 16 mei 1816.
2. Overigens had Montchenu brieven van Mme Dillon aan haar dochter, brieven van Mme de Las Cases aan haar echtgenoot en ook brieven voor de Montholons meegebracht. Ze waren meteen na zijn aankomst aan de geadresseerden door de bemiddeling van de gouverneur overhandigd. (Gourgaud i, 208, Montholon I, 313).

258 Haar brief werd aan Porteous toevertrouwd, die hem aan de gouverneur gaf. Lowe stuurde het schrijven met een scherp verwijt aan Bertrand terug, waarin hij hem er aan herinnerde, dat alle aan Longwood gerichte of van daar komende mededelingen ongesloten door de handen van de gouverneur dienden te gaan. Bertrand liet zich dat niet zeggen en antwoordde nog grover (1). Longwood zou zich niet onderwerpen aan zijn briefcontrole. De keizer wilde geopende brieven niet eens meer ontvangen. Als er zulke voor hem binnen kwamen ‘stond het Hudson Lowe vrij ze te verbranden.’ De gouverneur bleef bij zijn besluit. Als Napoleons volgelingen zich niet schikken wilden, konden ze het eiland immers verlaten. De bruggen tussen hem en de opperhofmaarschalk zijn afgebroken. Nog een ander voorval zou Napoleon irriteren. Hij hoort namelijk dat het werk van J.C.Hobhouse ‘Brieven van een Engelsman, die ten tijde van Napoleons heerschappij in Parijs verbleef’, waarvan de schrijver twee aan de keizer prachtige exemplaren, die met goud opgedrukt een opdracht ‘Imperatori Napoleoni’ (2), heeft opgestuurd, door de gouverneur in beslag zijn genomen. Lowe denkt er niet aan dat ‘Imperatori’ net zo goed veldheer als keizer kan betekenen.

Aantekening:

1. Bertrand aan Lowe op 2 juli 1816. Hij had overigens de keizer geraadpleegd, die tegen Gourgaud zei: “Ik heb hem een goed antwoord gedictieerd.”
2. Hobhouse, een vriend van Byron, was in het Lagerhuis lid van de liberale oppositie. De Latijnse opdracht kan ongeveer als volgt worden vertaald: “Aan Keizer Napoleon, die het noodlot met gelijkmoedigheid verdraagt, draagt de Engelse schrijver J.C.Hobhouse deze werken op, waarin hij de onlangs in het ongelukkige Frankrijk voorgevallen gebeurtenissen schildert, toen een uit het exil teruggekomen held probeerde zijn land weer de vrijheid te geven.” Om de gerechtigheid eer aan te doen moeten we hier aan toe voegen dat Hobhouse in een aan Sir Hudson Lowe gericht schrijven de gouverneur de vrijheid gaf dit werk, als hij het ‘niet correct’ vond het aan Napoleon te

overhandigen, het in zijn eigen bibliotheek te doen blijven. Lowe besloot om het te behouden.

259 Dit uit Engeland aangereikte geschenk komt hem als verraad voor: hij zal het niet overgeven. Napoleon zegt woedend tegen O'Meara: "De galeibewaker heeft mij het boek niet gegund, omdat hij meende, dat de gedachte, dat niet alle mensen zijn zoals hij en dat er enige van zijn landslieden zijn die mij vereren, mij vreugde zou kunnen verschaffen. Ik had niet gedacht dat een mens zo gemeen, zo min kan zijn."

Toen Hudson Lowe op 16 juli 1816 (1) verscheen om met Napoleon over de bouwkundige veranderingen in Longwood te overleggen, merkte hij aan de houding van de keizer direct dat dit onderhoud zwaar zou zijn (2). Gedurende de eerste tien minuten zweeg de keizer hardnekkig. Lowe probeerde een gesprek op gang te brengen. Plotseling onderbrak de keizer hem: "In uw brieven maakt u mij complimenten en tegelijkertijd steekt u ons van achter naalden in de rug. Het is niet mogelijk om met u te onderhandelen. U bent generaal-luitenant, u hoeft uw plicht toch niet als een schildwacht uit te voeren. Denk aan uw eer, die door de manier waarop u ons behandelt, u alleen maar schade toe brengt."

Lowe verdedigde zich. Hij zei dat Napoleons gevolg er alleen maar plezier in had de verhoudingen te verslechteren, 'ze spuiten in alles hun gif.'

Aantekening:

1. De aantekeningen van Lowe noemen als datum van dit overleg 17 juli. Maar Gourgaud, O'Meara, Las Cases en Montholon geven uitdrukkelijk de 16^e aan.
2. Napoleon leed deze dag aan kiespijn. (O'Meara I, 74). Tijdens de middagmaaltijd, die hij onder het tentdak in de tuin gebruikte met Las Cases, Montholon, Gourgaud en de arts, uitte hij zich heftig over Lowe, die, om het directe contact met de schoenmaker van Jamestown te verhinderen, de gerepareerde schoenen van Las Cases persoonlijk wilde bezorgen. Gourgaud jammerde tegen Las Cases en de keizer voer uit tegen Gourgaud en Montholon. Ze waren in deze onweersstemming toen Lowe om twee uur 's middags in Longwood verscheen. (Gourgaud I, 219).

260 Hij was niet naar Sint-Helena gekomen om roem te vergaren. Hij had niet naar deze betrekking gesolliciteerd, maar hij zou zijn plicht vervullen. Toen hij op de bouwaangelegenheden terug kwam, haalde de keizer de schouders op. "Een nieuw huis? Waarom? U zult zes jaren nodig hebben om het te bouwen. Over twee jaar zal er in Engeland een nieuw kabinet zijn of in Frankrijk een nieuwe regering aan het roer komen en dan zal ik hier niet meer zijn."

Dit onderhoud vond staande plaats en duurde een volle twee uur. Lowe zei tenslotte dat hij Londen zou berichten, boog en ging. (1)

Zoals hij beloofd had – want deze man is wel koppig maar geen woordbreker – zond hij aan Bathurst een uitvoerig bericht. Napoleon had in gesprekken met O'Meara vaker geuit dat als men voor hem een nieuw gebouw wilde inrichten, hij de voorkeur zou geven aan Briars of de omgeving van Rosemary Hall. Briars lag volgens de mening van Lowe te dicht bij de stad, daarom beval hij de minister aan Rosemary als toekomstige woning van Napoleon te kiezen.

Kort daarna (2) ontving de keizer Malcolm, die hem de nummers van de Journal des Débats tot de 13e mei meebracht.

Aantekening:

1. Lowe aan Bathurst, 27 juli 1816. Gourgaud I, 220. Las Cases V, 27. O'Meara I, 76. In een brief aan Sir H. Bunbury van 29 juli schrijft Lowe: "Hij heeft me uitgescholden, was echter veel minder grof dan de eerste keer. Hij zei steeds weer hetzelfde. Omdat ik, terwijl hij een of twee pauzes nam, onwillekeurig iets achteruit was geweken, schoof hij zichzelf, toen hij mij opnieuw aanviel, in zekere zin tussen mij en de deur, alsof hij wilde voorkomen dat ik er vandoor ging."
2. Op 25 juli 1816. Een dag eerder had hij in de tuin van Longwood een prachtige nieuwe tent laten opzetten. Die moest de oude van Cockburn vervangen, die door de inwerking van regen en storm geheel verscheurd was.

261 De kranten waren met de Griffon tegelijkertijd met de brieven van Mme Mère, Pauline en Lucien aangekomen. Nadat Napoleon met hem over de gebeurtenissen in Frankrijk – het niet bijeenkomen van de Kamers, de opstand in Grenoble, het door een militaire commissie uitgesproken doodvonnis over Generaal Bertrand – had gesproken, uitte hij zich over de gouverneur: “Hij lijkt niet op echte Engelsman, maar op een Pruisische soldaat. Hij is sluw, weet zich schriftelijk goed uit te drukken, stuurt bepaalde berichten aan zijn regering Maar zijn gehele optreden mishaaft mij zodanig, dat als hij zou komen en mij zou zeggen dat er een fregat klaar ligt in de haven om mij naar Frankrijk te brengen, ik zelfs aan dit bericht, omdat het uit zijn mond komt, geen vreugde zou kunnen beleven.”

Malcolm oordeelt over de gouverneur dat hij een beperkte horizon heeft, maar hij verdedigt zijn landsman ook. Uiteindelijk houdt hij hem voor welmenend, ook als hij de manier waarop vergeet. Napoleon geeft dat toe. Maar de manier waarop is voor hem doorslaggevend.

Hij kan bij Lowe de houding niet verdragen, waarmee deze hem als zijns gelijke behandelt, terwijl hij hem juist die eerbied moet tonen, die de keizer verdient wegens zijn langere diensttijd.

“Wij kunnen niet met elkaar opschieten”, zegt hij, “noem het kinderachtig, maar het is zo.”

Waarom laat men hem niet zonder de begeleiding van Poppleton over het gehele eiland rijden? Het is waanzin bang te zijn over een vluchtpoging: “Alleen een vogel zou hier vandaan kunnen vluchten. Waarom plaatst men posten op de heuvelkammen? De bewaking aan de kust is voldoende. Lowe is geen generaal, hij heeft zijn hele leven alleen maar Corsicaanse overlopers gecommandeerd.....

262 Liever zou ik in een toren opgesloten zijn dan op dit vreselijke eiland. Hier zal ik binnen drie jaar sterven.”(1)

De admiraal komt weer naar Longwood als men een ijsmachine uit Leslie probeert, die de prins-regent heeft gestuurd. Het gebrekkige apparaat geeft slechte resultaten. De keizer breekt een thermometer. “Dat hoort bij mij,” roept hij lachend. En hij trekt Malcolm naar het bosje om met hem over marine-aangelegenheden te praten.

Op 15 augustus heeft Gourgaud voor de keizer een viooltjesbosje gemaakt “van de koning van Rome”. Napoleon betreedt onverwacht om acht uur 's ochtend zijn kamer. Gourgaud biedt zo goed hij kan zijn kleine verjaardaggeschenk aan.

“Pah”, zegt de keizer, “de koning van Rome denkt net zo weinig aan mij als aan u.”

Ze halen Las Cases af en gaan de tuin in. Het echtpaar Montholon en Bertrand verschijnen met hun kinderen en feliciteren hem met zijn verjaardag. Allen, groot en klein, ontbijten in de tent. De dag verglijdt in de ‘familiekring’. 's Avonds hebben de bedienden een feestelijke maaltijd en daarna wordt er gedanst.

*

Lord Bathurst had in zijn dépêche Lowe ingeprent de uitgaven in Longwood zo te beperken, dat zij jaarlijks de 8000 pond niet zou overstijgen. De gouverneur probeerde tijd te winnen. Hij vond misschien ook wel dat de uitgaven in Longwood te hoog waren (ze beliepen tot 17.000 pond), maar bij zo'n grote

beperking zou een onweersreactie van Napoleon te bevrozen zijn.

Aantekening:

1. Dagboek van Lady Malcolm, blz. 35 ff. De keizer hield Malcolm tot in de nacht bezig. Een keer stelde hij hem de vraag 'of hij geloofde dat hij altijd op Sint-Helena moest blijven.' "Ja", antwoordde de admiraal en sprak hem toe zo goed als mogelijk met de situatie om te gaan.

263 Omdat de minister in elke brief opnieuw aandrong, moest Lowe tot handelen beslissen. Hij sprak eerst met Montholon, die – in ieder geval mondeling- besparende maatregelen in het vooruitzicht stelde. Napoleon, die hij daarvan op de hoogte bracht, zei ' dat hij voldoende geld had om zijn totale behoeften te bestrijden, maar daarover wilde hij naar Europa alleen in verzegelde brieven schrijven.' Verzegelde brieven! Lowe schrok. Dat zou voor Napoleon een manier kunnen zijn om met Europa in verbinding te komen en wie weet op deze wijze zijn vlucht voor bereiden!

Intussen glijden de dagen voorbij en de grote uitgaven houden niet op. De gouverneur besluit er een einde aan te maken. Op 16 augustus gaat hij naar Longwood en verlangt de keizer te spreken, die hem naar Bertrand verwijst (1). Deze verstopt zich. Lowe komt de volgende dag weer, overhandigt aan de opperhofmaarschalk een rekeningenoverzicht en drukt de wens uit dat Napoleon maatregelen neemt om geld uit Europa te verkrijgen; Bertrand spreekt tamelijk vijandig tegen. Lowe verstijft: "Graaf Montholon heeft mij verzekerd dat generaal Bonaparte zich met mij over deze vragen zonder moeilijkheden zou verstaan." Bertrand is getroffen, omdat Montholon wordt opgevoerd, waarmee hij nauwelijks spreekt en geeft Lowe het rekeningenoverzicht terug: "Voortreffelijk, geeft u dit blad maar aan Montholon. Wat mijn persoon betreft, heer gouverneur, ik wens met u zowel schriftelijk als mondeling zo weinig mogelijk te maken te hebben." (2)

Aantekening:

1. Hij was al op de 14^e gekomen. Gourgaud schreef op deze dag: "De gouverneur komt naar Montholon en deelt hem mee dat zijn krediet op is. Hij wordt door zijne majesteit niet ontvangen. Ook niet door Bertrand."
2. Opgetekend door majoor Gorrequer. (L.P.20, 115)

264 Lowe verlaat de kamer met de volgende woorden: "Ik kan u verzekeren, meneer, dat ik dezelfde wens heb."

Hij gaat naar Napoleon om zich te beklagen. Napoleon ontvangt hem niet. Hierop schrijft Lowe aan Montholon dat hij zich gedwongen zag de uitgaven van Longwood tot 8000 pond per jaar terug te dringen, als de keizer niet besloot om de bedragen daarboven uit eigen zak te betalen. En op de volgende dag komt hij, hoewel het een zondag is, al weer naar Longwood met de bedoeling een beslissend onderhoud met Napoleon te hebben. Met dit doel heeft hij de admiraal verzocht hem te begeleiden en hem bij te staan.

Twee dagen lang hebben storm en regen gewoed, de keizer benut een korte verbetering van het weer om met Las Cases en Mme de Montholon voor het huis heen en weer te lopen. Zodra hij Hudson Lowe ziet, draait hij zich om en loopt naar het bosje. Maar omdat Montholon hem meedeelt dat de gouverneur hem ondanks alles wil spreken, komt hij weer terug. Hij begroet de admiraal zo als altijd, zegt echter geen woord tegen Lowe. Napoleon schrijdt tussen de beide Engelsen over het middenpad van de tuin; Mme de Montholon, Las Cases en Gorrequer blijven achter. Zodra de gelegenheid zich voordoet, wendt Lowe zich tot de keizer en zegt: "Het spijt me dat ik u lastig moet vallen, maar door het gedrag van generaal Bertrand tegenover mij ben ik genoodzaakt met u

persoonlijk over de uitgaven van uw huishouding te spreken.”

265 Napoleon schrijdt, de handen op de rug, over de lavakiezelsteentjes en antwoordt niet. Uiteindelijk wendt hij zich niet tot Lowe, maar tot de admiraal en zegt: (1) “Graaf Bertrand is een man, die leger heeft aangevoerd en *hij* behandelt hem als een korporaal..... *Hij* gaat met ons om als Corsicaanse deserteurs. *Hij* heeft verdiend wat de opperhofmaarschalk tegen hem heeft gezegd.... De regeringen vergeven ambten aan twee soorten mensen: aan hen, die zij achten en aan hen, die zij verachten: *hij* behoort tot de laatste soort. De betrekking die men *hem* heeft gegeven, is die van beul.”

Het gezicht van de gouverneur krijgt rode vlekken, hij spreekt tegen: “Ik ben onderdaan van een vrij land en verafschuw een regime van geweld. Men wil mij hier door lafheid besmeuren, omdat men geen andere wapens tegen mij heeft. Ik kan niet anders handelen, ik moet mijn instructies uitvoeren.”

“Zo”, zegt de keizer, “als men u dus op zou dragen mij te vermoorden, dan zou u gehoorzamen?”

“Nee, meneer, de Engelsen moorden niet.”

”U heeft dezelfde instructies als Sir George Cockburn- dat heeft hij mij zelf gezegd – maar u legt ze honderd keer strenger uit. Met u is niet om te gaan. Alle dingen en alle mensen zijn voor u verdacht. U weet niet hoe u zich tegenover mannen van eer moet gedragen. U bent een kleingeestig iemand. Behandel ons toch tenminste als krijgsgevangene en niet als tuchthuisboeven uit Botany Bay!”

Aantekening:

1. Het onderhoud wordt door Las Cases (V, 346 – 350), O’Meara (I, 90 ff), Gourgaud (I, 237) en Montholon (I, 356) beschreven en tenslotte ook door de beide gesprekspartners van de keizer; door Lowe in een direct daarna gemaakt bericht, door de admiraal in het dagboek van Lady Malcolm (55 ff).

266 Buiten zichzelf benadrukt Napoleon zijn woorden en hij begeleidt ze met abrupte handgebaren. Alles wat hij tegen hem op zijn hart heeft, gooit hij er uit. Lowe heeft Bertrand het recht ontnomen doorlaatbewijzen voor Longwood uit te mogen schrijven

Malcolm onderbreekt hem: “Dat was niet Lowe, maar Cockburn.”

“Nee, meneer. *Hij* heeft u dat gezegd, maar dat is gelogen.... Ik kan geen papiertje schrijven zonder dat *hij* het leest, geen vrouw ontvangen zonder dat *hij* dat toestaat. Ik mag de officieren van het 53^e regiment niet bij mij ontvangen

Hij is volkomen gevoelloos. Als de soldaten van het 53^e aan mij voorbij gaan, kijken ze mij vol medelijden aan en huilen..... *Hij* heeft een boek, dat een parlamentslid mij gestuurd heeft, achter gehouden en zich daarop ook nog beroemd!”

“Wat, ik zou daar trots op zijn geweest?”

“Jawel, meneer, u heeft daarmee gepronkt voor de gouverneur van het Ile de France (1). Hij heeft het me zelf verteld.”

Weer probeert de admiraal te bemiddelen: “Sir Hudson Lowe heeft dit werk gehouden, omdat er een opdracht ‘Aan de keizer’ in stond. Hij mocht het u niet overhandigen.”

“Hij heeft mij toch ook brieven overhandigd, die het opschrift ‘Aan de keizer’ droegen.”

“Ja”, zegt Lowe, “maar die waren door de handen van de staatssecretaris gegaan en kwamen van uw verwanten of van uw voormalige onderdanen, niet van Engelsen.”

Aantekening:

1. Overste Keating, gouverneur van het Ile de France, dat door het afstaan aan Engeland het eiland Mauritius werd, was door Napoleon op 27 juli ontvangen. In de 'Illustration' van 25 augustus 1934 heeft de heer René Moulin een zeer merkwaardige brief van de hertog van Orléans, de latere Louis-Philippe, gepubliceerd, waarin de prins-regent over dit onderhoud tussen Napoleon en overste Keating heeft bericht.

267 “Hij heeft de indiscretie begaan de inhoud van de brieven , die door hem waren gelezen, in de openbaarheid te brengen. Mijn oude moeder heeft me geschreven dat ze naar Sint-Helena wil komen om hier met mij te sterven. Het hele eiland is dat te weten gekomen.”

De admiraal verweert zich tegen deze beschuldiging. Voor de gouverneur zijn dergelijke brieven heilig. “Ik heb daar niet over gesproken”, zegt Hudson Lowe. “Het waren vast de personen van uw huishouding, die alles verkeerd vertellen. U verkeert in slecht gezelschap, meneer.” “Ja zeker”, bekrachtigt Malcolm, “zo is het.”

“Over weinige jaren zullen de namen Lord Castelreagh, Lord Bathurst en die van jullie in volledige vergetelheid geraakt zijn. Als men u zich dan nog herinnert, dan komt dat door de wandaden, die u tegenover mij heeft begaan..... Mijn lichaam is in uw bezit, maar mijn geest is vrij en nog even moedig als vroeger, toen ik Europa beheerste. Dit Europa zal later eenmaal over de smadelijke behandeling, die mij hier ten deel valt, zijn oordeel geven. En de schande zal op het Engelse volk vallen.”

“Indien mijn regering mijn optreden afkeurt, ben ik bereid mijn ontslag aan te bieden.”

“Daaraan zou u goed doen in uw eigen en in mijn belang..... U wilt geld van mij. Dat wat ik bezit is in handen van mijn vrienden. Maar ik krijg immers niet de toestemming hen te schrijven. Als u mijn huisvesting niet meer kunt bestrijden, zet u mij maar op rantsoen.....Als ik honger heb”, - en daarbij wees hij met de hand naar de tenten van het legerkamp – “zal ik naar de officiersmess van het 53^e gaan of ik kan zelfs de soldaten vragen met hen uit hun blikken nap te mogen eten. Ik ben ervan overtuigd dat zij de oudste soldaat van Europa niet zullen weigeren!”

268 Na een pauze voegde hij er aan toe: “De blinde haat van Lord Bathurst heeft u hier naar toe gestuurd. U bent geen generaal, maar een regimentsschrijver.” Dit laatste woord, dat maar al te waar is, verwondt Hudson Lowe dieper dan de ergste scheldpartijen. Tot nu toe had hij zich in kunnen houden, waarin een zekere verdienste ligt, maar nu verlaat de zelfbeheersing hem: “Meneer”, zegt hij, “dat is om te lachen.” “Wat”, zegt Napoleon, “om te lachen?” “Ja, meneer, de foutieve opvatting die u over mijn karakter heeft, de grofheid waarmee u mij aanvalt. Het spijt me. Tot ziens.”

Met de hoed op het hoofd verlaat hij de keizer, zonder te buigen. En nu zegt ook de admiraal, terwijl hij buigt: “Ook ik moet afscheid nemen.”

Hij kan niet blijven zonder zijn landgenoot en meerdere te compromitteren.

Napoleon vraagt hem Lady Malcolm de groeten over te brengen. De admiraal gaat achter Lowe aan en rijdt met hem naar Plantation terug.

De keizer heeft zich teveel opgewonden. In zijn afkeer tegenover Lowe heeft hij de grenzen overschreden. Hij is er zich van bewust en geeft het tegenover Las Cases en Montholon toe: “Dat is de tweede keer in mijn leven (1) dat ik mij door de Engelsen laat opwinden. Hun flegma brengt mij uit mijn evenwicht en dan zeg ik meer dat ik zou moeten doen.

Aantekening:

1. Hij zinspeelde op het onderhoud met Lord Whithworth op 18 februari 1803 , dat aan de opheffen van het Verdrag van Amiens vooraf ging. Hij had deze gezant zulke heftige verwijten in het gezicht geworpen, dat deze aan Addington schreef: "Ik dacht een dragonder van de ritmeesters te horen , niet het hoofd van een van de grootste staten van Europa."

269 Ik wil de gouverneur niet meer zien, ik word te boos en vergeet mijn waardigheid."

Hij zal hem inderdaad niet meer zien. Napoleon blijft bij zijn ingenomen standpunt. Vijf jaren zullen verstrijken. Lowe zal nog enige keren een poging doen Napoleon persoonlijk te spreken; het zal hem pas op een ochtend in mei tussen zwijgende en huilende mannen gelukken. En deze keer zal Napoleon hem niet meer met bliksemende ogen aanzien en donderende stem toespreken. Stil, met een bleek gezicht zal hij op het veldbed liggen, terwijl zijn kerkermeester dichterbij komt. En Lowe zal met ontbloot hoofd en heel zachtjes op de tenen toetreden.

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

3e deel: blz. 273 – 366 De Strijd.

I : Beperkingen 273 - 302

II : Las Cases wordt 'ontvoerd' 303 - 325

III : Lowe regeert 326 - 366

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in maart/april 2003

pag.
273

I DE INPERKINGEN

Mme de Montholon was herstellende van de geboorte van een dochter, die de naam Napoleone had gekregen. (1) De keizer bezocht haar dagelijks. Hij ging naast haar bed zitten en babbelde tamelijk lang met haar. Was dit kind, zoals men aangenomen heeft, van hem? Die bewering laat zich niet zomaar staven. De conceptie ging terug op midden september 1815. Op dat moment bevond Napoleon zich op de Northumberland. Daar leefde men zo dicht op elkaar, dat elke, ook een heimelijke, verbintenis ruchtbaar hebben moeten worden. Mme de Montholon bewoonde met haar echtgenoot, de kinderen en een kamermeisje een winderige ruimte, waarin een bezoek van de keizer zeker was opgevallen. Anderzijds was Napoleon in zijn kabinet bijna nooit alleen. We spreken dus bijna van een feitelijke onmogelijkheid, maar tegelijkertijd ook van een psychische. Napoleon dacht, in diepe gedachten over zijn ongeluk verzonken, wel helemaal niet aan vrouwen. Zijn verhouding tot Mme de Montholon was rond deze tijd tamelijk afstandelijk en men kan eerder van een antipathie spreken.

Aantekening:

3. Op 18 juni 1816. Bij gebrek aan een katholieke priester doopte dominee Vernon het kind naar anglicaans gebruik. (Kerkboek van Jamestown.) De verlossing van Mme de Montholon, die bijgestaan werd door Dr. Livingstone, de hospitaaldirecteur van Sint-Helena, gaf O'Meara de gelegenheid ten koste van een arme bannelinge, die ook nog zijn patiënt was, grappen te maken. In een brief aan Gorrequer van 24 juni 1816 (L.P.20, 116) schreef hij: "Ik geloof niet dat er half zoveel angst bij de geboorte van de koning van Rome was. Je had kunnen denken, dat het hier ging om de eerste geboorte bij een vijftienjarige pas getrouwde, niet om een rijpe vrouw met ervaring, die al drie echtgenoten (ze leven alle nog) en acht of negen kinderen heeft gehad en bij geen enkele bij zijn geboorte geleden schijnt te hebben." (We laten hier een onfatsoenlijke opmerking weg.) Deze niet-gepubliceerde brief veroorlooft ons een oordeel over deze mens te vormen.

²⁷⁴ Gourgaud, die niets verzwijgt (1), had zeker over een toenadering verslag gedaan. Maar hij beschuldigde veeleer Mme de Montholon, dat zij admiraal Cockburn had willen verleiden. Daarboven was Montholon, zo trouw hij zich ook tegenover de keizer mag hebben gedragen, toch een verliefde man en jaloers op zijn vrouw.

Het is immers bekend dat Mme de Montholon van plezier hield: zij is het uit gewoonte en uit instinct. "Ze probeert alles wat ze kan", zal Gourgaud later in zijn

dagboek noteren, “om zich naar zijne majesteit lief op te stellen: verliefde blikken, uitstrekken van de voeten, ingesnoerde taille, ja, zij probeert ook nog de mooie vrouw te spelen wat haar niet gemakkelijk valt.” (2) Maar is dat niet het gedrag van een kokette vrouw? Mme de Montholon gedraagt zich zo tegenover alle mannen, of het nu de Engelse officieren, de zeldzame gasten van de keizer of zelfs Gourgaud in zijn beste dagen zelf is. Mme de Montholon is een Parisienne en een salondame. Gourgaud, die eigenlijk alleen maar het leven te velde kent, gooit kleinigheden en belangrijke zaken door elkaar en ziet een berekenende manoeuvre, terwijl het slechts om een levendig temperament gaat (3). Napoleon is in zijn omgang met haar niet bijzonder terughoudend geweest.

Aantekening:

1. Dit gaat zover, dat hij (in de originele tekst van zijn dagboek) optekent, wanneer de een of de ander medicijnen neemt en ons de meest intieme bijzonderheden van een ieder verraadt. Ook geeft hij ongekuist de gepeperde redematies weer, die men in Longwood voerde, waar men in geen enkele opzicht een blad voor de mond nam.
2. 4 januari 1817. Niet gepubliceerd. Het schijnt dat Gourgaud in de eerste tijd een oogje op haar had en afgewezen werd.
3. Mme de Montholon hield er overigens van grootsprakige aanduidingen te maken, die tot een boosaardige uitleg aanleiding gaven. Zo zei ze tegen Gourgaud dat men haar had voorspeld ‘dat ze koningin zou worden zonder het te zijn’.

275 Op een avond komt zij voor het diner in de salon en vindt hem daar met Gourgaud. De keizer vraagt haar om in de spreekkamer te gaan en een beetje muziek te maken, ondertussen onderhoudt hij zich met zijn vleugeladjutant over grammatica. De arme vrouw zit zonder licht achter de piano, speelt ‘Malbrough’, toonladders, slaat om de aandacht van de keizer op zich te vestigen valse tonen aan, maar deze roept haar uit de naastgelegen ruimte toe dat ze door moet spelen en staat haar pas veel later toe in de salon te komen. (1) Hij staat toe dat Gourgaud in zijn aanwezigheid over haar op een beledigende manier spreekt: “Mme de Montholon”, zei hij (2), “gedraagt zich niet netjes. Zij doet alsof ze een mooie boezem en mooie voetjes heeft.” “Mooi”, zegt de keizer, die rust wil hebben, “dan maakt u haar daarover maar een compliment.” “Ze krabt te vaak aan haar boezem en ze spuugt in haar bord, dat is geen teken van goede opvoeding. Ik had niet gedacht dat zij uwe majesteit zo bevalt, dat(3). Ze doet alles om deze indruk te wekken.”

Napoleon zelf spreekt erg laatdunkend over haar: “Geloof u”, zegt hij tegen Gourgaud, “dat ik niet alles weet wat die doet? Die denkt eerder aan zich zelf dan aan mij. Ze heeft de rolgordijnen van mijn salon voor zich zelf genomen, ik doe alsof ik dat niet bemerkte heb.U, Gourgaud, moet met haar kunnen opschieten. Maar geloof u maar niet, dat zij mij bevalt. Ik was aan de omgang met zulke mooie vrouwen zo gewend, dat ik er niet om heen kan de belachelijkheid en de slechte manieren van de Montholon op te merken. Maar hier moet men volstaan met het gezelschap van een papagaaienvijfje, omdat er niets anders is. We hebben immers geen keus. (4)

Aantekening:

1. Gourgaud, 11 februari 1817 (gedeeltelijk niet gepubliceerd, Bibli. Thiers.)
2. Op 20 januari 1817. niet gepubliceerd.
3.u haar tot uw geliefde wilt maken. Gourgauds uitdrukkingen zijn zo duidelijk als men ze hier kan weer geven.
4. 12 februari 1817. niet gepubliceerd. “Op dezelfde dag”, schreef Gourgaud, “geeft hij ook toe dat die Montholon ook hier is, omdat zij zich in Parijs onmogelijk heeft gemaakt; zij hoopt dat haar verblijf in Longwood haar zal laten groeien en haar hoogachting brengen zal. Maar wat gaan mij die bedoelingen aan. Men heeft tenslotte gezelschap en als die vrouw mooier was geweest, zou ikmij dat ten nutte maken!” niet gepubliceerd.

- 276 Hij heeft inderdaad geen keuze. Van de beide vrouwen, die met hem in verbanning zijn meegegaan, doet alleen Mme de Montholon haar best hem te verstrooien, hem te vleien, hem op te winden. Ze praat vaak met hem over zijn waarschijnlijke terugkeer naar Frankrijk en weet zeker dat zijn zoon heerser wordt.
- “Wie weet”, zegt zij eens, “of uw majesteit niet ooit eens een groot rijk in Amerika zal stichten.” “Ach, daar ben ik te oud voor”, zegt de keizer.
- Met zachte hand omgeeft zij hem met alle vrouwelijke zorgvuldigheid, die hem in zijn ongeluk zo goed doet en maakt zich daardoor langzamerhand onontbeerlijk. Hij zit in haar kamer en port, terwijl zij kletst, in het vuur. Tot ergernis van Mme Bertrand, tot grote woede van Gourgaud, die zich zodra hij niet de alleen begunstigde is, zich persoonlijk beledigd voelt, gaat hij met haar het meest wandelen.
- Ondertussen heeft Napoleon voor Mme de Montholon, hoeveel hij ook om haar omgang geeft, geen lichamelijke gevoelens. En hij ergert zich als Gourgaud door zijn voortdurende toespelingen tot de opvatting aanleiding geeft dat ze zijn geliefde is. “Dat is niet waar”, zegt hij tegen Bertrand (1), “daarvoor is ze te lelijk. Het zou in de kranten kunnen komen en schade aanrichten.”
- Aantekening:
1. 4 januari 1817. niet gepubliceerd. Wij komen overigens in de loop van dit verhaal nog terug op de strijdvraag omtrent de verhouding tussen de keizer en Mme de Montholon.

- 277 Ondanks alle scherts, die hij zich veroorlooft als hij een mooi jong meisje ziet, lijkt het dat de keizer alle vleeslijke lusten afwijst. Sinds meerdere jaren, ja zelfs al voor Elba, zijn gevoelens voor het vrouwelijk geslacht, zoals hij zelf bekent, zeer afgenomen. Als Mme de Montholon met een zucht uit dat men op Sint-Helena snel oud wordt – en bij haar is dat helaas het geval -, dan zegt Napoleon ‘dat hij er niet meer aan denken moet de dames het hof te moeten maken.’ Ze verzet zich daartegen en roept: “Wat? Met achtenveertig jaar gedragen veel mannen zich nog als jongelingen!”
- “Ja”, zegt de keizer, “maar zij hebben niet zoveel verdriet ervaren als ik. Gourgaud ziet er van opzij veel jonger uit dan hij werkelijk is. Hij is nog in de fase van de illusies. En Bertrand houdt van zijn vrouw en van zijn kinderen als afgoden. Maar ik, ik heb niemand meer. Als ik de keizerin zou verliezen, zou ik niet meer trouwen.” (1)
- Als Gourgaud klaagt (2) ‘dat hij geen vrouw naar Longwood kan laten komen, terwijl iedereen er wel een heeft’, zegt Napoleon dat hij hem niet zal tegen houden en voegt er aan toe: “Pah, vrouwen!... Als je niet aan ze denkt, heb je ze niet nodig. Doe zo als ik!” Waarop Gourgaud in zijn dagboek opmerkt: ‘Zijne majesteit is 48 en ik ben 35 jaar oud!’
- Het lijkt er werkelijk op dat de keizer gelooft geen liefde nodig te hebben, terwijl die voor zijn volgelingen nog een belangrijke rol speelt.
- Aantekening:
1. Dezelfde opmerking op 7 april. “Met vijftig jaar”, zegt Napoleon, “kan men niet meer liefhebben. Berthier deed het nog steeds, maar mijn hart is versteend.”
 2. 2 september 1817. niet gepubliceerd.

- 278 Zonder te praten over de Montholons, die binnen achttien maanden twee dochters op de wereld zetten of over de Bertrands (1), bij wie de ene mislukking op de andere volgt, worden de ongetrouwden door begeerten geplaagd, die door het nietsdoen, misschien ook door de bepaalde atmosfeer nog opgezweept worden. (2)

Zelfs de strenge Las Cases offert aan Venus. Bij Gourgaud wordt de liefdesdrift, meer nog dan zijn heimwee naar Frankrijk, tot een ware bezetenheid.

Aantekening:

1. De mensen op het eiland zijn tegenwoordig nog zeer vruchtbaar. Het grootste deel der gezinnen heeft tien, twaalf of vijftien kinderen. Maar men moet niet overdrijven. Frédéric Masson schreef deze overmatige geslachtsdrift toe aan het 'koloniale' klimaat: "Sint-Helena", schrijft hij (Autour de Sainte-Hélène, 1re série, 116), "ligt voorbij de evenaar. Er heerst daar om zo te zeggen het plezier om bloed te vergieten, en naar lijden te kijken. De haat kan zich in deze atmosfeer van waanzin alleen door moord bevredigd worden, een soort erotisch delirium beïnvloedt de verhoudingen tussen de beschaafde mensen en voert ze door de verlokkingen van de vrouwen in de barbarij terug. De blanke man, die dapper en ontwikkeld is en sociaal gevoel bezit, wordt plotseling door de domme, gewelddadige gevoelens van de zwarte mens gegrepen. Het verantwoordelijkheidsgevoel stompt af, het geweten verkommert, de zielsverantwoording houdt op" Deze bewering is reeds in haar uitgangspunten foutief. De beroemde historicus en schrijver van het boek 'Napoléon et sa famille' heeft zich in zijn studeerkamer vooraf een voorstelling van het klimaat van Sint-Helena gemaakt. Het is in tegendeel bijna Europees. De bevolking is werkzaam en vreedzaam. Gaan zich zelden te buiten, misdaad is er onbekend. Ten tijde van Napoleon, toen het eiland vol met troepen was, vindt men eveneens bijna geen sporen van de beweerde zedenverwildering. Als bij velen van de geïnterneerden in Longwood de vraag van de geslachtelijke bevrediging zo'n grote rol speelde, dan lag dat zeker veel meer aan hun lange eenzaamheid, aan de verveling, aan het plezier van de Fransen in de omgang met vrouwen als in de geografische breedte.
2. Volgens Gourgaud. (25 december 1816) ontving hij meermalen bezoek van een gewisse Blake, vermoedelijk een eilandbewoner.

Hij laat in zijn kamer heel in het geheim een mesties uit Jamestown komen (1). Maar de dienstboden verraden hem. De keizer wast hem de oren, maar hij kan het niet laten. Nu maakt hij de 'nimf', miss Robinson, het hof. Tevergeefs, zij wordt binnenkort de bruid van een handelskapitein. Daarna schenkt hij zijn hart aan Betzy Breame, de dochter van een pachter in Longwood. Ook deze liefde wordt niet beantwoord. Dan heeft hij het op een dienstmaagd van de Bertrands voorzien. De keizer raadt hem dit uit medelijden aan. Maar de Bertrands letten op. Zodra Gourgaud verschijnt, moet de mulattin de kamer uit (2). Omdat hij nog steeds van een huwelijk en ook nog van een voordelige droomt, ontvlamt hij ondertussen ook voor een zekere miss Amelia Churchill, die met haar ouders en zus uit India komend, op Sint-Helena aanlandt. Hij maakt ritten om haar te ontmoeten, begeleidt haar, belooft haar en haar zuster de vervulling van hun hartenwens, namelijk een ontvangst door Napoleon of hij zal in ieder geval een handtekening van hem bezorgen. Hij vraagt Napoleon om deze gunst. Die deze grootmoedig inwilligt en met Gourgaud een partij schaak speelt met de volgende inzet: ontvangst van de jonge dames en een paar geschreven woorden. Gourgaud zet op zijn beurt acht tortelduiven in, die hij op de jacht zal schieten. De keizer verliest, neemt echter zijn inzet terug. Gourgaud redt zich uit deze situatie doordat hij uit een schrijven van Napoleon ettelijke zinnen uitknijpt, die hij aan zijn schoonheid overhandigt als ze zich inscheept naar Europa.

Aantekening:

1. Enige keren, vooral op 25 juni en op 24 september 1816 bracht hij op het eiland geboren vrouwen naar Longwood. Met betrekking tot de gekozene op 25 juni merkt hij op: "Ik geef haar zes pond. Het gehele dienstponeel maakt problemen. Zijne majesteit zegt dat ik verkeerd doe. Ik stuur haar weer naar de stad terug." (niet gepubliceerd, Bibli. Thiers.)
2. Mme Bertrand stuurde haar uiteindelijk weg om problemen met Gourgaud te vermijden (16 december 1817).

280 De keizer probeert te troosten door hem te verzekeren dat ze binnen het jaar in Engeland zullen zijn en hij zal hem daar 'met een vrouwtje uit de city laten trouwen, dat hem uit enthousiasme zeven tot achthonderd duizend francs in het huwelijk meebrengt.' Napoleon belooft om op Gourgauds toekomstige

landgoederen op vossenjacht te komen.

De anderen schikken zich zo goed mogelijk. Marchand heeft een verhouding met een aardig kamermeisje van Mme de Montholon, Ester Vesey, de dochter van een gepensioneerde sergeant van Ladder Hill. Het paar zal twee kinderen krijgen (1). Napoleon ziet deze verbintenis niet graag. Hij maakt Marchand vaak verwijten en verlangt van Mme de Montholon dat zij Esther ontslaat. Ze gehoorzaamt. (2) Desondanks brengt Marchand een keer per week in Longwood een nacht met zijn geliefde door en bezoekt haar als hij naar Jamestown gaat. Als ze weer in verwachting is, wil hij met haar trouwen. De keizer verbiedt dat. Hij wil de jonge man, waaraan hij gewend is geraakt, zelf een vrouw geven. Men weet dat dat zijn stokpaardje is.

Noverraz maakt Josephine, het kamermeisje van Mme de Montholon, het hof, maar dat hindert hem niet ook negerinnen na te lopen, wat Ali en de Archambaults ook doen. De bedienden zijn vaak zeer ontevreden. Doch tengevolge van een krachtige slok, die men zich niet ontzegt, is de stemming vaak opgewonden.

Aantekening:

1. Het tweede , een dochter, stierf als zuigeling. Het oudste, een jongen, James Octave met de bijnaam Jimmy, bleef met zijn moeder tot 1821 op het eiland.
2. Ze staat niet op de lijst van de 'op Longwood in april 1817 geregistreerde personen.' (L.P.20, 118)

*

281 Na de laatste ontmoeting met Lowe heeft Napoleon aan Montholon een lange 'Remonstrance' gedictieerd. Dit aan de gouverneur gerichte verweerschrift moet via hem het Engelse ministerie bereiken en daarbovenop wil men ook nog de openbare mening van Europa beïnvloeden. Het wordt door Montholon ondertekend (1) en op 23 augustus 1816 naar Plantation House gezonden. Napoleon verklaarde er zeer tevreden over te zijn. Hij laat het zich meerdere malen voorlezen. Ali maakte er afschriften voor Europa van. Enkele dagen later (2) maakte de keizer een tactische fout. Hij liet namelijk en weer door Montholon aan de gouverneur schrijven, dat hij noch de bewoners van het eiland noch de officieren noch vreemden ontvangen zou, als zij daarvoor een passeerbewijs van de gouverneur nodig hadden. Lowe stortte zich op deze aangeboden gelegenheid. Niets was beter geëigend om zijn taak zo te verlichten als de isolering van de Fransen. Hij schreef dus aan Montholon dat hij van Napoleons besluit kennis had genomen. Nu pas zag de keizer zijn fout in en probeerde die goed te maken. Hij liet Poppleton roepen en zei tegen hem 'dat hij de Engelse officieren voor wakkere mannen en flinke soldaten hield en dat hij steeds met vergenoegen bij hen zou zijn.' (4)

Aantekening:

1. Dit bevestigt dat Bertrand in ongenade was gevallen, want in zijn functie van hogere kroonbeambte kwam het hem toe, zijn handtekening onder een zo belangrijk stuk te zetten. Misschien had hij bezwaar tegen het effect van dit protest of tegen de vorm geuit. Op 20 augustus werd dit stuk aan Gourgaud en Las Cases voorgelezen, die het na enkele veranderingen goedkeurden (Gourgaud I, 238). In Jamestown ging het gerucht dat 'Napoleon met een dolk naar Bertrand had gestoken, omdat hij het schrijven niet wilde ondertekenen.' (Gourgaud I, 241).
2. op 28 augustus 1816.
3. op 29 augustus 1816 (L.P. 20,115).
4. Poppleton gaf daarover bericht aan Lowe, die hem antwoordde: "Generaal Bonaparte heeft zich door het schrijven van Graaf Montholon, dat u mij heeft overhandigd, zelf een beperking opgelegd, waarvan hij zich nu door indirecte middelen van wil bevrijden. Let u op alles wat er wordt gezegd en wat er gebeurt." (L.P.20,115)

282 Maar Lowe had Malcolm en Bingham al gezegd voor Longwood geen toelaatpassen meer op te stellen. In deze kleinzielige oorlog had hij een punt gescoord. (1)

Het Britse kabinet vreest nog steeds een vluchtpoging van de keizer. Die vrees wordt gevoed door uit de lucht gegrepen of anonieme aanduidingen, die op het ministerie van verschillende kanten binnen kwamen of door aangedikte complotten ter bevrijding van Napoleon, die of door Joseph Bonaparte of door voormalige waardigheidsdragers van het keizerrijk aangesticht en gefinancierd zouden zijn. De ex-koning van Spanje (=Joseph, RKV), die zich in de Verenigde Staten heeft terug getrokken, dacht er veel meer aan een aangenaam en luxe leven te leiden dan zich in een nieuw avontuur te storten, zelfs als zou het hem de kroon van Mexico opleveren. Wat de hogere beambten van het keizerrijk betreft, die wilden door de Bourbons in genade worden aangenomen als hen dat lukte en in ieder geval over hun daden gras laten groeien. Geen van deze heren heeft ooit de keizer het geringste teken van een vriendschappelijk aan hem denken hem doen toekomen.

Maar de angst is voor het verstand niet toegankelijk. Bathurst en zijn getrouwen, Bunbury en Goulburn, strooien brieven over Lowe uit, waarin hem wordt ingeprent ogen en oren open te houden. In Brazilië zou een expeditie worden voorbereid, een aangekomene op Sint-Helena zou al door de Fransen binnen gehaald zijn, een Amerikaan, Carpenter genaamd, rust in de Hudson Bay een snel zeilschip ten behoeve van de bevrijding van de gevangene uit.

Aantekening:

1. L.P.20, 115. De vraag was even later niet meer van betekenis, omdat Bertrand toen in Longwood woonde. (Hij betrek zijn nieuwe huis op 20 oktober 1816). Omdat de opperhofmaarschalk zich nu zelf binnen het gebeid van Longwood bevindt, kan hij niet meer de passen tot entree geven.

283 Als men in Londen al bevreesd is, hoeveel meer moet Lowe dan bevreesd zijn, op wie de gehele verantwoordelijkheid rust. Hij slaapt letterlijk niet meer (1). Als het Napoleon gelukt door een of andere list te ontsnappen, dan is het met de gouverneur gedaan: zijn loopbaan breekt op schandelijke wijze af. Hij wil echter zijn taak volbrengen. Deze opdracht, die naar zijn opvatting in de ogen van Engeland en Europa eervol is. Want op geen enkel moment is het bij hem opgekomen dat zijn kerkermeesterschap iets verachtelijks zou hebben kunnen zijn (2).

Lowe stelt belang in zijn taak, niet vanwege de grote vooruitzichten, die hem daardoor in de toekomst verschijnen, maar vooral ook vanwege de prachtige positie die het hem nu al oplevert. Is hij niet op Sint-Helena een kleine soeverein met bijna absolute macht? Heeft hij niet een prachtige residentie en vorstelijk inkomen? De vlucht van Napoleon, waarmee zijn geest steeds bezig is, vindt hij bij kalm overleg als praktisch zo goed als onmogelijk. Misschien zou het de gevangene gelukken 's nachts met vermijden van de posten Proporous Bay te bereiken. Maar deze weg is lang, steil en gevaarlijk (3).

Aantekening:

1. Overigens ontving hij ook brieven van dwazen en gekken, die hem denkbeeldige vluchtplannen verrieten. Lowe, de gewetensvolle archivaris, heeft ze allemaal bewaard. Vermoedelijk heeft hij ze niet allemaal geloofd, maar ze zullen zijn vrees toch wel aangewakkerd hebben (L.P.20, 204)
2. Deze opvatting behield hij tot het einde. Op 5 mei 1821 schreef hij aan Lady Holland: "Het streelt mij meer om op Sint-Helena zijn bewaker te zijn dan zijn minister in de Tuilerieën (L.P. 20, 132).
3. Napoleon was dit de eerste dagen al duidelijk. Verscheidene keren brachten Las Cases, Montholon en Gourgaud vluchtplannen ter sprake. Maar de keizer ontmoedigde hen steeds weer. Daarom schrijft Gourgaud ook: "Montholon zegt dat zijne majesteit hier vandaan nooit zal ontvluchten. De keizer is daar te gevoelig voor. Hij zou deze of gene kunnen compromitteren. Hij zou zeggen dat hij

te moe is of zich niet wil laten beschieten.” (Gourgaud, 4 oktober 1817, niet gepubliceerd).

284 Napoleon, een zwaarlijvige man van bijna vijftig jaar, niet gewend aan wandelingen te voet over rotsen en dalen en bovendien – wat men vaak vergeet – bijziend, zou in deze steenmassa in het donker bijna zeker naar beneden zijn gevallen. Maar zelfs al zou het hem door een onverwacht toeval gelukt zijn tot aan de zee te komen, hoe zou dan het schip, dat daarbuiten op een hoge zee op hem wachtte, de controle van de onophoudelijk rond het eiland kruisende Engelse brikken kunnen ontgaan? Aan een gewelddadige ontvoering met een strijd was helemaal niet te denken. Daarvoor was een vloot, een leger nodig geweest, die gedurende een maandenlange reis naar het eiland onderweg was geweest.

Stel nu het geval dat het onmogelijke gebeurde: Napoleon verlaat als door een wonder het eiland. Waarheen zou hij zich dan begeven? Zijn doel kon alleen maar Amerika zijn. Maar hij was van de vroeger in Malmaison aangehangen opvattingen allang genezen. De democratische gewoonten in de Verenigde Staten waren niet naar zijn zin. Hij was er niet zeker van daar goed opgenomen te worden. Hij was bang daar ‘zijn roem op het spel te zetten’. In het belang van zichzelf en van zijn zoon was het beter zo lang op Sint-Helena te blijven totdat een grote gebeurtenis hem de weg naar Europa zou banen. En als die grote gebeurtenis niet kwam, dan was het beter op deze rotsen te sterven. Dat was voor zijn roem het hoogst denkbare.

*

Bathurst zond met de Eurydice nog strengere maatregelen. De ordonnansofficier moest van nu af aan met alle middelen de aanwezigheid van Napoleon te Longwood *twee keer per dag* vaststellen.

285 Ter vermindering van zijn uitgaven en tevens ter beperking van zijn actieradius zouden *minstens* vier van zijn begeleiders naar Europa teruggestuurd worden (1). De achterblijvers zouden zonder uitzondering gedwongen worden een eenzijdig vastgelegd onderwerpingsformulier te ondertekenen, die zijnerzijds door verklaringen ‘op onbeschaafde toon’ waren vervangen. Bij weigering moest Lowe ze van het eiland verwijderen.

Bathurst hoopte op deze weigering. Gorrequer, Lowes militaire secretaris, ging eerst naar Bertrand om te peilen. Hij zei tegen de opperhofmaarschalk ‘dat op grond van de laatste vanuit Londen getroffen instructies de gouverneur zijn vorige verklaring als ongeldig zou kunnen beschouwen en zijn familie met het oog op de zwangerschap van Mme Bertrand de toestemming geven naar de Kaap af te reizen’. Bertrand wees het aanbod af: hij dankte alles aan de keizer en wilde hem niet verlaten. Gorrequer drong aan: Bertrand was zijn verplichting, een jaar op Sint-Helena te blijven, nagekomen: hij kon nu zonder zijn eer geweld aan te doen, verdwijnen.

Aantekening:

1. Depêches van Bathurst 26 juni, 3, 17, 25 juli 1816, depêche van Goulburn 20 juli 1816 (L.P.20,116). Op 17 juli gaf Bathurst aan Lowe, die hem bericht had over de moeilijkheden, waarop hij stootte, de volgende algemene richtlijn: “U heeft onderscheid te maken tussen uw optreden tegenover Generaal Buonaparte en uw gedrag tegenover degenen, die hem vrijwillig naar Sint-Helena zijn gevolgd. Het zou een gebrek aan hoffelijk zijn wanneer men de heftige woordenstroom, waartoe de eerste zich vaak laat leiden, niet met inzicht bekeken zou worden. De hoogte van de plaats, waarvan hij naar beneden is gestort, de omstandigheden van die val zelf zouden een wat minder ontvlambaar mens ook tot het uiterste brengen. Wat nu de personen van zijn gevolg betreft,

hun situatie is een geheel andere. Hun verblijf op het eiland hebben die lui te danken aan een gedoogactie van de Britse regering. U moet hen vertellen dat u uitdrukkelijke bevelen heeft ze van de persoon van de generaal te verwijderen en van het eiland af te zetten, als ze u niet de gewenste achting bewijzen en uw voorschriften precies opvolgen.”

286 Omdat de opperhofmaarschalk stand hield, wendde hij zich tot Mme Bertrand. Voor de arme vrouw was de verleiding wel erg groot, maar zij wees het af, omdat zij in haar toestand bang was voor zeeziekte. Ook uitte ze de bezorgdheid dat men haar niet van de Kaap naar Engeland zou laten gaan (1). Dezelfde dag verscheen Lowe in Longwood. Napoleon weigerde hem te ontvangen en zei tegen O'Meara: “Hij moet maar met Bertrand praten of mij overste Reade sturen. Hem zal ik, ook als zijn opdracht mij niet bevalt, zonder boosheid aanhoren, omdat hij slechts aan zijn bevelen gehoorzaamt.” Lowe stond erop ontvangen te worden. Doch tevergeefs. Hij had het vreemde idee zijn verzoenende voorstellen te betreuren en tegelijkertijd van Bertrand en zelfs van Napoleon zelf verontschuldigen te ontvangen. (2) Hudson Lowe, die van de keizer verontschuldigen verlangt! Ceasar zou voor deze voormalige overste van de Corsican Rangers excuses maken. Napoleon glimlachte vol verachting. Nu stuurt de gouverneur Reade naar hem toe. Napoleon ontvangt hem in de tuin (3). Een uittreksel van de dépêches van Lord Bathurst wordt door Las Cases voor hem vertaald. De keizer vraagt of met de vier te verwijderen personen zijn officieren worden bedoeld.

Aantekening:

1. Onderhoud tussen Mme Bertrand en Gorrequer, 1 oktober 1816 (L.P. 20, 142)
2. Hij zei dat Bertrand zich moest verontschuldigen ‘wegens zijn gedrag en de toon, die hij tijdens de laatste ontmoeting tegenover hem had aangeslagen. Hetzelfde moest generaal Buonaparte doen voor de manier en de woorden van zijn ontvangst.’ Daarna zal hij dan zo goed zijn ‘ook zijnerzijds er geen moeite mee te hebben zijn verontschuldigen uit te spreken over de dingen, die in zijn optreden of zijn uitdrukkingen onaangenaam hadden kunnen overkomen’. (L.P. 20, 116)
3. Op de 4^e oktober. Reade heeft over dit gesprek een aantekening achtergelaten (L.P.20, 116)

287 Reade kan of wil niet antwoorden. Napoleon kijkt Las Cases aan en zegt in het Italiaans: “Binnenkort zal men mij toch alle anderen afnemen en mij dan op een ochtend vermoorden.” Nerveus gaat hij in het gangpad op en neer zegt twee maal zachtjes: “Wat hebben ze toch een woede tegen mij! Maar hoe meer ze me aandoen, hoe beter het voor de wereld zal zijn.” Las Cases denkt dat de dreiging dat ze allen weggaan Lowe tot toegeven zal dwingen. Maar wat als Lowe niet toegeeft? Op 8 oktober stuurt de gouverneur de door alle Fransen ondertekende verklaring aan Bertrand. (1). Omdat ze nog een keer op de plek van ‘Napoleon Buonaparte’ de woorden ‘de keizer Napoleon’ zetten, stuurt hij de bladzijden terug. Daarmee gehoorzaamt hij slechts aan de bevelen van de minister. Maar men voelt dat het Lowe, die zich streng aan zijn instructies houdt, niet ongelegen komt zich daarmee ook voor de ondergane scheldpartijen te wreken. De keizer verbiedt hen te tekenen. Sir Hudson Lowe begeeft zich naar Longwood en laat daar in het nieuw gebouwde huis, dat de Bertrands spoedig zullen betrekken, Napoleons officieren een voor een voor zich verschijnen. Bertrand is enorm opgewonden en ‘probeert tevergeefs indruk op hem te maken’. Las Cases verdwaalt in het labyrint van de zinnen. Montholon speelt de diplomaat. Alle drie weigeren ze de verklaring, die de keizer van zijn keizerzijn berooft, te ondertekenen. De naïeve Gourgaud zegt dat hij wel zou willen ondertekenen, zonder te letten op het feit dat zijn titel er niet bij staat, maar dat hij zich aan het

gekregen bevel moet gehoorzamen.

Aantekening:

1. De tekst van de verklaring luidt: "Ondergetekende verklaart hierbij dat het zijn wens is op het eiland Sint-Helena te blijven en daarmee zelf de beperkingen, die Napoleon Buonaparte persoonlijk opgelegd worden, met hem te delen." (L.P.2-,116)

288 Als ze 's avonds na het diner bij elkaar zitten, komt het ultimatum van de gouverneur binnen: wie zich niet voegt, moet zich klaar houden onverbiddelijk naar de Kaap af te reizen." (1). De keizer, die net uit Don Quichotte heeft voorgelezen, verzoekt de rust te bewaren en wil met de lectuur doorgaan. Kort daarop slaat hij het boek dicht met de woorden: "Onder zulke omstandigheden kan men geen verhalen voorlezen."

Allen zijn terneergeslagen. Zelfs de dappere Mme de Montholon barst in tranen uit. Het pijnlijke zwijgen wordt plotseling door Gourgaud onderbroken: "Ik teken." Hij wil liever toegeven dan de keizer verlaten. Montholon volgt zijn voorbeeld. Napoleon kijkt hen aan en maakt geen bezwaren. Zijn trots is aangedaan. Hij weet dat hij hier niet alleen zou kunnen leven.

De drie Fransen overhandigen Poppleton de ondertekende bladen. Rond middernacht is deze kwelling afgelopen. (2)

Aantekening:

1. Van deze maatregelen zijn uitgezonderd: de opperhofmaarschalk en zijn echtgenote wegens de voortschrijdende zwangerschap, verder Cipriani, Marchand en nog enkele bedienden. (L.P.20,116, niet gepubliceerd).
2. O'Meara benut deze gelegenheid om in een brief aan Finlaison op zijn morbide en perfide wijze te schilderen hoe Montholon, Las Cases en Gourgaud midden in de nacht in de slaapkamer van Poppleton kwamen 'geheel uitgeput, de ogen vol tranen, hielden ze hem hun verklaringen voor en verzochten hem dringend deze nu op dit moment aan de gouverneur te doen toekomen." (23 december 1816, L.P. 20, 216.) Zo'n haast was niet nodig. En O'Meara heeft deze bijzonderheden genoteerd om op kosten van de Fransen de lak te krijgen. Poppletons rapport is eenvoudig en precies: "Tussen elf en twaalf uur 's nachts kwamen generaal Montholon, generaal Gourgaud en graaf Las Cases met vier vellen papier in mijn kamer, waarop, zoals ze zeiden, de van hen geëiste verklaringen stonden. (Drie waren er door de genoemde officieren ondertekend, het vierde door alle bedienden behalve Santini). Ze vroegen mij dit alles aan de gouverneur te overhandigen. Graaf Las Cases voerde het woord, hij zei dat ze besloten hadden de keizer niet te verlaten, ze hadden zonder hem te vragen deze bladen ondertekend, hij wist er niets van....."(L.P.20, 116 – 20, 208, niet gepubliceerd).

289 De volgende dag stuurde Bertrand zijn verklaring. Van de bedienden hadden allen behalve Santini ondertekend. Nadat Lowe deze voorname zaak had gewonnen, ging hij tot andere over. Hij trof de beschikking dat Piontkwski en drie bedienden Santini, Rousseau en Archambault het eiland moesten verlaten (1). Piontkwski vertrek was voor Napoleon niet onaangenaam noch betreurenswaardig. Ondanks alle latere beweringen van de Pool moeten we vaststellen dat de keizer hem geen enkele boodschap voor Europa toevertrouwde, daarvoor schatte hij hem te laag in. Maar hij verleende aan hem wel ad honores de titel van eskadronchef en de gage voor een jaar. De drie bedienden behielden hun dienstboek met de bevestiging van hun diensten, twee jaar loon en een levenslang pensioen, dat een derde jaarloon bedroeg. (2).De jongste Archambault, die tweede koetzier was en de zilverpoetser Rousseau, die beiden naar de Verenigde Staten wilden gaan, kregen van Napoleon de opdracht Joseph zijn groeten over te brengen.

De deurwachter Natale Santini (2) werd met een echte opdracht belast. De Corsicaan met het dikke haar zou zich voor zijn gebieder in stukken hebben laten hakken.

Aantekening:

1. Santini had in Longwood geen speciale taak. Maar omdat hij geschikt en een bastaard was, deed

hij prima vele kleine diensten. Hij knipte de keizer en naaide nieuwe voering in diens hoeden. Eenmaal maakte hij voor hem uit een oude grauwe overrok een jas. Ook vervaardigde hij voor hem een flanel vest en een paar schoenen. Met voorliefde verbleef hij op het plateau van Longwood en schoot op de landerijen van de compagnie verwilderde zwijnen of geitjes, die voor de tafel van de bedienden een zeer welkome aanvulling vormden.

2. Betaalbaar gesteld door de familie van de keizer, speciaal door prins Eugène, uit de 800.000 francs, die hij in bewaring had..

290 Hij haatte Lowe geweldig. Als uitstekend jager, die in de omgeving van Longwood met zijn geweer stroopte, hoopte hij dat die gehate eens voor zijn loop zou komen. Hij zou zijn vendetta zeker hebben uitgevochten. Napoleon hoorde daarvan. Op een avond bij het diner viel hij tegen Santini uit: "Wat, jij rover. Je wilt de gouverneur ombrengen? Ellendeling, zet dergelijke gedachten uit je hoofd, of je zult met mij te doen krijgen!" En terwijl hij zich tot zijn officieren wendde: "Deze schurk zou ons bijna iets prachtigs hebben gebracht!" Napoleon had Santini zelf bevolen de verklaring niet te ondertekenen, zodat de gouverneur hem voor verwijdering bestemde. Omdat het nog niet gelukt was de 'Remonstrance' van 23 augustus naar Europa te zenden, moest Santini dat doen. Het schrijven werd in heel kleine letters op een stuk witte zijde gezet, dat uit een kleed van Mme de Montholon gescheurd was. Hierna naaide Santini het in de voering van zijn rok. Om er geheel zeker van te zijn leerde de Corsikaan, hoewel hij tot nu toe in zijn leven nauwelijks iets had geleerd, het lange bezwaarschrift in twee dagen uit zijn hoofd. Napoleon overhoorde hem en zei, terwijl hij hem aan het oorlelletje trok: "Con la tua aria di non saper far niente, credo bene che riuscirai!" (Met jouw gezicht, alsof je niets weet en niets kent, zal het jou gelukken. (Santini 43)).

291 De aanwijzingen van de keizer waren eenvoudig: "Als het je gelukt om in Londen te komen, laat je het drukken. In Engeland zul je dappere mensen vinden; er zijn daar veel mensen, die het vooroordeel van hun regering tegen mij niet delen. Zoek ze op, ze zullen je helpen." (1) De vier uitgewezenen verlieten Sint-Helena op 19 oktober 1816 met de David in de richting van de Kaap. (2) Daar werden ze een maand lang in de gevangenis gestopt en bereikten Portsmouth pas op 12 februari 1817.

*

Vanaf de 10^e oktober 1816 waren de grenzen, waar binnen Napoleon zich, zonder door een Engelse officier begeleid te worden, vrij mocht bewegen, van twaalf naar acht mijlen terug gebracht. Zonder aantoonbare reden werd zijn ketting met een plotselinge ruk ingekort.

Nog erger: het was hem vanaf nu verboden een vreemd huis te betreden of met zo maar iemand die hij tegenkwam een gesprek te beginnen, tenzij er een Engelse officier bij was. (3)

Aantekening:

1. Santini 42. Napoleon ontving Archambault en Rousseau voor hun vertrek. Piontkowski wilde hij niet zien. (Gourgaud I, 254).
2. De doorzoeking was heel streng. Piontkowski, die voor de Engelsen bijzonder verdacht was, werd geheel uitgekled. (O.Meara II, 161)

3. Lowe hoopte op deze wijze het gevaar van ongewenste gesprekken tussen Napoleon en de commissarissen te bestrijden. Maar al spoedig kwam zelf hem dit verbod te hard voor, zodat hij het weer introk (26 december 1816, O'Meara aan Finlaison, 29 december.) Poppleton moest verscheidene brieven afgeven. Ze werden in Plantation zorgvuldig geopend en weer dicht gezegeld. In een fragment van het originele manuscript van Las Cases vinden we de volgende zinnen: "De brieven toonden, hoewel ze al gelezen waren, daar geen spoor van. De getroffen voorbereidingen waren uiterst doelmatig. Zodra iemand op de zwarte lijst stond, werd door de gouverneur zijn wapen en zegel nagemaakt, zodat zijn brieven, nadat ze gelezen waren, schijnbaar onaangeraakt en zonder de geringste argwaan op te wekken, aankwamen. (L.P.20,215, niet gepubliceerd.)

292 De wachtposten, die tot nu toe pas vanaf negen uur hun cirkel kleiner maakten, werden nu reeds bij zonsondergang rondom de tuin van Longwood opgesteld. Vanaf negen uur omsingelden ze totdat de dag aanbrak het huis. (1).

Alle lange verhalen tussen Montholon en Gorrequer over de uitgavenbeperking had in de loop van twee maanden geen enkel resultaat gehad. Omdat het door de regering vastgestelde bedrag van 8000 pond Sterling de gouverneur zelf te weinig leek, verhoogde hij tot het definitieve besluit van het ministerie kwam op eigen verantwoording het bedrag tot 12.000 pond. (2)

Aantekening:

1. Overdag werd de bewaking door 82 man uitgevoerd, die in piketposten in een cirkel bij de grenzen waren gepositioneerd. Vier posten hielden bij het park van Longwood de wacht. Zestien man waren in Longwood Gate, 23 in de stallen. Dit zijn de getallen van november 1817 (L.P.20, 225). Ze veranderden tijdens de tijd van het gevangen zijn maar weinig. Elke avond een kwartier na het kanonschot van Alarm Signal omgaven 28 posten de tuin. Zestien werden om negen uur in een cirkel om het huis geplaatst. 42 waren in Longwood Gate. 14 in de stallen. Daarbij kwamen nog 24 man en een officier, die de optische telegraaf moesten bedienen. Napoleon had medelijden met de door de wachtdiensten, de piketten en de gevaarlijke patrouilles langs de randen van de afgronden geplaagde soldaten. "Die arme duivels", zei hij, "ze moeten inzien dat de hele zware dienst, waartoe men hen dwingt, niets dan onnodige kwellerij is. Een enkele blijk op het eiland moet een ieder, die niet een onnozele hals is, van de onmogelijkheid van vluchten overtuigen." (O'Meara aan Finlaison, 10 oktober 1816, L.P. 20, 216).
Lowe had vanaf het begin de grenzen kunnen verbreden in plaats van ze te verkleinen. Want Bathurst had slechts bevolen 'dat er grenzen en wel doelmatige, moesten zijn'. Daardoor draagt Lowe in dit geval de uiteindelijke verantwoording.
2. Minutes Gorrequer, L.P.20, 116. Lowe berichtte Bathurst op 8 september 1816.

293 Weer biedt Napoleon tevergeefs aan zijn totale uitgaven te verminderen onder voorwaarde dat hij zich de benodigde geldmiddelen uit Europa door verzegelde brieven laat komen. Hij wil verhinderen dat het Britse kabinet hoort over de bedragen (1), die hij in Europa bezit, want hij is ervan overtuigd dat men ze in beslag zal nemen. Daarmee had hij tegenover zijn vijanden zijn laatste troef uitgespeeld.

Dit uitgavenprobleem is een eeuw lang onderwerp van felle discussies geweest. Wij kunnen er nu neutraal naar kijken.

Was de door Lowe bepaalde som van 12.000 pond (dus 300.000 gouden francs) (2) voor het onderhoud van de Fransen voldoende? Ongetwijfeld. Maar alleen onder voorwaarde dat er niets aan de strijkstok bleef hangen. Dit was altijd enorm. Onder leiding van Montholon, een uitgesproken fijnproever, die een overvolle tafel wenst, is een vastgeroeste gewoonte ingeslopen, die te keizerlijk is. Een tijdlang probeert Bertrand dit streven een halt toe te roepen, maar als hij merkt dat met Montholon alle bedienden hier aan mee werken, schrikt hij terug voor een strijd tegen deze coalitie. Verontrust over de diefstallen, die blijkbaar van alle kanten gebeuren, probeert hij de keizer de ogen te openen:

Aantekening:

1. Napoleon bezat in Europa in totaal vijf miljoen. De Engelsen dachten dat hij veel rijker was. In Londen ging het gerucht dat hij een schat in veiligheid gebracht zou hebben van twintig tot dertig miljoen. Daarom vond Bathurst ook dat hij een deel van zijn onderhoud zelf zou kunnen bestrijden.

2. Precies zo hoog was het inkomen van de gouverneur. Wat hem veroorloofde een luxe leventje te leiden.

294 “Er wordt zoveel verspild”, zegt hij tegen hem, “het is eenvoudig uitgesloten dat wij per dag 17 flessen wijn (1) drinken of 88 pond vlees en 9 kippen opeten. Op deze wijze krijgen wij de Engelsen tegen ons.”

En hij voegt er nog verstandig aan toe: “In onze situatie zou het het beste zijn zo min mogelijk te gebruiken.”

Napoleon is het met hem eens. Hij is van plan voor elke bediende een vast bedrag voor diens onderhoud te bepalen: de Fransen acht francs, de overigen drie. Op deze wijze zou het verbruik aan de vanaf nu zeer beperkte tafel precies gecontroleerd kunnen worden. (2)

Aantekening:

1. Gourgaud (Dagboek I, 213). Er werden dagelijks de volgende soorten wijn geleverd: 9 flessen Bordeaux, 24 flessen Kaapse wijn, 6 flessen wijn uit Teneriffe, Grave en de Bodensee, 1 fles uit Madeira. Daarboven maandelijks 14 flessen champagne en 4 flessen portwijn. De andere levensmiddelen waren overeenkomstig deze hoeveelheden. Per dag: 30 pond schapenvlees, 46 pond ossenvlees, 6 kippen, 30 eieren, 2 pond ham, 2 pond spek, 5 pond boter, 10 pond suiker, 6 pond vis, 10 pond vruchten, 20 pond gevogelte, 60 pond brood, 2 ½ gallon melk en 2 pond koffie. Verder per week: 8 eenden, 2 hanen, 2 ganzen, 1 speenvarken. Dit proviand werd verdeeld over 38 personen, waaronder 5 kinderen. De Engelse ordonnansofficier en de Engelse wachtofficier hadden hun eigen voeding, evenals de in livrei gestoken Engelse soldaten. (L.P.20,145). De hier aangegeven hoeveelheden worden alleen maar meer. Zo beliep de vleesleverantie van de slachterij alleen op tot 96 pond per dag toen er in Longwood slechts 28 personen, waaronder 4 kinderen waren. Dat belemmerde Cipriani en later Pierron niet om in Jamestown nog eieren en gevogelte in te kopen.
2. Zoals Gorrequer (7 september 1816, L.P. 20,116) bericht, sprak hij tegen Montholon zeer enthousiast en opgeruimd over de besparingen, die men door het ontslaan van een paar Engelse dienaren zou kunnen bereiken. Tenslotte besloot hij dat zes Engelse en een zwarte dienaar ontslagen moesten worden. “Hij vond het wijnverbruik veel te hoog: men moet zich zoveel mogelijk beperken”, zei hij, “geen fles meer ontkurken dan nodig is.” Hij beval het gebruik van de Kaapse wijn ‘in verhouding met de vermindering van de dienaren in overeenstemming te brengen’. Deze verstandige besluiten werden niet uitgevoerd. De tegenstand van de bedienden tegen de besparende maatregelen waren zo groot, dat men het uiteindelijk opgaf.

295 Maar Montholon brengt hem van dit voornemen af, omdat ‘de levensstandaard van de keizer dan als van een gewone burger zou zijn’. Maar dat zou wel een oplossing geweest kunnen zijn. Want de plunderingen door de dienaren houden niet op. Alleen Marchand hield orde en rekende. Het in verhouding tot de bouwwerkzaamheden veel te talrijke dienstpersoneel (1) heeft meestal de grote stand van leven in de keizerlijke paleizen meebeleefd, het komt hun als een schande voor deze in te perken. De mateloze overdaad van dit gedrag vergoedt deze mensen een beetje voor de verbanning. (2)

Deze misstanden worden nog verergerd door het bedrog van de leveranciers en door de slechte toestand van bepaalde levensmiddelen, die moeten worden terug gestuurd.

Heeft Balcombe (3), de hoofdleverancier, zijn monopolie misbruikt?

Aantekening:

1. Behalve de in oktober vertrokken waren er nog 12 Fransen, waaraan als hulpkrachten waren toegevoegd 8 eilandbewoners, 10 soldaten en 2 Chinezen, dus 32 bedienden voor een totaal 8 personen tellend gezelschap. Bovendien waren nog vele Chinezen in de tuin aan het werk.
2. Ze verkochten wijn en etenswaren aan de eilandbewoners en aan de soldaten van het kamp. Kleine bijzonderheden vertellen ons over de stemming onder dit dienstpersoneel. In het archief van de kolonie bevinden zich berichten over een ‘flessenoorlog’ tussen Longwood en Plantation. Flessen waren op het eiland namelijk zeldzaam en duur, omdat ze allemaal uit Europa of van de Kaap moesten komen. Daarom beval Lowe, die in 14 dagen ongeveer 630 flessen naar Longwood naar boven liet brengen, dat hij de flessen weer terug wilde hebben. Napoleon bedienden braken ze express en toen de gouverneur naar Longwood kwam, ergerde hij zich elke keer over de berg glasscherven, die in de buurt van het grondgebied lagen. Wederom dreigde hij geen wijn meer te sturen, als dit niet ophield. Het duurde bijna twee jaar.
3. “Ik geloof dat Balcombe aan mij rijk wil worden”, schijnt Napoleon gezegd te hebben. Stürmer, die

deze opmerking naar buiten brengt, voegt er aan toe dat 'deze veronderstelling hem niet onwaarschijnlijk lijkt'. (Stürmer aan Metternich, 4 juli 1817).

296 Vast en zeker. Hij en zijn medewerkers leverden Longwood tegen de allerhoogste prijzen en in onregelmatige hoeveelheden, steeds naar gelang de onzekerheden van de aanvoer, die af en toe wanneer er verrassend schepen binnen liepen en van proviand voorzien moesten worden, niet voldoende genoeg was. (1)

De prijzen op Sint-Helena waren tengevolge van haar relatief hoge bevolkingsaantal op een onvruchtbare bodem altijd hoog geweest. Ze stegen nog door de toestroom van de bewakingstroepen voor Napoleon.

Nu was de keizer in het algemeen niet zonder middelen, hij had minstens een tijdlang het tekort, dat Engeland niet wilde betalen, uit zijn eigen zak kunnen dekken. De 25.000 goudfrancs die hij uit Frankrijk had meegebracht, waren nog in takt. Maar men had de aanwezigheid ervan tot nu toe voor de Engelsen verborgen. Als het plotseling tevoorschijn was gekomen, dan waren er bij Lowe nieuwe argumenten naar boven gekomen.

Aantekening:

1. Op 5 juli 1816 schrijft Poppleton aan de gouverneur: "Het ossenvlees dat gisteren naar Longwood kwam, was ongenietbaar, het werd terug gestuurd, net zo als het schapenvlees. Ik heb aan de man, die verplicht is om ossenvlees te leveren, geschreven en ook de leverancier ingelicht, er kwam echter geen nieuw vlees. In plaats daarvan werd een klein beetje gevogelte gekocht." Op 10 juli 1816 schrijft O'Meara aan Reade: "Montholon klaagt vandaag zeer heftig en zoals ik helaas toegeven moet, met werkelijke redenen. Hij had met Cole of Fowler een verdrag gesloten om te proberen of 50 pond ossenvlees, een geheel schaap en 9 stuks gevogelte per dag genoeg zouden zijn. Gisteren werden 100 pond ossenvlees en maar 3 stuks gevogelte van de grootte van een kraai geleverd, vandaag 3 delen van een schaap, 5 stuks gevogelte, ongeveer net als gisteren en helemaal geen ossenvlees. Als die grote schildpad er niet was geweest, die de admiraal ons had gestuurd en het zwijgtje dat Gourgaud gisteren in de tuin gedood heeft, omdat het in de aarde woelde en waarvoor hij 100 francs moest betalen, hadden we niets eens voldoende te eten gehad." (L.P.20,115)

297 Overigens heeft de keizer de bedoeling dit 'als oorlogsbuit' achter te houden om alle eventualiteiten aan te kunnen. Hij kan voordat hij van deze reserve gebruik zou moeten maken, van Las Cases en Bertrand lenen, die beiden in Londen geld hebben weggezet (1). Later zal hij van de 'oorlogsbuit' gebruik maken om daarmee zijn persoonlijke uitgaven, het salaris van zijn officieren en de lonen van zijn bedienden te betalen. Op dit moment echter wil hij deze som niet aanroeren. De gierigheid van Bathurst biedt hem ook een prachtige gelegenheid verontwaardiging en medelijden van de wereld op te wekken. Dat laat hij niet lopen. Hij laat Balcombe komen en zegt dat hij hem een deel van zijn zilveren eetgerei zal sturen. Balcombe moet het voor hem verkopen. Dit zal hem helpen de uitgaven weer glad te strijken.

Als Balcombe verbaasd is, zegt Napoleon: "Wat moeten wij met dat zilveren eetgerei als er niets te eten op ligt?" Hij beveelt om van ongeveer een derde deel van zijn zilveren eetgerei, dat overigens in grote hoeveelheden voor handen is, de keizerlijke adelaar (2) te verwijderen en het met een hamer stuk te slaan. Cipriani moet in deze Balcombe volgen, die het verkoopt en de waarde bij de keizer bijschrijven moet (3).

Lowe is er heel boos over. Wat zal men in Londen denken? Zal men hem verwijten dat hij niets gedaan heeft om deze vertwijfelde handeling van Napoleon tegen te houden?

Aantekening:

1. Bertrand had bij Baring 12613 pond. Las Cases beschikte over 4000 Louis d'or, die hij bij zijn vertrek de keizer aanbood.

2. "Ik wil niet dat mijn adelaar de markt op gaat!" (Santini 38)
3. Het gebroken zilver werd door Balcombe als betaling aangenomen. Cipriani bracht het drie keer, namelijk: op 15 oktober 1816 952 ons, op 15 november 1227 ons, op 30 december 2048 ons, waarvoor in totaal 1065 pond 14 shilling, dus ongeveer 60.000 francs bijgeschreven werden. (L.P. 20, 221)

298 Maar wat kon hij eraan doen? Als Ciprinai voor de derde keer zilver naar Jamestown draagt, laat de gouverneur hem op het kasteel komen. "Waarom heeft u zoveel geld nodig?" vraagt hij. Ciprinai, die plezier heeft over Lowes sombere humeur, antwoordt slechts: "Om iets te eten te kopen, excellentie." Lowe stuift op: "Wat, heeft u niet genoeg levensmiddelen?" Cipriani verzekert dat de toegestane hoeveelheden voor het gebruik van het huis niet voldoende zijn en dat hij het ontbrekende moet inkopen.

"Wat doet u dan met al die boter en al dat gevogelte?" vraagt de gouverneur geheel onbegrijpend steeds opnieuw.

Toen hij van Napoleon plan het zilver te verkopen hoorde, had hij daarvan Bathurst onmiddellijk mededeling gedaan. Maar deze schrok. Wat voor een schandaal zou er door het nieuws ontstaan dat de ex-keizer van de Fransen gedwongen was zijn zilveren eetgerei te verkopen om niet van de honger te sterven! De minister capituleerde. Hij stemde niet alleen toe in Lowes voorstel het voor Longwood beschikbare bedrag van 8000 naar 12.000 pond te verhogen, maar hij machtigde hem ook bovenop dit bedrag alle andere uitgaven te doen, voor zover ze hem verstandig leken (1). Hij stond verder toe dat Napoleon naar Engeland aan een bankier een verzegelde brief mocht sturen om zich de geldmiddelen te verschaffen, die hij voor zich persoonlijk nodig had.

Aantekening:

1. Bathurst aan Lowe, 22 november 1816. "Daar uit uw brief op te maken valt, dat zelfs het tot 12.000 pond verhoogde bedrag als te weinig aan te merken is, zie ik geen problemen u voor de meerdere uitgaven van generaal Buonaparte te machtigen, voor zover die nodig zullen zijn en elke beperking, waarover hij zich terecht zou kunnen beklagen, te vermijden." (L.P.20,118)

299 Deze toestemming komt Hudson Lowe gevaarlijk voor. *Hij brengt Napoleon hiervan niet op de hoogte.* Tengevolge daarvan zal de keizer zich nog langer dan een jaar moeten behelpen.

Ondanks zijn zorgen omtrent de beperkingen had de keizer zelf in deze tijd een zekere verzoeningsgezindheid getoond. Zijn vasthouden aan de keizerstitel voerde voortdurend tot problemen. Men weet hoezeer hij er zich aan vast klampte en waarom. Desondanks stelde hij, misschien uit strijdmoeheid een compromis voor. Op 16 oktober 1816 gaf hij O'Meara de opdracht Lowe een notitie te brengen, waarin hij verklaarde 'dat hij steeds bereid was geweest een titel aan te nemen, die zich niet van de andere onderscheidt' (1): kolonel Muiron of Baron Duroc (2).

"Wat is een titel?" zegt hij tegen de Ierse dokter. "Dat heeft toch geen betekenis. Ik heb genoeg lawaai in de wereld veroorzaakt, wel veel meer dan welk ander mens ooit zal doen, misschien wel teveel..... Ik word oud, ik zou teruggetrokken willen leven."

Daarmee hadden Longwood en Plantation een wapenstilstand kunnen sluiten. De persoonlijke betrekkingen waren daardoor eenvoudiger geworden. Lowe was zich de betekenis van zo'n verandering bewust.

Aantekening:

1. O'Meara aan Lowe, 16 oktober 1816. Napoleon voegde daar aan toe: "en ik herhaal dat ik als men er eens aan toe is mij uit deze grauwe gevangenis te ontslaan, bij mijn wil vasthoud niet meer in de politiek te gaan wat er ook in de wereld gebeurt." (L.P.20, 117)
2. Al tijdens zijn verblijf in Briars had hij via Montholon Cockburn over dit voorstel laten bemiddelen.

De admiraal had daarover naar Londen bericht zonder antwoord te krijgen. (O'Meara aan Finlaison, 23 december 1816, L.P.20,216)

- 300 Op 18 oktober 1816 berichtte hij Bathurst over Napoleons voorstel. De dag daarna begaf hij zich naar Bertrand, waarmee hij een tamelijk vriendschappelijke verhouding had. Maar de beslissing lag in Londen. Bathurst was in verlegenheid gebracht, hij waagde het niet een rechtstreeks negatief antwoord te geven. Daarom schreef hij aan Lowe (1): "Met betrekking tot het voorstel van generaal Buonaparte zal ik u geen instructies geven. Het mag hard lijken het helemaal af te wijzen, anderzijds zou een uitdrukkelijke toestemming ons vele ongemakken bereiden. *Daarom zult u als dit weer ter sprake komt hem over dit thema niet aanmoedigen.*" Deze stilzwijgende afwijzing van een oplossing, die het lot van Napoleon oneindig had kunnen verlichten, is van alle hardheid van de Engelse minister de minst verontschuldigbare. Napoleon was ondanks alles een gevangene en in handen van de Engelsen gebleven, maar zijn internering was dan minder naar geweest. Hij was menige plagerij, de volledige isolatie, misschien ook wel een beetje verveling ontlopen. Zijn volgelingen zouden meer vrijheid hebben gehad en minder er aan gedacht hebben hem te verlaten. De commissarissen zouden in Longwood ontvangen zijn, een gebeurtenis, die in de toekomst verdragende gevolgen zou kunnen hebben gehad. Vermoedelijk was het hoofdzakelijk deze benadering, die Bathurst verhinderen wilde. Lowe gehoorzaamde: hij zweeg. De keizer kon in deze gelegenheid niet aandringen. De beklagenswaardige strijd om de titel zal tot het einde van zijn gevangenis duren.

Aantekening:

1. De 14^e december 1816. (L.P.20,117)

*

- 301 In de strijd, die hij meer tegen Engeland dan tegen Lowe voerde, waarin hij slechts een ongeschikte uitvoerder ziet, heeft Napoleon enige voordelen gewonnen. Maar met betrekking tot zijn daadwerkelijke vrijheid heeft hij niets bereikt. Op dit gebied is Lowe nog minder dan vroeger bereid iets toe te geven. Zijn worstelen met de keizer en Bertrand, zijn omgang met de Fransen in het algemeen hebben in hem zo niet haat – deze uitdrukking zou te sterk zijn – maar in ieder geval een heftige antipathie opgeroepen. Door de hem omringende personen wordt deze negatieve stemming nog verergerd: Reade en Gorrequer sporen hem tot strengheid aan (1). Doch de gemeenste rol speelt O'Meara, die als een hommel tussen Longwood en Pantation heen en weer vliegt en overal zijn giftige pijlen afschiet. Gourgaud en de Montholon mogen niet tot het uiterste gaan. Maar Bertrand, die rancuneus is, is voor verzet en wil geen voetbreed wijken. Las Cases is nog wilder.(2) Naar zijn mening moet de keizer onophoudelijk bij elke gelegenheid en met alle middelen protesteren om Europa eindelijk tot verandering van mening te dwingen.

Aantekening:

1. Men kan hier als bewijs van deze zinnen het grootste gedeelte van de berichten van Gorrequer citeren, die bij Lowes papieren in het origineel worden bewaard. De militaire secretaris van Lowe komt steeds weer terug met de gedachte 'dat het niet gebruikelijk is dat een krijgsgevangene in zo'n huis woont en zulke uitgaven doet'. Vergelijk speciaal zijn memorandum van 6 september 1816 (L.P.20,142).

Reade zou op 12 december 1816 tegen O'Meara gezegd hebben: "Hij is een erbarmelijke plebejer, een gevangene en de gouverneur heeft het recht hem zo streng te behandelen als hem

goeddukt.”

In zijn brief van 29 december 1816 schreef O'Meara aan Finlaison: “Ik geloof dat men tegen hem (Napoleon) een onnodige gestrengheid heeft gebruikt, zoals u aan de soort beperkingen kunt zien. En ik weet ook dat dit de opvatting van alle officieren op het eiland is, *de staf van Hudson Lowe uitgezonderd.*”

2. Men moet ook niet de stemming onder de bedienden te gering schatten: hun constante bezwaren en eisen, hun ontmoediging. Dat alles komt de keizer ter ore. Gourgaud schreef op 16 december 1816 de meest betekenisvolle zin: “Als de gouverneur van Sint-Helena een engel geweest zou zijn, dan zou men zich nog over hem beklagen.” (Niet gepubliceerd, Bibli. Thiers.)

³⁰² Napoleon zelf houdt de politiek van zwijgen niet voor de goede. De wereld zou hem kunnen vergeten. Er moet voortdurend gestreden worden, tegen Lowe, tegen Bathurst; de openbare mening moet voortdurend in opwinding blijven. Het Britse kabinet moet constant problemen hebben, kortom, Engeland moet op elke wijze bezig gehouden worden. De beide partijen, gevangene en kerkermeester, beiden vastbesloten, ademen in een sfeer van verbittering. Geen verzoening, geen poging elkaar te begrijpen, de verschillen te overbruggen, is mogelijk, tenminste in deze jaren niet. Maar als men alles afweegt, komt men tot de overtuiging dat voor Napoleon zelf de strijd aangaan de voorkeur is. Hoe zwaar zou hij anders onder het niets doen lijden! Zo lang hij vecht, hoopt hij nog te kunnen winnen. En deze in de grond van zijn hart verankerde hoop zal nog lang niet sterven.

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

3e deel: blz. 273 – 366 De Strijd.

I : Beperkingen 273 - 302

II : Las Cases wordt 'ontvoerd' 303 - 325

III : Lowe regeert 326 - 366

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in maart/april 2003

pag.
303

II LAS CASES WORDT 'ONTVOERD'.

Op 25 november 1816 zat Napoleon bij een bocht in de weg, die naar de benedentuin leidde, op een boomstronk en onderhield zich met Gourgaud, Las Cases en Montholon. Kort daarvoor was de uit de Kaap teruggekeerde admiraal Malcolm bij hem geweest en had hem kranten en een kist vol prachtige sinaasappels mee gebracht. (1) De keizer was goed te spreken. Ali bracht op een bord vijf sinaasappels, suiker en een mes. De keizer gaf er een aan Las Cases voor zijn zoon en begon de overige in vieren te snijden. Hij at en bood zijn volgelingen wat aan.

“Ik heb vandaag met Bertrand de gehele dag over vestingwerken gesproken. Daarom leek mij deze dag ook zo kort”, zei hij.

Hij stond op en liep een beetje heen en weer. De wind waaide koel, hoewel het voorjaar was. Men sprak over de admiraal en over Piontkowski, die zich in de Kaapse kolonie als vertrouweling van de keizer had voorgedaan. Toen nam Napoleon met een zwaai afscheid van de beide generaals en begaf zich met Las Cases in het huis.

In de voorzaal wordt verder over van alles gesproken. Opeens blijft de keizer bij het raam staan. Hij ziet hoe een kleine troep ruiters met waaiende vederbossen de muur rond komt, en hij herkent de gouverneur, die door Bingham, kapitein Reade, de nieuwe politie-inspecteur Rainsford en twee dragonders wordt begeleid.

Aantekening;

1. De admiraal was op 22 september 1817 met zijn echtgenote naar de Kaap vertrokken, om het onder zijn bevel staande eskader te inspecteren.

304 Achter de vensterluiken verstopt ziet hij dat Lowe en Gorrequer hun paarden inhouden, terwijl de anderen zich naar het huis begeven. Bijna op hetzelfde ogenblik meldt Gentilini dat Reade naar Las Cases vraagt.

“Gaat u eens kijken, mijn beste, wat die kerel van u wil”, zegt de keizer. Een kwartier gaat voorbij. Marchand komt helemaal te neergeslagen binnen. Reade heeft Las Cases wegens heimelijke correspondentie met het buitenland gearresteerd, al zijn papieren in zijn kamer zijn door Rainsford in beslag

genomen. Napoleon loopt naar het venster en ziet hoe Reade en een soldaat zijn vertrouwing naar Hutt's Gate afvoeren. Blakeney en Rainsford, de laatste draagt twee koffers vol papieren, escorteren de jonge Emanuel.

Longwood is zo opgewonden als een opgeporde bijenkorf. Napoleon laat zijn officieren roepen. Wat had Las Cases nu kunnen doen om bezwaar tegen deze arrestatie in te brengen? Het is een paar dagen geleden dat de kamerheer hem om de toestemming had gevraagd om door bemiddeling van de jonge mulat James Scott brieven te sturen aan Lucien Bonaparte en zijn vriendin Lady Clavering. Scott is een bediende, die de gouverneur van hem heeft afgenomen (1) en die nu met zijn nieuwe heer naar Europa zal afreizen. De keizer heeft alleen maar gezegd 'dat dat waanzin was' en er verder niet meer aan gedacht. Las Cases zal wel ongehoorzaam zijn geweest en Scott zal hem wel bij gouverneur hebben aangegeven.

Aantekening:

1. Hudson Lowe had, na een bericht van de Oostenrijkse commissaris dat Las Cases baronesse Stürmer een boodschap had doen toekomen, de kamerheer bevolen zijn bediende te ontslaan. Las Cases wilde geen bediende door middel van de gouverneur ontvangen. Daarom gaf Napoleon hem Gentilini als bediende. (Las Cases VII, 229 – 230, O'Meara I, 207)

- 305 Hoewel Napoleon over 'deze domheid' zeer boos is, wil hij Las Cases toch uit de klem helpen. Hij beveelt de opperhofmaarschalk zich onmiddellijk naar Plantation House te begeven en zijn kamerheer terug te eisen: "Gaat u, verlies geen tijd. De arme Las Cases lijdt vast verschrikkelijk."

Bertrand gehoorzaamt niet. Als Las Cases zulke intriges bedenkt, geschiedt hem recht. Hij zegt tegen Gourgaud: "Ach, ik heb andere zorgen dan me om Las Cases te bekommeren!"

Een brief van Mrs. Skelton, die de gouverneur hem net heeft laten zien, heeft hem diep getroffen. Het meldt het sterven van zijn schoonmoeder Mme Dillon. Bertrand denkt er alleen maar aan naar zijn echtgenote terug te keren, voor wie hij het treurige bericht verbergen wil.

De Montholons nemen de arrestatie van Las Cases ook niet zo zwaar. Alleen Gourgaud, die een goed hart heeft, trekt het zich aan.

Na het diner, dat deze keer slechts voor vier personen is gedekt, gaat Napoleon naar zijn slaapkamer en kleedt zich uit. O'Meara, die uit de stad terug komt, laat zich aanmelden. Hij weet van de opwinding. Onderweg is hij de gouverneur tegen gekomen, die hem ironisch heeft toegeroepen: "U zult uw vriend Las Cases in veiligheid vinden."

In Jamestown heeft O'Meara meer over de aangelegenheid gehoord, het is het gesprek van de dag. Las Cases had inderdaad twee brieven geschreven, die op zijde overgeschreven en in de voering van een jas van James Scott laten naaien, opdat hij ze naar Engeland zou brengen. De jonge mulat vertelt het echter aan zijn vader (1) en deze, geschrokken over de gevaren, waarin hij zijn zoon ziet, loopt naar de gouverneur en vertrouwt hem alles toe.

Aantekening:

1. John Scott, de vader van de bediende van Las Cases was een blanke.

- 306 Las Cases heeft een openlijke fout gemaakt, omdat hij tegen de uitdrukkelijk door hem aangenomen verplichtingen in heeft gehandeld. Dat geeft de gouverneur de mooiste gelegenheid hem naar Europa terug te sturen. Voorlopig wordt de schuldige samen met zijn zoon in het landhuis van majoor Harrison bij Hutt's Gate in eenzame opsluiting opgeborgen.

Napoleon is ten einde raad: "Hoe kan een man met zoveel verstand een slaaf

vertrouwen, die niet kan lezen en schrijven en in Engeland geen mens kent, en die de gouverneur als hij niet *coglione* en *scioccone* zou zijn, nooit toestemming gegeven zou hebben het eiland te verlaten? Dat is onbegrijpelijk. Las Cases moet zijn verstand verloren hebben!”

Hij verzekerde de dokter dat hij van deze brieven geen idee had. Waarschijnlijk zouden ze gericht zijn aan Lady Clavering of aan Las Cases bankier. Hij is hoogst ontevreden: Las Cases heeft immers ook zijn papieren. Nu zijn ze in Lowes handen. Wat gaat hij daarmee doen?

“Welke zekerheid heb ik”, vaart hij zich opwindend voort, “dat de gouverneur wanneer ik mijn geschiedenis half af heb, niet komt en ze mij onder een of ander voorwendsel afneemt? Ik moet alles wat ik geschreven heb verbranden!... Ik dood in mijn treurig huis de tijd met dit werk, het had voor de wereld interessant kunnen zijn, maar met deze boja (is beul) is er geen enkele zekerheid of verweer. Hij doet alle wetten geweld aan. De vreugde straalde uit zijn ogen, toen hij kwam, want hij heeft een nieuw middel gevonden om ons te kwellen. Toen hij met zijn staf het huis omsingelde, dacht ik wilden uit de Zuidzee voor me te zien, die om hun gevangene een rondedans doen voordat ze hem opeten.”

- 307 De volgende dag tegen de middag besluit Bertrand naar Plantation te gaan. Hij bereikt niets, heeft zich wellicht niet erg ingespannen. (1) Hij brengt in ieder geval nauwkeurige aanwijzingen mee. Van de beide brieven van Las Cases, die Lowe hem heeft laten zien, krijgt hij van de eerste een samenvatting, die gaat over de sinds van zijn vertrek van Malmaison voorgevallen gebeurtenissen en deze is aan Lucien (2) gericht. De tweede, even onnodig als onvoorzichtig, is voor Lady Clavering bestemd. De keizer maakt zich nog steeds zorgen. Is het door Las Cases bijgehouden dagboek aan het einde niet compromitterend? Ali is met de kopie belast. Hij laat hem komen en vraagt: “Hoe wordt admiraal Cockburn daarin besproken?” “Zo, zo”, Sire. (Met een handgebaar, dat betekent goed noch slecht.) ‘Staat er in dat ik hem een haai heb genoemd?’ “Ja, Sire”. Maar ook dat zijne majesteit zijn rechtvaardigheid kent en hem geen achting ontzeggen kan.” “En hoe is het met Sir George Bingham?” “Hij spreekt heel goed over hem en ook over kolonel Wilks.” “Spreekt hij ook over admiraal Malcolm?” “Jawel, sire, hij behandelt hem daarin zeer goed.” “Zegt hij niets over de gouverneur?” Ali kan zich niet inhouden en begint te glimlachen: “Hij spreekt zeer veel over hem, sire.”

Aantekening:

1. Hij schijnt zich bij deze stap uiterst lauw gedragen te hebben. Aantekening van Gorrequer, 26 november 1816. (L.P.20,117)
2. Tijdens de Honderd Dagen was Las Cases door Napoleon aan Lucien toegewezen. Deze brief aan Lucien, die Las Cases in het Mémorial zelfgenoeglijk weergeeft, is de herhaling van een andere brief in september 1816 aan dezelfde geadresseerde gericht. Graaf Corti heeft de laatste in de papieren van Metternich gevonden, wiens schaduwkabinet uitstekend functioneerde. (Revue Napoléonienne, jan. –febr. 1926). De tweede keer opsturen van dezelfde brief was dus volkomen overbodig.

- 308 “Herhaalt hij dat ik over hem gezegd heb: “Dat is een gemeen mens” en dat ik nog nooit zo’n neerslachtig gezicht heb gezien?” “Jawel”, zegt Ali, “maar hij voegt er aan toe dat de uitingen vaak gematigder waren.” “Zegt hij dat ik hem een Siciliaanse sbirren heb genoemd?” “Ja, Sire.” “Dat is de juiste benaming voor hem”, zegt de keizer.

*

Las Cases papieren worden in zijn bijzijn door de gouverneur bekeken. Men vond onder andere behalve het omvangrijke dagboek verslagen over de Italiaanse veldtocht plus de daarbij horende opmerkingen en schriftelijke stukken, de correspondentie van Napoleon met Cockburn en Lowe, verscheidene ontwerpen en afschriften, tenslotte Las Cases persoonlijke papieren, de brieven van zijn familie, zijn testament, enz. Men maakte er meerdere pakjes van, die de jonge Emanuel met het zegel van zijn vader verzegelde. De brokstukken van de oorlogsgeschiedenis en de officiële correspondentie werden aan Napoleon terug gestuurd. Dit gebeurde overigens in meerdere zendingen, zodat de keizer ervan overtuigd was dat 'ze eerst worden overgeschreven en dan pas worden terug gegeven.' (1) Hij liet door Bertrand het dagboek terugvorderen. (2) Las Cases, die Lowe had toegestaan er een blik in te werpen, verlangde hij het van zijn kant terug, 'want het was zijn eigendom'.

Aantekening:

1. O'Meara aan Finlaison, 29 december 1816: "De gouverneur heeft de papieren slechts doorgebladerd."
2. "..... waarin hij aangaf dat dit dagboek op zijn uitdrukkelijk verzoek werd bijgehouden en het zijn enige schriftelijke neerslag was over alles wat hem overkomen was." (Lowe aan Buthurst, 3 december 1816 ,L.P.20,117) Bertrand toonde bij de ondertekening en het afhalen van deze brieven, dat hij zich zeer verzette. (Gourgaud I, 283).

309 De gouverneur hield de brieven liever bij zich totdat de minister besliste. (1) Napoleon stuurde Gourgaud en Montholon op weg naar Hutt's Gate. Ze moesten proberen Las Cases te zien en berichten over zijn welzijn proberen te krijgen. Na een oponthoud van twee dagen in het huis van Harrison was hij met zijn zoon naar Ross Cottage, een met stro bedekt zomerhuisje, gebracht, waar Balcombe een volièrre had aangelegd. Vader en zoon waren er slecht aan toe, vooral Emanuel, die sinds enige maanden aan heftige hartkloppingen leed en waarbij de doktoren O'Meara en Baxter - de laatste was door Lowe gestuurd – een hartaanval vreesden (2).

Aantekening:

1. Bathurst beval hem op 7 februari 1817 'het totdat er nieuwe aanwijzingen komen onder geen voorwaarde uit handen te geven'. (L.P.20,118). Het dagboek werd door tussenkomst van Lord Holland aan Las Cases door Lord Bathurst pas in september 1821 terug gegeven. Deze verlangde overigens de schriftelijke toestemming van de executeur-testamentair van Napoleon. Montholon, die in dit geval betrouwbaar lijkt te zijn, bericht: "Er waren 925 eenzijdig beschreven vellen onder de driedubbele verzegeling van graaf Las Cases, graaf Bertrand en Sir Hudson Lowe." (I, 446.)
2. "Wat kan de politiek de dood van een knaap schelen?" zou Lowe gezegd hebben (Las Cases VII, 381). Deze cynische uitspraak, die O'Meara Las Cases vertelde, is zeker niet gedaan. Lowe had zelf dokter Baxter naar Ross Cottage gestuurd. Het lijden van de jonge Las Cases hing niet samen met het klimaat. Maar O'Meara uitte dat ' de zittende levenswijze bij het lezen en schrijven – bezigheden, die de jonge man op bevel van zijn vader steeds moest doen, hoewel men die meerdere keren op de gevaarlijke gevolgen van zoiets opmerkzaam had gemaakt – de toestand van zijn zoon behoorlijk verslechterde." (Verslag van O'Meara, 24 december 1826, L.P. 20, 117) Het lijden van Emanuel schijnt voornamelijk aan zijn nerveuze karakter te hebben gelegen. Overigens zag hij er 'blozend van gezondheid' uit. Hij herstelde weer volledig en stierf pas in het jaar 1852 als senator van het Tweede Keizerrijk.

310 Vanuit hun kleine huisje, dat uitkeek op Longwood, maar daarvan door meerdere heuvels en dalen was gescheiden, konden ze met de verre kijker zien hoe daarginds de mensen van de keizer in de tuin heen en weer liepen. (1)

Ze werden goed behandeld. Lowe, die bijna ieder dag langs kwam om in Las Cases papieren te kijken of hem op zijn brieven te antwoorden, vroeg wat ze nodig hadden. Hij stuurde hen het eten van Plantation. Las Cases nodigde de wachtofficier vaak aan tafel. "De gouverneur", zo schreef hij, "was, zoals ik moet bekennen, sinds hij mij in handen heeft, heel attent, hoffelijk en voorzichtig tegenover mij. Hij heeft voor mijn ogen in eigen persoon een wachtpost verwijderd, wiens aanblik, zoals hij zei, mijn ogen zou kunnen beledigen en heeft hem achter de bomen opgesteld, opdat ik hem niet meer hoefde te zien." Ondanks dit alles stuurt hij aan Lowe een vlammend protest, waarvan men de tekst wel wil zien:

"Nadat volgens mijn mening door mijn bediende een val is opgesteld, heeft men mij uit Longwood ontvoerd en al mijn papieren in beslag genomen. Zonder met uw bedoelingen met mijn persoon bekend te zijn gemaakt, ben ikzelf het zwaarste slachtoffer geworden. Pas enkele dagen geleden heeft u van mij de uiterste onderwerping verlangd, nadat u mij bang gemaakt had mij van keizer Napoleon los te scheuren. *Nu kunt u mij niet meer bewegen naar hem terug te keren. Men heeft mij met schande bedekt, omdat men mij bijna vlak voor zijn ogen heeft gegrepen.* Ik kan vanaf nu geen voorwerp van troost voor hem zijn.

Aantekening:

1. "Het huisje was klein, maar het was goed te doen", zei Las Cases..... "Er was weinig groen, enige bomen, een grote hoeveelheid kippen, die voor het gebruik op Longwood werden gefokt, enige parelhoenders en andere grote vogels, die we spoedig hadden getemd." (Las Cases VII,356)

311 Zijn blikken zouden mij alleen nog beschouwen als een bezoedeld tegenstander en een herinnering aan lijden vormen." (1)

Wat moet men daar nog opzeggen? In hoeverre wordt Las Cases door zijn arrestatie onteerd? Is hij er bang voor dat hem, als hem naar Longwood terug komt, door de keizer en zijn volgelingen vanwege zijn onverstandig gedrag heftige verwijten worden gemaakt? Of verbergt zich veel meer achter zijn retoriek een heel bepaald zeer lang voorbereid plan? Heeft hij tenslotte door ondertekening van de bepalingen van de gouverneur een schandaal willen oproepen, dat Lowe dwingt hem van het eiland te verwijderen?

Sinds enkele maanden begon de kleine kamerheer onder de last van zijn ketting, die hij in het begin zo geduldig en met zo'n opgewekt humeur had gedragen, te bezwijken. Hij kon niet meer: hij was helemaal ongelukkig.

In Longwood was hij slechter ondergebracht dan de bedienden. Montholon en Gourgaud verafschuwden hem en hoonden hem in hem onbarmhartig de hoveling, de oude, de burger (2).

Aantekening:

1. Las Cases VII, 361. Op 4 december 1816 zocht Lowe met Gorrequer Las Cases op en protesteerde tegen de beschuldiging hem in de val gelokt te hebben. Las Cases verklaarde toegevend: "Daar de gouverneur het verzekerde, geloofde hij dat en verheugde hij er zich op dat hij van een dwaalspoor af was." (Aantekening van Gorrequer, 4 december 1816. L.P. 20, 117) Bij de publicatie van deze brief in het Mémorial streepte Las Cases de woorden 'naar mijn mening' door en heeft zo bewust de aanklacht tegen Lowe nog verscherpt.
2. Een door Gourgaud vertelde uitroep van de jonge Las Cases is hoogst opmerkelijk. O'Meara vraagt hem op de dag van de arrestatie of het waar was dat zijn vader James Scott brieven had gegeven. Emanuel breekt in tranen uit: "Wat wilt u? Wij zijn in zulke nood!" 'Nood' kan hier kan hier alleen maar in de betekenis van gewetensnood en druk begrepen worden. (Gourgaud I, 278). Hoe Montholon en Gourgaud tegenover Las Cases stonden, wordt zeer duidelijk uit Gourgauds dagboek. Op 13 november 1816, enkele dagen voor de arrestatie, schrijft hij: "Als Las Cases bij het diner nog eenmaal voor mij binnen komt, haak ik hem pootje." (Niet gepubliceerd.) Op 23 december 1816: "Men vertelt dat Montholon, zoals Balcombe verzekerde, van woede krankzinnig zou worden als Las Cases weer zou terug komen." (Gourgaud I, 339) Zelfs de lakeien veroorloofden zich onbeschaamdheden tegenover Las Cases. Zo wordt begrijpelijk dat het hem tenslotte teveel werd.

312 Hij maakte zich ongerust over de gezondheid van zijn zoon. Hemzelf ging het ook niet goed: hij leed aan aanvallen van duizeligheid en regelmatig aan verstopping.

Napoleon behandelde hem weliswaar nog steeds zeer vriendschappelijk, maar elke intimiteit, die hem in Briars zo goed bevallen was, was weg. Bovendien viel hem niet meer het hoogste loon ten deel als enige met Napoleon dictaat de geschiedenis-schrijver van de keizer te zijn. Ook de anderen werden nu voor die arbeid aangetrokken. Het grote plan van Las Cases, waarvoor hij alles in de steek had gelaten, was de gehele geschiedenis van de heerschappij van zijn held te schrijven. Hij voelde nu te goed, dat hij deze onderneming moest opgeven. Alleen al zijn dagboek zou in druk vijf tot zes delen vullen. Las Cases twijfelde niet aan de geweldige belangstelling, die door zo'n publicatie zou worden opgeroepen. Hij hoopte hierdoor, zoniet een vermogen (om geld bekommerde hij zich niet), een groot persoonlijk aanzien te krijgen en vooral de zaak van Napoleon in Frankrijk te dienen, ja misschien wel een omwenteling te zijnen gunste te bewerkstelligen.

Gelukt het hem ook nog om naar Europa te komen dan kan hij een nieuwe rol vervullen, die zeer geschikt is om deze trouwe, maar wel naar applaus begerige aanhanger van Napoleon te verleiden: hij wil de afgezant van de keizer worden, de heraut van zijn lot. Daarom heeft hij dus, zonder zijn gebieders vooraf te vragen, besloten het eiland te verlaten en zich voor bereiken van dit doel van een onontwarpbare list te bedienen. (1).

Aantekening:

1. Daarin vergiste hij zich. O'Meara schreef op 29 december aan Finlaison: "Deze brieven heeft hij met opzet aan de slaaf gegeven, opdat ze ontdekt worden en hij van het eiland wordt afgezet. Na alle aanhankelijkheidsbetuigingen van eeuwige trouw kon hij met goed fatsoen niet om de toestemming vragen te gaan." (L.P.20,216) Overigens had Las Cases op het moment van zijn arrestatie een verraderlijke uitspraak gedaan. Hij zei tegen Reade, die hem naar Hutt's Gate bracht, 'lachend': "Ik word dus als gevolg van de beschuldiging van Scott gearresteerd? Ik wist wel dat de gouverneur hem mij had gestuurd." (Rapport Reade, L.P.20, 117). Ook de Fransen ontging dit niet. Gourgaud zei op 12 december tegen de keizer dat 'Las Cases door hem te begeleiden geen offer bracht. Niet uit aanhankelijkheid is hij naar Sint-Helena gekomen, maar om over zich te laten spreken, anekdotes te schrijven en geld te verdienen.' (I, 316) Napoleon volstond met het antwoord: "Ook Drouot, die zozeer op de voorgrond trad, deed dat om van zich te laten spreken!" Op 24 december 1816 schreef Gourgaud: "Naar mijn mening wordt men onder druk gezet om te zeggen dat die gehele geschiedenis in gang werd gezet om een voorwendsel te vinden om te verlaten." (I, 342)

313 Daarom ook verlangt hij nadat het hem gelukt is zich te laten 'ontvoeren' zo ongeduldig naar zijn beroemde dagboek (1). Dat mislukt hem eerst. Maar uitstel is geen afstel. Vroeger of later moet men het hem terug geven. En overigens is zijn pen ondertussen vaardig genoeg om de belangrijkste gebeurtenissen van de gevangenschap uit zijn herinneringen op te schrijven, het ellendige leven in Longwood, de offerbereidheid en het lijden van de in de verering van een groot man broederlijk verenigde Fransen te schilderen, de door geen ongeluk kapot te maken verhevenheid van de keizer te verkondigen. Zijn brieven, zijn verzoekschriften, zijn redes zullen de aandacht van de openbaarheid bereiken, misschien wel van de soevereinen. En in ieder geval zal de wereld zijn naam horen.

Aantekening:

1. Hij had Lowe zelfs aangeboden 'in de uitingen die hem (Lowe) persoonlijk betroffen, alles te corrigeren, wat men hem zou kunnen nawijzen'. (aantekening Gorrquer, 22 december 1816, L.P. 20, 117)

314 Door deze gedachten raakt zijn voorstellingsvermogen in vuur en vlam. Hij stort zich op het papier en schrijft er op los, roert waarheid en leugen, beschuldigingen en bejubelingen, slimheid en onvoorzichtigheid door elkaar en weet al spoedig in deze literaire brij zelf de weg niet meer. (1).

Las Cases schreef teveel. Hij praatte ook teveel. In zijn gesprekken met Lowe en Gorrequer liet hij zich tot uitspraken verleiden, die de gouverneur later zou kunnen benutten. Door Hudsons voorkomendheid verrast zei hij hem toe dat alles voor hem in een nieuw licht verscheen: "In Longwood ziet men alles als door een sluier van bloed." Hij drukte zich op een ongedwongen wijze over de keizer uit en zei: "Men moet hem als een *echte zieke* bekijken en hem vergeven." (2).

De huidige ontmoetingen gaven hun verhouding een onverwachte wending. Ze begonnen er over te praten hoe Lowe zijn plicht met een vergaand begrip voor de situatie van de keizer kon verenigen. Sir Hudson vroeg Las Cases 'hem in een notitie aan te geven wat hij voor verbetering van de verhoudingen voor noodzakelijk achtte' en beloofde dat goed te proberen.

Aantekening:

1. In zijn exaltisme laat hij zich verleiden aan de gouverneur behalve de bijna dagelijkse brieven nog een gedenkschrift van 50 pagina's te richten (de ongelukkige Emanuel moest de kopie maken). Enkele zinnen geven de toon weer: "Ons lijden op deze plek (Longwood) was zo verschrikkelijk, dat, wanneer dat mogelijk geweest zou zijn, dat onze plicht, die onze zielen geheel in beslag en leidde, enige ogenblikken verwaarloosd zou worden, als, zoals ik zeg, het mogelijk geweest zou zijn, dat dit ogenblik van verzaking, wat iedereen wel overkomt, ingetreden zou zijn, dan was ik niet verbaasd geweest, als onze ongelukkige ervaringen ertoe aanleiding had gegeven de dood te kiezen, zoals bijvoorbeeld bepaalde mannen, die de pijn van het leven ontlopen. En op een ochtend had men u meegedeeld dat Longwood alleen nog een graf is en dat u alleen slechts een lijk bewaakt." (19 december 1816)
2. Aantekening van Gorrequer, 16 december 1816 (L.P.20,117)

315 "Hij was", zo zei hij, "over de betreurenswaardige situatie van de Fransen bedroefd, maar zij maakten het zelf nog erger dan het werkelijk was: want als hij probeerde die te verbeteren, boden zij weerstand". (1)

Lowe lijkt oprecht geweest te zijn. Hij was bang dat de terugkeer van Las Cases naar Europa veel stof zou doen opwaaien. Hij was bang voor de verwijten van de minister wegens een maatregel, die hem zelf te hard voorkwam. Daardoor zou Sint-Helena opnieuw in de belangstelling staan, terwijl wegsukkelen voor Engeland belangrijker was. (2)

Al op 4 december 1816 kwam hij naar Longwood om Bertrand een deel van de papieren aan Napoleon te laten geven. Hierna had hij met O'Meara een lang gesprek. Hij vroeg de dokter hem zijn gedrag aan de keizer uit te leggen. Zijn handelingen worden steeds verkeerd uitgelegd. Het is niet zijn schuld dat zijn instructies strenger zijn dan die van Cockburn. En hij drukt de wens uit tot een betere verstandhouding te komen.

"Prima", zegt de keizer, "als hij zich met ons wil verstaan, moet hij de zaken terug brengen zoals ze waren ten tijde van de admiraal.....Als hij zich goed tegenover mij gedraagt, zal ik zeggen, dat ik me in de negatieve mening, die ik over hem heb geuit, vergist heb..... Maar deze mens is vals.... Hij beweert dat het Las Cases aan niets ontbreekt.

Aantekening:

1. Aantekening van Gorrequer, 16 december 1816 (L.P.20,117)
2. Zoals Gourgaud, die O'Meara daarop gewezen had, terecht opmerkt (I, 312), was hij ook bang voor bezwaren van Napoleon aan de prins-regent. Zelfs gedurende de tijd dat de dokter goed met de gouverneur overweg kon en voor hem in Longwood spioneerde, bereidde het hem vreugde zijn angsten te vermeerderen. Lowe was bang 'door zijn regering opgeofferd te worden'.

316 Hij houdt geen rekening met de gewetensnood, hij denkt uitsluitend aan de grofste psychische behoeften.”

Op de volgende dag legt Lady Lowe in groot toilet bij Mme Bertrand en Mme de Montholon een bezoek af (1). Met lieve woordjes betreurt ze dat Plantation te ver verwijderd is opdat de kinderen met elkaar zouden kunnen spelen. Mme Bertrand uit koel dat Sir Hudson Lowe de keizer een groot plezier zou doen hem Las Cases terug te geven. Lady Lowe zwijgt verlegen. Ze vraagt dan of ze Napoleon ontmoeten kan. Men antwoordt haar dat hij omwel is en niet ontvangt.

(2)

De keizer verbaasde zich over dit bezoek. Wil de gouverneur hem wat wijsmaken, *gettare la polvere negli occhi?* (zand in de ogen strooien)?

“Ze heeft het tijdstip van haar bezoek slecht gekozen. Haar echtgenoot stuurt haar op een ogenblik waarop hij Las Cases zo barbaars behandelt. Niets is meer beledigend dan bij onwettigheid ook nog ironie toe te voegen.”

Las Cases arrestatie heeft hem diep getroffen. Nu de kleine kamerheer met de blauwe jas, de hoge hoed in de hand, die hem op de voet volgt als een poedel, verdwenen is, ziet hij pas welke plaats hij in zijn gewone bestaan ingenomen heeft. Napoleon toont de achterblijvers zijn droefenis en zijn zorgen maar al te duidelijk. Bertrand moppert, Montholon beweert dat de keizer Las Cases wel tegen hem en Gourgaud had willen inruilen.

“De keizer merkt ons helemaal niet meer op”, roept Gourgaud uit, “omdat men hem Las Cases heeft afgenomen. De laatst gekomenen worden het meest bemint!”

Aantekening:

1. Het was haar eerste bezoek. Het bleek dat zij niet eerder had kunnen komen omdat zij zwanger of ongesteld was. (O'Meara I, 246)
2. Gourgaud I, 291. Drie weken later, op 24 december 1816 stuurde ze aan Mme Bertrand kindermanteltjes en kinderklleding.

317 Napoleon verlaat zijn kamer nauwelijks meer, werkt niet, kleedt zich niet aan. Hij weigert de Malcolms te ontvangen. Overigens lijdt hij echt: koorts, hoofdpijn, nerveuze opwinding, die hem hindert bij het slapen. O'Meara raadt hem aan zich te gaan bewegen. Als hij daartoe niet besluit, zegt hij, zal hij binnenkort ernstig ziek worden.

“Tanto megli”, sputtert de keizer, “*piu presto si finira e non mi si tormentira più!*” (1).

Omdat hij meent dat hij Las Cases niet meer ziet, dicteert hij een hartelijke afscheidsbrief aan hem. Deze door Marchand geschreven brief (2) is nog niet ondertekend als op de avond van de 12^e december de keizer na het diner Gourgaud vraagt hem op te halen en in aanwezigheid van Montholon met luide stemme voor te lezen. Hij vraagt hun hoe zij erover denken. Gourgaud antwoordt ‘dat deze lovende en zachtmoedige stijl van de keizer tegenover een man als Las Cases niet past, want de keizer kent hem immers pas 18 maanden en hij heeft hem nergens een opoffering gedaan of grote bewijzen van zijn betrokkenheid getoond.’ En zich opwindend voegt hij er aan toe dat ‘zijne majesteit nog nooit zo’n brief aan oude en betere vrienden zoals bijvoorbeeld Duroc of Lannes heeft geschreven.’

Napoleon staat geërgerd op. Hij verlangt geen advies over wat hij moet doen. Hij wil enkel weten welke werking deze brief op Hudson Lowe zal hebben.

Mme de Montholon verzekert met op tafel steunende ellebogen dat de brief uitstekend is en dat Gourgaud ongelijk heeft.

Aantekening:

1. "Des te beter, dan is het sneller afgelopen en zal men mij niet meer kwellen." (O'Meara aan Lowe, 16 december 1816. L.P.20.117)
2. Gourgaud I, 314. "Met orthografische fouten:, voegt Gourgaud, welwillend zoals altijd er aan toe. De brief aan Las Cases is te bekend om hem hier weer te geven. (Mémorial VII, 431 ff).

318 Gourgaud antwoordt onbeschaamd. Napoleon loopt in de salon heen en weer. Om Gourgaud rustiger te maken fluistert Montholon hem met naïef cynisme toe: "Het is beter dat de brief zo is; dat bewijst dat zijne majesteit voor ons ook zulke zal schrijven."

De keizer gaat zitten en verlangt een pen, ondertekent de brief en voegt er uit verzet de anders door hem niet gebruikte zinsnede "uw dienaar" aan toe, Hij geeft Montholon de opdracht het schrijven aan Poppleton te overhandigen. Spoedig is hij weer gekalmeerd en zegt tegen Gourgaud: "Voorwaarts, Gourgaud, speel een partij schaak, dat zal je goed doen. Waarom erger je je toch steeds?"

Gourgaud laat zijn woede de vrije loop: "Sire, ik heb een grote fout, ik ben uw majesteit te aanhankelijk. Mijn woorden worden niet door jaloezie, zoals men zou kunnen denken, gedicteerd. Hoe zou ik dan jaloers kunnen zijn op iemand, die uw majesteit geen enkele dienst heeft bewezen? Ik houd het echter toch als mijn plicht u te zeggen dat deze brief *u niet waardig is!* Het ziet er ja uit of u hier helemaal alleen bent en wij allen enkel nullen zijn.... Ik weet wel dat men in deze wereld de vorsten niet de waarheid mag zeggen en dat de intriganten en de vleiers het het verste brengen."

De keizer onderbreekt hem: "Ik wil dat Las Cases op een dag een van uw beste vrienden is!" "Nooit, ik verafschuw hem!" "Ah, Gourgaud, dat is niet edel gedacht!" "Hij is een huichelaar, op een dag zal uw majesteit het zelf erkennen." Napoleon haalt de schouders op en zegt bitter: "Ach, wat wilt u toch. Verraadt hij mij soms? Spreekt hij slecht over mij? En u, mijn God!

319 Berthier en Marmont, die ik met gunsten overladen heb, hoe hebben ze zich tegenover mij gedragen! Het zal niet zo gemakkelijk zijn mij te bedotten. Zo slecht als ik over de mens denk, kunnen zij helemaal niet zijn"
De woedende praat nog verder, Napoleon blijft niets anders over dan te gaan.

*

Zijn angst, zijn wens een schandaal te verwijderen beweegt Lowe tot een opmerkelijke stap.

Als antwoord op de brieven, waarmee Las Cases hem bestookt, stelt hij deze voor met zijn zoon naar Longwood terug te keren, totdat uit Engeland de aanwijzingen betreffende hun afreis zijn getroffen. (1) Ondertussen zal O'Meara Emanuel dagelijks bezoeken. *Las Cases wijst het af.* Alles wat hij verlangt is naar een plek gebracht te worden, waar een dokter in onmiddellijke nabijheid is. Naar Longwood wil hij, mag hij niet terug keren tenzij de keizer dat uitdrukkelijk beveelt. *En hij weet dat de keizer uit trots dit bevel niet zal geven.* Kan hij zich van beter vertrek verzekeren als deze brief van de keizer? Hij vreest, als hij naar Longwood terug keert, nooit meer weg te komen en daar net als Napoleon levenslang gevangen moet blijven. In bijna vleiende uitdrukkingen dringt hij er bij Lowe op aan het eiland zo snel mogelijk te mogen verlaten. (2)

Aantekening:

1. Aantekening van Gorrequer, 17 december 1816. (L.P.20, 117)
2. Op 22 december 1816 schreef hij hem: "Ik vraag u dus en zal u onophoudelijk en op ieder moment daarom vragen: verwijder mij van dit lijdensoort!" (Mémorial VIII, 36). Mondeling zegt hij tegen hem: "Hoe uw beslissing ook zal uitvallen, ik zweer dat ik binnen korte tijd van dit eiland af ben!" (aantekening van Gorrequer, gesprek van 23 december. L.P. 20,117)

320 Als Napoleon hoort dat Las Cases de toestemming heeft naar hem terug te keren en die niet gebruikt, kan hij dat ondanks O'Meara's bevestigingen niet geloven: "Als hij kan, waarom komt hij dan niet?" En hij zegt dat 'hij een brief van Las Cases wil zien, waarin hij zelf verklaart dat hij komen mag'.

Op Lowes aandringen schrijft Las Cases tenslotte zeer verlegen aan Bertrand dat hij het aanbod van de gouverneur heeft afgeslagen. De keizer haalt de schouders op. Een van de laatste illusies over de mens is hem nu ook afgenomen.

Hoewel hij zegt dat 'hij om onafhankelijker te zijn zijn drie generaals bevelen zal af te reizen, omdat hij er dan niet bang voor hoeft te zijn, dat de gouverneur ze, om zich op hem te wreken, zal kwellen', schijnt hij er bang voor te zijn dat hij in de toekomst meer en meer geïsoleerd zal zijn. Omdat hij om zich heen alleen maar donkere gezichten en boze blikken ziet – want Montholon en Gourgaud, tot voor kort nog met elkaar verbonden tegen Las Cases -, probeert hij te bemiddelen. "Het gaat jullie hier heel goed", zegt hij, "jullie zijn zelfs zeer gelukkig, kunnen onder begeleiding van een Engelse officier overal naar toe rijden. Jullie hebben een goed gevulde tafel. Als jullie je beklagen, doen jullie dat alleen maar, omdat jullie je beklagen moeten. Jullie hebben de vrijheid weg te gaan wanneer het jullie belieft. Jullie hebben vroeger roem geoogst, men zal jullie overal goed ontvangen. Jullie zullen voor de rest van je leven genoeg hebben om over te praten."

Hij kan zonder begeleiding geen uitstapjes ondernemen. Hij is niet vrij, men perkt al zijn schreden in. En plotseling raakt hij opgewonden, verwijt Gourgaud tactloos optreden, onverdraagzaamheid en zijn voortdurende geruzie met Montholon.

321 Omdat Gourgaud hierop met naar de grond gerichte blik wat mompelt, slaat de keizer, door zijn zorgen opgewonden, als een woedende toe: "Wat kan het mij schelen dat u een man van eer bent? Laat u mij. U heeft ruwe deugden. Las Cases heeft karakter. U was jaloers op hem en had de schaamteloosheid dat te tonen U geloofde toen u hier kwam, dat u mijn kameraad zou zijn. Ik ben niemands kameraad..... U zou hier het middelpunt van alles zijn, zoals de zon onder de planeten. Ik ben het, die hier het middelpunt moet zijn. U heeft mij sinds we hier zijn louter ergernis bezorgd. Als ik dat geweten had, had ik alleen bedienden meegebracht..... Als u het hier zo slecht vindt, ga dan liever weg dan steeds met Montholon de strijd te zoeken!"

Gourgaud begint te stamelen en heeft tranen in de ogen. Napoleon is over zijn zorg geroerd. Nu ja, Gourgaud is in ieder geval open. Men moet niet altijd zeggen wat men denkt, men moet om in gezelschap te kunnen leven, zijn gedachten kunnen verbergen. Gourgaud montert weer een beetje op. Het is een uur 's nachts geworden en men gaat slapen.(1)

*

Las Cases heeft met het oog op de gezondheid van Emanuel de gunst gevraagd direct naar Engeland gebracht te worden. Lowe willigt dat niet in. Opdat tijd gewonnen kan worden en de openbare mening in Londen voorbereid kan worden, moet Las Cases de omweg over de Kaap maken. Ook hoopt de gouverneur dat het vooruitzicht op een zeereis van zoveel maanden en na zo'n lange wachttijd Las Cases ontmoedigen zal en geneigd zal maken om terug te keren naar Longwood. Daarin verrekent hij zich.

Aantekening:

1. Gourgaud, gedeeltelijk niet gepubliceerd, 25 december 1816. (Bibli. Thiers.)

322 In antwoord op een brief van de opperhofmaarschalk, die geprobeerd heeft Las Cases de toestemming te geven van de keizer afscheid te nemen, beveelt Lowe dat een Engelse officier deze samenkomst moet bijwonen. Hij maakt het op deze wijze onmogelijk: hij wil Napoleon verhinderen zijn vertrouweling een boodschap voor Europa mee te geven.

Op 29 december kwam Bertrand naar Plantation. Lowe leidde hem naar het kasteel van Jamestown (1), waarin Las Cases met zijn zoon sinds de 24^e was ondergebracht. De opperhofmaarschalk omarmde hen beiden.

“Nu, Las Cases”, zei hij tegen hem, “ u zult dus afreizen?”

Las Cases vroeg hoe het met de keizer ging. Hij sprak verward en geëxalteerd. (2). Bertrand bezwoer hem halffluid (want Lowe en Gorrequer waren aanwezig) van zijn voornemen terug te komen: “Waarom wilt u niet blijven en naar Longwood terug komen? Wat staat u in de weg?”

“Er staat veel in de weg en dat houdt me tegen. Ik heb dit besluit genomen, omdat ik geloof dat ik zo handelen moet.”

“Maar als de keizer u smeekte om te blijven?”

“Dan zou ik blijven, want zijn wens is mijn wet.”

Bertrand kon alleen maar herhalen wat de keizer tegen hem en O'Meara had gezegd: ‘dat hij Las Cases aan zijn eigen ingeving overliet en hem met genoeg zou zien blijven of zou zien afreizen’. (3)

Aantekening:

1. “Alles stond tot mijn beschikking”, schrijft Las Cases, “en men leek moeite te doen ons met overvloed van van alles te omgeven. Laat het u aan niets ontbreken, zei de proviandmeester steeds weer tegen mij, de Oostindische Compagnie betaalt alles. De gouverneur kwam dagelijks langs.” (Mémorial VIII, 39 – 45)
2. Las Cases VIII, 43, Gourgaud I, 355. Napoleon zei na Bertrands verslag: “Ach, hij heeft zijn hoofd verloren, hij zal wel ergens een domheid uithalen! Ze zullen hem tijdens de eenzame opsluiting wel zo slecht behandeld hebben dat hij gek geworden is!”
3. Las Cases VIII, 43. Bericht Gorrequer over het gesprek tussen Las Cases en Bertrand, 29 december 1816 (L.P. 20, 216).
In zijn brief aan Finlaison (29 december, L.P. 20,216) voegt O'Meara er in ieder geval aan toe dat Napoleon hem heeft opgedragen Las Cases te zeggen (en dat deed hij ook met toestemming van de gouverneur), ‘dat hij meende dat het beter voor hem zou zijn naar Longwood naar zijn vrienden terug te keren dan naar de Kaap naar vreemden te gaan.’

323 Bertrand had Las Cases weliswaar niet gemogen, maar nu, op het moment dat hij zich van hen scheiden zou, voelde hij zich toch geroerd. Hij drong ook namens zichzelf aan om te blijven. Las Cases gaf niet toe. Hij bood de keizer 4000 louis d'or, die hij in Engeland had staan voor persoonlijk gebruik aan. Bertrand vroeg hem dertien wissels op zijn bevel aan te maken. Balcombe zou ze laten inwisselen, het geld zou de privé-uitgaven van Longwood dekken. Hij wilde de volgende dag terug komen en de wissels ophalen. Hij kwam inderdaad in gezelschap van Gourgaud weer terug, wiens haat in medelijden omsloeg. Met toestemming van Lowe overreikte Las Cases Bertrand

de wissels tegen een ontvangstbevestiging van de keizer, die hem de mogelijkheid gaf zich het geld door prins Eugen te laten terug betalen. (1) Tenslotte drukte hij de opperhofmaarschalk, toen de Engelse officieren even niet keken, het briljante halssnoer van koningin Hortense in de hand, dat de keizer hem op de Bellerophon had toevertrouwd. Bij het verlaten van Longwood had hij geen gelegenheid gevonden het terug te geven.

Lowe stond de Fransen toe gezamenlijk het middagmaal te nuttigen. Als bewaker diende Poppleton die hun taal slecht kende en die, wanneer ze snel spraken, geheel niets verstond (2).

Aantekening:

1. Dit schriftelijk stuk, waarvan het bestaan vaak ontkend is, luidt ongeveer zo: "Ontvangen van graaf Las Cases de som van 100.800 francs. Zal hem zonder beperking terug betaald worden. Napoleon, Longwood op 30 december 1816." (L.P. 20, 141)
2. Ongetwijfeld was dit ook het moment dat Bertrand Las Cases een mooie diamant overreikte, die hij uit naam van Napoleon aan de kleine Emillie Pellapra zou brengen. Deze steen, die zich met meerdere in een buidel naar Sint-Helena was meegebracht, vormt tegenwoordig een bestanddeel van de juwelen van prinses Bibesco.

324 De gouverneur wist dat wel, maar hij wilde Las Cases met een goede laatste indruk laten afreizen (1). Toen vader en zoon het kasteel verlieten, begeleidde hij hen naar de deur en nam hoffelijk afscheid. Zijn officieren gingen 'om hen eer te bewijzen' tot aan de roeiboort mee, die ze naar de Griffon zou brengen. Las Cases sprong naar eigen zeggen met enthousiasme in de boot (2). Tijdens de vaart door de kleine baai kwamen ze langs de Orontes, die van de Kaap kwam en verder naar Europa zou reizen. Aan boord van dit schip waren Piontkowski en de drie bedienden, (3) ze zwaaiden naar Las Cases.

Aantekening:

1. "Hetzij uit goedheid hetzij uit berekening", schrijft Las Cases, "gaf hij mij voor bekenden op de Kaap enige privé aanbevelingsbrieven mee, die mij, zo verzekerde hij mij, zeer welkom zouden zijn. Ik had niet de moed de aanbevelingen af te slaan, die hij met zo'n goed hart leek aan te bieden." (Mémorial VIII, 54).
2. Men zou Las Cases bitter onrecht aandoen als men zou beweren dat hij zonder zorgen was afgereisd. Op de laatste bladzijde van het Mémorial zal hij later schrijven: "Ach, waarom maakte ik niet de keuze om te blijven? Waarom omgaf ik hem niet verder de huiselijke zorgvuldigheid, in plaats van aan diensten in de verte te dromen? Ik zou nog enige tijd mijn dagelijkse inspanningen voor hem hebben voortgezet, nog enige bewijzen van zijn belangstelling hebben ontvangen en dan wanneer het beslissende moment gekomen zou zijn, zou ik deelgenomen hebben aan het gemeenschappelijk verdriet, aan de gemeenschappelijke verpleging van de zieke, ik zou eraan bijgedragen hebben zijn laatste ogenblikken te verzachten, ook ik zou geholpen hebben zijn ogen dicht te drukken!"
3. Tijdens het voorgeschieden oponthoud op de rede van Jamestown – van 18 december tot 3 januari 1817 was het hen niet toegestaan aan land te gaan. Slechts de oudere Archambault kreeg toestemming zijn broer aan boord te bezoeken. De keizer zond hem een korf met levensmiddelen. Gourgaud stuurde 15 louis d'or aan Piontkowski, wiens bedelaarsbestaan toen begon.

325 Om drie uur lichtte de Griffon het anker. Nog voor het aanbreken van het donker konden de geïnterneerden van Longwood met bezwaard hart het schip nakijken, dat de Barn omzeilde en in zuidelijke richting verdween. Aan boord bevonden zich de eerste deserteurs (1).

Aantekening:

1. Las Cases werd op 17 januari 1817 op de Kaap ontscheept en daar acht maanden vastgehouden. Pas op 20 augustus 1817 voer hij van daar weg en kwam op 16 november in Engeland aan. Hij kreeg daar geen verblijfsvergunning. Daarop begaf hij zich naar Oostende, waar hij eveneens verdreven werd en vond pas op 12 december 1817, dus ongeveer een jaar na zijn afreis van Sint-Helena, in Frankrijk een toevluchtsoord.

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

3e deel: blz. 273 – 366 De Strijd.

I : Beperkingen 273 - 302

II : Las Cases wordt 'ontvoerd' 303 - 325

III : Lowe regeert 326 - 366

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in maart/april 2003

pag.

III LOWE REGEERT.

³²⁶ Droefgeestig was nieuwjaarsdag 1817. De keizer was op de laatste dag van het jaar 'zeer te neergeslagen' (1) geweest en had laten zeggen dat hij de middagmaaltijd op zijn kamer zou gebruiken en zijn volgelingen pas om vier uur 's middags zou ontvangen.

In het begin van de middag verdeelde Gourgaud onder de kinderen van Bertrand en de jonge Tristan de Montholon, die kwamen om geluk te wensen, speelgoed, dat hij in Jamestown na de inschepping van Las Cases had gekocht. Deze afreis maakte de verbanning voor de achterblijvende Fransen des te voelbaarder en bracht ze dichter tot elkaar. Montholon en Bertrand zeiden tegen Gourgaud: "Kop op, nu zullen er geen problemen meer zijn!"

Gourgaud schonk Mme Bertrand een Chinees theepot, waarin hij de woorden "Mogen de jaren even groot zijn als uw deugden en talrijker worden dan deze theeblaadjes" had geschreven. Ze maakten een wandeling, ontmoetten de 'nimf', die naar het bal ging. Hierna begaven ze zich naar de keizer.

Hij ontving hen zeer welwillend en schonk de kleine Hortense een bonbonnière, die van Pauline afkomstig was en die, zo verzekert hij, vijftig louis d'or had gekost. Gourgaud kreeg een perspectief, een geschenk van de koning van Napels. Nu liet hij de door Elphinstone gezonden kist brengen en verdeelde onder de beide dames de shawls en de lappen zijde, die er in zaten. Bertrand kreeg een schaakspel, Montholon een mozaiekkruis, de kleine Napoleon en de kleine Tristan een beker, O'Meara een gouden snuiftabaksdoos.

Aantekening:

1. Gourgaud I, 365. "Ik ben als in een graf", zei de keizer tegen Bertrand

³²⁷ Het weer was zo mistig, dat men de signaalmast van Deadwood niet zag. De kinderen speelden in de salon met marmotten. Ze zongen en dansten rond de keizer. Hij speelde met Bertrand een partijtje schaak.

Daar Napoleon Las Cases had verloren, zag hij zich gedwongen Gourgaud en

Montholon vaker te dicteren. Vaak nam hij zelfs tot Mme de Montholon zijn toevlucht. Maar zijn plezier aan dit werk was niet meer hetzelfde. Las Cases had het hem gemakkelijk gemaakt. Bij de anderen vond hij minder belangstelling. Dat verstoorde hem. Af en toe dicteerde hij nog tot diep in de nacht. Maar dan verstreken weer enige dagen in een soort verstarring. Montholon en Gourgaud wachtten op zijn bevelen en waagden het niet het huis te verlaten uit angst dat de keizer hen gedurende hun afwezigheid kon laten roepen. De beide jonge mannen leden onder dit niets doen.

Op 17 januari werd Mme Bertrand van een jongen verlost. (1) De weeën begonnen 's nachts. Wegens de verordeningen van de gouverneur kon de verloskundige Livingstone pas 's ochtends vroeg gehaald worden. Mme de Montholon ging naar het bed van de lijdende, die een tijd lang in gevaar was. Napoleon informeerde geïnteresseerd naar haar verslag, maar bezocht haar pas een week later. (2) Toen de keizer de kamer betrad, hief de gravin zich met glanzende ogen een beetje van haar kussen op en toonde het kind met de woorden: "Sire, ik heb de eer uw majesteit de eerste Fransman te tonen, die sinds onze aankomst zonder bemoeienis van Lord Bathurst naar Longwood is gekomen."

Napoleon glimlachte, hij vond het kind sterk en mooi.

Aantekening:

1. Het kind Arthur-Francois-Alexandre werd door dominee B.J.Vernon gedoopt.
2. Op 26 januari 1817, Mme Bertrand was over deze onbetrokkenheid zeer geërgerd. (Gourgaud I, 434)

*

328 Lowe was met de stand van zaken niet ontevreden. Sinds Las Cases vertrek waaide er, naar het hem leek, een andere wind. Gourgaud had tegenover de Engelsen altijd een hoffelijke opstelling getoond. Bertrand telde nauwelijks nog mee. Montholon leidde de huishouding. De omgang met hem zou soepeler worden. Spoedig schreef de gouverneur dan ook aan Bathurst 'dat niets rustiger leek dan de bewoners van Longwood'. (1)

Omdat hij daar op het moment niets te doen had, richtte hij zijn angstige belangstelling op de commissarissen. Het was hem ter ore gekomen, dat de met Stürmer aangekomen botanieker Welle aan Marchand een lok haar van de koning van Rome had gebracht. Zijn opwinding was groot, Stürmer was hem al verdacht voorgekomen. Hij verdacht hem ervan boodschapper te zijn van geheime instructies van keizer Frans aan zijn schoonzoon Napoleon. Omdat hij aannam dat Welle de boodschap en het aandenken alleen met Stürmers medewerking geregeld kon hebben, verlangde hij van de Oostenrijkse commissaris dat hij de botanieker naar de Kaap of naar Engeland zou sturen. Dat wees Metternichs vertegenwoordiger ronduit af. (2)

Aantekening:

1. Om de keizer aan te moedigen om weer te beginnen met zijn plezierritten had hij de schildwachten op de weg van Miss Mason naar Woody Ridge terug getrokken. Toen hij van het eiland Bourbon een zending koffie kreeg, zond hij een kist daarvan naar Longwood. Cipriani deed alsof hij bang was voor vergiftiging. Montholon vond 'deze galante daad' verdacht. Napoleon gebruikte zijn gezonde mensenverstand en zei: "Breng de kist in de keuken. Goede koffie is een kostbaar geschenk in dit nare oord." (Montholon II, 51). "Kort en goed, de koffie was uitstekend", schreef Montholon.
2. Balmain aan Nesselrode, 6 januari 1817: "De Oostenrijkse commissaris en de gouverneur hebben openlijk oorlog. Sinds ongeveer zes weken worden tussen hen talloze notities, brieven en verklaringen uitgewisseld en dat alles om helemaal niets."

329 De natuuronderzoeker, die op het eiland planten verzamelde, werd verboden het plateau van Longwood en de kusten te betreden. Ook werd hij in een openbare zitting voor de gouverneur geleid en aan een verhoor onderworpen. Lowe zag echter van een maatregel af. Welle wilde immers als einde van zijn botanische studie alleen maar enkele weken op het eiland doorbrengen, hij verliet Sint-Helena op 1 maart 1817.

Met Montchenu ging alles in het begin goed. De met Gors bij Porteous ingekwartierde markies liet zich zo vaak als mogelijk bij de avondtafel in Plantation zien en hij leende geld van de gouverneur (1). Uiterst ongerust over de duurte van het wonen en het eten, ja zelfs over het geringste uit Europa geïmporteerde voorwerp, vond hij dat hij veel te weinig geld kreeg en jammerde in elke brief naar Parijs over gebrek en ontbering.

Later verslechterde zijn relatie met de gouverneur. Lowe laat Montchenu bewaken en roept de Zwitser regelmatig ter verantwoording. Als Lowe, overdreven in zijn rol het voorval met Welle als aanleiding gebruikt de commissaris mee te delen, dat zij zich, als zij Napoleon de mogelijkheid tot correspondentie of tot vluchten verschaffen zouden, aan de wetten van het parlement te onderwerpen hebben gedurende hun verblijf op Sint-Helena, protesteert Montchenu daar tegen. Hij is immers een vertegenwoordiger! Lowe overstemt hem en de oude Zwitser geeft geen krimp.

Aantekening:

1. Zo kreeg hij van Lowe een lening van 800 pond Sterling om ter ere van de verjaardag van Louis de 18^e een groot feestmaal te organiseren. Dat kostte hem overigens maar 171 pond. Balcombe leverde hem alles voor 3 pond per gast, 'het dessert en de koffie inbegrepen, doch zonder de wijn, die hier zeer duur is' schreef Montchenu aan zijn minister, "en die men zeer rijkelijk aansprak, want dat kostte mij 30 pond."

Montchenu had met zijn diner politieke bedoelingen: "Deze dag heeft het aanzien van onze gevangenen al zeer veel schade gedaan." De volgende dag stuurde hij zijn mensen de stad in om te vernemen hoe alles verlopen was. Sindsdien was hij vreselijk ontstemd.

330 Van de drie afgezanten van de grootmachten is het alleen Balmain, die op Lowe indruk maakt en door hem met voorzichtigheid wordt behandeld. Maar hij wantrouwt hem niet minder. En Balmain zijnerzijds kan niet de geringste sympathie opbrengen voor een man, die niet zegt wat hij denkt, steeds problemen bedenkt, gemeen is, zinloze woede-aanvallen krijgt en hoewel hij in beginsel rechtschapen lijkt, het toch niet altijd is.

Niet alleen over de commissarissen, ook over de admiraal is Lowe ontevreden. Sinds zijn terugkeer van de Kaap is Malcolm met betrekking tot de Fransen nog verder gegaan. De admiraal en zijn echtgenote tonen meer moed dan het echtpaar Bingham: zij beklagen Napoleons lot en wensen het het te verbeteren. Daarom probeert Malcolm ook een verzoening tussen Lowe en Longwood tot stand te brengen.

Tijdens zijn gesprekken met de keizer heeft de admiraal erkend dat Napoleon te streng behandeld wordt. Hij gaf toe dat hem voor zijn paardrijden het gehele eiland ter beschikking had moeten staan. Hij vond dat Longwood een armoedige woonplek was en dat Plantation voor de voormalige bewoner van de Tuilerieën beter geschikt zou zijn geweest. (1)

Aantekening:

1. Balmain vroeg op een dag waarom hij de Fransen niet naar Plantation liet verhuizen. De gouverneur antwoordde: "Omdat die lui daar alles zouden stuk maken. Het onderhoud van het huis, de tuinen en de landerijen kosten veel geld. Het is een prachtig landgoed, de Oostindische Compagnie zou te veel schade krijgen. Ook moet ik dan zelf in Longwood gaan wonen", voegde hij er aan toe. Lady Lowe zou zich daar niet prettig voelen en ik zou de gezondheid van mijn vrouw nooit opofferen voor het welzijn van Napoleon." (Aanvullende opmerkingen bij het bericht van 8

331 Anderzijds bestreed hij de voorstellingen, die Napoleon zich van de bedoelingen van het kabinet Liverpool maakte. Men haatte hem in Londen niet, men was bevreesd voor hem. Vooropgezet dat hij niet weer terug kwam om Europa weer in de wanorde te storten, was men bereid hem ter wille te zijn en zijn internering aangenaamer te laten zijn.

Hij verdedigde Lowe ook, die, zoals hij zei, weliswaar heftig is, maar geen slechte inborst heeft. Zowel tegenover Las Cases als tegenover Welle kon hij niet anders handelen. (1) Doch hij had daar tussen in zijn goede wil getoond, omdat hij de inperkingsmaatregelen van oktober op meerdere punten verminderde. En de gouverneur is best bereid op deze weg nog verder te gaan. "Tussen Lowe en U", zei de admiraal, "zijn er voornamelijk misverstanden, die op gebrekkige verhoudingen zijn terug te voeren. Een normale omgang tussen jullie zou nodig zijn."

"Kan zijn", sprak de keizer, die in een goede stemming is, tegen. "De gouverneur begrijpt mijn karakter niet. Hij kent alleen mijn opgewonden stemming en heftige uitbarstingen."

Een onderhoud in de sfeer van vertrouwen. (2). Malcolm doet Lowe daarover bericht en slaat een iets mildere toon aan.

Aantekening:

1. Malcolm aan Lowe, 8 maart 1817. (L.P.20, 118) "Hij zegt dat men verhinderd heeft de Oostenrijkse botaniker voor zijn vertrek te zien. Deze man", ging hij verder, "kwam van de plaats waar mijn vrouw en mijn zoon leven en keert daar naar terug!..... Deze gebrekkige zin klinkt tegenwoordig na zoveel jaren nog steeds bedroefd in onze oren.
2. Malcolm heeft overigens genoeg onafhankelijk oordeel om de keizer uit te leggen dat de brieven van Bertrand en Gourgaud ongebruikelijk zijn, 'Cockburn en Lowe hadden ze goedmoedig opgenomen'. Napoleon sprak tegen dat ze zelf de rekening van hun gedrag maar moesten dragen. Hij scheen vergeten te zijn, dat hij zelf deze brieven had gedictieerd.

332 De gouverneur wordt wantrouwend; niet zonder aanleiding is hij van mening dat de admiraal zijn plaats wil innemen. Longwood zou dat fijn vinden. (1) Met Malcolm zou de situatie van de Fransen veranderen. Lowe waagt het wel niet om met de commandant van de marinestrijdkrachten te breken, maar hij vermijdt het echter met hem samen te komen (2) en omdat hij zijn bemiddelingspoging met tegenzin beziet, zijn ze voortaan tot lucht verdampt.

*

Napoleon ontving van de gouverneur een exemplaar van het boek dat Warden, de wondarts van de Northumberland, direct na zijn aankomst in Engeland gepubliceerd had.(3) In de vorm van brieven, die aan een vriendin zijn gericht, beschrijft hij in een geaffecteerde, maar aanschouwelijke wijze de keizer tijdens diens reis en tijdens zijn eerste tijd op Sint-Helena. Hij dicht Napoleon verklaringen en vertrouwelijke uitingen toe, die deze weliswaar tegenover Warden nooit gedaan kan hebben, maar toch heeft de wondarts in zijn gesprekken met de officieren van de keizer blijkbaar het materiaal voor zijn boek gevonden. Zowel de keizer als ook de personen uit zijn omgeving vinden het boek indiscreet. Hij zegt tegen O'Meara:

Aantekening:

1. Stürmer bericht op 4 juli 1817 aan Metternich: "Ik weet uit betrouwbare bron, dat hij op 15 december met de Larkins een brief afstuurde, waarin hij aanbiedt voor de helft van het salaris van Sir Hudson Lowe nog drie jaar hier te blijven als men hem de post van gouverneur geeft."
2. Balmain schrijft op 4 juli 1817: "Sinds ongeveer drie maanden bestaan er wrijvingen tussen Sir

P.Malcolm en de gouverneur. Ze zijn gestopt met elkaar te bezoeken, elkaar voor het eten uit te nodigen en een gezamenlijke vergadering te houden.”

3. *Brieven, geschreven aan boord van de Northumberland en op Sint-Helena*. Het boek kwam in het begin van het jaar 1816 in Londen uit. O.Meara bracht het Napoleon op 6 mei 1817 (Gourgaud I, 523).

- 333 “De kern is juist, maar het heeft ‘honderd dwaasheden en honderd leugens’. Hij heeft Las Cases niet begrepen en mij uitdrukkingen in de mond gelegd, die mij onwaardig en die niet mijn stijl zijn.”
- Desondanks geeft hij toe dat Wardens bedoeling geen verkeerde is geweest en dat het succes van het boek, dat oplage na oplage beleeft, zijn zaak ten nutte komt. De maker van vlugschriften wordt weer wakker in hem. Zonder medeweten van O’Meara, ja zelfs Gourgaud (1), dicteert hij Bertrand brieven, die als antwoord op Warden bedoeld zijn. Mme Bertrand moet ze in het Engels vertalen. Ze zullen in Londen onder de titel ‘Brieven van de Kaap’ gedrukt worden. Op deze manier zal men ze voor een werk van Las Cases houden, die zijn gedwongen oponthoud in Zuid-Afrika heeft gebruikt om beledigingen en vervalsingen van de keizer te verdedigen.
- In Longwood worden de bezoekers zeldzamer, want de inwoners van Sint-Helena weten wel dat, wie met de Fransen op goede voet schijnt te staan, zich de vijandschap van de gouverneur op de hals haalt.
- Alleen Balcombe, ambtshalve, komt nog regelmatig. Op 12 februari begeven zijn vrouw, Jane en Betsy zich naar Longwood om de kleine Arthur te bekijken. Napoleon laat ze ten tijde van het diner door Gourgaud halen. De keizer plaagt Betsy, omdat het gerucht gaat, dat zij Reade zal gaan huwen.

Aantekening:

1. Gourgaud schrijft op 19 juli 1817: “Zijne majesteit verzekert mij dat hij op dit boek niet heeft geantwoord. Las Cases zal dit wel vanuit de Kaap doen. Waarop ik tegen de keizer opmerk dat ik meer dan tien door hem aan de opperhofmaarschalk gedicteerde en voor druk bestemde brieven heb gezien. Een ervan ligt zelfs op de tafel, waaraan ik schrijf. De keizer kan niet meer ontkennen.....” (Journal II, 151)

- 334 Het jonge meisje verdedigt zich. In de salon doet Betsy allerlei ondeugende dingen. Omdat het verlaten van Longwood na het invallen van de duisternis niet meer mogelijk is, brengt Gourgaud de dames naar de opperhofmaarschalk terug, die hem gastvrijheid aanbiedt. Ze blijven twee dagen in Longwood. Betsy speelt met Gourgaud en flirt een beetje met Reade. De keizer bezoekt haar. Eindelijk verschijnt Balcombe om zijn familie te halen. Ze vertrekken te paard; Mme de Montholon en O’Meara, die Lady Lowe een bezoek wil brengen, begeleiden hen tot Hutt’s Gate. (1)
- Op 7 april 1817 vindt het herfstrennen in het kamp van Deadwood plaats. Twee keer per jaar komt het voornaamste gezelschap van het eiland dan bij elkaar. Lady Lowe heeft Mme Bertrand aangeboden haar er in de wagen van de gouverneur naar toe te brengen. Maar Napoleon zei tegen Bertrand, dat het niet hoorde dat zijn vrouw zich zo nauw met Lady Lowe verbond. De vrouw van de gouverneur is al op weg naar Longwood als Poppleton haar door tekens meedeelt dat Mme Bertrand thuis blijft. Mme de Montholon moet om niet uit de toon te vallen, hetzelfde doen. Gourgaud daarentegen krijgt toestemming om het rennen bij te wonen. Hij zal de commissarissen ontmoeten, van deze gelegenheid moet men gebruik maken.
- Gourgaud reed naar Deadwood. De gouverneur, zijn vrouw, de drie commissarissen, baronesse Stürmer, Gors, de Binghamms, de Malcolms en de Balcombes zijn in een tent verzameld. Tijdens het rennen is het gesprek in volle

gang.

Aantekening:

1. Napoleon had Mme de Montholon gevraagd dit bezoek af te leggen. (Gourgaud I, 467). Ze werd heel aardig ontvangen en vertelde 'dat de gouverneur er zeer van onder de indruk was, dat zij zijn kind liefkoosde'.

335 Balmain, Stürmer en zijn vrouw spreken hun spijt er over uit dat ze helemaal geen contact met Longwood hebben. "De tijd zou aangenamer verstrijken", zegt Stürmer. Men plaagt Gourgaud met zijn ongelukkige liefde voor Miss Churchill. Montchenu doet er nog een schepje boven op. Na de rennen gaan de commissarissen met Gourgaud naar Mrs. Youngusband (1) om verfrissingen te gebruiken.

Op de terugweg blijft Gourgaud op de landweg in gesprek met Stürmer en Balmain achter. De laatste zei dat hij hoopte dat de spoedig verwachte Conqueror nieuwe instructies voor de commissarissen zou mee brengen, die hen toestonden naar Longwood te komen. De jeugdige generaal is enthousiast over deze dag. Napoleon betreurt het bijna het rennen niet bijgewoond te hebben.

*

Op Sint-Helena had men er geen idee van dat omstreeks dezelfde tijd de situatie van de gevangenen door een debat in de Chamber off Lords in de openbaarheid werd gebracht. Dit was te danken aan Santini, de meest slechte onder Napoleon bedienden. Na een gedwongen oponthoud in de Kaap, was de kleine Corsicaan in 1817 in Londen opgedoken. Zonder een woord Engels te kunnen spreken, spant hij zich zo ijverig in, dat het hem tenslotte gelukt in contact te komen met kolonel Sir Robert Wilson, de ridderlijke man, die Lavallette na zijn vlucht had gered. Santini zegt voor hem het protestschrijven op dat de keizer aan Montholon gedictieerd had. Wilson, die voor elke edele zaak snel ontvlamde, vliegt met Santini naar Lord Holland. Deze drie zetten met behulp van de twijfelachtige emigrant Marceroni, een voormalig officier van Murat (2) en ook Piontkowski, een brochure in het Engels en in het Frans in elkaar met de titel:

Aantekening:

1. Gourgaud II, 6: "De Rus had zoiets gezegd van: 'de keizer', 'de grote man', Montchenu een – tweemaal 'Bonaparte' en dan tweemaal tegen Lady Lowe 'de keizer'. De heer Stürmer heeft niet een keer een van deze drie benamingen uitdrukkelijk gebruikt."
2. Marceroni heeft er zich op beroemd de enige maker van het vlugschrift te zijn. In werkelijkheid leverde hij slechts wat secretariatsdiensten.

336 "Appèl aan de Engelse Natie over de door Napoleon Bonaparte op het eiland Sint-Helena ervaren Behandeling'. (1)

Binnen tien dagen gaan zeven edities vlot van de hand. Op 18 maart 1817 interpelleert Lord Holland, een van de leiders van de liberale partij, Lord Bathurst in het Hoger Huis 'met de bedoeling de reputatie van het parlement en van het land te bewaken, die het treffen kon als Napoleon Bonaparte zo'n strenge behandeling kreeg.'

Wat is die Lord Holland, wiens naam zal voortleven, omdat hij van mening is dat Engeland een overwonnen niet met de voeten kan treden, voor een persoonlijkheid? Een erg interessante. Een van de leiders van de Engelse liberale partij is Henry Richard, derde Lord Holland, een neef van Fox, de grote leider van de Whigs. Hij is in 1773 geboren en in 1806 als Lord Zegelbewaarder aangewezen. Meer nog dan politieke redenaar is hij wereldreiziger en schrijver. Ook is hij een vrouwenveroveraar. Na vele avonturen is hij met een mooie

creoolse getrouwd, Lady Webster (2), die aan zijn zijde in Holland House alle belangrijke mannen uit het Verenigd Koninkrijk ontving. Ook al kijken alle dames neer op Lady Holland vanwege haar verleden, toch heeft zij niet weinig invloed. Zelfs Tories en ministers moeten rekening met haar houden. Deze edele vrouw was een der eersten geweest, die het lot van Napoleon, die zich had gewend tot Englands grootmoedigheid en in plaats daarvan alleen maar wraak vond, beklagde.

Aantekening:

1. In de Franse versie heette het : 'door keizer Napoleon'. Het vlugschrift verscheen op 13 mei 1817 bij Ridgway. Op dezelfde dag publiceerde de Morning Chronicle zoals de meeste oppositiebladen hun belangrijkste deel, namelijk de 'Remonstrance' van Montholon.
2. Zij was geboren als Elisabeth Vassal en was met vijftien jaar met sir George Webster, M.P. getrouwd, die ze vijf kinderen baarde.

337 Ze schijnt hem een keer gezien te hebben, namelijk tijdens het Consulaat bij een militaire parade. Sinds deze dag heeft ze Napoleon bewonderd, hoewel ze als goed Engelse ook bang voor hem is. Nu echter, nu hij ongelukkig is, neemt ze het uit medelijden voor hem op. Ze wil tot aan de dag van de volledige in vrijheidsstelling van Napoleon en zijn volgelingen de gevangenschap verlichten. Zo stuurt ze hem en wel zeer snel boeken, kranten, zoetigheden en allerlei kleine geschenken voor de kinderen, zoals een liefhebbende moeder zou doen, veel prachtig speelgoed. (1) Maar vooral werkt ze op haar man in en stookt zij hem op het kabinet Liverpool aan te pakken.

In zijn rede in het Hogerhuis kan Lord Holland op de principiële vraag omtrent de internering zelf niet terug komen. Wel heeft hij tegen de wet, die de internering als rechtsgeldig verklaarde, gestemd, maar zij is aangenomen. Hij wil zich in het belang van de Engelse eer zekerheid verschaffen, dat de tijdens de behandeling getroffen verordeningen niet onmenselijk zijn. Hij geeft dus een volledige openheid van de protesten van Napoleon weer.

Bathurst spreekt hem tegen, doordat hij de aan Lowe gerichte instructies voorleest. Hij probeert de beperkingen door de angst voor een vlucht te rechtvaardigen. Longwood is geen ongezonde en ook geen droevige verblijfplaats. Bonaparte en de zijnen worden daar grootmoedig behandeld. Op hamerende wijze probeert hij zijn toehoorders zo op te winden, dat hij de flessen wijn optelt, die aan de geïnterneerden worden geleverd. Al die Fransen, inclusief Napoleon zijn dronkaards, schijnt hij daarmee te willen zeggen en het zou foutief zijn aan hun zogenaamde ellende ook maar enig geloof te hechten.

Aantekening:

1. Bijvoorbeeld op 8 november 1816 een klein biljart, een magische lantaarn, kaart- en dominospelen.

338 Want voor Bathurst telt, nog meer dan voor Lowe, het lichamelijke allereerst. Daar Napoleon allereerst aan geestelijke onderdrukking leidt, zal deze tegenstelling nooit overbrugd worden. De Lords vallen Bathurst bij. Dat was niet anders dan te verwachten. Maar de openbare mening is in onrust. De debatten vinden grote weerklank. De gehele Europese pers houdt er zich mee bezig. De interesse van de wereld, die zich van Napoleon begon af te keren, wendt zich weer naar hem terug. De familie van de keizer vat weer moed en stuurt Bathurst brieven, waarvan de minister (tegenover Lord Holland) belooft om ze naar Longwood door te sturen. Maar - wat een gemene wraakactie! - hij laat ze via de Kaap gaan, zodat ze als ze in Napoleon handen komen, vijf of zes maanden oud zijn. Ondanks dat zal de door Santini (1) begonnen, door Holland en zijn liberale

vrienden voortgezette campagne Bathurst en vervolgens Lowe tot meer voorzichtigheid en een gematigder behandelen van de gevangene dwingen. (2)

Aantekening:

1. Kort na de debatten ging Santini, die alle hulpbronnen had uitgeput, naar het continent en wilde naar Italië reizen om Mme Mère bericht over de keizer te geven. Het gelukte hem niet. In Brussel wordt hij door Cambacérès afgewezen, in Beieren via prins Eugène door de politie opgepakt en uitgezet. Alleen groothertogin Stefanie van Baden schenkt hem uit medelijden 1000 francs. Hij doorkruist Zwitserland, wordt echter in Como gearresteerd. De stad Brünn wordt hem als gedwongen woonplek aangewezen, waar hij met een maandelijks pensioen van 180 francs viereneenhalf jaar verblijft. Napoleons dood bevrijdt hem. Hij bezoekt dan Caroline in Frohsdorf, Jérôme in Triest en eindelijk mevrouw Letizia in Rome. Op Corsica terug gekeerd, vegeteert hii daar tot Louis-Philippe hem tot deurwachter en dan tot postkoerier maakt. De prins-predident benoemt hem tot wachter bij het graf van de keizer. Fr. Masson verwijt hem terecht dat hij zijn herinneringen zakelijk teveel heeft uitgebuit. Hij stierf in 1862.
2. Lord Bathurst bepaalde ook dat de met het opschrift Lady Holland verschenen kisten zonder voorafgaand onderzoek overhandigd zouden worden.

339 Teveel officieren van het leger en de marine, teveel hoge Britse ambtenaren hebben Napoleon op Sint-Helena al gezien. Hun verhalen stromen bijna altijd over van sympathie voor hem. Het geheimzinnige, waarmee Bathurst de banneling wilde omgeven, begint op te verdampen. Er zijn teveel menselijke blikken op de kerkermeester gericht opdat hij hen allen zand in de ogen zou kunnen strooien.

Napoleon vernam via de kranten, die Lowe naar Longwood stuurde, tegelijkertijd van het appèl van Santini en de debatten in het Hogerhuis (1).

“Nu, deze Santini doet wonderen! Alleen had hij niet zoveel over eten moeten praten, daardoor schenkt men minder vertrouwen aan zijn woorden.”

Hij was het eens met de interpellaties van Holland. Bathursts verdediging vond hij erg leugenachtig. “Bijna alle ministers zijn leugenaars”, zei hij tegen O’Meara, “Talleyrand is hun aanvoerder, dan komen Castlereagh, Metternich en Hardenberg.... Het doet me nu juist plezier dat de Engelse minister zijn gedrag tegenover mij voor het aanzien van het parlement, de natie en geheel Europa door leugens rechtvaardigt. Maar het rijk van de leugen zal niet eeuwig duren!” Hij bereidde direct een verweerschrift op de rede van Bathurst voor: (2)

Aantekening:

1. Op 28 mei 1817 volgens O’Meara (II, 80), op 27 mei volgens Gourgaud (Gourgaud II, 93): “Bertrand loopt zonder zich aan te kleden naar de keizer en brengt ze hem.” Hij was heel tevreden, maar Gourgaud deelde deze tevredenheid niet. Hij vond dat de Remonstrance van Montholon een belachelijke indruk zou kunnen maken. Toen Mme de Montholon de Times las, riep ze uit: “Oh, die Corsicanen! Het zijn allemaal intriganten!” Dat was niet aardig tegenover de keizer.
2. Al op de volgende dag (Gourgaud II,99). Aan de vervaardiging van dit verweerschrift werkte hij speciaal met Montholon samen.

340 “Dit antwoord aan Bathurst”, zei hij bij het diner, “zal een mooi werk zijn, Die lord is een schaapkop, een ignorant, die niet weet wat hij zegt. Hij zal zien wat ik hem aandoe, ik verpletter hem. Dan zie wat een logisch denker boven een imbeciel kan.” En hij gaat verder: “Dat zal in Europa een groot kabaal maken. Het zal goed zijn de naam van de maker er niet onder te zetten. Ik zal schrijven: ‘Goedgekeurd door Napoleon’.” (1)

Op de Engelsen op Sint-Helena maakten het debat in het Hogerhuis een diepe indruk. Lowe is het meest opgewonden. Nu zijn verordeningen, zijn schriftelijke stukken, zijn geringste zetten aan de kritiek van het parlement en aan de openbare mening onderworpen zijn, moet hij zich zeer precies gedragen. Zijn aandacht wordt verdeeld tussen de dodelijke angst voor een ontvoering van Napoleon en de gevreesde angst voor aanvallen van de oppositie, die hem –van de ene post naar de ander – ontslag kan opleveren.

Die angstgevoelens riepen een nieuw, eigenlijk een onbelangrijk voorval op, dat echter uitgebuit en door Napoleon ten voordele werd gebruikt. Eind mei 1817 kwam het vrachtschip Baring aan, waarop zich een vreemde kanonniermeester genaamd Redwitch bevond, die in Londen van de gebroeders Biaggini een kleine marmeren buste van de koning van Rome gekregen had met de opdracht deze voor een zo hoog mogelijke prijs aan graaf Bertrand te verkopen.

Aantekening:

1. Gourgaud II, 103. De 'Opmerkingen betreffende de rede van Lord Bathurst' bereikten kwamen via verschillende kanalen in Europa. Lowe ontving haar officieel op 7 oktober 1817 van Bertrand en wel in een verzegeld aan Lord Liverpool geadresseerd pakket. Zoals hij beloofde, stuurde hij het weg zonder het van te voren te openen. Stürmer zond op 31 oktober 1817 een afschrift aan Metternich. Al eerder had O'Meara het aan Finlaison gestuurd. Zoals men ziet namen ook Irving, Malcolm secretaris en kapitein Poppleton bij hun vertrek een exemplaar mee.

341 Lamb, de kapitein van de Baring, gaf Reade daarover bericht. De buste werd naar Plantation naar de gouverneur gebracht. Lowe beging met betrekking tot deze kwestie meer uit besluiteloosheid dan uit boosheid een fout. Mocht hij zonder machtiging van de minister de buste naar Longwood sturen? En als er nu een bericht in verstoppt zat? Hij twijfelde lang. Reade zou, zo is beweerd, hebben aangeraden de buste kapot te gooien of haar in zee te gooien. Dat is echter niet bewezen. Ondertussen werd de zaak in Longwood bekend. De keizer dicteerde aan Montholon al wraaksnuivende zinnen.

Lowe bezocht Bertrand (1) en vroeg hem of hij de slechte buste sturen zou, waarvoor de gebroeders Biaggini 100 louis d'or hoopten te krijgen. Bertrand antwoordde: "Stuurt u het maar, het zal de keizer een plezier doen."

De volgende dag kwam het aan. (2) Napoleon was door het klagende beeldhouwwerk verrukt. Zijn zoon, waarvan hij niets meer hoorde, over wie hij, om smartelijke gedachten te verbannen, nauwelijks meer sprak, zijn zoon staat daar voor hem. Hij herkent de trekken van zijn gezicht, strijkt langs de lange haarlokken, denkt bij de aanblik van de starre lippen aan de frisse mond, die zich op zijn wangen persten.

Hij vindt de jongen mooi, 'hoewel de hals te diep in de schouders zit'. Hij lijkt op Marie-Louise. Hij twijfelt er niet aan dat de keizerin zelf hem via deze omweg de buste heeft doen toekomen (3), die zijn en haar zoon voorstelt.

Aantekening:

1. Op 10 juni 1817. Hij sprak Bertrand en vernam dat Longwood er al van af wist. Kortom, zijn gedrag was in dit geval over het algemeen eerzaam. Frédéric Masson schrijft hierover: "Hij liet zich leiden, na enig aarzelen, door gevoelens van toegeven en zoals men er aan toe mag voegen, ook door die van medelijden." (Napoléon à Sainte-Hélène, 349).
2. Napoleon had eerst Gourgaud naar Bertrand gestuurd: hij moest de kist openen. Toen Gourgaud terug kwam, vroeg hij hem: "Wat voor een medaille draagt hij?" "De adelaar." "Toch niet de adelaar van de heilige Stefan?" "Nee, nee, de adelaar die uwe majesteit zelf draagt."
3. Lowe had Bertrand tegelijk met de buste een brief en een gedenkschrift toegestuurd, waaruit de oplichterij duidelijk bleek. Deze bedrieglijke kooplui beweerden dat het kind zich in de zomer van 1816 samen met zijn moeder in de badplaats Livorno had bevonden (men weet dat dit kind nooit naar Italië is geweest) en daar zouden twee bustes van hem zijn gemaakt, 'de ene bewaarde de doorluchtige moeder van de prins en zij had de kunstenaar rijkelijk beloofd', de andere was naar Londen gezonden en toevertrouwd aan Redwich. Er is bijna geen bedrog dat meer afstotend werkt.

342 Nooit zal hij toegeven – vooropgesteld dat iemand zo'n gedachte überhaupt zou durven wagen te uiten – dat de Biaggini's op zijn gevoelens hebben gespeculeerd, dat dit zoete, conventionele seriewerk in Londen door een stumper gemaakt en met de orde van het Legioen van eer daarom gedecoreerd is, om hem des te meer te bedriegen. Zelfs dan zou zijn vreugde nog bestaan, zo sterk is ze. Hij stelt eigenhandig de buste in de salon op de schoorsteenmantel

op en laat de Montholon roepen, dan toont hij hem aan de Balcombes, die in verrukking uitbarsten. Wat moet hij daar trots op zijn, zegt Mrs. Balcombe, vader van zo'n mooie jongen te zijn. Trots is hij inderdaad. Zijn gezicht straalt. (1). Hij zegt tegen O'Meara: "Als de gouverneur mij dit niet had gegeven, dan had ik een bezwaarschrift willen maken, waarover alle Engelsen zich de haren uit het hoofd hadden getrokken. Ik had dingen gezegd, waardoor alle moeders hen als monsters in mensengestalte hadden vervloekt." (2)

Aantekening:

1. "Mijn moeder heeft mij vaak gezegd", vertelt Mrs. Abell, "dat ze nog nooit zo'n frappant voorbeeld van vaderliefde heeft gezien." (Mrs. Abell is de latere gehuwde naam van Betsy Balcombe, RKV). (Herinneringen, 76).
2. O'Meara II, 108 – 113. De buste die tot het einde van de gevangenschap op de schoorsteenmantel in de salon verbleef, bevindt zich tegenwoordig – foutief aan Bosio toegeschreven – in het kleine museum dat men op de tweede verdieping van het stadhuis van Ajaccio heeft ingericht. Na de dood van de keizer was de buste naar mevr. Letizia gestuurd.

343 Lowe heeft beweerd dat de buste niet de 100 louis d'or waard was, die de firma er voor vroeg.

"Voor mij is hij een miljoen waard", roept Napoleon uit.

Bertrand zal aan de kanonnier van de Baring driehonderd guinees uit betalen. Napoleon zou deze Redwich zelf graag spreken. Lowe lijkt deze wens in te willigen en stuurt de kanonnier naar Longwood. Maar Poppleton mag hem niet met iemand alleen laten spreken (1).

Dan wil de keizer dat niet meer, laat echter Bertrand aan Redwich een brief schrijven, waarvan hij hoopt dat die in Europa weerklink zal vinden. (2)

Het bedrog – waar Lowe zich tegen verzet had – is dus schitterend gelukt. Men zou er niet moeilijk over moeten doen, het heeft de keizer in ieder geval een illusie gegeven.

Op 19 juli 1817 kwamen de Malcolms naar Longwood om bij Napoleon een afscheidsbezoek af te leggen. Want de admiraal ging na afloop van zijn commando naar Engeland terug. Hij hoopte weer terug te komen, de keizer hoopte dat ook. Hij wilde Malcolm zijn ontwerp van het antwoord op de rede van Bathurst laten zien. De admiraal wees dat af.

Napoleon nam van tafel een kopje en schotel van zijn sèvreservies en overhandigde dat aan Lady Malcolm. Ze dankte hem overdreven. Hij zei lachend dat hij de admiraal geen geschenken zou geven, want deze man nam toch niets verstandigs aan.

Aantekening:

1. Bericht van Poppleton, 1 juli 1817 (L.P.20, 119)
2. "Ik betreur het dat u ons niet bezoeken kunt en de bijzonderheden kunt vertellen, die voor een vader altijd belangwekkend zijn. Uit de brief, die u ons stuurt, blijkt dat de kunstenaar zijn werk op 100 pond schat. De keizer heeft mij opgedragen u een extra van 300 guinees te doen toekomen. Het meerdere zal u voor het verlies compenseren, dat u, zoals hij weet, bij de verkoop van uw waren heeft geleden en voor de moeilijkheden, die u zijn overkomen in een zaak, die toch zo eenvoudig is en u bij elk gevoelvol mens waardering moet brengen. Alstublieft, brengt u de persoon, die u deze lovenswaardige opdracht heeft gegeven, de dank van de keizer over." 16 juli 1817.

344 :Vrouwen hebben meer gevoel voor ongelukkigen."

"Ik heb de keizerskroon van Frankrijk en de ijzeren kroon van Italië gedragen. Engeland zet mij nu een nog glorierijker op: de doornenkroon. Haat en hoon vermeederen mijn roem. Ik zal aan Engeland de stralenkrans van mijn roem te danken hebben."

Toen bedankte hij hen voor hun vriendschap: "U had niets van mij te verwachten. Ik ben immers niet meer in de positie diensten te belonen. U kwam alleen uit

edelmoedigheid bij mij.”

Voor hij afscheid neemt, zegt Malcolm tegen de keizer dat Lord Amherst, de Engelse gezant in China, op zijn terugreis Sint-Helena zal aandoen en hij zou misschien als bemiddelaar tussen Longwood en Plantation kunnen dienen. Waarop Napoleon geen antwoord geeft. Hij mompelt slechts: “U bent al te zeer een Engelsman, men kan met u niet verstandig praten. U gelooft dat alles wat uw landslieden doen, goed is en dat een buitenlander altijd ongelijk heeft.” (1) Hij zei Lady Malcolm op de meest hartelijke wijze goedendag. Deze ‘aap’ was hem een vriendin geworden, die hij met droefenis zag vertrekken.

*

Toen Lord Amherst aankwam (2), twijfelde Napoleon of hij hem zou ontvangen. Hij leed aan catarh. Toen de afgezant met Lowe naar Bertrand ging om een audiëntie te vragen, riep Napoleon, die door de vensterluiken loerde, plotseling naar Gourgaud: “Snel, mijn verrekijker, daar zijn ze!”

Aantekening:

1. O'Meara II, 119. Op dezelfde dag werd luitenant-kolonel Fagan, die in India een hoge rechterspositie innam, door Napoleon ontvangen. Hij sprak hem aan met ‘sire’ en ‘majesteit’. Reade verklikte hem daarom de volgende dag bij Lowe. (L.P. 20,118)
2. op 27 juni 1817

345 Een ogenblik later zei hij: “Deze boodschapper ziet er echt slecht uit.... Zal ik hem ontvangen of niet?..... Ik geloof dat het de gouverneur een plezier doet, als ik het niet zou doen.” (1)

“Ik geloof, Sire”, zei Gourgaud, “dat als u hem niet ontvangt, u de Britse trots zou beledigen.... Lord Amherst zou slecht over u geïnformeerd en door uwe majesteit geërgerd hier vandaan vertrekken.”

De keizer verklaarde zich bereid hem te ontvangen, beval echter het gebruik van de strengste hofetiquette (2).

“Mijn grootste wens na twintig jaren is u te zien,”, zei Amherst bij de begroeting. Hij bracht een uur door bij Napoleon en stelde hem ook zijn gevolg voor. (3)

Aantekening:

1. Daarin vergiste Napoleon zich. Lowe wenste dat Lord Amherst de keizer zou spreken. Hij hoopte dat deze bij Bathurst en bij de regenten als getuige zou dienen en zijn handelen zou rechtvaardigen.
2. “De keizer was al een half uur van te voren klaar”, vertelt Gourgaud (II, 177). ‘Hij gaat met mij de bijtarkamer in, is ontevreden omdat Montholon zijn gala-uniform niet aan heeft, en scheldt Noverraz uit, omdat hij geen kwasten aan de schoenen heeft. Zijn opwinding er zeer groot.” Lord Amherst (William Pitt, eerste graaf van Amherst, 1773 – 1857) was met zijn missie in China gestopt, omdat hij zich niet wilde onderwerpen aan het vernederende ceremonieel aan het hof van Peking. Op de terugweg leed zijn schip schipbreuk. Na allerlei avonturen scheepte de afgezant zich met zijn personeel in Batavia in op de Caesar naar Engeland.
3. Ellis, Amherst secretaris heeft in zijn *Journal of the proceeding of the late Embassy to China* een levensecht portret van hem gegeven: “Het gedrag van Buonaparte was doorgaans waardig, opgewekt en aangenaam. Hij was niet zo dik en leek goed gezond te zijn. Hij drukte zich geloofwaardig en krachtig uit in korte puntige zinnen. Terwijl hij sprak, liep hij heen en weer. Ik was door de expressie van zijn bovenlip verrast. Zelfs als hij niet sprak, trilde deze op een bijna krampachtige wijze en maakte de indruk alsof de gedachten daarachter zich steeds weer naar buiten wilden rollen. Als Buonaparte op het hoogtepunt van zijn macht was geweest, dan was zijn gedrag niet imponerender, niet respectabeler kunnen zijn”

346 De keizer maakte bezwaar tegen Lowes acties en de zinloze beperkingen van zijn vrijheid; hij vroeg de bezoeker de regenten daarover te berichten. Amherst antwoordde ontwijkend, maar zeer hoffelijk, zodat Napoleon, door dit onderhoud hoogst bevredigd, nog dezelfde avond tegen zijn volgelingen zei: “Ach, ik kan

jullie verzekeren, dat de gouverneur zijn deel heeft gekregen!"

Hij dacht dat de gezant zijn vertrek zou verschuiven en Lowe zou dwingen zijn bemiddeling aan te nemen. Amherst echter had de gouverneur de bezwaren van Napoleon mee gedeeld en deze had ze punt voor punt weersproken. Zo stak de gezant naar Engeland in zee en nam de overtuiging mee dat Napoleons beweringen ongegrond waren.

*

Het 53^e infanterieregiment moest het eiland verlaten en werd door een bataljon van het 66^e vervangen, dat uit India kwam. (1) Napoleon ontving de vertrekkende officieren, Bingham leidde ze binnen. Ze vormden een kring rondom hem, hij liep naar ieder toe en vroeg naar hun dienstjaren.

"Ik was met het 53^e regiment zeer tevreden", zei hij tegen hen, "en ik zal steeds met genoeg horen als u iets gelukkigs overkomt."

En zich naar Bingham wendend: "U bent beslist bedroefd, het regiment te verliezen, het was uw familie, *your children*, hoe lang heeft u ermee gediend?"

"Dertien jaren."

Aantekening:

1. Er verdwijnen nu enkele namen van Engelse officieren, die tijdens deze twee jaar voor de Fransen oude bekenden zijn geworden: majoor Fehrzen, de kapiteins Younghusband en Poppleton, luitenant Fitzgerald en Nagle. De officieren van het 66^e regiment zullen met Longwood minder contact hebben. Twee namen zijn maar bewaard gebleven: de arts Burton en W. Henry.

347 "Om u te troosten, kunt u bij uw Lady een kleine Bingham maken."

Bingham wordt rood. Napoleon neemt afscheid van de officieren, die zich uit de salon terug trekken.

Poppleton, de wachtofficier van Longwood, behoorde tot het 53^e regiment en moest dus ook het eiland verlaten. Hij verzocht te mogen blijven. Lowe sloeg het af en beval tegelijkertijd de minister aan hem de majoorstitel te verlenen. (1) Deze officier was hem verdacht geworden. Zeker, zijn dagelijkse rapporten waren nauwkeurig en zorgvuldig, maar er sprak toch een achtenswaardig meegevoel voor Napoleon uit. De Fransen ontging deze menselijke houding niet (2). Op de dag van zijn vertrek schonk de keizer hem een gouden snuiftabaksdoo (3) en een haarstreng. Lowe benoemde kapitein Blakeny (4) tot zijn opvolger.

Aantekening:

1. Hij werd direct na zijn terugkeer majoor. (L.P. 20, 121)
2. Gourgand II, 189: "Hij had zijn plicht met het grootste invoelingsvermogen gedaan. Hij zou ons hebben kunnen pesten, maar hij is zo aardig als hij maar kan zijn zonder zijn regering af te vallen." Gourgand drong er bij Napoleon op aan Poppleton een geschenk te geven. Bertrand was daartegen, hij zag daar 'een gebrek aan waardigheid in'.
3. Poppleton bewaarde deze snuifdoos zijn gehele leven. "Hij zorgde ervoor, dat ze nooit leeg raakte, aan de ene kant was ze met lichte, aan de andere kant met zware tabak gevuld", vertelt zijn achternicht Mrs. Callwell, "en hij bood altijd zijn bezoekers eruit aan. Onder de tabak was een wit papier gelijmd. Vele jaren later, toen het snuiven uit de mode was geraakt en doos nog slechts een bezienwaardigheid was, vroeg een heer waarvoor dat papier diende. "Opdat de snuiver met de vingernagels de doos niet verkrast", werd hem dan geantwoord. Maar nieuwsgieriger dan zijn voorgangers tilde hij het blad papier op en ontdekte daaronder een zorgvuldig samengevouwen brief door Napoleon zelf aan Las Cases geschreven. De keizer liet daarin zijn vrienden in Frankrijk groeten en sprak wensen over de opvoeding van de koning van Rome uit. Bijna veertig jaar was deze boodschap daar verborgen geweest. Napoleon III regeerde toen al in de Tuilerieën. Maar de zoon van Las Cases leefde nog en de aan zijn vader gerichte brief werd hem toegestuurd." (Mrs. Callwell, *Old Irish Life*, 226)
4. Henry Pierre Blakeney (1782 – 1822) was de zoon van een afgevaardigde in het Lagerhuis, Hij had voornamelijk in Spanje gediend. De Fransen beweerden, dat hij de vuile was van Longwood doorzocht om zich ervan te vergewissen dat er geen correspondentie in zat. Hij was getrouwd, zijn

vrouw deelde zijn voorliefde voor spiritualiteit.

- 348 Dat was een plumpe man en een rokkenjager, die ijverig de fles aansprak. Hoewel de Fransen zij aan zij met hem leefden, konden ze nooit met hem een nauwere relatie opbouwen.

*

De bannelingen hadden de hoop de commissarissen van de geallieerden te kunnen benaderen, niet opgegeven. Balmain bericht aan Nesselrode over dit ongeduld: "Hij stuurt de ene na de andere Fransman op ons af om ons uit te lokken. Gourgaud zoekt en volgt mij overal en dringt mij nadrukkelijk op, zijn gebied het plezier te doen. (1). Bertrand verhoudt zich niet anders tot mevr. Stürmer. Toen hij onlangs naast haar zat, deed hij, toen niemand hem hoorde, toen hij bukde om zogenaamd een zakdoekje op te pakken, al fluisterend : "Mevrouw, om hemels wil, bezoekt u toch de keizer, ik zweer u, hij verwacht u, hij spreekt over u, hij heeft gezelschap nodig, hij heeft alleen maar Engelse bezoekers, dat is zeer treurig voor hem." (2).

Aantekening:

1. Nadat Gourgaud Balmain bij het rennen van Deadwood had leren kennen, ontmoette hij hem twee keer op de weg tussen Longwood en Hutt's Gate. Op 25 april 1817 spraken zij twintig minuten lang ongedwongen 'over ditjes en datjes'. Door Malcolm ervan op de hoogte gebracht dat Lowe dergelijke ontmoetingen niet graag ziet, probeert Balmain drie dagen later Gourgaud te mijden. Doch deze begroet hem en betoogt dat 'hij hem niet compromitteren wil'. Balmain houdt nu pas zijn paard in en ze beginnen te babbelen. De Russische commissaris verklaart dat hij heel blij zou zijn als met de Conqueror instructies zouden komen, die hem toestaan Longwood te bezoeken. Gourgaud zegt dat de keizer zich hier erg over zou verheugen: "Hij is u doorgaans vriendschappelijk gezind. Komt u maar helemaal ontspannen, zonder gedoe. U zou ons allen een groot genoegen doen." (Bericht Balmain, 20 juli 1817, Gourgaud II, 29, 38,40).
2. Balmain aan Nesselrode, 8 juli 1817. Hij was bij admiraal Malcolm bij het ontbijt.

- 349 Lowe probeert van zijn kant de commissarissen te verwijderen. Hij dringt ze op een pleziervaart naar de Kaap te ondernemen. Dat betekent, zoals hij zegt, slechts een afwezigheid van drie maanden. Stürmer, die hij als enige daartoe aanzet, stelt zich te weer. (1) "En nu eens aangenomen dat Napoleon tijdens mijn afwezigheid sterft?"

"De kranten zullen niet nalaten dit bericht te vermelden", zegt Lowe flegmatisch. De Conqueror bracht de commissarissen (2) de machtiging Napoleon als privé-persoon te bezoeken. Balmain haastte zich om dit nieuws aan Lowe mee te delen. Hij wilde zijn tsaar tevreden stemmen, die erg gespitst was op alle bijzonderheden van het leven in Longwood.

De gouverneur leek eerst in te stemmen (3), maar het was maar een trucje. Toen Balmain daartegen bezwaren maakte, wees Lowe dat in zijn onnavolgbare onsamenhangende manier af: "De zaak is onmogelijk. Ik heb het ruim overlegd, ik heb hierover geen bevelen. Schrijft u nogmaals aan onze minister.....

Bonaparte behandelt mij als een varken. Hij beledigt en vervloekt mij. Hij zal u vage verhalen en gruweldaden vertellen.

Aantekening:

1. Niet alleen Lowe ergerde zich over de aanwezigheid van de commissarissen, ook Malcolm had tijdens een gesprek met Stürmer en Montchenu de opmerking gemaakt: "Jullie aanwezigheid is storend. Als ik tot gouverneur benoemd zou worden, *wat zeer goed mogelijk is*, zou ik mijn regering op dringende wijze verzoeken bij jullie hoven terugtrekking te bewerkstelligen. (Bericht Sturmer van 7 juli 1817 en Bericht Montchenu van 7 juli 1817).
2. 29 juni 1817.
3. "Toen ik met de gouverneur daarover een maand eerder sprak, leek hij bereid mij te ondersteunen, ja, ik zou kunnen zeggen, dat hij me aanmoedigde." (Balmain aan Nesselrode, 20 juli 1817)

350 Ik kan dat niet dulden. Hij heeft nog een onrustige geest, hij is actief, geeft bevelen, werkt, bedenkt plannen net zoals vroeger in de Tuilerieën. Zijn gevolg is slim en vreesachtig. Louer intriganten. U moet mij bijstaan, mij verdedigen, mijn zaak tot de uwe maken.....”

Balmain drukte zijn verbazing uit: De zekerheid van de bewaking van de gevangene is toch helemaal niet in gevaar. “Hij maakt geen enkele beweging, zonder dat u dat bemerkt, zegt geen woord, dat niet gehoord wordt. (1) Hij verlaat zelden zijn huis, de ommuring nooit. Hij schrijft aan niemand. Hij is door schildwachten, kanonnen loopgraven omgeven.....”

Ondanks dit alles geeft de Rus toe. “Ik had mij op een lange discussie moeten instellen”, schrijft hij, “en trok liever mijn vraag in.”

Aantekening:

1. Balmain aan Nesselrode, 21 juli 1817. In de voetnoten, die hij enige maanden later op 8 januari 1819 naar aanleiding van de Remonstrance van Montholon naar Petersburg stuurt, gaat Balmain nog verder: “Het handelen van de gouverneur is werkelijk willekeurig en van de hak op de tak. Wij zijn hier afhankelijk van zijn stemming, van de idiote ideeën, die door zijn hoofd spelen. Tot op de huidige dag heeft hij geen vaste maatregelen getroffen, geen bevel gegeven, dat hij niet de volgende dag ingetrokken heeft en men weet nog steeds niet wat wel of niet is toegestaan.....” Hij bekritiseert heel openlijk de getroffen maatregelen ter bewaking van de Fransen: “Als ik met de bewaking van Bonaparte belast was, zou ik hem het hele eiland met uitzondering van de kusten vrijgeven. Overdag was hij niet onder direct toezicht gesteld. Ik zou al mijn schildwachten over de kust verdelen. Zijn bewegingsvrijheid zou daardoor oneindig groter worden, want de soldaten en al het andere, dat een gevangene ontmoedigt en neerdrukt, zouden niet meer te zien zijn. 's Avonds liet ik een op musketafstand van Longwood een cordon van troepen opstellen, die niemand zonder mijn medeweten zou kunnen passeren. Elke andere zekerheidsmaatregel op het binnenland van het eiland is zinloos en onbeschaamd.” (Niet gepubliceerd, Bibli. Thiers, Deel 19).

351 Als hij opnieuw Gourgaud ontmoet, die op een naïeve manier te kennen geeft in gezelschap te willen zijn, zegt hij tegen hem dat hij, omdat de gouverneur moeilijkheden maakt, ‘aan zijn beslissing moet onderwerpen.’

“Wat?”, zegt Gourgaud, “niet eens een kleine theevisite bij Mme Bertrand?”

“Nee, zo lang Longwood en Plantation House met elkaar oorlog voeren en Bonapartes deur voor Sir Hudson gesloten blijft, geen enkele theevisite bij Mme Bertrand. Maak vrede met de gouverneur. Hij is niet kwaadaardig. Hij wenst nader tot u te komen. U moet aan zijn diners, aan zijn partijen deelnemen. Men zal dan ook af en toe naar u komen en de tijd zal u korter vallen.”

“Ach meneer”, zegt Gourgaud moedeloos, “hij heeft vanaf het begin de verkeerde tactiek gebruikt. Het kwaad is niet meer te herstellen.”

De andere commissarissen besluiten eveneens terughoudendheid te beoefenen. Metternich heeft Stürmer opgedragen tegenover de gouverneur een grote toekomstigheid te tonen. De enige manier om hem welgevallig te zijn, is door niet naar Longwood te gaan. (1).

Montchenu vindt een voortreffelijk alibi: hij kan niet naar Bertrand gaan (de onvermijdelijke eerste stap voor ieder, die aan Napoleon wenst voorgesteld te worden), omdat de generaal in Frankrijk wegens hoogverraad tot de dood is veroordeeld. De markies gaat het er ook om Lowe niet te verontstemmen, omdat hij voor diens vrouw ontvlamd is.

Aantekening:

1. Stürmer aan Metternich, 26 juli 1817. Stürmer en Montchenu delen aan Lowe mee dat zij van hun wens Napoleon te ontmoeten, afzien. Lowe leek 'uiterst tevreden te zijn en dankte hen daar herhaaldelijk voor.’

352 De oude emigrant in zijn prachtige uniform, die nog nooit kruitdamp heeft geroken, met een scheef zittende pruik, een rood gezicht door de wijn van

anderen, achtervolgt haar met zijn attenties. Ze laat zich dat buitengewoon welgevalen. Montchenu is door de wanstaltigheid en opschepperigheid van zijn persoon en zijn costumes, door de wijsheid van zijn gebaren, door zijn geest, door zijn vraatzucht en zijn ijdelheid het lachertje van de gehele kolonie. De officieren noemen hem 'Monsieur de Montez-chez-nous'. Geen mens heeft achting voor hem. (1) Zijn bediende Gors, tegenover wie hij zich slecht betoont, haat hem en is niet in staat zijn ongeschiktheid aan de minister over te brengen. (2).

Overigens speelt Montchenu aan de zijde van Lowe de rol van booswicht. Onder zijn officieuze raadgevers is hij ongetwijfeld de slechtste. Zo zegt hij in september 1817 tegen Sir Hudson: "Ik verzeker u, dat als ik gouverneur zou zijn, ik niet een enkele vreemdeling naar Longwood zou laten gaan. Want allen, die bij hem zijn geweest, zijn door met een groot enthousiasme besmet en brengen dat mee naar Europa, wat zeker niet voordelig is." En als Lowe eraan denkt de grenzen te verruimen, schrijft hij aan Richelieu: "Ik heb hem op de meest dringende wijze voorgesteld dat zijn instructies en verantwoordelijkheid het niet toelaten hem zoveel vrijheid te bieden."

Aantekening:

1. Stürmer aan Metternich, 2 september 1816: "Hij heeft geringe kwaliteiten, weinig ontwikkeling en het ontbreekt hem aan elk tactisch gevoel. Van nature zwaarlijvig en rond veroorzaakt hij bij de stijve Engelsen aanstoot en boezemt wantrouwen in. Een grenzenloze ijdelheid is de drijfveer voor al zijn handelen. Men houdt in dit land niet van hem en hij heeft door zijn lachwekkend gedrag alle achting verloren."
Balmain aan Lieven, 3 april 1818: "Een idioot, een echte nul, een chaoot, een nergens voor deugend mens, die zelfs door de gouverneur met minachting wordt behandeld, waarover men zich vermaakt."
2. Onder de druk van zijn constante bezwaren en smeken verhoogde Richelieu op 20 februari 1817 het inkomen van Montchenu tot 60.000 francs. Dat was hem niet voldoende, hij verlangde steeds meer, maar zonder resultaat. Gors kreeg geen loonsverhoging.

*

353 De opvolger van Malcolm (1), admiraal Plampin, kwam op 5 september 1817 naar Longwood en overhandigde Napoleon in opdracht van de gouverneur een in het begin van het jaar anoniem geschreven brochure met de titel "Een op onbekende wijze uit Sint-Helena gekomen handschrift." (Dit werk is in bezit van RKV!). De keizer leek daarin zelf over de belangrijkste gebeurtenissen uit zijn leven te vertellen. Het was het brutale maakwerk van Lullin de Chataeuvioux uit Genève. (2). Het stroomde over van fouten en onwaarschijnlijkheden en was met het karakter en de gedachtenwereld van de keizer, ja ook met de daden in zijn leven in tegenspraak. Zo liet het hem de Revolutie ontkennen. Maar toch heerste er in z'n totaliteit een heerserstoon en een heroïsche snelheid, die overtuiging afdwong. Het succes van het 'Handschrift' was vanaf de eerste dag niet alleen in Londen, maar ook in Parijs geweldig. Talleyrand, Marmont, Fontanes en Molé twijfelden er niet aan dat het boekje van hun voormalige gebiedsbeheerder afkomstig was.

Aantekening:

1. De schout-bij-nacht Robert Plampin (1762 – 1834), die met de Conqueror aankwam, was op 3 juli 1817 aan de keizer door Malcolm voorgesteld. Plampin was in 1793 bij de belegering van Toulon. Bij de Slag van Trafalgar kwam hij te laat. In 1814 werd hij tot schout-bij-nacht benoemd. De overigens onbelangrijke ontmoeting met Napoleon op 5 september was zijn laatste.
2. "Manuscrit venu de Sainte-Hélène d'une manière inconnu". Lullin de Chataeuvioux, een econoom en literator, die met Mme de Staël bevriend was, schreef dit boek voor zijn plezier en stuurde het anoniem naar de uitgever Murray. Het was lang een strijdpunt aan wie het "Manuscrit" toe te schrijven was. De heer Eduard Chapuisat, voormalig directeur van de 'Journal de Genève', heeft in een vriendelijke mededeling aan de uitgever uiteindelijk het geheim aan het licht gebracht.

354 De regering van Louis de 18e liet het in beslag nemen, maar kon echter niet verhinderen, dat het heimelijk, wat de interesse nog aanwakkerde, in vele afschriften verspreid werd.

Napoleon keek de brochure door, vanzelfsprekend was het voor hem niet meer dan een vervalsing. Desondanks verklaarde hij, dat hij er toelichtende verklaringen bij wilde schrijven.(1). Zijn dadendrang, dat het aan weerstand ontbrak, stelde in elk object belang.

Meerdere dagen lang sprak men in Longwood over het 'Manuscrit' en probeerde men de auteur te raden. Bertrand meende dat het boekje door Benjamin Constant of van Mme de Staël was gemaakt. Mme de Montholon zette in op Sieyès, Napoleon op Röderer. De bannelingen noemen namen op, die, door de toverkracht van de jongste geschiedenis, hun geschiedenis, verbonden zijn en waar omheen de lucht van het verre Frankrijk waait. De langzaam verstrijkende maanden, de pijn en de bitterheid in hun leven ten spijt, de hoop het vaderland spoedig weer te zien, was in hen nog niet gedooft. Op 25 september 1817 komt Bertrand 's avonds naar Gourgaud gelopen:

"Groot nieuws! De katholieken in Ierland hebben zich losgemaakt, men ziet dat als een overwinning voor onze partij. Neerslaan van de royalisten in Guadeloupe en Martinique! De hele wereld wil Napoleon in Frankrijk terug hebben! Montholon heeft dit alles van Balcombe gehoord, die de gouverneur heeft gezegd dat hij morgen naar de keizer gaat en hem dit alles zal meedelen en dan met hem in Plantation zal gaan dineren!"

Gourgaud twijfelt. Maar de gewoonlijk zo zwijgzame en terughoudende Bertrand is zo vrolijk en schijnt zeker van zijn zaak te zijn!

Aantekening:

1. Gourgaud II, 291. Hij deed dat ook. Deze aanmerkingen vinden we in het 32^e boek van de 'Correspondance'.

355 De volgende morgen loert de keizer vanuit de biljartzaal naar de straat waarlangs Balcombe zal komen. "U weet het laatste nieuws toch al?" zegt hij tegen Gourgaud. "Het moeten beslist goede berichten zijn als de gouverneur Balcombe naar ons toe stuurt. Misschien hebben de opstanden in Guadeloupe een reactie in Parijs tot gevolg. Misschien heeft Lowe vernomen, dat Napoleon II de troon bestegen heeft..."

Zonder bang te zijn zich het keizerlijk misprijzen op de hals te halen, antwoordt Gourgaud: "Waarom zou hij dan een man als Balcombe als boodschapper hebben gestuurd? Lowe moet zich al erg veranderd hebben om zo'n voorkomendheid te tonen."

Balcombe laat op zich wachten. Eindelijk, om twee uur, verschijnt hij en gaat naar het huis van Bertrand. Daar blijft hij lang. De keizer wordt ongeduldig.....

Om drie uur treedt Bertrand bij hem binnen. Deze keer heeft hij niet snel gelopen. Balcombe heeft alleen maar een oude krant meegebracht, waarin over de geringe onrust op Martinique sprake is.

Napoleon gooit het over een andere boeg.. Hij wil Balcombe persoonlijk spreken. Nadat hij deze ontvangen heeft en weer afscheid genomen heeft, komt Gourgaud binnen en treft hem trillend van kwaadheid aan. (1)

"Men drijft met mensen, die men vermoordt, geen spot! Het is gemeen dergelijke geruchten in omloop te brengen. (Hij legt zijn benen op tafel.) Ik heb Balcombe opgedragen Lowe mee te delen dat ik door de scheurbuik aangetast benen heb en dat mijn benen opzwellen."

Aantekening:

1. Gourgaud II, 327 – 328. “Bertrand vertelde mij later, dat hij de keizer nog nooit zo woedend had gezien als nu. Balcombe was helemaal aangeslagen.” Om weer rustig te worden sprak de keizer bij het diner rijkelijk de fles aan, dat was een van zijn geneesmiddelen. Hij schijnt op Sint-Helena slechts twee- of driemaal daarvan gebruik te hebben gemaakt.

356 Was het alleen maar een krijgslist, waarvan hij zich op Corsicaanse wijze in zijn langdurige strijd tegen de gouverneur bediende? (1) En wilde hij met de dreiging van ziekte Lowe dwingen zich over te geven? Wellicht benadrukte hij bepaalde symptomen sterker.

Maar ook als Napoleon niet zo ziek was, dan was toch zijn gezondheid in de tweede helft van het jaar 1817 al verminderd. In het jaar daarvoor had hij regelmatig aan allerlei lichte kwalen geleden, die wel het meest door het winderige en nevelige weer werden veroorzaakt. Voor deze man van de Franse midi, die in een droog klimaat leefde, moest een dergelijke atmosfeer onverdraaglijk zijn. In de wintermaanden, tussen mei en september dus, werden de kledingstukken, de voorwerpen van leer en hout, wat het ook was, met schimmel bedekt en de wapens roestten binnen een paar dagen (2). Als men kaart wilde spelen, dan moesten de kaarten eerste snel in de bakoven worden gedroogd.

Deze vochtigheid had bij de keizer tot kleine ziekten geleid: tot verkoudheden, neuralgie, koortsaanvallen, pijn in de nek, diarree en verstopping. Het is waar dat hij al ten tijde van zijn heerschappij aan deze kwalen leed, zonder er aandacht aan te schenken. Na een paar dagen op dieet, waarbij hij uitsluitend kippensoep – zijn algemene heilmiddel – nam en zich zonder zich aan te kleden, warm hield, was hij weer gezond.

Tegen einde maart zwollen zijn benen op. Ook dit verschijnsel was hem niet nieuw, hij kende het destijds al van Moskou. In september verergerden zich de pijnen.

Aantekening:

1. Dat is de mening van de heren Seaton en Norwood Young in navolging van Forsyth.
2. “Elke avond”, zei hij tegen O’Meara, “als ik vanuit mijn kleine verwarmde eetzaal naar mijn slaapkamer ga, heb ik het gevoel dat ik in een kelder kom.” (O’Meara II, 220). De schrijver van dit boek, die twee maanden in het huis van de keizer woonde, had dezelfde ervaring. Op mist-en regendagen is alles in Longwood als in vochtige dampen gehuld.

357 Op de 27^e september gaf O’Meara Lowe daarvan bericht en voegde er aan toe dat het tandvlees van de keizer week was en licht bloedde. Hij had bijna geen eetlust meer.

Begeleid door Reade en Gorrequer kwam Lowe de volgende dag naar boven naar Longwood gereden. Hij bood weer aan dokter Baxter te sturen. Bertrand antwoordde dat de gezondheid van de keizer alleen door de beperkingen veroorzaakte gebrek aan beweging zo slecht was geworden. Omdat de in de tuin opgestelde tent de regen en de zonneschijn niet had weerstaan, verklaarde Lowe zich bereid een houten paviljoen op te laten richten. Hierin zou Napoleon tegen de wind beschermd kunnen gaan wandelen. (1). Bertrand antwoordde twee dagen later: hij wees de aangeboden houtbarak als lachwekkend van de hand en probeerde de beperkingen op te laten heffen. “De vraag kan in twee woorden worden gesteld: Wilt u de keizer dood hebben of niet? Als u zich verder ze opstelt als tot nu toe, heeft u de vraag met ja beantwoord en helaas zult u uw doel zoals het er nu naar uitziet na enige maanden met behulp van een dodelijke ziekte hebben bereikt.” (2)

Napoleon wil Lowe laten schrikken en daardoor een wisseling van woonplek

afdwingen, wie weet aan het einde misschien de terugkeer naar Europa, de internering op Malta bereiken (3). Dat hij lijdt, is zeker. Maar vermoedelijk overdrijft hij (4).

Aantekening:

1. Aantekening van Gorrequer (L.P.20, 120)
2. 30 september 1817 (L.P. 20,120)
3. "Binnen enkele dagen zal de keizer om een doktersconsultatie vragen, die ons, als de artsen gewetensvol zijn, ons misschien kan helpen hier weg te komen." (Gourgaud II, 344)
4. De opmerkelijke lectuur van Gourgauds dagboek in deze tijd zet aan het denken. Vanaf 27 september 1817 is Napoleon lijdend, hij klaagt over pijn in de lever en gezwollen benen, hij eet weinig. Maar op 2 oktober 1817 'dineert hij goed' en neemt de volgende dagen zo ongeveer weer zijn normale leven op. Op 7 oktober leek hij weer hersteld te zijn. Merkwaardig is dat Montholon om deze tijd over een ziekte bij de keizer niets vermeldt. Hij beperkt zich 12 oktober tot het schrijven van: "De keizer heeft vandaag een sterke hartklopping." En op 13 oktober: "hij beweert verkouden te zijn en verlangt linzensoep." Pas op 15 oktober schrijft hij: "Hij klaagt zeer over gezwollen benen en pijn in de lever." Dezelfde opmerkingen bij Marchand. (Bibli. Thiers, deel 21).

358 O'Meara schrijft op 1 oktober 1817 in een aan de gouverneur gericht gezondheidsverslag het gevreesde woord "chronische hepatitis" uit. (1) O'Meara waagt het niet de ziekte in de lever toe te schrijven aan het klimaat, liet echter toch doorschemeren dat hij het daaraan weet en Lowe vatte dat ook zo op.

Hoe stond het nu in relatie met het klimaat van Sint-Helena? Was het echt, zoals vaak is geopperd, moordend? Hoopten de Britten toen ze Napoleon daar internerden, op zijn dood? Het zou kinderlijk zijn dat te geloven. Nooit is bij de Engelsen een dergelijke gedachte op gekomen, zelfs bij Bathurst niet. Het klimaat van Sint-Helena is niet veranderd. Tegenwoordig en honderd jaar geleden ligt dit eiland als een soort schip voor anker, dat onophoudelijk door wind en golven wordt gebeukt. Het klimaat, dat tegenwoordig niet ongezond is, was dat in het jaar 1815 ook niet (2).

Aantekening:

1. "Vanochtend vroeg heeft generaal Bonaparte over een doffe pijn in de buurt van de rechter zij en over hetzelfde gevoel in de rechter schouder geklaagd. Geen van deze pijngevoelens waren zeer heftig. Bij voortdoring of vermeerdering van deze pijnen bestaat alle aanleiding om een aanval van chronische hepatitis aan te nemen." (1 oktober 1817, L.P.20, 120. Niet gepubliceerd.)
Op 3 oktober een nieuw doorgaans duidelijk bericht: "Een gezwel aan de rechter zijde is duidelijk te zien en te voelen, maar ik ben nog niet in staat te ontdekken of het door het opzetten van de lever of door andere oorzaken komtHet handelt hoogst waarschijnlijk om chronische hepatitis (L.P. 20, 120)
2. Men heeft beweert dat het klimaat op het eiland door bebossing verbeterde. (dit is overigens voor het grootste deel aan Lowe te danken.) De door de kerkermeester aangeplante naald- en loofbomen hebben tegenwoordig alle moeten wijken voor de 'flaxs' een soort aloë, wiens stengels als scheepstouwen zeer gewild zijn. Sint-Helena is dus tegenwoordig in dezelfde toestand als toen Napoleon er leefde. De voornaamste verandering bestaat uit de toelevering van beter water (ook dit is Lowes verdienste). Daardoor is ook de dysenterie verdwenen. De met vochtige slierten gevulde lucht kan op den duur drukkend werken. Maar men wordt wel oud op Sint-Helena. Tegenwoordig is het zelfs de enige plek op aarde, was verhoudingsgewijs de meeste honderdjarigen wonen.

359 Desondanks was de sterfte zeer hoog (1). Hoe is zo'n tegenstelling te verklaren? Heel eenvoudig – en het is merkwaardig dat men daar niet eerder op is gekomen – door een gebrek aan hygiëne in elke eeuw. De sanitaire omstandigheden op Sint-Helena waren moordend. Het weinige en slechte water, dat onvoldoende afgedekt van de bronnen uit het Dianagebergte naar beneden kwam, werd door het vee verontreinigd. In de dalen was moeras, waarin het wemelde van de muggen, die verschillende vormen van moeraskoorts verbreidden.(2). Daarbij hadden de negers uit Afrika de dysenterie meegebracht. Vele van de in tenten ondergebrachte soldaten vielen daaraan ten offer (3).

Aantekening:

1. De door deze schrijver in het archief van Jamestown gevonden vastgestelde sterftcijfers over de periode van 1815 tot 1821 bieden geen twijfel. Onder de op Sint-Helena gelegerde troepen beliep het getal van de doden van 40 op de 1000, een getal dat veel hoger is dan in landen in de gematigde klimaatzone. In ieder geval waren de soldaten, die hoofdzakelijk met pekelvlees werden gevoed en teveel alcohol dronken, niet erg sterk.
2. Engelse geleerden zoals bijvoorbeeld Professor Keith en Sir William Leishman hebben de opvatting verkondigd, dat Napoleon aan een soort Maltakoorts of 'undulent fever' heeft geleden, dat een ontsteking aan de lever ten gevolge zou hebben. Deze hypothese verdient een serieus nader onderzoek. Het wemelde tijdens de tijd van Napoleon op alle steile hellingen van het eiland van de geiten, die de Maltakoorts verspreiden. Deze koorts was op Sint-Helena lange tijd een van de voornaamste doodsoorzaken. (J.C.Mellis, Saint-Helena, 308).
3. In zijn bericht van 10 september 1817 wijst Balmain op de slechte sanitaire omstandigheden. Ontstekingskoortsen woedden. "Het 66^e regiment heet een vierde deel van zijn effectieve inzet verloren."
4. Op 16 augustus 1817 noteert Gourgaud: "Droefenis heerst er in Longwood en in het kamp, waar sinds zeven dagen vier soldaten aan dysenterie zijn gestorven." In Deadwood heerste ook nog een tyfusepidemie.

³⁶⁰ Bijna alle volgelingen van de keizer werden verschillende keren door deze last getroffen, ook hij zelf kort na zijn aankomst. Of nu de leveraandoeningen het gevolg waren van de moeraskoortsen of niet, of men het nu aan de slechte of de te eiwitrijke voeding of het hoge vochtigheidsgehalte van de lucht te danken had, in ieder geval waren ze omstreeks deze tijd op Sint-Helena veel voorkomend. In december 1816 schreef Montchenu aan de hertog van Richelieu: "Leveropzwellings is hier een doodgevone ziekte. Graaf Balmain heeft het al, maar hij heeft daar op tijd wat tegen gedaan," (1) En Stürmer aan Metternich op 10 januari 1817: "Een hele hoop Engelsen lijden aan leverzwellings en ontstekingsziekten..... Geen dag gaat voorbij zonder begrafenis."

Napoleon was voor leverziekten bijzonder gevoelig. Zijn gele huid tijdens de Franse Campagne en de Honderd Dagen, evenals zijn wat gelige uiterlijk sinds 1810 wijzen er reeds op, dat toen al de functie van zijn lever gestoord was. Ook zijn moeder, die reeds voor de Revolutie, hoewel ze helemaal niet rijk was, naar Vichy voor een kuur reisde, leed aan deze kwaal, evenals al zijn broers en zusters, die op verschillende tijden leverziekten kregen. Zijn bijna ononderbroken verblijf in kleine, oververhitte kamers (2), zijn geruchtmakende twee tot drie uur durende baden in zo'n heet water, dat anderen de hand er niet in konden houden, zijn onregelmatige en te haastig ingenomen maaltijden, waarbij groente bijna geheel ontbrak, konden deze gevoeligheid alleen maar aanwakkeren.

Aantekening:

1. Balmain schijnt maar licht ziek geweest te zijn. Montchenu overdrijft alle onaangenaamheden en gevaren van zijn ambt om er geldelijk gewin uit te halen. Dat moeten we erbij zeggen.
2. "Het gebrek aan frisse lucht en de hitte in zijn kamers zijn zo erg, dat de heer O'Meara enige dagen geleden plotseling naar buiten moest stormen om niet flauw te vallen." (Baxter aan Lowe, 6 januari 1818, L.P.20,121). O'Meara was al eens flauw gevallen. Napoleon had hem zelf overeind geholpen en met eau de cologne besprenkeld om hem weer bij bewustzijn te brengen.

³⁶¹ Nu leed hij aan hardnekkige verstopping en was veel dikker geworden. In zijn bloedloze gezicht glansden de ogen diep in hun kassen. Dr. Baxter, die als privé-persoon met de keizer vaak gesprekken had, schreef op 28 september aan Lowe dat hij 'reeds vanaf zijn eerste ontmoeting met generaal Buonaparte had aangenomen, dat bij hem als gevolg van duidelijke spierverslapping en ook ten gevolge van het zittende leven spoedig tekenen van waterzucht te verwachten zijn.....Het opzwellen van de voetgewrichten", voegt hij er aan toe, "is een

symptoom voor het begin van waterzucht en een algemeen verzwakking van het organisme.” (1)

De gouverneur is bezorgd en besluit de vraag van de inperkingen nog eenmaal te doordenken. Als Napoleon weer grote ritten maakt zoals vroeger, zal hij snel weer gezond worden, beweren O'Meara en Baxter. Hij geeft dus de nieuwe straat over Woody Ridge vrij en komt zo ongeveer bij de oude grenzen terug. (2)

Aantekening:

1. L.P.20,156.

2. Dat is niet Lowes verdienste. Bathurst had hem al op 7 februari de volgende aanwijzing gegeven: “Zou het lijken dat de toestemming de gehele ommuring met een omvang van 12 mijlen zonder begeleiding van een officier vrij te geven, hem bezig te houden met de gedachte dat een flinke beweging in de vrije natuur jullie weer tot vrienden zou maken, dat zou ik u ter overweging willen geven, dat, als zijn gezondheidstoestand deze maatregel daadwerkelijk nodig maakt, u geen maatregelen kunt treffen, die u veroorloven zijn mening over dit punt te veranderen..... Men moet tegemoet komen aan bepaalde gemoedstoestanden, die door slechte gezondheid, zorgen en teleurstelling zelfs bij mensen met meer zelfbeheersing en met een gelukkiger temperament op kunnen komen.”

Men zal hier de verzachtende toon van de edele lord bemerken. Steeds doet hij een voorstel tot verlichting. *Lowe heeft zes maanden gewacht tot hij er gehoor aan gaf.* Hier weer was zijn handelswijze harder als zijn bevelen verlangden. (L.P. 20, 118)

- 362 Hij geeft nog meer toe: ten eerste met betrekking tot de schildwachten: ze moeten tot negen uur 's avonds buiten de omheining van de tuin blijven. Ten tweede met betrekking tot de bezoekers: er moet een lijst van personen worden opgesteld, de bevoegd zijn zich met toestemming van Napoleon naar Longwood te begeven. Ten derde met betrekking tot de correspondentie met de inwoners van het eiland: dit moet via de ordonnansofficier gemakkelijker worden. Daarboven staat hij er niet langer op in de omgang met Longwood de aanspreektitel 'Generaal Buonaparte' af te dwingen. Vanaf nu zal hij zich van de naam "Napoleon Bonaparte" bedienen. (1). Eindelijk doet hij het voorstel om in de zomer het huis van Miss Mason voor het gebruik van de keizer af te huren. Het is in een liefelijke kloof met prachtige bomen, aangenaam in een tegen de wind beschutte omgeving gelegen. Lowe geeft dus toe en wel zo lijkt het op alle punten, echter met een zuur gezicht en zoals gewoonlijk op zijn gelijkhebberige wijze. Zijn toegevendheid werkt op Napoleon eerder opwindend als kalmerend. Hij beveelt Bertrand te antwoorden dat de keizer, dat wanneer de beperkingsmaatregelen van oktober 1816 niet geheel en al opgeheven worden, Longwood helemaal niet verlaten zal. “Mijn gezondheid leidt vooral door de beledigingen, die ik van deze perverse man, die in dit land beveelt, voortdurend moet verdragen.” Hij wijst halve maatregelen af en verlangt dat Lowe zijn bevelen van het voorgaande jaar volledig intrekt.

Aantekening:

1. Lowe aan Bertrand 6 oktober 1817. “Ik zal, mijn heer, met het grootste genoegen uw voorstel nakomen niet meer de aanduiding 'Generaal Buonaparte', maar de naam "Napoleon Bonaparte" te gebruiken. Ik pleegde mij van de eerste te bedienen, omdat ik van mening was dat zij de meest respectvolle van de beide is en daarom de minste aanstoot zou kunnen geven.”

- 363 Alles moet weer zo worden als in de tijd van Cockburn, vooral de onbelemmerde omgang met de inwoners. “Wat”, roept hij uit, “als Gourgaud een negerin wil, moet hij dan de gouverneur om toestemming vragen? Wat een onzin!” Op het aanbod van het landhuisje van Miss Mason volgt geen antwoord. Gedurende de maanden oktober en november 1817 volgde tussen Bertrand en

Lowe een briefwisseling vol groeiende vijandschap. Op 23 november 1817 schreef Napoleon op de achterkant van een brief van Lowe de volgende 'randopmerking', waarvan Bertrand zich haastte hem de gouverneur mee te delen. Ze is tekenend voor de toon der discussie.

"Deze brief en de brieven van 26 juli en 26 oktober staan vol leugens. Ik heb me al achttien maanden in mijn woning opgesloten om de beledigingen van deze officier te ontlopen, nu is mijn gezondheid verzwakt, ze veroorlooft me niet zulke liederlijke schriftelijke stukken te lezen. Het kan zijn dat deze officier zich, zoals hij heeft gezegd, door mondelinge en geheime instructies van zijn minister daartoe gemachtigd is, het kan zijn dat hij, wat men uit zijn bemoeienissen kan opmaken, uit eigen initiatief handelt, ik kan hem alleen maar als mijn moordenaar zien. Had men naar dit land een man van eer gestuurd, dan had ik ongetwijfeld enige kwalen minder te dulden gehad, maar men had zich ook de beschuldiging van Europa en de geschiedenis bespaart, die zich door het geschrijf van deze arglistige mens niet voor de gek laat houden. Napoleon." (1)

De kuur, die O'Meara de keizer voorschreef, was heel vreemd: baden in heet zeewater, overgeefmiddel, kwikzilver, afwrijven.

Aantekening:

1. (L.P. 20,120).

364 Napoleon was een slechte patiënt. Hij was door de behandeling van Corvisart verwend en geloofde noch aan medicijnen noch aan artsen. Zo gedroeg hij zich dus humeurig, tegenstribbelend en weerbarstig. Geneesmiddelen, waarvan hij de smaak niet kenden, spuugde hij uit. Een voortdurende angst voor vergiftiging leek hem te beheersen.

Hij verlangde dat O'Meara de gouverneur geen berichten over zijn gezondheid zou overleggen zonder ze hem vooraf te laten zien; ook moet hij in deze verslagen als keizer betiteld worden. Als O'Meara dat zou weigeren, zou hij hem niet meer ontvangen. Hij kon er niet mee leven, zei hij, door zijn arts beledigd te worden:

"Ik heb vanwege een zaak van eer mijn troon verloren, ik wil liever honderd maal mijn leven verliezen dan mij door inwilliging te vernederen, mij door mijn onderdrukker naar zijn believen te laten benoemen."

Lowe vond een uitweg: O'Meara zal hem geen verslagen meer sturen, maar in korte intervallen besprekingen met Baxter houden, die zo het verloop van de ziekte kan volgen en iedere keer een doktersrapport voor de gouverneur zal maken. Op deze wijze zal Lowe in de uitvoering van zijn plichten niet gehinderd worden. Overigens wantrouwt hij O'Meara en gelooft even weinig aan zijn medische kennis als aan zijn trouw.

Sinds lang was het hem bekend (1), dat de Ier met behulp van Finlaison in Engeland officiële personen informeerde.

Aantekening:

1. Sinds oktober 1816. Woedend dat een ondergeschikte de minister over al zijn handelen berichtte en ze naar eigen believen inschatte, had hij O'Meara bevolen hier mee op te houden. De Ier ging er mee door. Toen Lowe zich later bij Bathurst bitter beklaagde, hield deze het voor raadzaam nog even te wachten. Hij kreeg namelijk van de eerste Lord van de Admiraliteit Melville de brieven van O'Meara. (Goulburn aan Lowe, 23 januari 1818. L.P. 20,121).

365 Hij moest een oogje dichtdoen, omdat de keizer immers geen andere arts wilde toelaten. En overigens leverde O'Meara hem over het interne leven in Longwood, de gezondheidstoestand en de stemming van Napoleon waardevolle informatie. Desondanks had hij over hem meerdere malen zijn ongenoegen uitgesproken.

O'Meara nam dat zeer zwaar op en bood tweemaal zijn vertrek aan. Zijn groeiend ongenoegen tegenover de gouverneur dreef hem langzamerhand ertoe zich aan de zijde van de Fransen op te stellen. Vond hij het tegen het einde ook voordeliger – want hij hield van geld – van toen af aan nuttig voor de gevangene te zijn? De hem door Napoleon aangeboden toelage op zijn traktement wees hij af. Maar in de laatste septemberdagen van het jaar 1817 nam hij een mooie som aan, die hem het overlopen naar de Fransen gemakkelijker maakte. (1) Zo verliepen de zaken enige weken. Napoleon voelde zich beter noch slechter. Hij ging weer de tuin in. Zijn benen waren minder zwaar, maar hij leed aan hartkloppingen. O'Meara berichtte Baxter over zijn wisselende toestand, Lowe op zijn beurt informeerde de commissarissen. Op 25 december 1817 leidde Lowes politie-achtige snuffelzucht tot een heftig voorval tussen hem en O'Meara. (2)

Aantekening:

1. Op 26 september 1817 zei Napoleon: "De Engelsen zijn allemaal omkoopbaar. Ik zou er goed aan gedaan hebben Poppleton om te kopen; hij zou mij hebben laten wandelen. Geloof u dat O'Meara echt een van ons is? Hij hoopt op een mooie beloning. Hij schat zijn positie op 3000 pond Sterling." (Gourgaud II, 331).
Op 4 oktober: "De dokter is nu zo goed voor mij, sinds ik hem mijn geld geef. Ja, van deze man ben ik zeker!" (Gourgaud II, 346).
2. Lowe liet zich tot de meest onzinnige verdachtmakingen opzweepen. Toen O'Meara bij de meubelhandelaar Darling een po voor Mme Bertrand verlangde, werd hij onrustig: "Steekt daar niets, geen intrige achter?" (Gourgaud, 13 december 1817. Niet gepubliceerd.)

³⁶⁶ De gouverneur herinnerde hem er aan dat hij hem moest berichten over zijn gesprekken met Napoleon. De ler wond zich op – misschien met opzet – en verklaarde dat hij niets op papier zou zetten. Hij vergat dat hij al twee jaar niets anders deed. Lowe stuurde hem de kamer uit. Op 18 december 1817 breekt opnieuw een onweer los. O'Meara erkent in aanwezigheid van Gorrequer dat hij zich tegenover Napoleon heeft verplicht van de gesprekken in Longwood niets te openbaren, behalve als het over een vluchtplan gaat. Lowe overlaadt hem met scheldwoorden, noemt hem een man zonder eer en gooit hem er voor de tweede keer uit. Dat hij hem niet onverbiddelijk naar Engeland afschuift, ligt er alleen maar aan dat hij het niet waagt, de gevangene op zijn eigen verantwoording van de enige arts, die hij wil zien, te beroven. Maar hij licht Lord Bathurst in, opdat hij zich zo snel als mogelijk van een tegenstander bevrijdt, die geen scrupules kent en waarvan hij het vermoeden heeft dat deze zijn doodsvijand is.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

(4 april 2003, 17:25 te Apeldoorn)